

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

The Development of Knowledge Center for Prototype
Communities in Thailand.

โดย

พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก (ประชุมหะ), ดร.

ดร.เดชา ตาละนีก

ดร.พัลลภ หารุดำจา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS - 800763057

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

โดย

พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก (ประชุมหะ), ดร.

ดร.เดชา ตาละนีก

ดร.พัลลภ หารุคำจา

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS - 800763057

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Development of Knowledge Center for Prototype
Communities in Thailand.

By

Phrakhrupalad Natthaphon Candiko (Prachunha), Dr.

Dr.Decha Talanuek

Dr.Panlob Harukhamja

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Chaing Mai Campus

B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS - 800763057

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

ผู้วิจัย: พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก (ประจวบคณวิทย์), ดร.
ดร.เดชา ตาละนีก
ดร.พัลลภ หารุคำจา

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๓

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ ๓) เพื่อประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ๓ พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสี่ การวิจัยนี้ มีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๒๐ รูป/คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลร่วมประเมินความพึงพอใจ จำนวน ๑๘๐ รูป/คน ใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบประเมินความพึงพอใจ ใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ๑) แนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในเขตเมือง จากผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ให้แนวทางการออกแบบการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ การสร้างเว็บไซต์บน Google Sites การออกแบบและพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ นวัตกรรมชุดความรู้ ๒) การพัฒนาพื้นที่และนวัตกรรมชุดความรู้เชิงสร้างสรรค์ บนเว็บไซต์ด้วยโปรแกรม Google Sites บรรจุชุดความรู้แบบ E-Book เรียนรู้จากการสแกน QR-Code ผลการศึกษาได้พื้นที่และนวัตกรรมชุดความรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทยในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ๓) ผลการประเมินความพร้อม การบริการ การให้ความรู้ ของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๕ พื้นที่ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๐ พื้นที่การปฏิบัติธรรม อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๔.๑๙ จึงนำเสนอศูนย์เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

คำสำคัญ: การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้, นวัตกรรมชุดความรู้, ส่งเสริมการเรียนรู้, ชุมชนต้นแบบ

Research Title: The Development of Knowledge Center for Model Communities in Thailand.

Researchers: Phrakhrupalad Natthaphon Candiko (Prachunha), Dr.
Dr.Decha Talanuek
Dr.Panlob Harukhamja

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Fiscal Year: 2563/2020

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of this research are: 1) to study the design concepts and develop learning centers of urban communities; 2) to develop community innovative learning with the temple being the center of driving Thailand towards a learning society in the 4.0 era; and 3) to evaluate and present the creative learning center of the model community in Thai society. It aims to develop 3 learning centers: community history learning center at Wat Suan Dok, community learning center for early Buddhist history at Wat Jed Yod and community learning center for Dharma practice at Wat Ram Poeng in Chiangmai. It is based on research and development and action research. The sample of the study are 180 participants. Descriptive statistical methods are used in data: percentage, mean and standard deviation.

The results of study reveal that: 1) The concept of designing and developing urban community learning centers from technology experts, key contributors, provides the concept of designing the development of the learning space online. Building websites on Google Sites, designing and developing learning areas, innovation, knowledge packs; 2) Area development and innovative learning on the Google sites program containing an E-book knowledge through scanning QR-code reveal that the innovation of the community knowledge suite in Thai society to drive Thailand into a creative learning society; 3) The assessment of the readiness service to educate of the community learning area in the history of the community is at a good level, at a good level, 4.25% of the historical area of Buddhism is at a good level, or 4.20%.

Keywords: Learning area development, Innovative knowledge, Promoting learning, Community model.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งหวังการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และด้านกรรมฐาน คณะผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีพระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดี สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เมตตาให้คำแนะนำ ตรวจสอบ แก้ไข ให้ข้อเสนอแนะเป็นอย่างดียิ่งตลอดมาเพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณมายังพระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนวางแผนและส่งเสริมการวิจัย ขอขอบคุณมายังผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เมตตาตรวจสอบแก้ไข และให้ข้อเสนอแนะตลอดการทำงานวิจัยฉบับนี้ด้วยดีตลอดมาที่ ตลอดถึงผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน

ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งในพระเดชพระคุณพื้นที่วิจัยทั้ง ๓ ศูนย์ คือ พระเทพปริยัติ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง พระราชธรรมนิ เจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง พระภาวนาธรรมภริช รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดจำเปิง (โตปหาราม) จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ให้เข้าศึกษาเรียนรู้ทำวิจัยในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในครั้งนี้ ตลอดถึงขอบพระคุณมายังผู้บริหารคณาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี และคณาจารย์สาขาวิชาแอนิเมชันและวิชวลเอฟเฟกต์ และกรรมการบริหารหลักสูตรภาพยนตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ให้ความอนุเคราะห์แนะแนวทางการทำวิจัยในครั้งนี้ อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลร่วม และผู้ประเมินศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในครั้งนี้

คุณงามความดีที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจและความวิริยะอุตสาหะในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอน้อมถวายบูชาแด่พระรัตนตรัย ขอถวายและมอบให้แก่บูรพาจารย์ทั้งหลายที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้มอบสรรพวิชาทั้งหลายตั้งแต่ตนจนถึงบัดนี้

พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก, ดร. และคณะ

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	๔
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๖
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์การวิจัย	๗
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๑๑
๒.๑ แนวคิดประวัติศาสตร์ชุมชน	๑๑
๒.๒ แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่	๑๓
๒.๓ แนวคิดการสร้างเครือข่าย	๒๐
๒.๔ แนวคิดการพัฒนาชุมชน	๗๔
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร	๗๘
๒.๖ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้	๘๓
๒.๗ แนวคิดพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ	๙๐
๒.๘ แนวคิดว่าด้วยสื่อวีดิทัศน์	๙๔
๒.๙ แนวคิดด้านนวัตกรรม QR Code	๑๐๒
๒.๑๐ แนวคิดด้านชุดความรู้ E-book	๑๐๔
๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐๖

บทที่ ๓ วิธีการดำเนินงานวิจัย	๑๑๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๑๔
๓.๒ พื้นที่การวิจัย และประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๑๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๙
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๒๐
๓.๕ การวิเคราะห์ผลข้อมูล	๑๒๓
๓.๖ แผนการดำเนินงานวิจัย	๑๒๔
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย	๑๓๖
๔.๑ การศึกษาแนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในเขตเมือง	๑๓๗
๔.๒ การศึกษาพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ในยุค ๔.๐	๑๓๕
๔.๓ การประเมิน และนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ ในสังคมไทย	๒๒๔
๔.๔ องค์กรความรู้จากการศึกษาวิจัย	๒๓๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปราย ข้อเสนอแนะ	๒๔๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๔๗
๕.๒ อภิปรายผล	๒๕๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๕๙
บรรณานุกรม	๒๖๕
ภาคผนวก	๒๗๒
ผนวก ก เครื่องมือวิจัย	๒๗๓
ผนวก ข หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูล	๓๐๘
ผนวก ค ภาพถ่ายการลงพื้นที่ทำวิจัย การสัมภาษณ์	๓๑๗
ผนวก ง การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์	๓๔๐
ผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย	๓๔๓
ผนวก ฉ คู่มือการใช้พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย	๓๔๖
ประวัติผู้วิจัย	๓๔๘

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
บทที่ ๑ สารบัญภาพ	
ภาพที่ ๑.๑ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทยจังหวัดเชียงใหม่	๑
ภาพที่ ๑.๒ ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนต้นแบบ วัดสวนดอก พระอารามหลวง	๙
ภาพที่ ๑.๓ แสดงศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)	๙
ภาพที่ ๑.๔ ศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง	๑๐
บทที่ ๒ สารบัญภาพ	
ภาพที่ ๒.๑ รูปแบบจำลองโมเดล SMCR ของเบอร์ลิโ (Berio)	๘๑
ภาพที่ ๒.๒ รูปแบบจำลองเชิงวงกลม	๘๒
บทที่ ๔ สารบัญภาพ	
ภาพที่ ๔.๑ พระเดชพระคุณ พระราชรัชมณี เจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ เจ้าอาวาส วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ให้สัมภาษณ์แก่คณะผู้วิจัย	๑๔๓
ภาพที่ ๔.๒ พระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ให้สัมภาษณ์ และพาเยี่ยมชมโบราณสถาน	๑๕๒
ภาพที่ ๔.๓ พระเดชพระคุณ พระภาวนาธรรมภาณี วิ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับสำนัก ปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔	๑๖๕
ภาพที่ ๔.๔ เข้าใช้งาน Google site โดยการเข้าล็อกอินลงชื่อเข้าใช้งาน	๑๗๗
ภาพที่ ๔.๕ คลิกเมา์เริ่มต้นใช้งานโดยการคลิกเลือก Sites	๑๗๗
ภาพที่ ๔.๖ เลือกธีมเพลตในรูปแบบที่ต้องการแล้วคลิกเข้าหน้าแรกของ Google site	๑๗๘
ภาพที่ ๔.๗ เข้าสู่หน้าแรกของการสร้างเว็บไซต์ด้วยโปรแกรม Google site	๑๗๘
ภาพที่ ๔.๘ เข้าสู่เมนู แทรก เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ผลงานในเว็บไซต์ สร้างเมนูหน้าเว็บใหม่ หรือสร้างแบบลิงค์ใหม่ เลือก อีมี ตามความต้องการ	๑๗๙
ภาพที่ ๔.๙ ตัวอย่างการสร้างเว็บไซต์ด้วยโปรแกรม Google site	๑๘๐
ภาพที่ ๔.๑๐ "ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง" พื้นที่เรียนรู้ด้าน ประวัติศาสตร์ชุมชน	๑๘๐
ภาพที่ ๔.๑๑ "พระบรมธาตุเจดีย์" พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน	๑๘๑

ภาพที่ ๔.๑๒ "พระวิหารหลวง" พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน	๑๘๑
ภาพที่ ๔.๑๓ "พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ" พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน	๑๘๑
ภาพที่ ๔.๑๔ "กุ้เจ้านายฝ่ายเหนือ" พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน	๑๘๒
ภาพที่ ๔.๑๕ "อนุสาวรีย์ (กุ้) ครุบาเจ้าศรีวิชัย" พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน	๑๘๒
ภาพที่ ๔.๑๖ "มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่" พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน	๑๘๒
ภาพที่ ๔.๑๗ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code หลักของศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน	๑๘๓
ภาพที่ ๔.๑๘ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง”	๑๘๔
ภาพที่ ๔.๑๙ นวัตกรรมชุดความรู้ และ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “พระมหาเจดีย์”	๑๘๕
ภาพที่ ๔.๒๐ นวัตกรรมชุดความรู้ และ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “พระวิหารหลวง”	๑๘๖
ภาพที่ ๔.๒๑ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ”	๑๘๗
ภาพที่ ๔.๒๒ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “กุ้เจ้านายฝ่ายเหนือ”	๑๘๘
ภาพที่ ๔.๒๓ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “กุ้ครุบาเจ้าศรีวิชัย”	๑๘๙
ภาพที่ ๔.๒๔ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่	๑๙๐
ภาพที่ ๔.๒๕ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๑
ภาพที่ ๔.๒๖ "ประวัติวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง" พื้นที่เรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๑
ภาพที่ ๔.๒๗ "พระบรมธาตุเจดีย์" พื้นที่เรียนรู้ด้าน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๑
ภาพที่ ๔.๒๘ "พระเจ้าติโลกราช" พื้นที่เรียนรู้ด้าน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๒
ภาพที่ ๔.๒๙ "สัตตมหาสถาน" พื้นที่เรียนรู้ด้าน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๒
ภาพที่ ๔.๓๐ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โปธิบัลลังก์” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๓
ภาพที่ ๔.๓๑ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๓
ภาพที่ ๔.๓๒ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกรมเจดีย์” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๓
ภาพที่ ๔.๓๓ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๔ รัตนฆรเจดีย์” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๓
ภาพที่ ๔.๓๔ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๔
ภาพที่ ๔.๓๕ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๓๙๔
ภาพที่ ๔.๓๖ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๔
ภาพที่ ๔.๓๗ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๑๙๕
ภาพที่ ๔.๓๘ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	
วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง	๑๙๖
ภาพที่ ๔.๓๙ ชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา “พระบรมธาตุเจดีย์”	๑๙๗
ภาพที่ ๔.๔๐ ชุดความรู้-QR-Code ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา “พระเจ้าติโลกราช”	๑๙๘

ภาพที่ ๔.๔๑	นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา “สัตตมหาสถาน”	๑๙๙
ภาพที่ ๔.๔๒	นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โพธิบัลลังก์”	๒๐๐
ภาพที่ ๔.๔๓	นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์”	๒๐๑
ภาพที่ ๔.๔๔	นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกรมเจดีย์”	๒๐๒
ภาพที่ ๔.๔๕	นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๔ รัตนขจรเจดีย์”	๒๐๓
ภาพที่ ๔.๔๖	นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ”	๒๐๔
ภาพที่ ๔.๔๗	นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์”	๒๐๕
ภาพที่ ๔.๔๘	นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ”	๒๐๖
ภาพที่ ๔.๔๙	วัดรำเปิง (ตโปทาราม) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม	๒๐๗
ภาพที่ ๔.๕๐	ประวัติวัดรำเปิง (ตโปทาราม) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม	๒๐๗
ภาพที่ ๔.๕๑	“พระบรมธาตุเจดีย์” พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม	๒๐๘
ภาพที่ ๔.๕๒	“อุโบสถ” พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม	๒๐๘
ภาพที่ ๔.๕๓	“วิหารลายคำ” พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม	๒๐๘
ภาพที่ ๔.๕๔	“การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๐๙
ภาพที่ ๔.๕๕	“สติปัฏฐาน: กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๐๙
ภาพที่ ๔.๕๖	“สติปัฏฐาน: เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๐๙
ภาพที่ ๔.๕๗	“สติปัฏฐาน: จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๑๐
ภาพที่ ๔.๕๘	“สติปัฏฐาน: อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๑๐
ภาพที่ ๔.๕๙	“สมาทาน ลา พระกรรมฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๑๐
ภาพที่ ๔.๖๐	“สอบ ส่ง อารมณฺ์พระกรรมฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๑๑
ภาพที่ ๔.๖๑	นวัตกรรมชุดความรู้ และ QR-Code รวบรวมศูนย์เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๑๑
ภาพที่ ๔.๖๒	นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ศูนย์เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๑๒
ภาพที่ ๔.๖๓	นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code พระบรมธาตุเจดีย์ ศูนย์เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๑๓
ภาพที่ ๔.๖๔	นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code อุโบสถ ศูนย์เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๑๔
ภาพที่ ๔.๖๕	นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code วิหารลายคำ ศูนย์เรียนรู้การปฏิบัติธรรม	๒๑๕
ภาพที่ ๔.๖๖	นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน	๓๑๖
ภาพที่ ๔.๖๗	นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ศูนย์เรียนรู้ปฏิบัติธรรม	๒๑๗
ภาพที่ ๔.๖๘	นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ศูนย์เรียนรู้ปฏิบัติธรรม	๒๑๘
ภาพที่ ๔.๖๙	นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ศูนย์เรียนรู้ปฏิบัติธรรม	๒๑๙
ภาพที่ ๔.๗๐	นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ศูนย์เรียนรู้ปฏิบัติธรรม	๒๒๐
ภาพที่ ๔.๗๑	นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code สมาทาน ลา พระกรรมฐาน การปฏิบัติธรรม	๒๒๑

ภาพที่ ๔.๗๒ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code สอบ ส่ง อารมณ์กรรมฐาน การปฏิบัติธรรม	๒๒๒
ภาพที่ ๔.๗๓ แสดงแบบผังมโนทัศน์ นวัตกรรมชุดความรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่	๒๓๖
ภาพที่ ๔.๗๔ ผังมโนทัศน์ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่	๒๓๗
ภาพที่ ๔.๗๕ แสดงแบบผังมโนทัศน์ GR-Code นวัตกรรมชุดความรู้ วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่	๒๓๘
ภาพที่ ๔.๗๖ ผังมโนทัศน์ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เชียงใหม่	๒๓๙
ภาพที่ ๔.๗๗ ผังมโนทัศน์ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เชียงใหม่	๒๔๐
ภาพที่ ๔.๗๘ ผังมโนทัศน์ QR-Code ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เชียงใหม่	๒๔๑
ภาพที่ ๔.๗๙ ผังมโนทัศน์ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่	๒๔๒
ภาพที่ ๔.๘๐ นวัตกรรมชุดความรู้ของศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่	๒๔๓
ภาพที่ ๔.๘๑ ผังมโนทัศน์ QR-Code ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่	๒๔๔
ภาพที่ ๔.๘๒ ผังมโนทัศน์ คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย	๒๔๕
ภาพที่ ๔.๘๓ ผังมโนทัศน์ QR-Code รวม ๓ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย	๒๔๗

บทที่ ๕ สารบัญภาพ

ภาพที่ ๕.๑ แสดงรูปแบบการสร้าง Google Sites	๒๕๑
ภาพที่ ๕.๒ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน	๒๕๒
ภาพที่ ๕.๓ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	๒๕๒
ภาพที่ ๕.๔ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม	๒๕๓
ภาพที่ ๕.๕ แสดง QR-code ๓ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย	๒๕๓
ภาพที่ ๕.๖ แสดง ๓ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย	๒๕๔
ภาพที่ ๕.๗ QR-Code พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย	๒๕๕
ภาพที่ ๕.๘ ผังมโนทัศน์ ๓ คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย	๒๕๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในงานวิจัยนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉลองสิริราชสมบัติ ๕๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชพุทธศักราช ๒๕๓๙ พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม ของมหาหมากุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๒๕ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มทา. (บาลี)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มทา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาเวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปว. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฐกัถวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย อูปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย จตุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ปฎิสัมภิทามวรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.วิ. (บาลี)	= อภิธมฺมปิฎก	วิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ม.ม.อ. (บาลี)	= มชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี มุลปณณาสกอฏฐกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี มุลปณณาสกอรรถกถา	(ภาษาไทย)

ค. การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึงชื่อคัมภีร์ย่อ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๕/๓๐ หมายถึง การอ้างอิงจากคัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาไทย คือ มาจากเล่มที่ ๑ ข้อที่ ๔๕ และหน้าที่ ๓๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉลองสิริราชสมบัติ ๕๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พุทธศักราช ๒๕๓๙ ส่วนภาษาบาลีก็ทำนองเดียวกันกับภาษาไทย

การอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ใช้ระบุชื่อย่อของคัมภีร์ ระบุ เล่ม/หน้า เช่น วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๕๐ หมายถึง มาจากวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา มหาวิภังค์อรรถกถาฉบับภาษาไทย มาจากพระไตรปิฎกอรรถกถา เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๑๕๐ ของพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๔๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนรู้ของมนุษย์อาจเกิดขึ้นจากส่วนหนึ่งของการศึกษา การพัฒนาส่วนบุคคล การเรียนการสอน หรือการฝึกฝน การเรียนรู้มีการยึดเป้าหมาย และอาจมีความตั้งใจเป็นตัวช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ในประวัติศาสตร์การเรียนรู้ทางตะวันตก นักคิดทางปรัชญาและจิตวิทยาได้คิดค้นเรื่องการเรียนรู้ของมนุษย์ขึ้นประมาณศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ได้พยายามศึกษาว่า คนเราเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างไร ได้มีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องการเรียนรู้โดยมีกฎที่เรียกว่า กฎการเชื่อมโยงเบื้องต้น (The Primary Law Association) กฎนี้เป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งอริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์เมธีได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของความคิดนี้ และได้วางหลัก ๓ ประการ^๑ เป็นกฎพื้นฐานทฤษฎีการเรียนรู้ คือ ๑) สิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน (Law of Contiguity) ๒) สิ่งที่เกิดขึ้นมีลักษณะคล้ายคลึงกัน (Law of Similarity) และ ๓) สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม (Law of Contrast) จากอิทธิพลของแนวคิดการเชื่อมโยงสัมพันธ์นี้ได้มีทฤษฎีการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการหยั่งเห็น เป็นต้น

ในครั้งพุทธกาล พระโศภิต์พระนามว่า พระสิทธัตถะ ได้แสวงหาหนทางการหลุดพ้นจากการเวียนตายเวียนเกิดจึงได้แสวงหาความรู้จนเจนจบหลักสูตรถึง ๑๘ ศาสตร์^๒ และเมื่อ

^๑ อุบลรัตน์ เฟ่งสถิต, จิตวิทยาการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

^๒ คัมภีร์โลกนิติและธรรมนิติได้กล่าวถึง ๑๘ ศาสตร์ ได้แก่ ๑) สุตติ ความรู้ทั่วไป ๒) สัมมติ ความรู้กฎธรรมเนียม ๓) สังขยา การคำนวณ ๔) โยคยันตร์ การช่างการยন্ত্র ๕) นิติ นิติศาสตร์ ๖) วิเสสิก้า ความรู้อันให้เกิดมงคล ๗) คันธัพพา วิชาธรรมา ๘) คณิกา วิชาบริหารร่างกาย ๙) อนุพเพธา วิชายิงธนู ๑๐) ปุราณา โบราณคดี ๑๑) ตี กิจฉา วิชาแพทย์ ๑๒) อิติหาสา ตำนานหรือประวัติศาสตร์ ๑๓) โชติ ดาราศาสตร์ ๑๔) มายา ตำราพิชัยสงคราม ๑๕) ฉันทสา การประพันธ์ ๑๖) เกตุ วิชาพุด ๑๗) มันทา วิชามนต์ ๑๘) สัททา วิชาไวอากรณ์. อ้างใน พระธรรมปิฎก

พระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา ทรงเลือกวิถีการเรียนรู้ในการค้นพบตัวเองโดยการเสด็จออกบรรพชาพร้อมทั้งศึกษาเล่าเรียนจากพระอาจารย์จนจบสมบัติ ๘ ประการ^๓ ทรงทดลองบำเพ็ญเพียรด้วยการเสพ ๒ ทาง^๔ คือ เสพกามคุณ (กามสุขัลลิกานุโยค) ทรมานพระองค์ (อัตตakilมณานุโยค) ตามความเชื่อเดิมของเจ้าลัทธิต่างๆ แต่เมื่อวิเคราะห์ผลแห่งการปฏิบัติเหล่านั้น ก็พบว่ามิได้เกิดองค์ความรู้ที่จะช่วยให้ตนเองและชาวโลกทั้งหลายพ้นทุกข์ได้ ทำให้พระองค์หันมาบำเพ็ญเพียรทางจิต พิจารณาหยั่งรู้โดยยึดหลักการปฏิบัติตามทางสายกลาง^๕ (มัชฌิมาปฏิปทา) จนกระทั่งในยามต้นคืนวิสาขะเพ็ญเดือน ๖ ได้บรรลุบุพเพนิวาสานุสติญาณ ในมัชฌิมยามทรงบรรลุจุตูปปาตญาณ และในปัจฉิมยามก็ได้บรรลุอัสวักขยญาณ รวมเรียกว่า วิชชา ๓^๖ สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระสิทธัตถะ เกิดขึ้นมีกระบวนการเรียนรู้หรือการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ และได้ทดลองปฏิบัติด้วยพระองค์เอง ทรงวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลแห่งการปฏิบัติสะสมไว้ จากแนวคิดการพัฒนาดนของนักคิดทฤษฎีต่างๆ จึงถึงพระพุทธรูปเจ้า ที่ได้พัฒนาการเรียนรู้ภายในตนสู่การประกาศพระศาสนาเมื่อครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ล้วนเกิดจากการพัฒนาภายในตน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนสู่การพัฒนาบุคคลอื่นๆ ที่เรียกว่า “สาวก” หรือ “พุทธบริษัท” ต่อไป

คำว่า “การพัฒนา” จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้นหรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์ก็ได้^๗ ส่วนการพัฒนาชุมชนหมายถึง การเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วยการจัดการวางแผนทำข้อตกลงกัน และลงมือปฏิบัติในการพัฒนาให้คนในชุมชนมีคุณภาพในการดำรงชีวิตอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม

(ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. พรินต์ติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๔.

^๓ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๑๕/๒๐๓, ปฐมมาน ทุตติยมาน ตติยมาน จตุตถมาน อากาसानัญญาตนะ วิญญาณัญญาตนะ อากิญจัญญ- ญาตนะ และเนวสัณญานาสนัญญาตนะ รวมเรียกว่า **สมบัติ ๘**.

^๔ วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐.

^๕ วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๓/๒๑, **ม.มู.** (ไทย) ๑๒/๓๓/๓๑.

^๖ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๔, ๑๙๔/๗, ๑๗๘.

^๗ คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, **ความจริงของชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗๓.

และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตามสภาพสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในชุมชนสร้าง ความสุขขอมวลมนุษย์ ให้มีทั้งคุณธรรม จริยธรรม ไปด้วยกัน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปวัตถุภายนอกที่ มองเห็นอย่างเดียว^{๘๘}

แนวคิดการพัฒนาชุมชนในเมือง การศึกษาควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ผ่านสังคมการศึกษา (educational society) โดยเน้นการพัฒนาชุมชนในเมืองเพื่อตอบสนองต่อลักษณะของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งกล่าวถึงการให้คนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการสร้างการเรียนรู้จากวิถีชีวิตหรือประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน โดยเน้นการสร้างให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ (creative city) ที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเอื้ออำนวยและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการใช้ชีวิตประจำวัน หลักการบริหารจัดการเมืองการศึกษาเป็นความร่วมมือระหว่างภาคีหลัก ๒ ภาคี ได้แก่ สถาบันการศึกษา (ไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชน เช่น โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย) ร่วมกับชุมชน (ไม่ว่าจะเป็นวัดหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หรือองค์กรพัฒนาในชุมชน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อประสานการพัฒนาแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของศูนย์กลางทั้งสองศูนย์กลางอย่างครบถ้วนและเหมาะสม และมีภาคเอกชนเป็นภาคีรองเพื่อทำหน้าที่พัฒนาเมืองตามแนวทางที่ภาคีหลักได้กำหนดไว้^{๘๙} ซึ่งได้มีความสอดคล้องกับแผนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ นี้ประกอบด้วยพันธกิจ ๖ ด้าน ตามพันธกิจคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ของรัฐบาล^{๙๐}

การพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ องค์ความรู้ที่จะพัฒนาชุมชนให้กับมนุษย์ในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสสังคมสร้างสรรค์ (creative society) ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ความรู้ความสามารถมาต่อยอดเป็นการผลิตที่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดในรูปแบบใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดดังกล่าวส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) ได้รับความสนใจในประเด็นการพัฒนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเมืองที่มีฐานองค์ความรู้ทางวิชาการที่สามารถนำไปประสานกับการผลิตในท้องถิ่น เพื่อทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มในการผลิตได้เป็นอย่างดี ในอดีตสถาบันศึกษามักจะมีความเป็นเอกเทศจากกิจกรรม

^{๘๘} วิทยา เชียงกุล, **พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม**, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๘๙} อรรถพรณ ฤทธิมัน, (๑๔ มีนาคม ๒๕๖๒), ทิศทางพัฒนาบัณฑิตไทย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.moe.go.th/moe/th/news/\(๕ มีนาคม ๒๕๖๓\)](http://www.moe.go.th/moe/th/news/(๕ มีนาคม ๒๕๖๓)).

^{๙๐} พระราชวรเมธี, ดร. และคณะ, **แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูป กิจการพระพุทธศาสนา ๑๕๖๐-๒๕๖๔**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๐), หน้า ๒๑.

ของเมือง จึงมักจะมีกิจกรรมที่ซ้ำซ้อนกันทั้งในเมืองและในสถาบันการศึกษา ไม่ได้มีการประสานให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้งานร่วมกันอย่างเหมาะสมนัก แนวทางในการวางผังศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) แห่งอนาคตจึงให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างพื้นฐานเมือง เพื่อสร้างประสิทธิภาพผ่านการประสานประโยชน์ และการจัดสรรการใช้สอยพื้นที่อย่างเหมาะสม เพื่อให้กิจกรรมและพื้นที่ในสถานศึกษาสามารถให้บริการพลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้หลักการ “เมืองประสิทธิภาพ” (city efficient) ทำให้เกิดการประหยัดในต้นทุนการบริหารจัดการเมืองจะสามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างเมืองกับสถานศึกษา ลดกิจกรรมและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ซ้ำซ้อน ทำให้การค้นคว้าและวิจัยในสถาบันการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตของเมืองได้ต่อไป

ในอดีตที่ผ่านมาคงไม่มีใครปฏิเสธว่า “วัด” ต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมของ สรรพสิ่ง หลากหลายกิจกรรมอยู่ที่วัด แม้แต่เรื่องของการศึกษาเล่าเรียน จนเป็นที่มาของคำว่า บวช เรียน แต่ในปัจจุบันดูเหมือนว่า “วัด” กลับมีบทบาทต่อชุมชนลดน้อยลง เหลือเพียงแค่ภาพของการเป็น สถานที่จัดพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น ไม่ว่าจะป็นงานบวช งานศพ หรืองานในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา ส่วนภาพในบทบาทอื่นๆ ดูจะเลือนรางและนึกยากขึ้นทุกที ในอดีต ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับพระและวัด ทำให้ได้มีโอกาสซึมซับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และได้รับการอบรม สั่งสอนจากพระผู้ทรงศีล แต่ในสังคมปัจจุบัน ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ไม่ว่าจะป็นการจราจรที่ แออัด ช่วงเวลาที่ไม่เอื้ออำนวย ฯลฯ ทำให้การเข้าวัดของคนไทย กลายเป็นเรื่องยาก บางครั้งการเข้า วัดแต่ละครั้ง ต้องมีการวางแผน ใช้นานึกอยากที่จะเข้าก็เดินเข้าไปได้ทันทีเหมือนก่อน แม้บางวัด พยายามรณรงค์ให้คนเข้าวัด ถึงกับมีการเปิดให้เข้าไปทำกิจกรรมต่างๆ ในวัดช่วงเย็นหรือค่ำหลังเลิกงาน แต่คนส่วนหนึ่งก็ยังลำบากที่จะเข้าวัดอยู่ดี^{๑๑} การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั้น องค์กรคณะสงฆ์นับว่าเป็นผู้ที่มีบทบาท สำคัญในการที่จะส่งเสริม เผยแผ่ให้เป็นที่ไปตามเจตนารมณ์ของพระพุทธองค์คือ การเข้าถึงและเข้าใจ ธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ชุมชน และ สังคมอย่างกว้างขวาง^{๑๒}

^{๑๑} ศิรินทิพย์ อิศาสะวิน. (๓๐ พ.ย. ๒๕๕๓). “วัด” ต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน. หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: [https://www.thaihealth.or.th/Content/19247\(๕ มีนาคม ๒๕๖๓\)](https://www.thaihealth.or.th/Content/19247(๕ มีนาคม ๒๕๖๓)).

^{๑๒} พระมหาสุหิตย์ อาภากรโร ดร. และคณะ, การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

อย่างไรก็ตามการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ในชุมชนเมืองให้เกิดความเข้มแข็งได้นั้นเป็นเรื่องที่ทำหายอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเมืองในพื้นที่สังคมไทย ซึ่งเป็นหน่วยพื้นที่ที่ถือได้ว่ามีหลากหลายสถานะ คือชุมชนเมืองขนาดใหญ่องค์จึงเป็นความท้าทายอย่างยิ่งให้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center)

การวิจัยครั้งนี้ มีความสนใจในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ หรือพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) ที่เป็นชุมชนต้นแบบในเขตเมือง ซึ่งจะเป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรการเรียนรู้ที่เข้าถึงได้ง่ายและสะดวกต่อการใช้ปนสถานที่แลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงความรู้ ซึ่งการเรียนรู้ไม่ควรจำกัดอยู่แค่ที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ประชาชนทั่วไปทั้งเด็กหรือผู้ใหญ่ หรือแม้กระทั่งประชาชนที่ขาดโอกาสทางสังคมและการศึกษา เช่น เยาวชนที่มีฐานะยากจนหรือเยาวชนต่างด้าวก็ควรมีสื่อในการเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้น สามารถเข้ามาค้นคว้าสิ่งที่สนใจทั้งในด้านความรู้และการประกอบอาชีพ และสามารถออกแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ซึ่งจะมีครุจิตอาสาที่พร้อมมาให้ความรู้เหล่านั้น ทั้งเป็นสถานที่รองรับการพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ ของประชาชนในชุมชนทุกช่วงวัย เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ค้นหาความถนัด และผู้ใหญ่ได้ฝึกทักษะใหม่ๆ เพื่อเพิ่มความสามารถในด้านการงานหรืออาชีพ รวมทั้งเป็นสถานที่พบปะกันของสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนฝูงในพื้นที่ๆ มีประโยชน์และมีคุณค่า คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยการเชื่อมโยงกับการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ถนนนิมมานเหมินท์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ มีเส้นทางเชื่อมโยง ดังนี้ ๑) ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๒) ศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และ ๓) ศูนย์เรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ด้วยการใช้ QR Code สแกนพร้อมทั้งจัดทำ E-Book ส่งเสริมการเรียนรู้ข้อมูลทั้ง ๓ แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้คนเพื่อดึงดูดให้ประชาชนมาใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง
- ๑.๒.๒ เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐
- ๑.๒.๓ เพื่อประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ ช่องทางการเรียนรู้ของผู้คนในสังคมที่เข้ามาศึกษาคุณงาน หรือการเข้าชมภายในวัด อันเป็นศูนย์การเรียนรู้เดิม เมื่อได้เข้ามาศึกษาภายในวัดสำคัญๆ ทางพระพุทธศาสนาแบบมีจำกัด โดยส่วนใหญ่จะมีวิธีการเรียนรู้แบบเดิมๆ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

๑.๓.๒ เกิดจากการที่วัด หรือศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนไม่มีการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาอันงดงามแต่เดิม บุคคลทั้งหลายจึงไม่สามารถเข้าถึงประวัติศาสตร์ของชุมชนดั้งเดิมที่มีมากอยู่ก่อนแล้วได้อย่างง่าย ประกอบทั้งการศึกษาข้อมูลต่างๆ ในปัจจุบันมีขีดจำกัด

๑.๓.๓ ปัญหาจากการใช้สื่อ เทคโนโลยีสมัยใหม่ของคนในสังคมปัจจุบันยังไม่แพร่หลาย มีขีดจำกัดด้านการเรียนรู้ของบุคคลบางกลุ่มที่ศึกษาได้โดยยาก จึงไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลสำคัญได้

๑.๓.๔ การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และการศึกษาธรรมคำสอนที่เป็นแบบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นสิ่งที่สังคม ปรารถนา ต้องการ แต่เนื่องจากสื่อที่จะนำพาให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยง่ายนั้นยังมีไม่มากพอแก่ความต้องการของบุคคลที่เข้ามาเยี่ยมชมวัดวาอารามต่างๆ ที่เป็นเหมือนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในทุกๆ ชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาของศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบทั้ง ๓ ชุมชน โดยมีวัดในแต่ละชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยการเชื่อมโยงกับการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ถนนนิมมานเหมินท์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ คือ ศูนย์การเรียนรู้วัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เน้นสร้างพื้นที่การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้วัดไร่เปิง (โตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สร้างพื้นที่การเรียนรู้การปฏิบัติธรรม และศูนย์การเรียนรู้วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เน้นการสร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของ พระเจดีย์ สัตตมหาสถาน และสิ่งสำคัญภายในวัด

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็น

ศูนย์กลาง โดยการเชื่อมโยงกับการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ถนนนิมมานเหมินท์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ มีเส้นทางเชื่อมโยง ดังนี้

- ๑) ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒) ศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๓) ศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากร ประกอบด้วย พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและบริษัทเอกชน ผู้นำชุมชน นักวิชาการ และกลุ่มชาวบ้านในชุมชนทั้ง ๓ แห่ง

๑.๔.๔ ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลาโครงการ ๑ ปี เริ่มต้นทำการวิจัยตั้งแต่วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๒ จนถึงวันที่สิ้นสุด วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การพัฒนา หมายถึง การสร้างสรรค์ศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) ของชุมชนต้นแบบทั้ง ๓ ชุมชน โดยมีวัดในแต่ละชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยการเชื่อมโยงกับการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ถนนนิมมานเหมินท์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ คือ ศูนย์การเรียนรู้วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เน้นพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ชุมชน พื้นที่การเรียนรู้วัดไร่เปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ พัฒนาพื้นที่การเรียนรู้การปฏิบัติธรรม และพื้นที่การเรียนรู้วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เน้นการสร้างการพัฒนาการเรียนรู้ด้านพุทธศิลปกรรมของสัตตมหาสถานสำคัญภายในวัด

๑.๕.๒ พื้นที่เรียนรู้ หมายถึง พื้นที่ศูนย์กลางชุมชนต้นแบบของ วัดสวนดอก พระอารามหลวง วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง และวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชน ในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถี

ชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

๑.๕.๓ ชุมชนต้นแบบ หมายถึง พื้นที่ภายในชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางที่ได้คัดเลือกมา เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่ชุมชนต้นแบบ ประกอบด้วย ชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก เป็นศูนย์การเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ชุมชน ชุมชนต้นแบบวัดเจ็ดยอด เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านพุทธประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา ชุมชนต้นแบบวัดรำเปิง (ตโปทาราม) เป็นศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมกรรมฐาน

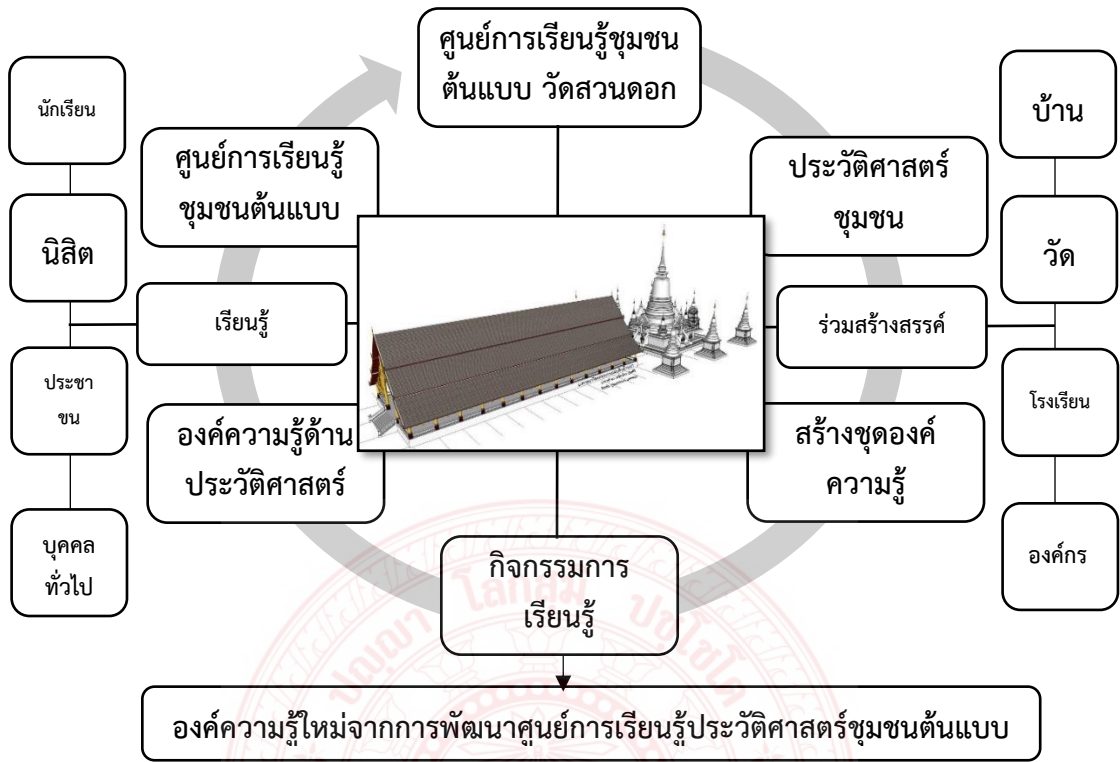
๑.๕.๔ สังคมไทย หมายถึง กลุ่มชนชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกันในประเทศไทยเขตภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นต่างจาก สังคมอื่น ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ความเชื่อ มารยาท อาหาร การดำเนินชีวิตที่มี พุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน โดยหลักๆ ๓ พื้นที่การเรียนรู้คือ วัดสวนดอก พระอารามหลวง วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง และวัดรำเปิง (ตโปทาราม)

๑.๕.๕ นวัตกรรม หมายถึง การสร้างพื้นที่เรียนรู้บน Google Sites เพื่อบรรจุชุดความรู้ (E-Book) โดยผ่านการพัฒนาระบบ QR Code ในแต่ละพื้นที่ เพื่อบรรจุทั้งประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และการเข้าถึงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการออกแบบที่ คำนึงถึงความเหมาะสมด้านการทำงานของระบบโดยมุ่งเน้นให้ระบบสามารถทำงานได้โดยสะดวก ง่ายและรวดเร็ว เพื่อให้สามารถเข้ามาเรียนรู้ได้โดยง่าย ไปได้โดยง่าย

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

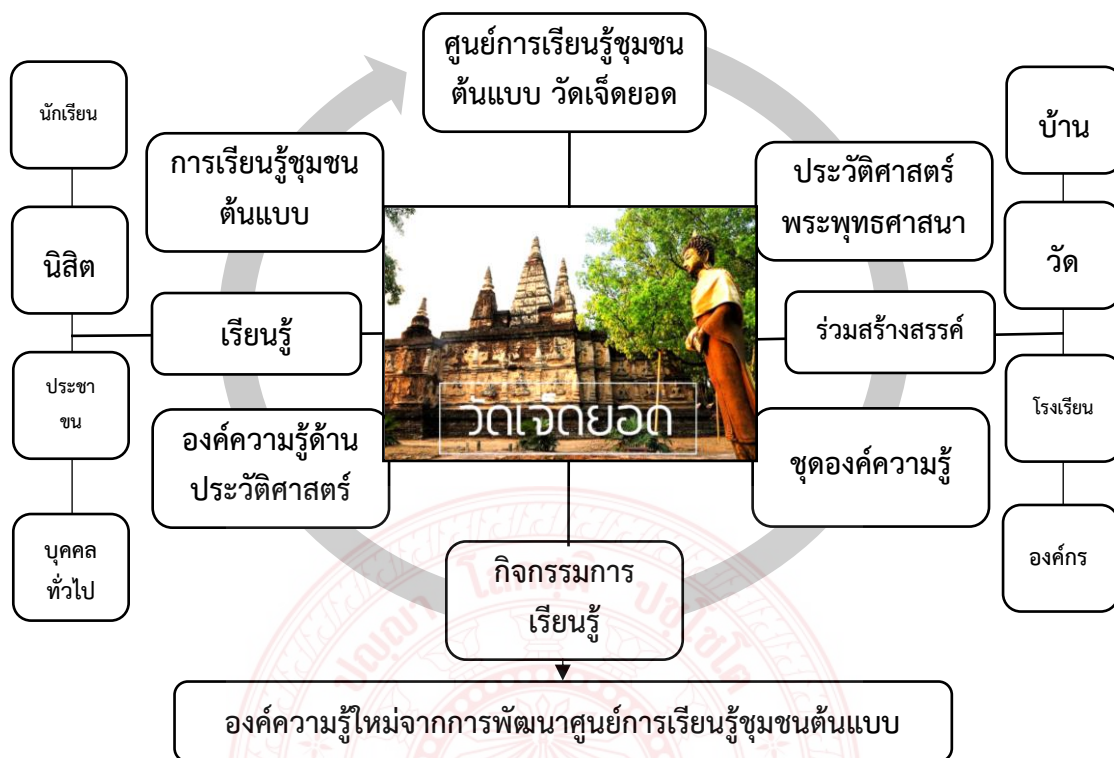
ภาพที่ ๑.๑ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทยจังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๑.๒ ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนต้นแบบ วัดสวนดอก พระอารามหลวง

ภาพที่ ๑.๓ แสดงศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมวัดรำเปิง (ตโปทาราม)

ภาพที่ ๑.๔ ศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ชุดความรู้ต้นแบบผลิตภัณฑ์ด้านเทคโนโลยีของศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ

๑.๗.๒ ได้องค์ความรู้ใหม่ในชุดความรู้การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ

๑.๗.๓ การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะในการฝึกอบรมเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พื้นที่การเรียนรู้ และได้เรียนรู้สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

๑.๗.๔ ได้เผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ในลักษณะบทความวิจัยระดับชาติและในวารสาร TCI
ฐาน ๑ หรือ ๒

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการดำเนินงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ประเด็นในการวิจัยในเชิงลึกต่อไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดประวัติศาสตร์ชุมชน
- ๒.๒ แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่
- ๒.๓ แนวคิดการสร้างเครือข่าย (Networking)
- ๒.๔ แนวคิดการพัฒนาชุมชน (Development and Community Theory)
- ๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร
- ๒.๖ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้
- ๒.๗ แนวคิดพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center)
- ๒.๘ แนวคิดว่าด้วยสื่อวีดิทัศน์
- ๒.๙ แนวคิดด้านนวัตกรรม QR Code
- ๒.๑๐ แนวคิดด้านชุดความรู้ E-book
- ๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดประวัติศาสตร์ชุมชน

"พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ๒๕๐๐ (ศิลปากร: ๒๕๕๐) "...เรื่องโบราณสถานนั้น เป็นเกียรติของชาติ อีฐู่เก่าๆ แผ่นเดียวก็มีค่าควรที่เราจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อโยธยาและกรุงเทพฯ แล้วประเทศไทยก็ไม่มี ความหมาย..."

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่,^๑ เขียนใน "ฮอมมณูญา ๓๐ ปี มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ (The Great Wisdom In celebration of ๓๐ years of MCU, Chiang

---

^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ฮอมมณูญา ๓๐ ปี มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ (The Great Wisdom In celebration of ๓๐ years of MCU, Chiang Mai Campus), (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๗).

Mai Campus) สรุปรูปเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพสังคมของล้านนาตั้งแต่อดีตเชิงประวัติศาสตร์ ระบบต่างๆ ทางวัฒนธรรมด้านคติ ความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ประชาชนในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา พุทธศิลป์ล้านนากับการต่อยอดองค์ความรู้สู่การสร้างสรรครวมทั้งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในล้านนา เช่น การสร้างพระไตรปิฎก ข้าวัดในล้านนา ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในท้องถิ่น หลักธรรมจากงานศิลปกรรม คติการสร้างบ้านแปงเมือง และทัศนะของผู้นำชาวพุทธเกี่ยวกับ การนำพระพุทธศาสนาในล้านนาเข้าสู่ประชาคมอาเซียน รวมถึงการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น วิปัสสนากรรมฐานกับทฤษฎีควอนตัม การปรับประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม กลไกทางพุทธศาสนากับการส่งเสริมสุขภาวะทางจิต และการแก้ไขปัญหาทางสังคมแบบวิถีพุทธ

ไพฑูริย์ พงศะบุตร เขียนใน “วิธีการอนุรักษ์พื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้าน” ได้กล่าวว่า วิธีการอนุรักษ์พื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้านให้สืบทอดต่อไปได้เป็นระยะเวลายาวนาน สามารถทำได้ด้วยวิธีการอนุรักษ์พื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านในท้องถิ่นต่างๆ โดยการพัฒนารูปแบบ และคุณภาพ เพื่อให้สามารถกลมกลืนกับสภาพการณ์ของสังคมที่มีความหลากหลายโดยจัดหาผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นมาถ่ายทอดความรู้และให้การฝึกอบรม รวมทั้งจัดหาวัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่เหมาะสมในการดำรงสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญานั้นๆ

พิสิษฐ โศตรสุโพธิ์ ดร., ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ รศ.ดร., วีระพงษ์ แสง-ชูโต รศ.ดร.^๒ ได้ศึกษาเรื่อง “การถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น (The Parting and Teaching of Art and Culture, in the Tradition of Lan na Wisdom to Society by local Scholars)” สรุปรูปเนื้อหา เป็นงานวิจัยเพื่อวิเคราะห์และคัดเลือกภูมิปัญญาล้านนาและจัดระบบหมวดหมู่ไว้เพื่อเป็นฐานความรู้ แสวงหาวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสมอันจะสามารถต่อยอดองค์ความรู้และประยุกต์ใช้ในสังคมและวัฒนธรรม และเป็นการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาเดิมของล้านนาคืนสู่ถิ่นกำเนิด ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยประชาชนอาวุโสของแต่ละท้องถิ่นในภูมิภาคล้านนา

^๒ พิสิษฐ โศตรสุโพธิ์ ดร., ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ รศ.ดร., วีระพงษ์ แสง-ชูโต รศ.ดร., การถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น (The Parting and Teaching of Art and Culture, im the Tradition of Lan na Wisdom to Society by local Scholars), (เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๕๗).

วาสนา บุญสม,^๓ เขียนใน “ศิลปวัฒนธรรมไทย สายใยจากอดีต” สรุปเนื้อหาได้กล่าวถึง ศิลปวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทย ตั้งแต่อดีตที่มีความสำคัญต่อระบบสังคมและวิถีชีวิตตลอดจน ก่อเกิดเป็นสังคมแบบจารีตอันมีความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ของไทย รวมถึงแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของศิลปกรรมในแขนงต่างๆ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ดุริยางคศิลป์ ภาษาและวรรณคดี เป็นต้น

๒.๒ แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่

ความหมาย “หลังสมัยใหม่” ตามการจำแนกศัพท์ในตระกูลเดียวกับแนวคิดหลังสมัยใหม่ที่ จันท์ณี เจริญศรี ได้ให้ความหมายไว้โดยใช้บทความเรื่อง “In Pursuit of The Postmodern: an Introduction” ของ ไมค์ ฟิทเทอร์สโตน^๔ เป็นแกนและเพิ่มเติมโดยจันท์ณี เจริญศรี ดังนี้

ยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modernity) มี ๒ ความหมาย คือ

๑) หมายถึงยุคทางประวัติศาสตร์ ในความหมายนี้ไบตรีอาร์ด เห็นว่า ยุคหลังสมัยใหม่นั้นแยกขาดจากยุคสมัยใหม่โดยสิ้นเชิง เลียวทาร์ ปฏิสเนตแนวคิดดังกล่าวโดยมองว่าการพยายามแบ่งยุคสมัยไม่ว่าทางใดก็ตามในตัวของมันเองแล้วเป็นวิธีคิดมองสังคมแบบเบ็ดเสร็จ (Totalizing) และเสนอว่าควรจะมียุคหลังสมัยใหม่ในแง่ของการเปลี่ยนอารมณ์หรือภาวะของจิตใจ (Mood or State of Mind) มากกว่าการเปลี่ยนแปลงที่เด็ดขาดใด อย่างไรก็ตามทั้งสองคน ก็เห็นพ้องต้องกันว่าขณะนี้กำลังอยู่ในยุคหลังอุตสาหกรรม (Postindustrial Society) ส่วนเจมสันไม่ได้ใช้คำนี้ในความหมายดังกล่าว เจมสันเห็นว่ายุคหลังสมัยใหม่เป็นเพียงตรรกะทางวัฒนธรรมของยุคทุนนิยมตอนปลายนั้นคือ เจมสันมองว่าการเปลี่ยนยุคดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนในบางมิติเท่านั้น

สรุปความเป็นยุคหลังสมัยใหม่ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันซึ่งบางคนเห็นว่าเป็นการเปลี่ยนยุคสมัยอย่างสิ้นเชิง ในขณะที่บางคนเห็นว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงในบางแง่มุม ในขณะที่ส่วนอื่นๆ ยังมีความต่อเนื่องกับยุคสมัยใหม่อยู่

๒) หมายถึงประสบการณ์ต่อยุคหลังสมัยใหม่ โดยที่ยุคสมัยใหม่ถูกมองว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในชีวิตเชิงคุณภาพก่อให้เกิดความรู้สึกถึงเวลาที่ไม่มีต่อเนื่อง (Fragment of Times) ส่งผลให้คนเรามีความรู้สึกไวต่อความแปลกใหม่และมองสิ่งต่างๆ ว่ามีลักษณะชั่วคราว ซึ่งสอดคล้องกับ

^๓ วาสนา บุญสม, ศิลปวัฒนธรรมไทยสายใยจากอดีต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปิรามิด, ๒๕๔๘).

^๔ Mike Featherstoner, ๑๙๘๘.

วัฒนธรรมแบบสมัยใหม่ที่ให้คุณค่ากับความริเริ่มสร้างสรรค์ ดังนั้น จึงมีการผลิตสิ่งใหม่เข้ามาแทนสิ่งเดิมตลอดเวลา โดยนัยยะนี้ลักษณะวัฒนธรรมแผนสมัยใหม่จึงมีเนื้อในที่ทำลายตัวเอง^๕

ความหมายของคำว่าหลังสมัยใหม่นิยม (Post Modernism) ในช่วงปลาย ๑๙๘๐ ได้เริ่มมีการใช้คำว่า “หลังสมัยใหม่” (Postmodern) ในศาสตร์และสาขาวิชาต่างๆ และใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งในแง่งานวิชาการและงานสื่อสารมวลชนทั่วไป แม้ว่าแนวคิด “หลังสมัยใหม่” จะแพร่หลายเป็นอย่างมากในวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ในปัจจุบันแต่ความเห็นที่ตรงกันหรือสอดคล้องกันในด้านความหมายแล้วค่อนข้างจะมีน้อยมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปรัชญาของแนวความคิดแบบหลังสมัยใหม่ที่ไม่เชื่อมั่นในความหมายใดความหมายหนึ่งที่เหนือความหมายอื่นๆ และการยกย่องเชิดชูต่อการตีความที่เปิดกว้างดังนั้นเพื่อความกระจ่างความหมายของคำว่า “หลังสมัยใหม่” จึงขอกกล่าวถึงความหมายในเรื่องนี้ไว้ดังนี้ คำว่า หลังสมัยใหม่ (Postmodern) เป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย คำนี้คือคำที่ไม่มีมีความหมายแต่สามารถใช้อย่างที่มันสามารถจะใช้ได้

การกล่าวถึงหลังสมัยใหม่เป็นคำใช้เรียกรวมๆ แต่ถ้าพิจารณาถึงการนิยามอธิบายความหมายแล้วยังมีคำว่า Post Modernism Post Modernity อยู่ด้วย สำหรับคำว่า “Postmodernism” “หลังสมัยนิยม” โครเกอร์ อาร์เธอร์ (Koker Arthur) ระบุว่า เป็นคำที่ใช้ในการอธิบายงานทางด้านสุนทรียศาสตร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานวิชาการในด้านมนุษยศาสตร์ สถาปัตยกรรม และศิลปะ

ส่วนคำว่า “Post Modernity” หรือความเป็น “หลังสมัยใหม่” ใช้อธิบายกระบวนการของการกลายเป็นหลังสมัยใหม่ที่มองว่าเป็นด้านวัฒนธรรมของกระบวนการการสะสมทุนในระบบทุนนิยม อย่างไรก็ตามแม้ว่าการวิเคราะห์กระบวนการกลายเป็นยุคหลังสมัยใหม่ในปัจจุบันจะยังไม่เป็นทฤษฎีที่ชัดเจน (Undertheorize) แต่อาจจะสรุปลักษณะของกระบวนการนี้ได้จากผลงานของโบดริยาร์ดที่ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการกลายเป็นหลังสมัยใหม่ประกอบด้วยการพัฒนา ในการผลิตสินค้า สารสนเทศอันนำไปสู่ความหลากหลายของวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงมโนทัศน์ทางชนชั้นหรือบรรทัดฐานอีกต่อไป โบดริยาร์ดมองว่าผลของกระบวนการเหล่านี้คือ “จุดด้อยของสังคม” (Baudrillard Quoted in Kellner, ๑๙๘๘: ๒๔๒) ซึ่งรวมถึงการลดความสำคัญของรัฐชาติ เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ตอนปลายที่เป็นยุคของบริโภคนิยม และที่ฮาร์วีย์ (Harvey, ๑๙๙๐: ๖๐-๖๓) มองว่าเป็นการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า (Commodity) และมีการผลิตจำหน่ายแจกและบริโภคแบบการค้า (Commercialization) ซึ่งฮาร์วีย์ได้ตั้งข้อ

^๕ จันทน์ เจริญศรี. โพสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร พิมพ์วิชา. ๒๕๕๕. หน้า ๑๑-๑๒.

สงสัยไว้ว่าการลบเส้นแบ่งระหว่างศิลปะชั้นสูง และศิลปะมวลชนของแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่อาจจะ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะทำให้ศิลปะเพื่อการค้ากลายเป็นสิ่งที่ยอมรับได้อย่างเปิดเผย^๖ นอกจากนี้ “ความเป็นหลังสมัยใหม่” ยังเป็นการให้ความหมายในเชิงรูปแบบการใช้ชีวิตที่ผ่านมา ครั้งหนึ่ง ซึ่งเคยมีการใช้คำว่า “The Modern Life” แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทั้งในด้าน สุนทรียะ การออกแบบ และสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่ทำให้ผู้คนให้ความสำคัญกับการ บริโภคและความหมายของการใช้ชีวิตอีกแบบหนึ่งที่เรียกว่า “The Post Modern Life Style”

นอกจากนี้ยังมีคำบางคำที่ใช้อธิบายส่วนที่เฉพาะมากขึ้น เช่น “กระบวนการเปลี่ยนเป็น หลังสมัยใหม่” (Post Modernization) หรือ “หลังสมัยใหม่เชิงสังคม” (Social Postmodernism) อย่างไรก็ตามนิยามเหล่านี้บางครั้งก็ใช้ซ้อนทับกันในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในช่วงเกือบ ๒๐ ปีที่ผ่านมา^๗

ความหมายและกำเนิดของแนวคิดหลังสมัยใหม่ สุดจิต เจนนพกาญจน์ ระบุว่าก่อนที่จะ กล่าวถึงความหมายและกำเนิดของแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) จะขอกล่าวถึงยุคใหม่ หรือสมัยใหม่ (Modern Period) เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความเข้าใจถึงความต่อเนื่องของยุคสมัย ทางประวัติศาสตร์และแนวคิดในแต่ละยุคสมัย โดยจะขออธิบายถึงเรื่องนี้ตาม การอธิบายของไพฑูรย์ มีกุลศ ที่อธิบายไว้ดังนี้

ยุคสมัยใหม่ (Modern) ทางประวัติศาสตร์เริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ จนถึงก่อนสิ้น สงครามโลกครั้งที่สอง ค.ศ.๑๙๔๕ ยุคนี้เป็นยุคที่มีความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงเรียก อีกอย่างหนึ่งว่ายุคแห่งเหตุผลหรือยุคแห่งการปฏิวัติวิทยาศาสตร์

ยุคอาณานิคม (Colonialism) ตั้งแต่ยุคสมัยใหม่เป็นต้นมา จนถึงราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ได้มีการสำรวจดินแดนและยึดครองดินแดนในทวีปแอฟริกา เอเชีย และสหรัฐอเมริกา โดยชาติต่างๆ ในยุโรป เช่น โปรตุเกส สเปน อังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์และเยอรมนี เป็นต้น จึงเรียกว่ายุคอาณานิคม หรือยุคล่าอาณานิคม

ยุคหลังอาณานิคม (Post Colonialism) หรือยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modernism) เมื่อ สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้ว ดินแดนที่เคยเป็นเมืองขึ้นของชาติต่างๆ ในยุโรปต่างก็ได้รับเอกราช เช่น อินเดีย พม่า มลายู ได้รับเอกราชจากเนเธอร์แลนด์จึงเรียกว่า ยุคหลังอาณานิคม (Post

^๖ Harvey David. *The Condition of Postmodernity: An Inquiry into the Origins of Cultural Change* Cambridge, England: Blackwell, ๑๙๘๐. P. ๖๐-๖๓.

^๗ จันทน์ เจริญศรี. *โพสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร พิมพ์วิภาษา. ๒๕๕๕. หน้า ๑๑-๑๒.

Colonialism) หรือยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modernism) แนวคิดหลังอาณานิคมหรือแนวคิดหลังตะวันตก มีทัศนะว่าแม้ว่าอาณานิคมจะได้รับเอกราชแล้วแต่ยังมีความคิดเป็นแบบอาณานิคมคือ คล้อยตามระบบคิดแผนการพัฒนาให้ทันสมัย (Modernization) หรือยังนิยมความคิด ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม และองค์ความรู้แบบตะวันตกอยู่มาก

ส่วนแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (Post Structuralism) ซึ่งต่อมาเรียกว่า แนวคิดหลังสมัยใหม่ (Post Modernism) เป็นแนวคิดใหม่ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ประมาณทศวรรษที่ ๑๙๖๐ เป็นต้นมา เป็นแนวคิดที่วิพากษ์วิจารณ์แนวคิดสมัยใหม่หรือหลังอาณานิคมอย่างรุนแรง โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องภาษา อำนาจ วาทกรรมและบริบทต่างๆ ทุกแง่ทุกมุมว่ามีอำนาจจะรื้ออยู่เบื้องหลังของการตัดสินความจริง (Truth) ในสังคมนั้น

แนวคิดหลังสมัยนิยม (Post Modernism) เกิดขึ้นจากผลกระทบของยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) จากการไหลเวียนหรือการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๗๐ เป็นต้นมา การเกิดสำนักคิดหลังสมัยใหม่ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเกิดจากกระบวนการโลกาภิวัตน์คือ “ปรัชญาความคิดหลังสมัยใหม่ และความคิดหลังอาณานิคม (Postcolonial)” ซึ่งได้วิพากษ์โลกตะวันตกอย่างรุนแรง โดยมีปรัชญาแนวคิดหลังสมัยใหม่เริ่มแรกใหม่หม่นักปรัชญาตะวันตกซึ่งมีทัศนะสรุปได้ว่า โลกได้ก้าวพ้นยุคสมัยใหม่ (Modern) แล้วทั้งทางเศรษฐกิจ การเงิน เทคโนโลยี จึงจำเป็นต้องทบทวนระบบคิดและองค์ความรู้แบบสมัยใหม่ซึ่งเป็นฐานให้กับระบบการเมืองสังคม ศิลปวัฒนธรรมแบบสมัยใหม่ทั้งหมด^๔

ประเทศต่างๆ ที่เคยเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกในอดีต จะได้รับเอกราชมาเกือบครึ่งศตวรรษแล้วประเทศเหล่านี้ก็ยังมีความคิดหรือนิยมความคิด ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรมและองค์ความรู้แบบตะวันตกอย่างมาก ดังนั้น การปฏิวัติปรัชญาของสำนักคิดหลังสมัยใหม่นี้ได้ส่งผลอย่างมากในด้านต่างๆ ดังนี้

๑) ผลกระทบต่อปัญหาเรื่องชาติหรือรัฐชาติโดยตรง

๒) การรื้อถอนองค์ความรู้ดั้งเดิม กรอบการเมือง การสอน การอธิบาย การเรียนของวิชาการสาขาต่างๆ โดยเฉพาะในทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ รวมทั้งวิทยาศาสตร์ธรรมชาติบางด้าน เพื่อให้มนุษย์เคารพ อดทน มีความละเอียดอ่อนต่อความแตกต่างทางความคิด รสนิยม อารมณ์ความรู้สึกของทุกๆ คน ไม่ว่าจะเป็เรา เขา ผู้ชาย ผู้หญิง ผู้ใหญ่-ผู้น้อย

^๔ สุดจิต เจนนพกาญจน์ ผ.ศ.ดร., วิธีวิทยาในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔. หน้า ๑๗-๒๗.

ฯลฯ มากขึ้น และให้มองการกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ กดขี่บังคับ บีบบังคับ ปิดกั้น กีดกันในแง่มุมต่างๆ

๓) ผลสะท้อนมีการปฏิบัติความคิดดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เช่น การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี เด็ก ชุมชน วัฒนธรรมของพื้นถิ่น ชีวิตคนเมืองเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติที่มีพลังกว้างขวางมากขึ้นทั่วโลก

๔) แนวโน้มเรื่องแรงกดดันของนโยบายสมัยใหม่หรือหลังสมัยใหม่ ได้นำไปสู่ความพังทลายของระบบวัฒนธรรมเดียว ภาษาเดียว และประเทศเดียว และก้าวไปสู่ความเป็นพหุวัฒนธรรมประเพณี ในขณะที่เดียวกันก็เกิดกระบวนการโหยหาอดีต (Nostalgia) ที่นำไปที่พื้นถิ่นนิยมหรือท้องถิ่นนิยม (Localism) มากขึ้นในปัจจุบัน^๙

กำเนิดของแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ (Post Modernism)

จุดกำเนิดของแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ก็คือ การปฏิบัติที่เรียกว่า “The Linguistic Turn” ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดการหันมาให้ความสนใจกับอิทธิพลของภาษาที่มีต่อวิถีคิดอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก จากที่ภาษาเคยถูกมองว่าเป็นเพียงเครื่องมือในการสื่อสารที่สามารถสะท้อนความคิดและโลกแห่งความเป็นจริงได้อย่างเท่าเทียม (Representativeness)

อิทธิพลของ “The Linguistic Turn” ได้แผ่เข้าสู่สาขาวิชาปรัชญาและมานุษยวิทยา ดังในผลงานของเลวี-สโตรสส์ (Levi-Strauss) ที่ได้นำแนวคิดของโซซูร์มาอธิบายโครงสร้างวัฒนธรรมที่ข้ามผ่านวัฒนธรรมย่อยต่างๆ โดยมีโครงสร้างระบบคิด (Structures of The Minds) เป็นตัวกำหนด ทำให้เห็นได้ว่าแนวคิดแบบโครงสร้างนิยมนั้นจะมีลักษณะลดทอน (Reductionism) โดยมีลักษณะแบบภาษาเป็นตัวกำหนด (Linguistic Determinism) ซึ่งถึงแม้จะมีข้อบกพร่อง อย่างไรก็ตามแนวคิดแบบโครงสร้างนิยมมีการพัฒนาแนวคิดใหม่ที่เรียกว่า “แนวคิดแบบหลังโครงสร้างนิยม” (Post Structuralism) โดยเป็นการต่อต้านและต่อยอดแนวคิดแบบโครงสร้างนิยม ซึ่งผลงานที่โดดเด่นเป็นของนักปราชญ์ ชาวฝรั่งเศส ฌาคส์ เดอร์ริดา เป็นหลัก โดยเดอร์ริดาเป็นว่า “ภาษามีธรรมชาติที่ไร้ระเบียบและไม่มีเสถียรภาพ ความหมายของมันจะผันแปรไปตามบริบทที่เปลี่ยนไป” (ส่วนนักคิดกลุ่มโครงสร้างนิยมเห็นว่าภาษามีโครงสร้างสากลอยู่เบื้องหลัง ซึ่งหากเราค้นพบโครงสร้างดังกล่าวแล้วก็จะสามารถอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างได้)^{๑๐}

^๙ ไพฑูรย์ มีกุล (๒๕๔๘) “พัฒนาการของอารยธรรมโลก” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาอารยธรรมมนุษย์ หน่วยที่ ๑ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์. นนทบุรี, ๒๕๔๘. หน้า ๘.

^{๑๐} Ritzer George. (๑๙๙๒). *Modern Sociological Theory*. ๔th ed. New York: Mc-Graw Hill. P. ๕๘๙.

ดังนั้นการแสวงหาแบบแผนที่อยู่เบื้องหลังภาษาย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แนวคิดของเดอรรีดาและนักคิดหลังโครงสร้างนิยมคนอื่นๆ เป็นแนวคิดพื้นฐานในการก่อตัวของแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดในการต่อต้านแนวคิดแบบ Logocentrism (Logocentric มาจาก Logos+Centric) โดยคำแรกมีสองความหมายทั้งเหตุผลและคำพูด (Speech) นอกจากนี้ยังหมายถึงกฎจักรวาลหรือกฎที่มีอยู่ตามธรรมชาติอันทำให้จักรวาลมีระเบียบและมีความหมายเป็นที่เข้าใจแก่มนุษย์ (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๓๒) อันเป็นแนวความคิดที่เชื่อมั่นศรัทธาว่ามีระบบสากลที่จะบอกได้อย่างชัดเจนว่าอะไรคือ ความถูกต้อง ความงาม ความจริง ซึ่งเดอรรีดาเห็นว่าแนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การปิดกั้นทางความคิด ด้วยเหตุนี้ความสนใจของเขาจึงอยู่ที่ความต้องการที่จะรื้อระบบคิดดังกล่าว (Deconstruct)

ช่วงแรกของการปฏิวัติทางภาษาได้ให้กำเนิดวิธีคิดที่เรียกว่า “โครงสร้างนิยม” (Structuralism) ผู้ที่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติดังกล่าวคือ นักภาษาศาสตร์ชาวสวิสที่มีชื่อว่า แฟร์ดิน็อง เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure, (ค.ศ. ๑๘๗๗-๑๙๑๓) ซึ่งผลงานของโซซูร์ เป็นการแสวงหาระบบภาษา (Langue) ที่โซซูร์อ้างว่าอยู่เบื้องหลังภาษาทุกภาษาที่ใช้กันอยู่จริง (Parole) และเป็นโครงสร้างทางภาษาที่มีอิทธิพลในการกล่อมเกลาคิดใจ ความหมายและโลกทางสังคมของมนุษย์^{๑๑}

นักคิดหลังโครงสร้างนิยมอีกคนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการก่อตัวของแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ นียมก็คือ ฟูโก (Foucault) ผลงานของเขาได้รับมีอิทธิพลอย่างมากจาก นิตเช (Nietzsche) ที่สนใจความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับอำนาจ

ผลงานของฟูโกเป็นการขยายแนวคิดของนิตเช ที่เห็นว่าความรู้และอำนาจเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกออกจากกัน ซึ่งแนวคิดนี้ได้ก่อให้เกิดความสงสัยในวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่ในลำดับสูงสุดของความรู้ทั้งปวง ในยุคสมัยใหม่โดยการอ้างว่าความรู้แบบวิทยาศาสตร์นั้นคือความรู้ที่จริงที่สุด เพราะปลอดจากค่านิยมและเป็นอิสระจากอุดมการณ์ทางการเมือง (Seidman, ๑๙๙๔) แต่ฟูโกสามารถแสดงให้ว่าแท้จริงแล้วมันกลับเป็นความรู้ที่ให้ผลประโยชน์กับกลุ่มชนชั้นนำในสังคม ซึ่งตรงกันข้ามกับลัทธิที่ยึดติดกับวิทยาศาสตร์ (Scientism) แนวคิดแบบหลังโครงสร้างนิยมก่อให้เกิดการเปลี่ยนมุมมองต่อผลงานทางสังคมวิทยาที่ผ่านมาในอีกรูปแบบหนึ่ง จากกระแสความคิดหลักๆ ดังกล่าว แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ก็ได้ก่อตัวขึ้น โดยเริ่มปรากฏขึ้นครั้งแรกในสาขาศิลปะและวรรณคดีวิจารณ์ก่อนแพร่เข้าสู่สาขาวิชาปรัชญาและสังคมศาสตร์ในที่สุด

^{๑๑} Ritzer George. (๑๙๙๒). *Modern Sociological Theory*. ๔th ed. New York: Mc-Graw Hill. P. ๕๙๐.

อย่างไรก็ดีแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ก็ได้มีความสอดคล้องเป็นหนึ่งในเดียวกันแต่อย่างใด แต่กลับเป็นแนวคิดที่หลากหลาย โดยมีนักคิดที่สำคัญๆ ได้แก่ ฌอง โบตริยาร์ด (Jean Baudrillard) ฌองฟร็องซัวส์ ลีแยวตาร์ด (Jean Francois Lyotard) และเฟรเดอริก เจมสัน (Frederic Jameson) ที่เสนอทฤษฎีแบบหลังสมัยใหม่ในรูปแบบของตัวโดยได้ให้ความหมายมโนทัศน์ “แบบหลังสมัยใหม่” ต่างกันและมีจุดเน้นในการศึกษาต่างกันแต่ไม่ได้ขัดแย้งกัน

โบตริยาร์ด เป็นนักคิดที่มีจุดยืนสุดขั้ว เริ่มจากการมองสังคมปัจจุบันว่า ได้ก้าวเข้าสู่ยุคหลังสมัยใหม่ที่แยกขาดจากยุคสมัยใหม่อย่างเด็ดขาด และพยายามวาดภาพแผนที่เพื่อให้เราได้ทราบถึงลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของยุคสมัยที่เรา กำลังอาศัยอยู่ (Cognitive Mapping) แผนที่การรับรู้ของโบตริยาร์ดจะให้ภาพโลกที่ลึกลับสำหรับนักคิดสากลสมัยใหม่ที่มองประวัติศาสตร์แบบมีจุดหมายปลายทาง (คือมองว่ามนุษย์เรากำลังก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเวลาผ่านไปและในที่สุดสักวันหนึ่ง เราก็จะบรรลุถึงสังคมในอุดมคติที่ทุกคนล้วนมีความสุข) ผลงานของโบตริยาร์ดแสดงให้เห็นถึงการปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงต่อความเชื่อที่เรียกว่าเป็นตำนานหลัก (Grand Narrative) ซึ่งเป็นคำที่นักคิดแนวหลังสมัยใหม่ใช้โจมตีความรู้แบบยุครู้แจ้งและโครงการว่าไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์แบบปฏิฐานนิยม ที่มุ่งสร้างความรู้เพื่อ “ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น” ของมนุษย์ หรือแนวคิดแบบมาร์กซิสม์ที่มุ่งปลดปล่อยมนุษย์ออกจากความอดอยากและความโง่เขลา (Emancipatory Project) โดยแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ มองว่าทั้งหมดนี้เป็นเพียงวาทกรรมเชิงอุดมการณ์ที่ใช้สั่งจจะและมันจะถูกใช้เพื่อความชอบธรรมให้กับความรู้หรือกล่าวว่ามันเป็นเพียงอุดมการณ์ที่ใช้สนับสนุนอุดมการณ์อีกอันหนึ่ง แต่ไม่ได้มีสั่งจจะแท้ๆ อยู่ในแนวคิดเหล่านี้เลย

สำหรับโบตริยาร์ดแล้วทุกสิ่งทุกอย่างได้พังทลายไปหมดสิ้นแล้ว ภาระเดียวที่เราต้องรับในเวลาอันนี้ก็คือพยายามเอาตัวรอดให้ได้ท่ามกลางซากปรักหักพังของสิ่งที่เหลืออยู่ ส่วนทฤษฎีหลังสมัยใหม่ของเจมสัน นักคิดสกุลโพสต์มาร์กซิสม์ที่มองความเปลี่ยนแปลงแบบประนีประนอมมากกว่าเจมสันมอง “หลังสมัยใหม่” ว่าเป็น “ตรรกะทางวัฒนธรรมของยุคทุนนิยมตอนปลาย (เจมสันได้ใช้วิธีการแบ่งยุคทุนนิยมตาม เอิร์นส์ แมนเดล (Ernst Mandel) ที่แบ่งทุนนิยมออกเป็น ๓ ยุค คือ ๑) ยุคทุนนิยมแบบการตลาด ๒) ยุคทุนนิยมแบบผูกขาด และ ๓) ทุนนิยมข้ามชาติ (Multinational) ซึ่งถือว่าเป็น ทุนนิยมรูปแบบอุดมกว่า จากนั้นได้นำยุคสมัยดังกล่าวมาจับคู่กับการแบ่งขั้นตอนการพัฒนาทางวัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็น ๓ ยุค คือ

๑) แบบสัจนิยม (Realism)

๒) แบบสมัยใหม่ (Modernism)

๓) แบบหลังสมัยใหม่ (Post modernism) สำหรับเจมสันแล้วโครงการเพื่อความรู้แจ้ง (Enlightenment project) และการปลดปล่อยมนุษย์ (ตามแนวทางของมาร์กซ์) ไม่ใช่โครงการที่ลึกลับ

หวัง แต่เราสามารถที่จะดำเนินโครงการดังกล่าวต่อไปได้ โดยอาศัยการปรับแก้กระบวนทัศน์แบบ มาร์กซิสม์ให้สอดคล้องกับภาวะทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป^{๑๒}

นอกจากนี้เลียวตาร์ด (Lyotard) นักปราชญ์ที่พัฒนาภาวะทางสังคมเข้ากับปัญหาด้าน ญาณวิทยาของทฤษฎีสังคมกับบทความชื่อ “ภาวะแบบหลังสมัยใหม่: รายงานว่าด้วยความรู้ (The Post-modern Condition: A Report on Knowledge) โดยเลียวตาร์ด ระบุว่า “หลังสมัยใหม่” หมายถึงความกลางแกลงใจต่อแบบสมัยใหม่ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาวะที่เปลี่ยน

ตำนานหลักทั้งหมด เลียวตาร์ด (Lyotard) ปฏิเสธรูปแบบความรู้แบบสมัยใหม่ซึ่งเขามอง ว่าไม่สอดคล้องกับสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมและได้อภิปรายถึงลักษณะของความรู้ที่พึง ประารถนาในยุคหลังสมัยใหม่

๒.๓ แนวคิดการสร้างเครือข่าย (Networking)

แนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจในการศึกษาวิเคราะห์คือ การวิเคราะห์เครือข่ายความสัมพันธ์ทาง สังคม (Social Network) ตามแนวคิดนี้ สังคมมีลักษณะเป็นเครือข่ายคล้ายใยแมงมุม บุคคลคือ จุดที่ เส้นใยของเครือข่ายโคจรมาพบกัน กล่าวง่ายๆ คือ บุคคลคนหนึ่งย่อมมีความสัมพันธ์กับคนอื่นเป็น จำนวนมากในหลายรูปลักษณะและสถานการณ์ (Situation) อาทิเช่น นาย ก. ผู้เป็นชาวบ้านคนหนึ่ง ในหมู่บ้าน เขาจะมีความสัมพันธ์กับญาติของเขาที่อยู่ในหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชนใน หมู่บ้าน อาทิ ผู้ใหญ่บ้านและในขณะเดียวกัน ก็มีความสัมพันธ์กับ พ่อค้า นายทุนผู้ให้เขากู้ยืมซึ่งอยู่ นอกหมู่บ้าน ผู้ที่เขาสัมพันธ์ด้วยก็จะมีสัมพันธ์กับคนอื่นต่อๆ ไปอีก คนบางคนในหมู่บ้านอาจมี ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ จำนวนน้อย แต่คนบางคนจะมีความสัมพันธ์กับคนอื่นเป็นจำนวนมากข้อ สันนิษฐานเบื้องต้นในการศึกษาประการหนึ่งมีว่า บุคคลที่มีเส้นใยความสัมพันธ์กว้างขวางทั้งในและ นอกหมู่บ้านย่อมมีความสำคัญในสังคมและการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านมากกว่าคนอื่นๆ ที่มีเส้นสาย ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคนอื่น ๆ จำนวนน้อย บุคคลที่เป็นจุดรวมของสายสัมพันธ์จำนวนมากนี้ อาจ กล่าวได้ว่าเป็นจุดรวม (Nodes) ของความสัมพันธ์ในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นได้

แนวทางการวิจัยเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมนี้ต่างจากแนวทางการวิจัยแบบ โครงสร้างและหน้าที่อยู่หลายประการ ที่สำคัญคือ ในขณะที่การวิจัยแบบโครงสร้างและหน้าที่เป็นการ วิจัยสถาบันหรือองค์กรทางสังคม การวิจัยเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นการศึกษาพฤติกรรม ของบุคคล ปัจเจกชนในความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ในสถานการณ์ต่างๆ กัน ตามกาลเวลา และ

^{๑๒} Jameson Fredric. (๑๙๘๒). *Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism*. United States of America: Duke university Press. P. ๑๘-๒๒.

สถานที่ ประการที่สอง ในขณะที่การวิจัยแบบโครงสร้างจะฉายภาพสังคมในรูปของความสัมพันธ์ของกลุ่มคนตามแบบและประเภทต่างๆ ในภาพนิ่ง การวิจัยเครือข่าย ความสัมพันธ์จะศึกษาความขัดแย้งและการคลี่คลาย การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมได้เป็นกระบวนการ

ที่กล่าวว่า การวิจัยแบบโครงสร้างและหน้าที่เป็นการวิจัยสถาบันสังคม เพราะในการศึกษากลุ่มคน การมุ่งมองไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในกลุ่มและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม เช่น การศึกษาครอบครัว ก็จะหาคำตอบว่ามีกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานสังคมใดที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่าง สมาชิกธรรยา หรือพ่อกับลูก เป็นต้น ถ้าจะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ากับชาวนา ในหมู่บ้าน ก็จะศึกษาเพื่อหากฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานสังคมที่ควบคุมความสัมพันธ์นั้น รูปแบบโครงสร้างของสังคมที่จะได้ออกมาก็คือ กฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานสังคมที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างคนในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม การวิจัยแบบอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นการศึกษาพฤติกรรมของบุคคล เพราะเป็นการจับตัวบุคคลเป็นหลักและดูพฤติกรรมของเขาในการสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตามระยะเวลาที่เคลื่อนไปตลอดเวลา โดยเริ่มการศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งแห่งใดหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเขากับคนอื่น ๆ เรื่อยๆ ไป และศึกษาความสัมพันธ์ของคนอื่นที่เขาสัมพันธ์ด้วยกับคนอื่น ๆ ต่อไป ตลอดถึงความสัมพันธ์แบบต่างๆ ที่คลี่คลายไปตามระยะเวลา และความสัมพันธ์ประเภทใด ประเภทหนึ่งกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลกลุ่มใดว่าส่งผลกระทบต่อกลุ่มบุคคลอื่นๆ อย่างไรบ้างและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนรวม และโครงสร้างของสังคมอย่างไร

การวิจัยแบบนี้ต้องอาศัยแนวคิดอื่นๆ ประกอบด้วย แนวคิดที่สำคัญคือ เวที (Arena) และสนาม (Field) ทั้งเวทีและสนามเป็นขอบเขตที่ยืดและหดได้ตามเวลาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เวทีเป็นพื้นที่ๆ เล็กกว่าสนามและอยู่ในสนาม เวทีเป็นพื้นที่ๆ มีปรากฏการณ์เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เราต้องการศึกษา ส่วนสนามนั้นเป็นขอบเขตพื้นที่ที่ผู้แสดงบนเวทีมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านั้นมีผลกระทบต่อผู้แสดงและปรากฏการณ์บนเวที^{๑๓}

๒.๓.๑ ความหมายของเครือข่ายทางสังคม (Social network)

พระมหาสุทิตย์ อาภากร^{๑๔} ได้รวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาความแตกต่างของกลุ่มและเครือข่ายไว้ดังนี้

^{๑๓} อุทัย ดุลยเกษม. *คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนางานพัฒนา*. (ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา, ๒๕๓๗), หน้า ๒๐๕ - ๒๐๖.

^{๑๔} พระมหาสุทิตย์ อาภากร, *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๘), หน้า ๕๘ - ๕๙

ปฐิติ มอนซอน และคณะ กล่าวถึง เครือข่ายทางสังคมว่า มีความแตกต่างไปจาก “กลุ่ม” คือ กลุ่มหรือองค์กร มักจะเป็นการเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลที่มีการรวมตัวกันอย่างใกล้ชิดว่ามีเอกลักษณ์ และปรัชญาการทำงานที่ชัดเจน ส่วนเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์อย่างหลวมๆ ของปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร และสถาบัน โดยที่สมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมทำกิจกรรมตามความเหมาะสม ภายใต้กฎเกณฑ์หรือเป้าหมายร่วมและมีการปฏิบัติอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์ และปรัชญาของตนเอง และมีการทำงานร่วมกันทั้งงานเฉพาะหน้า และการประสานผลประโยชน์ที่ขยายวงกว้างออกไป^{๑๕}

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ กล่าวถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่าง “กลุ่ม” และ “เครือข่าย” ว่ากลุ่มมักประกอบด้วยบุคคลที่มีความคิด ความเชื่อเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันผ่านประสบการณ์ต่างๆ ร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันก็มีกิจกรรมต่างๆ ที่เหมือนหรือใกล้เคียงกัน มีพันธกิจร่วมกัน และดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน^{๑๖}

ในขณะที่เครือข่าย มักจะประกอบไปด้วยที่มีความคิด ความเชื่อเหมือนหรือต่างกันได้ แต่ทุกคนต่างมุ่งเน้นการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักร่วมกัน ในขณะที่เป้าหมายย่อยของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายอาจแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก ความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ การกระทำ พันธกิจ และเป้าหมาย

จะเห็นได้ว่า กลุ่มเครือข่าวนั้นมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในแง่ของพื้นฐาน ความคิด ความเชื่อ การมีส่วนร่วม ประสบการณ์ การกระทำ พันธกิจ และเป้าหมาย โดยเครือข่ายจะมีระดับการมีส่วนร่วมและการขยายผลการประสานงาน/การดำเนินการที่หลากหลายมากกว่ากระบวนการทำงานของกลุ่ม และภายในเครือข่าวนั้นส่วนใหญ่จะมี “จุดประสาน” “โหนด” หรือ “เครือข่ายย่อย” ภายในเครือข่ายที่สลับซับซ้อน ซึ่งแต่ละโหนดและเครือข่ายย่อยจะมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายใหญ่ มีการโยกโยกกันอย่างกว้างขวางตามแผนงาน/กิจกรรมที่เกิดขึ้น

ดังนั้น การเข้าใจถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกลุ่มกับเครือข่าย รวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม โหนด และชุมทาง (hub) จะช่วยให้เรามองเห็นความสัมพันธ์และกระบวนการทำงานของฝ่ายต่างๆ ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

พระมหาสุทิตย์ อาภากร กล่าวไว้ว่า “เครือข่ายทางสังคม” เป็นคำที่มีนัยและความหมายที่แตกต่างกันไปตามความคิดเห็นมุมมองและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถอธิบายได้ในมิติ

^{๑๕} ปฐิติ มอนซอน และคณะ, **กรอบแนวคิดการประเมินศักยภาพเครือข่าย**, (กรุงเทพมหานคร: พี.เอ. ลีฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๒.

^{๑๖} ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, **สื่อสารกับสังคมเครือข่าย**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

ของการปฏิสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งที่เป็นกระบวนการวิธีการ และกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนทางสังคม ที่แสดงถึงรูปแบบความสัมพันธ์ภายใต้เงื่อนไขที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร และเครือข่ายที่มีต่อกัน และในมิติแห่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นด้วยกระบวนการและกิจกรรมในสังคม เช่น การติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประสานผลประโยชน์ ความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร ฯลฯ ที่เป็นปัจจัยหลักให้สมาชิกหรือฝ่ายต่างๆ มีความผูกพันต่อกันเพื่อเสริมสร้างในการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆ^{๑๗}

ในที่นี้จะกล่าวถึง ความหมายของเครือข่ายโดยนัยต่างๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ทำงานด้านเครือข่าย ดังนี้

๑. เครือข่าย : นัยคุณค่าแห่งความสัมพันธ์
๒. เครือข่าย : นัยแห่งการประสานความร่วมมือ
๓. เครือข่าย : นัยภารกิจและกระบวนการ

๑. เครือข่าย : นัยคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ ในมิติแห่งความสัมพันธ์ เครือข่าย คือ ความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยที่เป็นไปตามกฎของการไหลเลื่อนไปมาระหว่างความไร้ระเบียบกับการจัดระเบียบและระหว่างการแตกดับกับการเกิดขึ้นใหม่ที่พร้อมจะสานต่อกับสิ่งต่างๆ ตามที่กล่าวไว้ในขณะที่เครือข่ายทางสังคม มุ่งเน้น การสานต่อกับปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์กร เครือข่าย เพื่อเข้ามาสร้างสรรค์คุณค่าใหม่ ความรู้ใหม่ หรือสังคมใหม่อย่างเหมาะสม โดยยึดหลักของความไว้วางใจที่มีต่อกันในฐานะที่ทุกกระบวนการเป็นระบบเปิดที่มีการเชื่อมโยงต่อกัน และเพื่อให้เกิดการกระทำตามภารกิจนั้นๆ จนบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เครือข่ายในความหมายของคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ ได้ถูกนำมาอธิบายถึง “ความสัมพันธ์ของหน่วยต่างๆ ในสังคม” และ “ข่ายของงาน” (network) ที่เห็นได้ชัดเจนในสังคมมนุษย์ โดยเป็นการอธิบายในมิติแห่งความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันของผู้คนในบางงานหรือบางโอกาสเท่านั้น ซึ่งสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงได้ชัดเจนในสถานการณ์ที่เป็นอยู่

Michel กล่าวว่า เครือข่าย คือ ความร่วมมือที่เป็นไปได้ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสถาบัน อาจมีขอบข่ายและขนาดตั้งแต่เล็กๆ ภายในชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศ และระหว่างประเทศ เป็นสายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ระหว่างบุคคลหนึ่งกับ

^{๑๗} พระมหาสุทนต์ อากาศโร, อ่างแล้ว, หน้า ๓๖ - ๔๖.

บุคคลอื่นๆ ซึ่งเป็นการมองในมิติของการจัดโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างและความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มคนในสังคมที่มีต่อกัน^{๑๘}

พัฒนาการทางปรัชญาและแนวความคิดของเครือข่ายนั้น มิได้หยุดนิ่งเพียงการอธิบายความสัมพันธ์ในรูปแบบของการรวมกลุ่มและประชาสังคมเท่านั้น ปัจจุบันแนวคิดเรื่องเครือข่ายในลักษณะของประชาสังคมยังได้รับการอธิบายในบริบทที่กว้างไกลออกไป ในรูปแบบที่เรียกว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่” (the new social movement) ที่ใช้พลังเครือข่ายและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ได้อธิบายเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ว่า เป็นเครือข่ายประชาสังคมที่กลับมาสร้างสิ่งใหม่ เป็นเรื่องของความสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารของคนในสังคมที่เป็นอิสระจากการครอบงำของภาครัฐและกลไกการตลาด หรือการครอบงำทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีการเปิดกว้างในรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีเครือข่ายโยงใยและกว้างขวาง เพื่อมุ่งหาข้อยุติหรือหลักการร่วมกันเพื่อสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่เข้มข้นและเพื่อให้มีที่ว่างกับความแตกต่างหลากหลายและสิทธิในการรับรู้ของภาคประชาชน โดยสิ่งที่เป็นรูปธรรมของประชาสังคมในรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ก็นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีคิดของคนในสังคมปัจจุบันนั้น มีตัวอย่างเช่น การตระหนักรู้ถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกับการดำเนินชีวิตที่สอดรับและเป็นมิตรกับธรรมชาติมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวเรียกร้องของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับเครือข่ายทางด้านสิ่งแวดล้อม^{๑๙}

ความเป็นเครือข่ายประชาสังคมในรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ดังกล่าว ยังสอดคล้องกับโลกปัจจุบัน ซึ่งสิ่งที่เรียกว่า “ชุมชน” หรือ “เครือข่าย” ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ไม่ใช่ชุมชนหรือเครือข่ายแบบที่อาศัยในเชิงพื้นที่หรือทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นชุมชนแบบใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เป็นชุมชนเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตที่มีการโยงใยกันทั่วโลก เป็นชุมชนทางอากาศ ตัวอย่างเช่น รายการของสถานีวิทยุ จส. ๑๐๐ สถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน เป็นต้น ชุมชนแบบใหม่หรือชุมชนปฏิบัติการเหล่านี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาสังคมด้วย จากเดิมที่รวมตัวกันในรูปของกลุ่ม องค์กรเฉพาะพื้นที่สู่การรวมตัวในรูปแบบของเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์โยงใย

^{๑๘} อ่างใน สมใจ โลหะพูนตระกูล, “จส. ๑๐๐: สำนักทางสังคมของคนชั้นกลางในเมือง”, *วิทยานพนธ์ สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

^{๑๙} ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, *การบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบ : บทสำรวจพรมแดนแห่งความรู้แนววิพากษ์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๔.

กว้างขวางและซับซ้อนมากขึ้น และในยุคข้อมูลข่าวสาร การปฏิวัติเทคโนโลยีสารสนเทศก่อให้เกิด “สังคมสารสนเทศ” (information society) ที่มีบทบาทในการสร้าง “เครือข่าย” ซึ่งเป็นองค์ประกอบในการจัดการกิจกรรมของมนุษยชาติรูปแบบใหม่ โดยการสื่อสารจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับสังคมเครือข่าย เพราะทำให้สมาชิกเกิดการรับรู้ เกิดการสร้างแรงบันดาลใจให้บุคคลร่วมมือและค้นหาเป้าหมายร่วมกัน รวมทั้งเป็นแนวทางที่ทำให้สมาชิกในเครือข่ายได้มีโอกาสเรียนรู้ ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และพฤติกรรมของกันและกัน

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า แนวคิดที่ให้คำจำกัดความของคำว่า “เครือข่าย” นั้น เริ่มต้นจากการอธิบายความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพา จนกระทั่งการสร้างพลังและอำนาจการต่อรอง และต่อมาก็มีการขยายความสัมพันธ์นั้นไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น โดยการเชื่อมโยงกับพันธมิตรอื่นๆ ในสังคม เป็นลักษณะของการสร้างประชาสังคมที่นับว่าเป็นพัฒนาการอีกระดับหนึ่งของความเป็นเครือข่ายที่มีกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานอย่างหลากหลาย ตามประเด็นปัญหาที่ต้องการผลักดัน/แก้ไข ซึ่งอาจจะมีความซับซ้อนหรือเป็นประเด็นสาธารณะที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับหน่วยชีวิตในระดับของเซลล์ที่มีการเชื่อมโยงกันจากจุดเล็กๆ จนกลายเป็นองค์ภาพและระบบปฏิบัติการภายในร่างกายที่ยิ่งใหญ่

๒. เครือข่าย : นัยแห่งการประสานความร่วมมือ จากแนวคิดของเครือข่ายตามที่กล่าวแล้ว สิ่งหนึ่งที่เห็นอย่างชัดเจน คือ ความเป็นเครือข่ายเกิดขึ้นจากความร่วมมือและการเปิดรับเพื่อให้เกิดความรู้และกระบวนการใหม่ กล่าวคือ การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรแต่ละฝ่ายได้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ถือได้ว่า เป็นความหมายของเครือข่ายที่จะสานต่อความสัมพันธ์ให้ยั่งยืน ถ้าไม่มีความร่วมมือต่อกันแล้ว ความเป็นเครือข่ายหรือข่ายใยแห่งความสัมพันธ์คงไม่เกิดขึ้น จะเป็นเพียงการช่วยเหลือหรือการบรรเทาปัญหาในแนวตั้งเท่านั้น ซึ่งไม่ต่างอะไรจากการสั่งการทางโครงสร้างเชิงอำนาจ

ดังนั้น ความร่วมมือ จึงเป็นความหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเครือข่าย เพราะจะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆ อย่างเป็นระบบ

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๘) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า เครือข่าย หรือ network ในภาษาอังกฤษ ว่า “net” หมายถึง ตาข่ายที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะ “work” เมื่อต้องการใช้งาน ดังนั้น ความหมายของ “เครือข่าย” จึงหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กร หลายองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคล กลุ่ม หรือองค์กร เหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลา นานพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐาน

เอาไว้(เปรียบเสมือนมีสายโทรศัพท์ต่อไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อการแก้ไขปัญหา ก็สามารถที่จะติดต่อไปได้

จากความหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เครือข่ายนั้น หมายถึง ความร่วมมือและการเปิดรับของฝ่ายต่างๆ ที่จะมีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการ ความรู้ และวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จจากการร่วมมือและการเปิดรับในสิ่งใหม่นั้นเสมอ

๓. เครือข่าย : นัยแห่งภารกิจและกระบวนการ ภายใต้ยุทธศาสตร์ของความเป็นเครือข่ายนั้น ภารกิจและกระบวนการทำงานของฝ่ายต่างๆ เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ความเป็นเครือข่ายนั้นมีความต่อเนื่องการทำภารกิจต่อกัน โดยมีการขยายภารกิจและอุดมการณ์นั้นออกไปสู่กลุ่มอื่น เครือข่ายอื่นก็เท่ากับว่าเป็นการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้น ดังนั้น เครือข่ายจึงมีนัยของการทำภารกิจที่เป็นกระบวนการ โดยเป็นทั้งกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วม และกระบวนการกลุ่มที่มีเป็นการระดมทรัพยากรในการสร้างพลังและอำนาจในการต่อรองให้สูงขึ้น ซึ่งกระบวนการต่างๆ เหล่านี้ จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายถึงแม้ว่าการกระทำในลักษณะดังกล่าวจะเป็นภาพสะท้อนของ “ภารกิจและสภาวะชั่วคราว” ก็ตาม แต่สิ่งเหล่านั้นนับว่าเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคม และความเป็นไปของสิ่งต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันเป็นข่าย

ปฐิติ มอนซอน และคณะ กล่าวถึง เครือข่ายทางสังคมในการพัฒนาว่า คือ การสร้างภาพสัมพันธ์ภาพทางสังคมในการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อยกระดับแนวคิดปละกิจกรรมที่ทำร่วมกันให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ โดยเป็นการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์อย่างหลวมๆ ของปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร และสถาบัน ซึ่งสมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมทำกิจกรรมตามความเหมาะสมภายใต้กฎเกณฑ์หรือเป้าหมายร่วม และมีการปฏิบัติอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตน รวมทั้งมีการทำงานร่วมกันทั้งในงานเฉพาะหน้า และการประสานผลประโยชน์ที่ขยายวงกว้างออกไป^{๒๐} ดังตัวอย่าง การศึกษาของสุนันทรา พุทธิมา (๒๕๓๙) ที่ศึกษาถึงเครือข่ายความสัมพันธ์และการขยายภารกิจของผู้บริหารในชุมชนชนบทภาคเหนือ ที่ได้ขยายแนวคิดในการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้นำเกษตรกร โดยการรวมกลุ่มที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มและเครือข่ายสามารถเรียนรู้ถึงการพึ่งพาและการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งกลุ่มเกษตรกรมีการสร้างและหาแนวร่วมกับกลุ่มและ

^{๒๐} ปฐิติ มอนซอน และคณะ, อ้างแล้ว, หน้า ๒.

เครือข่ายอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนากลุ่ม และเครือข่ายให้สามารถดำเนินการผลิตเชิงพาณิชย์หรือในด้านอื่นๆ ต่อไป

อริยา เศวตามร์ กล่าวถึงความเป็นเครือข่ายว่า สำหรับผู้นำชุมชนและนักพัฒนาแล้ว ความเป็นเครือข่ายหมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนที่กว้างขวาง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคมที่ยุติธรรมและการสร้างเครือข่ายที่กว้างขวางมากว่าในอดีต เพื่อสอดคล้องกับกระแสการ พัฒนาที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่าย หรือเพื่อรู้เท่าทันการเชื่อมโยงเครือข่ายของ เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ไร้พรมแดน^{๒๑}

จากความหมายทั้ง ๓ นัยดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เครือข่ายนั้น ได้ถูกนำมาอธิบายในมิติของ ความสัมพันธ์และปรากฏการณ์ทางสังคมมนุษย์มากกว่าการอธิบายในมิติของความสัมพันธ์ และความ เปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งในเชิงชีววิทยา ตามทัศนะของวิทยาศาสตร์กระบวนทัศน์ใหม่ โดยเป็นการ กล่าวถึงความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกันและขยายผลการ ทำงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่มองค์กรอื่นๆ โดยผ่านระบบเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน นอกจากนี้ ยังได้ พยายามอธิบายถึงคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ ความเท่าเทียม ความร่วมมือ การต่อสู้ขัดแย้ง และการ เชื่อมโยงที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ เครื่องมือ และวิธีการปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ร่วมกันของทุกฝ่าย

๒.๓.๒ แนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

แนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่าย จัดเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญและถูกนำมาใช้กันอย่าง แพร่หลาย ในการอธิบายภาพการเคลื่อนตัวจากกลุ่มสู่การรวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างพลังในการ ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา หรือสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ฐานคิดที่สำคัญของการ รวมกันเป็นเครือข่ายทางสังคมมาจากฐานคิดที่หลากหลาย เช่น ฐานคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิง อำนาจที่รัฐต้องการให้มีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ฐานคิดเชิงวัฒนธรรมที่ชาวบ้านร่วมร้อย เรียงความสัมพันธ์บนรากฐานของวัฒนธรรม และการช่วยเหลือเกื้อกูลและการพึ่งพาอาศัย ฐานคิด เชิงระบบที่สิ่งต่างๆ ล้วนพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเชื่อมโยงกันเป็นความหลากหลายที่ไม่สามารถแยก ส่วนใดส่วนหนึ่งออกจากกันได้เด็ดขาด ฐานคิดของการขยายโอกาสและกระบวนการทาง อุดมการณ์ที่ต้องการขยายแนวความคิดที่เป็นที่ยอมรับไปสู่การขยายอุดมการณ์ เช่น การเป็น

^{๒๑} อริยา เศวตามร์, การสร้างความหมายเกี่ยวกับชุมชนในกระบวนการผ้าป่าข้าว ภายใต้บริบทของ งานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดพะเยา, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๕.

เครือข่ายของศาสนาลัทธิ และระบบการปกครอง เป็นต้น และฐานคิดการเชื่อมโยงในทางชีววิทยาในระบบนิเวศหรือในระบบทางสมองที่มีการเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จากจุดเล็กๆ เชื่อมโยงเป็นหน่วยใหญ่และทำหน้าที่ให้ประสานสอดคล้อง เช่น การเชื่อมโยงในระบบเซลล์ และการเชื่อมโยงในระบบการย่อยอาหารในร่างกาย เป็นต้น

ประเวศ วะสี กล่าวถึงเครือข่ายทางสังคมว่า จะคล้ายเครือข่ายในสมอง โครงสร้างของสมองจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในระดับที่สูงที่จำเป็นสำหรับการมีชีวิตรอด โครงสร้างทางสังคมจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนโครงสร้างทางสมองมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของสังคมจากสังคมใช้อำนาจไปเป็นสังคมเรียนรู้ การที่จะเกิดสังคมเรียนรู้ (Learning Society) ดังนั้น โครงสร้างทางสังคมต้องปรับเปลี่ยนจากโครงสร้างอำนาจในแนวตั้งไปเป็นเครือข่ายสังคม เครือข่ายสังคม คือ สังคมกัลยาณมิตร หรือเครือข่ายสังคมเรียนรู้ (Learning Social Networks) สังคมต้องสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง จึงจะสามารถปรับตัวให้อยู่ในดุลยภาพได้^{๒๒}

นอกจากนี้ ได้มีการอธิบายถึงเครือข่ายโดยใช้แนวคิดเรื่องเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Network) มาเป็นแนวทางในการอธิบาย โดย Mitchell (๑๙๖๙) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายทางสังคมว่า หมายถึง สายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ อีกหลายๆ คน เครือข่ายสังคมในที่นี้จึงเปรียบเทียบกับกรอบแนวความคิดที่ใช้ศึกษาหาความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคม อันนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องกลุ่มไม่เป็นทางการ (Informal group) องค์กรทางสังคม (Social Structure) รวมทั้งลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ที่สามารถนำไปใช้อธิบายถึงพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลในสังคมได้^{๒๓}

คำจำกัดความของคำว่า เครือข่ายทางสังคม ดังกล่าว ได้รับการอธิบายให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น จากการศึกษาของ พิมพวัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์ (๒๕๓๖) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในเครือข่ายสังคมนั้นเป็นความสัมพันธ์ในทุกๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายสังคมที่ติดต่อกัน ทั้งในระบบเศรษฐกิจ การแต่งงาน เครือญาติ การเมือง สุขภาพอนามัย ฯลฯ ส่วนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้น ได้แก่ การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน การปรึกษาหารือกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น เครือข่ายสังคมของบุคคลหนึ่งๆ จึงเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ ขณะเดียวกันบุคคลนั้นๆ

^{๒๒} พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ, **ธรรมรัฐ : จุดเปลี่ยนประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยทัศน์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

^{๒๓} อ้างถึงใน สมใจ โลหะพุตระกูล, อ้างแล้ว, หน้า ๑๐.

ก็เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลอื่น ๆ ในเครือข่ายสังคม ซึ่งสามารถมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นด้วยเช่นกัน^{๒๔}

นอกจากคำจำกัดความของเครือข่ายแล้ว Botssevain (๑๙๗๙) ยังได้นำเสนอประเด็นคำถามหลักในการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมว่า ควรพิจารณาถึงกระบวนการเชื่อมโยง และการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ใครเชื่อมโยงกับใคร
๒. อะไร คือ เนื้อหาที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยง
๓. แบบแผน (Pattein) ของความเชื่อมโยงเป็นอย่างไร
๔. ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนกับพฤติกรรมของสมาชิก
๕. ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนกับปัจจัยทางสังคมอื่นๆ

ซึ่งการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ทั้ง ๕ ประการดังกล่าว เป็นการศึกษาถึงระบบความสัมพันธ์ และสาระของการที่จะดำเนินการร่วมกัน

จากการศึกษาของ ปาน กิมปี (๒๕๔๐) เกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษา นอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการใช้เครือข่ายทางสังคม เป็นศูนย์กลางสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน โดย ปาน กิมปี ได้อธิบายว่า เครือข่ายการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากการตระหนักถึงปัญหา และความต้องการด้านเศรษฐกิจของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีการใช้เครือข่ายสังคมเป็นศูนย์กลางการดำเนินภายในชุมชน และมีการขยายเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่ายในภาครัฐ เอกชน ชุมชน ธุรกิจ และหรือองค์กรวิชาการ เพื่อกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นหลัก

เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ สุนันตรา พุทธิมา (๒๕๓๙) เกี่ยวกับเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำการเกษตรของชุมชนชนบทภาคเหนือ พบว่า แนวคิดในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้นำเกษตรกร คือ การรวมกลุ่มซึ่งทำให้สมาชิกในกลุ่มสามารถเรียนรู้ถึงการพึ่งตนเอง และการแก้ปัญหาด้วยตนเอง กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวมีผู้นำของกลุ่มเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการผลิต นอกจากนี้ยังมีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอก เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนากลุ่มให้สามารถดำเนินการผลิตเชิงพาณิชย์ต่อไปได้

^{๒๔} อ้างถึงใน ปาน กิมปี, การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖.

แนวความคิดและความหมายของเครือข่ายข้างต้น เป็นการอธิบายเครือข่ายในมิติที่เป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม ชุมชน ที่อาจจะจำกัดอยู่ในเชิงพื้นที่ ปัจจุบันเครือข่ายได้ถูกนำมาใช้ในการอธิบายเพื่อขยายแนวคิดเรื่องประชาสังคม ดังที่ ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาสังคม ได้อธิบายถึง การก่อรูปและการประสานเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายของกลุ่มประชาสังคมในระดับต่างๆ เป็นโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ (Civic infrastructure) อันเป็นปัจจัยกำหนดพัฒนาการของขบวนการประชาสังคม ที่ต้องอาศัยการพบปะผู้คนได้มาสัมพันธ์ร่วมกันทำงานองค์กรเครือข่ายเสมือนเป็น “องค์กรร่ม” (Umbrella organizations) ที่เชื่อมองค์กรสมาชิกและสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นช่องทางให้มีการสื่อสารระหว่างกัน (Channels of communication) พุดคุยแลกเปลี่ยนกันในประเด็นปัญหาที่สนใจร่วมกัน ระดมสมองของผู้คนที่หลากหลายเพื่อแก้ไขพัฒนาสำนักความผูกพันสายสัมพันธ์ของคน สร้างเครือข่ายข้อมูล และแบ่งปันทรัพยากรระหว่างกัน ไม่ว่าจะป็นทรัพยากรบุคคล หรือเงินงบประมาณ^{๒๕}

ส่วนรูปธรรมในการอธิบายความหมายของประชาสังคม อรรถัย อาจอ่ำ และกุลล สุนทรธาดา ได้ทำการศึกษาวิจัยจังหวัดน่าน: บนเส้นทางสู่การสร้างประชาสังคมของไทย และได้อธิบายความหมายของประชาสังคมจังหวัดน่านว่าดังนี้

“ประชาสังคมจังหวัดน่าน หมายถึง การที่ประชาชนของจังหวัดน่านจำนวนหนึ่ง มีจิตสำนึก มีวัตถุประสงค์ มีอุดมคติร่วมกัน หรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่องมาติดต่อสื่อสารกันมารวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างรวมทั้งมีกระบวนการจัดการ เพื่อมุ่งหวังในจังหวัดน่านเป็นเมืองน่าอยู่ สงบสุข รมเย็น มีธรรมชาติที่สวยงาม และมีศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีที่โดดเด่น คงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวน่านสืบไป”

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พัฒนาการทางแนวความคิดที่พยายามอธิบายหรือให้คำจำกัดความเครือข่าย เริ่มต้นจากการอธิบายความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม หรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือกันจนกระทั่งถึงเพื่อสร้างพลังผลักดัน ต่อรอง ต่อมาช่วยความสัมพันธ์นั้นได้ขยายสู่ระดับที่กว้างขึ้น โดยการเชื่อมโยงกับพันธมิตรอื่นในสังคมเป็นลักษณะการสร้างประชาสังคม ซึ่งก็คือ พัฒนาการอีกระดับหนึ่งของเครือข่ายที่มีความหลากหลายของกลุ่มที่เข้าร่วมในส่วนของประเด็นปัญหาที่ต้องการผลักดัน/แก้ไข อาจจะมีขอบเขตหรือเป็นประเด็นสาธารณะที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่มมากขึ้น

^{๒๕} ยุทธนา วรณปิติกุล และ สุพิศ เริงจิต, สำนักพลเมือง : ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๔.

อย่างไรก็ตาม พัฒนาการทางแนวความคิดของเครือข่ายมิได้หยุดนิ่งเพียงการอธิบายในรูปแบบของประชาสังคมเท่านั้น ปัจจุบันแนวคิดเรื่องประชาสังคมยังได้รับการอธิบายในบริบทที่กว้างไกลออกไปในรูปแบบที่เรียกว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่” (The new social movement) ซึ่งไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ได้อธิบายเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ว่า เป็นประสังคมที่กลับมาใหม่ เป็นเรื่องความสัมพันธ์ เป็นเรื่องของการสมาคมติดต่อกันของคนที่อยู่ในสังคมที่เป็นอิสระจากรัฐและกลไกตลาด และเปิดกว้างในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ที่มีเครือข่ายโยงใยกว้างขวางเพื่อมุ่งหาข้อยุติหรือหลักการร่วมกัน เพื่อสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่เข้มข้นและมีที่วางใจกับความแตกต่างหลากหลาย และสิทธิในการไม่เชื่อฟังรัฐของประชาชน^{๒๖} เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ชัดเจนขึ้น กฤษฎา บุญชัย โอลภาส ปัญญา และพิเชษฐ์ หนองช้าง ได้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของขบวนการแบบใหม่นี้ไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ

๑. ขบวนการเหล่านี้ มิใช่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวบนฐานของชนชั้นใดเพียงชนชั้นเดียว แต่เกิดการร่วมมือกันข้ามกลุ่ม ข้างชนชั้น ภายใต้ยุทธศาสตร์ร่วม (แม้จะต่างอุดมการณ์) ซึ่งอาจเป็นความร่วมมือชั่วคราวหรือต่อเนื่องก็ได้

๒. เรื่องที่เคลื่อนไหว มิใช่เรื่องแคบๆ เกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงไปถึงเรื่องของสาธารณะไม่ว่าจะเป็นระดับชุมชน ท้องถิ่น ประเทศ หรือโลก

๓. ขบวนการเคลื่อนไหว มิได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่เนื่องจากไม่เชื่อในระบบตัวแทน และรัฐ

๔. เป้าหมายการเรียกร้อง มิใช่เพื่อช่วงชิงอำนาจรัฐ แต่ต้องการสร้างกติกากฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต โดยผ่านการสร้างวาทกรรม^{๒๗}

กล่าวโดยสรุป จากกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และความซับซ้อนทางสังคม ส่งผลให้การรวมตัวเป็นเครือข่ายขยายวงกว้างมากขึ้น โดยในช่วงเวลาหนึ่งประชาสังคมได้รับการอธิบายว่าเป็นพัฒนาการในอีกระดับหนึ่งของการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ต่อมาได้มีการอธิบายถึงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นขบวนการที่พยายามอธิบายเชื่อมโยงประชาสังคมและความเป็นประชาธิปไตยในรูปแบบใหม่ ประชาสังคมและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบ

^{๒๖} ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, การบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบ : บทสำรวจพรมแดนแห่งความรู้แนววิพากษ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๔.

^{๒๗} กฤษฎา บุญชัย, ประชาสังคม: พื้นที่สาธารณะของฉัน, ใน โอลภาส ปัญญา และพิเชษฐ์ หนองช้าง บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: ขบวนการประชาชนรากลุ่ม, ๒๕๔๒), หน้า ๔๐ - ๔๑.

ใหม่จึงจัดเป็นแนวความคิดที่น่าสนใจ ที่จะช่วยอธิบายให้เห็นถึงพัฒนาการความเคลื่อนไหวของเครือข่ายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายจึงเป็นเสมือนการเชื่อมโยงผู้คน กลุ่มคน กระบวนการ และเป้าหมายเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองความต้องการและการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม องค์กรในลักษณะของพลังภาคประชาชน

๒.๓.๓ องค์ประกอบของเครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อาภากร กล่าวไว้ว่า ฐานคิดและความหมายของเครือข่ายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีจุดร่วมที่สำคัญอย่างน้อย ๕ ประการ ที่อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย ได้แก่

๑. หน่วยชีวิตหรือสมาชิก หน่วยชีวิตและสมาชิกเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของความเป็นเครือข่ายที่สร้างระบบปฏิสัมพันธ์ โดยแต่ละหน่วยชีวิตและแต่ละปัจเจกบุคคลจะดำเนินการสานต่อเพื่อหาแนวร่วมในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันตามหลักของธรรมชาติที่ทุกสรรพสิ่งจะต้องพึ่งพาอาศัย และสร้างกระบวนการที่สืบเนื่องเพื่อรักษาความเป็นไปของชีวิต ดังนั้น หน่วยชีวิต หรือสมาชิกในองค์กรนั้น จะเป็นองค์ประกอบหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

๒. จุดมุ่งหมาย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะหากว่าบุคคล กลุ่ม องค์กร มารวมกันเพียงเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยไร้ความมุ่งมั่นหรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอาจกล่าวได้ว่า เป็นเครือข่าย เพราะความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง “การร่วมกันอย่างมีจุดหมาย” เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายนั้น

๓. การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การที่แต่ละหน่วยชีวิตหรือการที่แต่ละบุคคลจะมารวมกันนั้น สิ่งที่จะยึดโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน คือ การทำหน้าที่ต่อกัน และกระทำอย่างมีจิตสำนึก เพราะหากขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่มาจากส่วนลึกภายในจิตใจของตนแล้ว กระบวนการนั้นจะเป็นเพียงการจัดตั้งและเรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น และการที่คนจะมารวมกลุ่ม เป็นองค์กรเครือข่ายได้นั้น นอกจากจะมีความสนใจหรืออุปนิสัยใจคอที่คล้ายคลึงกันแล้ว บุคคลยังต้องมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม กล่าวคือ เมื่อพวกเขาเห็นปัญหาหรือต้องการที่จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จิตใจที่มุ่งมั่นซึ่งเป็นปัจจัยภายในของแต่ละบุคคล ย่อมเป็นแรงขับที่นำไปสู่การคิดวิเคราะห์และการค้นหาริธีเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมทั้งแสวงหาแนวร่วมจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เพื่อสร้างพลังอำนาจในการต่อรองหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จนกลายเป็นองค์กรเครือข่ายที่ทุกฝ่ายต่างก็มี ความไว้วางใจต่อกัน ทั้งนี้ เพราะความเป็นเครือข่านั้นสามารถที่จะตอบสนองกระบวนการแก้ไขปัญหาได้มากกว่า

๔. การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน ในองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่จะขาดมิได้ ก็คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิก จะเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่ายนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและพึ่งพากันมากขึ้น นอกจากนี้ ในระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุถึงเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นเป็นทั้งแนวคิด กระบวนการ และวิธีการของการจัดการเครือข่าย เป็นกระบวนการสร้างข้อมูลต่อเนื่องเพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากมีส่วนร่วมแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้าๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้น การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนจึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

๕. ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร ถ้ากล่าวถึงเครือข่ายว่าเป็นความสัมพันธ์ที่โยงใยแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญต่อเครือข่าย คือ ข้อมูลและการสื่อสารระหว่างกัน นับตั้งแต่การสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกระบวนการสื่อสารนั้นจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการรับรู้ เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงานและช่วยรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องเช่นนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ถ้าระบบความสัมพันธ์มิได้รับการตอบสนองหรือขาดการติดต่อแล้วความเป็นเครือข่ายก็อยู่ในภาวะที่เสื่อมถอย ดังนั้น การพัฒนาระบบเครือข่ายจะต้องยึดหลักการของความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกัน โดยมีกิจกรรมและข้อมูลเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของเครือข่ายนั้นๆ^{๒๘}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ประการ คือ

๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common perception) หมายถึง การที่สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุการณ์เข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่าง เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

^{๒๘} พระมหาสุหิตย์ อาภาภโร, อ่างแล้ว, หน้า ๔๘ - ๕๓.

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) หมายถึง การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน จะช่วยให้ขบวนการเคลื่อนไหวขอเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างลงไป

๓. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual interests/benefits) หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันเพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการ ซึ่งผลประโยชน์และความต้องการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All stakeholders participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในเครือข่าย จึงควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียม และในฐานะหุ้นส่วนของเครือข่ายและควรสานต่อความสัมพันธ์ในแนวราบ

๕. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary relationship) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การเสริมสร้างต่อกันนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่าย ซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่ร่วมเป็นเครือข่าย

๖. การพึ่งอิงร่วมกัน (Inter dependencence) คือ การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่าย เนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงาน และมีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่าง ดังนั้น จึงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามด้วย^{๒๙}

นอกจากนี้ ผลสรุปจากการสัมมนาองค์ความรู้และการจัดการเครือข่ายตามโครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (๒๕๔๖) กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายไว้ ๔ ประการ คือ

^{๒๙} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ซีเคส มีเดีย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖ - ๔๓.

๑. การมีกิจกรรมร่วมกันของสมาชิก กิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้สมาชิกทั้งในและนอกเครือข่าย มีโอกาสในการพบปะหารือและมีการเรียนรู้ร่วมกัน การมีกิจกรรมต่อกัน เช่น การร่วมแสดงความคิดเห็น การทำงานร่วมกัน และการติดตามประเมินผล จะช่วยให้เครือข่ายนั้นมีความต่อเนื่อง ที่สำคัญ คือ เป็นการผลักดันให้ภารกิจ/กิจกรรมนั้นบรรลุความสำเร็จ

๒. การสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ ความหมายและโลกทัศน์ร่วมกัน ได้แก่ การที่เครือข่ายมีการติดต่อสื่อสารภายในเครือข่าย เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในทิศทางและความหมายร่วมของเครือข่ายที่ช่วยให้เกิดกระบวนการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อมร่วมกันสร้างความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้เกิดการกำหนดมาตรฐานในการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศ เป็นต้น โดยการสื่อสารที่สร้างความหมายร่วมกันนั้น จะนำไปสู่การขยายแนวคิดอุดมการณ์ของเครือข่ายให้กว้างขวางออกไป

๓. ความเท่าเทียมของฝ่ายต่างๆ ได้แก่ บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมกันเป็นเครือข่าย จะต้องยึดหลักการทำงานบนความเท่าเทียมของทุกฝ่าย โดยการให้โอกาสในการเรียนรู้ การสร้างพื้นที่ทางสังคมให้เกิดความภูมิใจในสิ่งที่ทำร่วมกัน และพยายามหลีกเลี่ยงการครอบงำ จากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะมีผลให้เครือข่ายนั้นมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด

๔. การให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทน ได้แก่ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วม โดยการให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนนั้น อาจมิได้หมายถึงการให้เงิน หรือทุนเท่านั้น แต่หมายถึง ความร่วมมือและความเอื้ออาทรต่อกัน และในบางครั้งอาจปรับเปลี่ยนการให้รางวัลและผลตอบแทนเป็นความรู้สึกพึงพอใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่มีการพบปะเสวนากัน ภายใต้ความสัมพันธ์ของความเป็นพี่น้องและการพึ่งพาอาศัย

องค์ประกอบของเครือข่ายต่างๆ ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีความแตกต่างและหลากหลาย ซึ่งแต่ละองค์ประกอบก็มีความสำคัญต่อการกำหนดถึงองค์ประกอบหลักหรือโครงสร้างของเครือข่าย อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่า สมาชิก จิตสำนึกร่วม การมีวัตถุประสงค์/เป้าหมาย การติดต่อสื่อสารระหว่างกัน และการรักษากิจกรรม/ความต่อเนื่องบนความเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เครือข่ายดำรงอยู่ต่อไปได้ จะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ การสร้างข้อมูลใหม่ ความรู้ใหม่ที่ต่อเนื่องของเครือข่าย

๒.๓.๔ ความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย

หากจะพิจารณาถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างการรวมตัวเป็นเครือข่าย อาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายได้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายถึงการรวมตัวของหน่วยต่างๆ ในสังคม ในแง่มุมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรวมเป็นเครือข่ายทางธุรกิจ เครือข่ายทางสังคม เครือข่ายการเรียนรู้ หรือเครือข่ายในงานพัฒนา

ซึ่งการรวมตัวในเครือข่ายแต่ละประเภทต่างก็มีเหตุผล หรือความจำเป็นในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ในแง่มุมที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน กล่าวคือ การรวมตัวเพื่อผลประโยชน์ร่วมและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

กระบวนการก่อเกิดเครือข่ายทางสังคม จึงเป็นพัฒนาการในการรวมตัวกันของคนใน ชุมชนและสังคมที่จะสานต่อความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูล เพื่อให้ขบวนการเคลื่อนไหวทาง สังคมเป็นไปในทิศทางสังคมคาดหวังหรือบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

การอธิบายถึงสายสัมพันธ์ของบุคคล ที่มีการโยงใยกันจากบุคคลหรือจุดเล็กๆ เป็น เครือข่าย หรือจุดรวมดังกล่าว มีลักษณะที่เป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมในวงกว้าง ซึ่งเกิดจากการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการขยายตัวออกไปอยู่เรื่อยๆ อย่างไม่มีขอบเขตสิ้นสุด ทำให้คนในสังคม รู้สึกว่าตนเองถูกตัดแยกออกห่างจากสังคมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตามการขยายตัวของสังคม การแสวงหา พื้นที่ทางสังคมในการเข้าถึงความสัมพันธ์กับบุคคลในส่วนต่างๆ ด้วยการสร้างความสัมพันธ์แบบ เครือข่าย เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว ดังเช่น การศึกษาของ สมใจ โลหะพูน ตระกูล เกี่ยวกับ จส.๑๐๐ : สำนักทางสังคมของคนชั้นกลางในเมือง สรุปลถึงการเกิดขึ้นของกลุ่ม สมาชิก จส.๑๐๐ ที่รวมตัวกันเป็นชมรม (จสส.) เพื่อตอบสนองความต้องการ ดังนี้

๑. ความต้องการที่จะแสวงหาเพื่อน หรือกลุ่มที่มีลักษณะของความต้องการคล้ายกัน มี ความคิดและอุดมคติที่เหมือนกัน มารวมกัน ทำให้ตนเองรู้สึกมีพื้นที่ทางสังคมที่ชัดเจนและเป็น รูปธรรมมากขึ้น

๒. ต้องการที่จะพูดคุย และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ ที่มาอยู่ร่วมกัน ภายในกลุ่ม มีลักษณะเหมือนกับกลุ่มคนที่สื่อภาษาเดียวกันพูดคุยรู้เรื่อง และเข้าใจกันมากกว่าบุคคล ที่อยู่นอกกลุ่มนำมา ซึ่งความเชื่อมั่นในการมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมที่ขยายใหญ่และซับซ้อนมากขึ้น ทำให้รู้สึกว่าตนเองมีตำแหน่งแห่งที่ในสังคมไม่ได้หลุดลอยและไร้ที่อยู่ทางสังคม

๓. ความรู้สึกดังกล่าวในข้างต้น นำมาซึ่งหลักประกันของความเชื่อมั่นคงทางจิตใจ และ ก่อให้เกิดความร่วมมือ และช่วยเหลือกันตามมาเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดปัญหาทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม^{๓๐}

จากวิกฤตการณ์และความซับซ้อนของสังคม กระบวนการรวมตัวเป็นเครือข่ายมิได้จำกัด อยู่เพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งเท่านั้น ปัจจุบันเกิดการรวมตัวของกลุ่มคนในสังคม ในลักษณะประชาสังคมจัดเป็นโครงสร้างสังคมแนวใหม่ ซึ่ง ประเวศ วะสี ได้อธิบายอย่างง่ายๆ ว่า หมายถึง สังคมที่ประชาชนรวมตัวกันทำงานเพื่อส่วนรวม (สาธารณะ) ในรูปต่างๆ เมสังคม ซึ่งไม่ใช่

^{๓๐} สมใจ โลหะพูนตระกูล, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๕.

เพื่อประโยชน์เฉพาะกลุ่มของตนเอง เป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจดี ศิลธรรมดี การเมืองดี สังคมในที่นี้หมายถึง ชุมชนระดับตำบลขึ้นไป^{๓๑}

การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายประชาสังคม (Civic network) ดังกล่าวเป็นลักษณะการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ ในสังคม เพื่อร่วมกันกระทำการบางอย่างให้ลุกล่งไปในระดับท้องถิ่น บางแห่งเริ่มมีการรวมตัวเป็นประชาคมจังหวัด ทั้งนี้เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ท้องถิ่นของเรา : ทำเมืองไทยให้น่าอยู่และยั่งยืน อธิบายว่า ประชาคมจังหวัดเป็นกระบวนการของความริเริ่มและความพยายามของกลุ่มของคนหลากหลายสาขาอาชีพ ต่างฐานะ ต่างเพศ ต่างวัย อันเป็นประกอบด้วยบุคคลภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ชาวบ้าน สื่อมวลชน เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่จะเข้ามาเรียนรู้และพัฒนาท้องถิ่นหรือจังหวัดของตน ด้วยความรู้และสำนึกในความรักและความเอื้ออาทรต่อกันเพื่อการสร้างสรรค์พัฒนาตัวตนและศักดิ์ศรีของท้องถิ่น ตลอดจนคุณภาพชีวิตและสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่และยั่งยืน^{๓๒}

นอกจากนี้ ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ ยังอธิบายว่า ผลจากความไร้ระเบียบจะก่อให้เกิดการสร้างนวัตกรรมทางสังคม โดยระบบสารสนเทศจะสร้างเครือข่ายของสถาบันใหม่ๆ องค์กรใหม่ของสังคมให้เชื่อมต่อกัน ลักษณะการจัดตั้งเครือข่ายขององค์กรประชาชนจะไม่เป็นรูปสามเหลี่ยมทั้งสั่งการจากข้างบนลงล่าง แต่จะมีลักษณะความสัมพันธ์ที่ทุกๆ องค์กรเป็นอิสระ มีความหลากหลายทางความคิด หลากหลายวัฒนธรรม และทางปฏิบัติ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์แก่กันและกัน เนื่องจากสถาบันใหม่ทางสังคมมีการจัดตั้งไม่เป็นทางการและเป็นระบบเปิด แรงบันดาลใจในการทำงานจึงมีสูง มีชีวิตชีวา สามารถผลิตผลงานที่สร้างสรรค์ออกมาได้ ไม่เหมือนระบบราชการที่เป็นระบบปิดและมีกฎเกณฑ์มากมาย เพราะแรงบันดาลใจเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานกับระบบที่มีความยุ่งยากซับซ้อน วัตถุประสงค์หลักของสถาบันใหม่ๆ ทางสังคม คือ กันหลังจากการเป็น “ผู้ชมทางการเมือง” มาเป็น “ผู้แสดง” โดยเข้ามามีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยในทุกระดับชั้น หรืออีกนัยหนึ่งคือ เปลี่ยนจาก passive politic ที่เรียกกันว่าประชาธิปไตย ๑๐ วินาที คือ หย่อนบัตรเลือกตั้งแล้วหมดหน้าที่ทางการเมืองเป็น active politic ที่จะดำเนินไปสู่ประชาสังคม (Civic society)^{๓๓}

^{๓๑} อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ นพเกษตร, วิฤตสังคมไทย ๒๕๑๐ กับบทบาทวิทยากรกระบวนการเล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๒), หน้า ๒๘.

^{๓๒} อนุชาติ พวงสำลี, บรรณาธิการ, ท้องถิ่นของเรา : ทำเมืองไทยให้น่าอยู่และยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: ช่วยความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและพัฒนาไทย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙.

^{๓๓} ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, สื่อสารกับสังคมเครือข่ายเอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรการสร้างเครือข่ายที่มีพลัง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๐ - ๑๑๑.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร กล่าวว่า ถ้าหากพิจารณาถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่ายแล้ว พบว่า มีหลักการที่เกี่ยวข้อง ๓ ประการ คือ

๑. สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม
๒. การสร้างพื้นที่ทางสังคม
๓. การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม^{๓๔}

๑. สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม ได้แก่ สถานการณ์ปัญหาที่ซับซ้อน หลากหลาย และขยายตัว เกินความสามารถของกลุ่มหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งที่จะดำเนินการแก้ไขได้ จำเป็นต้องมีการรวมพลังหรือมีกลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหานั้น และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น เกิดการรวมกลุ่ม เครือข่าย เกิดผู้นำ เกิดประสบการณ์ และมีความต้องการที่จะเชื่อมโยงคน กลุ่ม และประสบการณ์นั้นให้เป็นขบวนการ เพื่อจัดการปัญหาและขยายผลการพัฒนา โดยนัยนี้ จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดพลังในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเป็นทั้งการจัดการภายในกลุ่ม องค์กรที่มองเห็นความจำเป็นในการรวมพลัง และการเข้ามาเสริมสร้างของบุคคล องค์กรภายนอก เช่น ภาครัฐองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อให้เกิดความตระหนักในสถานการณ์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน^{๓๕}

๒. การสร้างพื้นที่ทางสังคม เครือข่ายเป็นเครื่องมือและยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการระดมทรัพยากรและความคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ต้องการขยายผลการพัฒนาการใช้พลังเครือข่ายในฐานะเครื่องมือดังกล่าว ถือได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางสังคมที่นำไปสู่การเรียนรู้และการสร้างพื้นที่ทางสังคม เพราะเมื่อกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่มีความต้องการคล้ายกัน มีความคิดหรืออุดมคติหรือบุคคลและองค์กรอื่นๆ ในสังคม ทำให้กลุ่มตนเองมีความรู้สึกว่ามีพื้นที่ทางสังคมที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ ความเชื่อมั่น และความไว้วางใจให้แก่กันและกัน^{๓๖} กระบวนการนั้นจะเป็นการสร้างและให้โอกาสในการพัฒนาศักยภาพของฝ่ายต่างๆ เพื่อที่จะขยายขอบเขตแนวคิดและกระบวนการนั้นให้กว้างขวางออกไปสู่การรับรู้ระหว่างกัน โดยอาศัยช่องทางสื่อสารและการทำกิจกรรม ซึ่งจะกลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของเครือข่ายให้ปรากฏภาพลักษณ์ที่ชัดเจน ที่สร้างความรู้สึกร่วมและก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในด้านต่างๆ ตามมา

^{๓๔} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, อ้างแล้ว, หน้า ๕๕ - ๕๘.

^{๓๕} ลิน สือสวน, “ปัจจัยที่ส่งเสริมองค์กรประชาชนในเมือง: กรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียนชุมชนหลังบ้านมนังคศิลา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^{๓๖} ปุสดี มอนซอน และคณะ, อ้างแล้ว, หน้า ๒.

ตัวอย่างเช่น ในเครือข่ายทางธุรกิจการประสานความร่วมมือเป็นภาคีเครือข่ายก็เพื่อการลดต้นทุนในการผลิต ลดภาวะการแข่งขัน และยกระดับมาตรฐานในการผลิตสินค้าและบริการให้สูงขึ้น ส่วนในเครือข่ายทางสังคมเพื่อการพัฒนาการประสานความร่วมมือเป็นเครือข่าย ก็เพื่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัย การเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง และเพื่อผลักดันในเชิงนโยบายในขณะที่เครือข่ายประเภทอื่น ๆ ก็ใช้ยุทธศาสตร์ความเป็นเครือข่าย เพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาศักยภาพ ซึ่งทั้งหมดเป็นการสร้างความหมาย และการต้อรองว่าความสำคัญของตนเองนั้นก่อให้เกิดพื้นที่ทางสังคม และใช้พื้นที่นั้นดำเนินกิจกรรมของตนเอง

อีกนัยหนึ่ง การสร้างพื้นที่ทางสังคมยังหมายถึง การปรับตัวเข้าหาช่องว่างทางสังคมของฝ่ายต่างๆ ที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสัมพันธภาพที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งมีความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่าย ตัวอย่างเช่น การใช้พื้นที่รูปธรรมหรือพื้นที่ดำเนินการของเครือข่ายย่อย เป็นสถานที่ศึกษาดูงาน การใช้เวทีประชุมของเครือข่ายเป็นที่ระดมทรัพยากร/แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และใช้กิจกรรมของเครือข่ายเป็นการหนุนเสริมให้เกิดกระบวนการผลักดันในเชิงนโยบาย ฯลฯ กระบวนการดังกล่าวเป็นการเพิ่มพูนและเป็นสร้างการยอมรับให้กับทุกฝ่าย

ดังนั้น การสร้างพื้นที่ทางสังคม จึงเป็นการเพิ่มช่องว่างและการสร้างตัวตนของเครือข่ายให้ปรากฏขึ้น ซึ่งเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างและการพัฒนาเครือข่าย

๓. การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม ความจำเป็นอีกประการหนึ่งในการเสริมสร้างเครือข่าย คือ การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม เพราะเมื่อทุกกลุ่มองค์กรหรือเครือข่ายมีการประสานผลประโยชน์ต่อกันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยแล้ว สิ่งที่เกิดตามมาคือ เครือข่ายเกิดการเรียนรู้และมีกิจกรรมการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เกิดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพและเกิดกระบวนการใหม่ ความรู้ใหม่ โดยการประสานผลประโยชน์นั้น อาจมิได้หมายถึง การให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนเท่านั้น แต่อาจหมายถึง การใช้จังหวะและโอกาสของความเป็นไปได้ในทางเลือกของฝ่ายต่างๆ ที่มีต่อกัน

การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย จะช่วยกระตุ้นให้เกิดเครือข่าย และเกิดการรักษาศักยภาพร่วมกันของเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งจะเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเครือข่ายที่ต่อเนื่อง ดังนั้น การรวมตัวเป็นเครือข่ายของหน่วยย่อยของภาคส่วนต่างๆ จึงเป็นการประสานผลประโยชน์ ในสถานะที่มีการแข่งขันและการต้อรองสูง นอกจากนี้ การดำเนินการภายใต้ระบบที่มีการรักษาผลประโยชน์ต่อกันนั้น จะทำให้เครือข่ายนั้นมีจังหวะในการก้าวเดินและมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

๒.๓.๕ ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย

จากการศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายพบว่า ได้มีความพยายามในการแบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายออกเป็นประเภทต่างๆ ตามวาทกรรมและกิจกรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งการจัดประเภทของเครือข่ายไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเหมือนหรือแตกต่างกัน แต่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจในการจัดแบ่งโดยการจัดแบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายพบว่า มีหลายลักษณะ คือ Wolfe (๑๙๗๐) ได้กำหนดขอบเขตของเครือข่ายเป็นสองประเภทใหญ่ๆ ตามพื้นฐานลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ

๑. เครือข่ายที่ไม่มีข้อจำกัด (Unlimited network) ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดจากบุคคลหนึ่งเป็นจุดศูนย์กลางแล้วนับตั้งแต่บุคคลคนแรก ซึ่งบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์อันสามารถเพิ่มจำนวน ขึ้นโดยไม่จำกัดว่าจะจะเป็นความสัมพันธ์ในระดับไหน

๒. เครือข่ายที่มีข้อจำกัด (Limited network) ซึ่งเป็นการระบุเครือข่ายโดยการตั้งกฎเกณฑ์บางอย่างขึ้นมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังนี้ คือ

- เครือข่ายส่วนตัวของบุคคล
- ประเภทบุคคล (เช่น ญาติเพื่อหรือเพื่อนร่วมงาน)
- กิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์
- บทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- เนื้อหาของการแลกเปลี่ยนนั้นเป็นไปในทางเศรษฐกิจ หรือทางการเมือง เป็นต้น^{๓๗}

การจัดแบ่งประเภทของเครือข่ายดังกล่าว ค่อนข้างมีความสอดคล้องกับการจัดแบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายอาสาสมัครเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเอดส์ที่ อรทัย อาจอ่ำ และสมศักดิ์ นัคลาจารย์ ได้จัดแบ่งไว้เป็น ๒ รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ ๑ : เป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เป็นการสร้างเครือข่ายผ่านตัว “บัณฑิตอาสาสมัคร” โดยการเชิญหรือชักชวนประชาชนที่ตนรู้จักหรืออยู่ในเครือข่ายผู้ใกล้ชิดมาเข้าการอบรมและพยายามดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้ผ่านการอบรม เพื่อสร้างหรือขยายเครือข่ายต่อไป ในลักษณะที่อยู่อาศัย หรือในชุมชน ในหมู่บ้าน ในสถานที่ทำงานของผู้ผ่านการฝึกอบรม ซึ่งเป็นการขยายเครือข่ายไม่เป็นทางการ หรือใช้ช่องทางแบบไม่เป็นทางการ

รูปแบบที่ ๒ : การขยายเครือข่ายอย่างเป็นทางการ (Formal channel) เป็นการพิจารณาเลือกองค์กรหรือหน่วยงานหรือสถาบันที่มีศักยภาพสูง หรือมีบุคคลหรือสมาชิกอยู่ในเครือข่ายของตน

^{๓๗} อ้างถึงใน ปาน กิมปี, อ้างแล้ว, หน้า ๒๖.

จำนวนมาก รวมทั้งเป็นสถาบัน/องค์กร/หน่วยงานที่สามารถเผยแพร่แนวคิดของโครงการสู่บุคคลที่ต่างวัย ต่างอาชีพ และต่างสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม^{๓๘}

การอธิบายประเภทของเครือข่ายข้างต้น เป็นการอธิบายประเภทของเครือข่ายโดยใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลเป็นตัวจัดแบ่งประเภทเครือข่าย ในขณะที่ John A Barnes (๑๙๖๘)^{๓๙} ได้แบ่งเป็นเครือข่ายรวม (Total network) คือความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด และเครือข่ายย่อย (Partial network) โดย บาร์น มองว่าเครือข่ายรวมเปรียบได้กับระบบสังคมใหญ่ และเครือข่ายย่อยเปรียบเหมือนกับระบบย่อย และยังได้เสนอเรื่องเครือข่ายตรง (The first order network) หรือ (Direct network) ที่หมายถึง การติดต่อโดยตรงของบุคคลอื่นๆ และเครือข่ายอ้อม (The second order network หรือ Indirect network) คือการติดต่อกับผู้อื่นโดยที่คนที่เป็น จุดศูนย์กลางอาจไม่รู้จุกก็ได้

นอกจากนี้ ปาน กิมปี ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการเรียนรู้ และได้จัดแบ่งประเภทของเครือข่ายการเรียนรู้ออกเป็น ๔ หมวด ได้แก่

๑. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเอื้อบุคคล เป็นการพัฒนาบุคคลในด้านต่างๆ ก่อนที่บุคคลจะนำไปพัฒนาครอบครัว ชุมชน และสังคม ลักษณะที่สอง เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นชุมชนเป็นหลัก โดยให้การศึกษาเป็นเรื่องเครื่องมือที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม และเศรษฐกิจของชุมชน

๒. แบ่งตามโครงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ จำแนกออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๒.๑ เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างกระจายศูนย์ มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงาน แต่ภาคกิจในการจัดการเรียนการสอนจะกระจายความรับผิดชอบให้กับสมาชิกเครือข่าย ซึ่งต่างก็มีความสำคัญเท่ากัน รูปแบบนี้อาจเรียกว่า รูปแบบการกระจายความรับผิดชอบ (Distributed network)

๒.๒ เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างรวมศูนย์ มีองค์กรกลางเป็นทั้งศูนย์ประสานงาน และเป็นแม่ข่ายรวบรวมอำนาจการจัดการรวมความรู้ไว้ในศูนย์กลาง การลงทุนทั้งด้านอุปกรณ์ เทคโนโลยี และกำลังคนจะอยู่ที่แม่ข่าย ส่วนลูกข่ายหรือสมาชิกเป็นเพียงผู้ร่วมใช้บริการจากศูนย์กลาง

^{๓๘} อรทัย อางอ่า และ สมศักดิ์ นัคลาจารย์, เครือข่ายอาสาสมัครเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเอตส์ : รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ, (นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓.

^{๓๙} อ้างถึงใน สมใจ โลหะพูนตระกูล, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑.

๒.๓ เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างลำดับชั้น (Hierarchical network) มีลักษณะเช่นเดียวกับแผนภูมิองค์กร การติดต่อสื่อสารข้อมูลจะต้องผ่านตามลำดับชั้นตอนมาก นิยมใช้ในการบริการ การจัดการองค์กรต่างๆ ซึ่งเหมาะแก่การควบคุมดูแลระบบงาน

๒.๔ เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างแบบผสม คือ มีทั้งรูปแบบรวมศูนย์ และการกระจายศูนย์ เนื่องจากการเรียนรู้มีได้อาศัยสื่อใดสื่อหนึ่งเป็นหลัก หากแต่มีการผสมผสานกันระหว่างสื่อบุคคล และเทคโนโลยี จึงจำเป็นต้องจัดระบบเครือข่ายแบบผสม เพื่อสนองความต้องการ ได้อย่างกว้างขวางและตรง

๓. แบ่งตามหน่วยสังคม

๓.๑ เครือข่ายการเรียนรู้ระดับบุคคล เป็นเครือข่ายระบบของครอบครัวหรือระบบของเครือญาติ ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลค่อนข้างสูง

๓.๒ เครือข่ายการเรียนรู้ระดับกลุ่ม มองได้มีตีย่อยๆ คือ เครือข่ายการเรียนรู้ แบ่งตามกลุ่มบ้าน และเครือข่ายการเรียนรู้ตามอาชีพ

๓.๓ เครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนกับชุมชน มีความเชื่อมโยงกัน มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันระหว่างไปเยี่ยมเยียนติดต่อกัน การประชุมตำบลของผู้นำหมู่บ้าน

๓.๔ เครือข่ายการเรียนรู้ระดับสถาบัน สถาบันภายในหมู่บ้านที่มีความสำคัญมาก คือ สถาบันทางศาสนา สถาบันทางการศึกษา

๔. แบ่งตามระดับการปกครองและลักษณะของงาน ได้แก่ เครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายระดับจังหวัด เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายธุรกิจ เครือข่ายสื่อสารมวลชน เครือข่ายนักฝึกอบรม เครือข่ายการประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้ระดับ เครือข่ายภาคสาธารณะ เครือข่ายวิชาการ เครือข่ายองค์กรนโยบายของรัฐ เครือข่ายผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ^{๔๐}

นอกจากการจัดแบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายดังกล่าว สัมพันธ์ เตชะอธิก วิชา อุตระกุล และ ชื่น ศรีสวัสดิ์ ได้จำแนกประเภทของเครือข่าย จากการศึกษาเครือข่าย ผู้นำชาวบ้าน ออกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑. เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้ หรือเทคนิคต่างๆ เครือข่ายเหล่านี้เป็นแหล่งที่ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่แนวความคิดของตน และได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับคนอื่นๆ ทำให้เกิดความคิดที่ชัดเจนขึ้น เครือข่ายความคิดมักเน้นเครือข่ายของกลุ่มคนที่อยู่บนสถานภาพที่คล้ายคลึงกัน แต่อยู่ต่างถิ่นกันได้รวมตัวกันสร้างเครือข่ายขึ้น เพื่อ

^{๔๐} ปาน กิมปี, อ้างแล้ว, หน้า ๓๓ - ๓๕.

จะได้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน เช่น เครือข่ายกลุ่มครู เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

๒. เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการทำกิจกรรม ส่วนมากมักเป็นเครือข่ายภายในชุมชนที่สมาชิกของเครือข่ายอาจเป็นเครือญาติกัน หรือมีสายสัมพันธ์ เป็นครูและลูกศิษย์กัน หรืออาจร่วมอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเดียวกัน สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือ หรือร่วมมือกัน ยังผลให้งานพัฒนาของผู้นำประสบความสำเร็จ แต่ก็มีผู้นำบางท่านที่มีบารมี สามารถระดมความร่วมมือ การทำกิจกรรมระหว่างหมู่บ้านทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้านได้

๓. เครือข่ายสนับสนุนทุน กิจกรรมพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน นอกจากจะมีความคิดในการวิเคราะห์หาทางออกในการแก้ปัญหา มีการทำกิจกรรมการแก้ปัญหาแล้วสิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็นมากคือ จะต้องมีความรู้ของทุนเพื่อดำเนินกิจกรรมการพัฒนา อาจมาจากการระดมทุน ภายในหมู่บ้านโดยการระดมหุ้นจากสมาชิก เช่น กองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ หรือธนาคารข้าว หรือการทอดผ้าป่า หรืออาจเป็นทุนที่มาจากภายนอก^{๔๑}

ไม่เพียงแต่การจัดแบ่งรูปแบบและประเภทของเครือข่ายข้างต้น ยังมีการอธิบายประเภทของเครือข่ายจากการรวบรวมประสบการณ์การรวมเครือข่ายในพื้นที่ โดยคณะกรรมการ กป. อพช. ภาคอีสาน ได้นำเสนอบทเรียนและประสบการณ์เกี่ยวกับเครือข่ายจากการส่งเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน โดยสามารถจำแนกประเภทของเครือข่ายออกได้เป็น ๑๐ ประเภท ดังนี้

๑. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก จุดเน้นคือการสร้างแบบอย่างทางเลือก การฟื้นฟูเกษตรกรรมโดยเน้น ๔ รูปแบบคือ เกษตรกรรมผสมผสาน เกษตรกรรมธรรมชาติ เกษตรกรรมอินทรีย์ และวนเกษตร ให้เกษตรกรบริหารเงินโดยอิสระ เพื่ออยากให้เห็นสังคมนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรม เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนมั่นคงทั้งเรื่องอาหาร เศรษฐกิจ รายได้ ความสมดุลของระบบนิเวศน์ การผลิตและสิ่งแวดล้อม

๒. เครือข่ายผู้หญิงอีสาน เป็นกระบวนการเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้หญิง เปิดโอกาส ให้ผู้หญิงเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจทางสังคม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและได้รับผลกระทบจากกระบวนการพัฒนาพร้อมไปกับการรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญของการ ให้โอกาสแก่ผู้หญิง

^{๔๑} สัมพันธ์ เตชะอธิก ริชา อุตระกุล และ ชื่น ศรีสวัสดิ์, ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๘๙ - ๙๑.

๓. เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พยายามสร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน ให้เข้มแข็งเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเอง รวมทั้งการสร้างร่วมมือกับภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดความตระหนัก ในการ เข้ามาร่วมแก้ปัญหา

๔. เครือข่ายองค์กรชุมชน จุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการ ปกครองและแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยเชื่อว่าประชาชนย่อมเป็นผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการ ใน การพัฒนาตนเอง รวมทั้งการตัดสินใจเลือกหรือกำหนดวิธีแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของ ตนเองได้ดีที่สุด เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของภาคชนบทที่มีการสั่งสมมาอย่างยาวนานให้ค่อยๆ หดไป

๕. เครือข่ายธุรกิจชุมชน เป็นรูปแบบหนึ่งที่กลุ่มชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชน พัฒนา ชุมชนเพื่อทำให้ชุมชนมีรายได้ เกิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชน มีการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เข้าแข็ง อันนำไปสู่รายได้ที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้าน และพัฒนาความเป็นอยู่ของพวกเขา

๖. เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เดิมชาวบ้านไม่มีโอกาสรับรู้และตัดสินใจในการทำโครงการ ใดๆ ต่อมา มีการรณรงค์ให้ประชาชนตื่นตัวและรู้จักรักษาสีสิทธิของตน มีการผลักดันให้มีการ ใช้ กระบวนการประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เพื่อผลักดันให้มีการออกกฎหมายรัฐธรรมนูญให้มีการ รับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

๗. เครือข่ายชุมชนเมือง ปัจจุบันปัญหาต่างๆ มีความรุนแรงและมีความซับซ้อนมากขึ้น จำเป็นต้องมีการร่วมมือกันของหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งของชุมชนในโอกาสของการมีบทบาทใน การแก้ปัญหาของตนเอง โดยมีองค์กรรัฐและเอกชนให้การสนับสนุน

๘. เครือข่ายเด็กและเยาวชน เป็นการกล่าวถึงยุทธศาสตร์และแนวทางการทำงานเกี่ยวกับ เด็กและเยาวชน โดยมีเนื้องานด้านเด็กในเรื่องต่างๆ โดยได้พยายามทำงานช่วยเหลือและอยู่ร่วมกับ เด็กต่างๆ

๙. เครือข่ายงานด้านเอตส์อีसान เป็นการทำงานกับผู้ติดเชื้อในการสร้างบ้านพักชั่วคราว การบริการให้คำปรึกษา การดูแลฟื้นฟูจิตใจและร่างกายของผู้ติดเชื้อ การสร้างให้ชุมชนยอมรับ ผู้ติด เชื้อ และการสร้างเครือข่ายผู้ติดเชื้อให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๑๐. เครือข่ายคนรุ่นใหม่ เป็นการทำงานสืบทอดกระบวนการ NGOs โดยเข้าไป หนุน เสริมงานต่างๆ ของโครงการต่างๆ ๙ โครงการข้างต้น โดยมีเป้าหมายคือ การรวมกลุ่มเพื่อสร้าง เครือข่ายที่สานต่ออุดมการณ์ทางสังคม และสามารถกำหนดทิศทางและแนวทางการทำงาน ต่อ กระบวนการทางสังคมได้

โดยสรุป จากการศึกษาและการสำรวจเอกสารพบว่า มีความพยายามในการจัดแบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายในหลายมิติ ขึ้นอยู่กับบริบทที่เกี่ยวข้องและเงื่อนไขในการนำไปใช้ในการอธิบาย ทั้งนี้ เครือข่ายแต่ละประเภทต่างก็มีองค์ประกอบหรือปัจจัยแวดล้อม และรูปแบบสัมพันธ์เชื่อมโยงที่แตกต่างกันจึงจำเป็นที่นักพัฒนาควรให้ความสำคัญ ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเภทและรูปแบบของเครือข่าย เพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงเครือข่ายได้อย่างสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่มีอยู่ในเครือข่านั้น

๒.๓.๖ เทคนิควิธีการสร้างเครือข่าย

ในการสร้างหรือสนับสนุนการรวมตัวเป็นเครือข่าย จำเป็นต้องมีเทคนิค กระบวนการ และวิธีการ ในการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่าย เทคนิค วิธีการ เป็นปัจจัยหนึ่งที่เสริมสร้างกลุ่มเครือข่ายให้มีความต่อเนื่อง เทคนิค วิธีการ เป็นทั้งเทคนิคส่วนบุคคลและระดับกลุ่มเครือข่ายที่ได้มีการสั่งสมในลักษณะที่เรียกว่า “เป็นภาษาเฉพาะกลุ่ม เครือข่าย” และการรักษาพันธกรณีที่มีต่อกัน ดังนั้น เทคนิค กระบวนการ และวิธีการเสริมสร้างเครือข่ายจึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษาและนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับเครือข่ายของตน

Cor P. Veer ได้อธิบายถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายว่า การที่ปัจเจกบุคคล หรือสถาบันมารวมกันเป็นกลุ่มซึ่งต้องมีความสนใจในเรื่องหนึ่งร่วมกัน อย่างไรก็ตามเพียงการรวมกลุ่มกันเท่านั้นยังไม่อาจเป็นเครือข่ายงานได้ เพราะจะมีลักษณะเพียงการทำงานร่วมกัน (Workshop) คือ มีบุคคลมาร่วมสนทนากัน หากจะให้เป็นเครือข่ายต้องมีปัจจัยอีกข้อ คือ ความร่วมมือกันที่จะติดต่อสื่อสารความเต็มใจที่จะประสานงานกัน ข้อสำคัญสมาชิกต้องมีการยอมรับที่จะทำกิจกรรมร่วมกันไม่ใช่เพียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้น ที่สำคัญต้องให้ความสำคัญกับขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมภายในเครือข่าย เพราะจะสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะร่วมมือกันของเครือข่าย โดย Veer ได้เสนอถึงหลักปฏิบัติในการเสริมสร้างเครือข่าย ดังนี้

๑. ระบุกลุ่มหรือบุคคลที่สามารถทำหน้าที่กระตุ้น หรือทำให้เครือข่ายงานดำเนินไปได้
๒. การจัดการเครือข่ายที่ดี ต้องมีศิลปะในการประสานประโยชน์ ทำให้ผู้มีส่วนได้เสียแต่ละฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน
๓. ในการพัฒนา การปฏิบัติ และติดตามผลของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของเครือข่าย จะต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิด ระหว่างสมาชิกเครือข่ายผู้ได้รับประโยชน์และผู้ให้ทุน

๔. จำเป็นจะต้องมีความสนใจร่วมกัน วัตถุประสงค์และทัศนะร่วมกัน และมีวิธีการทำงานที่จะอำนวยให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก^{๔๖}

นอกจากนี้ วิชิต (พิทยา ว่องกุล บรรณาธิการ, น. ๗๑) ยังได้เสนอแผนแม่บทชุมชน ในส่วนของแผนความเข้มแข็งและการจัดการองค์กรเครือข่าย โดยใช้รูปแบบและกระบวนการ ดังนี้

๑. การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและองค์กรชุมชนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ บนพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม การช่วยเหลือ และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

๒. พัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นขั้นตอน เพื่อก้าวเข้าสู่ความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาเฉพาะด้านต่างๆ

๓. พัฒนาระบบการจัดการความสัมพันธ์ในรูปองค์กรเครือข่ายในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระดับชาติ เพื่อให้เกิดระบบการจัดการพัฒนาที่ดำเนินงานร่วมกันในทุกๆ ด้าน

๔. ขยายความร่วมมือในเชิงปริมาณ และจัดความสัมพันธ์กับองค์กรชุมชนเมือง ส่วน บัญชร แก้วส่อง (๒๕๓๗, น. ๙๒) ได้กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาเครือข่าย ในทิศทางพิจารณาป่าชุมชนในประเทศไทยของเครือข่ายป่าชุมชน ว่า

๑. การเข้าไปศึกษาวิจัย โดยเข้าไปเรียนรู้ในชุมชน
๒. การฝึกอบรม ศึกษา และดูงาน เพื่อเรียนรู้งานของชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์

๓. การจัดทำแผนงาน โครงการเพื่อเสนอแหล่งทุนสนับสนุน

๔. การวิเคราะห์ผลการวิจัย เพื่อทำโครงการพัฒนา

๕. การประชุมเชิงปฏิบัติการ และ/หรือการสัมมนา เพื่อนำผลมาใช้ในการขยายเครือข่าย นฤมล นิราทร ได้จำแนกกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายออกเป็นขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

๑. ขั้นการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อจะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งพิจารณาองค์กรต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่ายในการทำงาน คำถามสำคัญที่จะเกิดขึ้น ในขั้นตอนนี้ ก็คือ

๑.๑ จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับองค์กรใด

๑.๒ จะได้รับประโยชน์ หรือจะต้องสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วม เป็นเครือข่าย

^{๔๖} อ้างถึงใน สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, ศักยภาพและเครือข่ายชุมชน, (ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗), หน้า ๖๘.

๑.๓ ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย จะนานเท่าใด

คำตอบสำหรับคำถามบางคำถามเหล่านี้ อาจจะมีการเปลี่ยนเมื่อระยะเวลาในการทำงานผ่านไประยะหนึ่งแล้ว

๒. ขั้นการติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย หลังจากที่ได้ตัดสินใจขององค์กรที่เห็นว่าเหมาะสมในการเข้าร่วมเครือข่าย ก็จะเป็นขั้นตอนของการติดต่อสัมพันธ์เพื่อชักชวนให้เข้าร่วม เป็นเครือข่ายในการทำงาน โดยการรวมเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรมีความต้องการเหมือนกัน และต้องการกระทำกิจกรรมตอบสนองความต้องการเหมือนกัน ดังนั้น จะต้องสร้างความคุ้นเคย และการยอมรับ รวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกันเป็นขั้นตอนของการปลูกจิตสำนึก โดยการให้ข้อมูล แลกเปลี่ยนข้อมูลและกระตุ้นให้อยากแก้ปัญหาาร่วมกันอาจเรียกขั้นตอนนี้ว่า เป็นขั้นตอนการเตรียมกลุ่มหรือเตรียมเครือข่าย (Pre-group)

๓. ขั้นตอนการสร้างพันธกรณีร่วมกัน เป็นขั้นตอนของการสร้างความผูกพันร่วมกัน ซึ่งหมายถึงการตกลงในความสัมพันธ์ต่อกันในขั้นตอนนี้องค์กรเข้าสู่การตกลงที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหา กลุ่มองค์กรจะต้อง มีความรู้เพียงพอที่จะทำกิจกรรมได้ ดังนั้นจึงต้องเสริมความรู้ที่จำเป็นซึ่งอาจกระทำได้โดยแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม คือ แลกเปลี่ยนกับองค์กรนอกกลุ่ม เช่น ศึกษาดูงาน เชิญวิทยากรมาถ่ายทอดเพิ่มพูนความรู้ เป็นต้น อาจเรียกขั้นตอนนี้ว่า กลุ่มศึกษาเรียนรู้ (Learning group) หากพิจารณา ในประเด็นระดับการสร้างเครือข่ายก็เป็นขั้นตอนของ Informal Co-operation

๔. ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนที่การสร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรม เป็นขั้นตอนของการเริ่มทำกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกันมีการตกลงกันในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กำหนดกิจกรรมจัดวางข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิก รวมทั้งสิทธิและหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น ขั้นตอนนี้อาจเรียกว่า ขั้นกลุ่มกิจกรรม (Action group) หากพิจารณาในประเด็นระดับการสร้างเครือข่าย ก็เรียกว่าเป็นระดับ Formal Agreement

๕. หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันแล้ว เมื่อผลงานเป็นที่ปรากฏชัด องค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าคุณได้รับประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ของเครือข่ายจะแน่นแฟ้นขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของฝ่ายปฏิบัติงานแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ด้วยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นอาจนำไปสู่การขยายตัว ซึ่งอาจปรากฏในรูปของการขยายกิจกรรม หรือการขยายกลุ่ม ตามพื้นที่ หรือ ตามลักษณะกิจกรรมในด้านระดับการสร้างเครือข่าย ขั้นตอนนี้อาจอยู่ ใน

ระดับการเข้า “ลงทุน” ในองค์กรใหม่ (Minority Investment) และการจัดตั้งองค์กรใหม่ร่วมกัน (Joint Venture)^{๔๓}

หากพิจารณาถึงประสบการณ์การทำงานของนักพัฒนาในการกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เกิดเครือข่าย จากประสบการณ์ของศูนย์สังคมพัฒนาท่าแร่-หนองแสง จ.สกลนคร พบว่า มีกระบวนการในการเสริมสร้างเครือข่าย โดยเริ่มจากการส่งอาสาสมัครเข้าไปศึกษาชุมชนและเตรียมชุมชนด้วยการให้การศึกษาอบรมในเรื่องแนวทางการทำงานของศูนย์ฯ โดยเน้นการทำงานแนวศาสนา-วัฒนธรรม ที่ถือ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มิใช่เน้นที่ “วัตถุ” และเมื่อศูนย์ฯ พิจารณาเห็นว่า กลุ่มมีศักยภาพและความพร้อมจึงตัดสินใจให้การสนับสนุนกิจกรรมตามความต้องการของกลุ่ม โดยชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างกรณีกลุ่มธนาคารข้าวชาวบ้านต้องร่วมกันสร้าง “ฉางข้าว” เสียก่อน ซึ่งเป็นบทพิสูจน์ความร่วมมือและน้ำใจของชาวบ้าน ตลอดจนการเลือกสรรบุคคลที่จะมาเป็นคณะกรรมการรับผิดชอบการดำเนินงานกลุ่ม และถ้าหากข้าวของกลุ่มไม่เพียงพอชาวบ้านสามารถขอการสนับสนุนจากศูนย์ฯ ได้ และเมื่อกลุ่มและชาวบ้านเติบโตขึ้นในระดับหนึ่งศูนย์ฯ จึงเริ่มปรับบทบาทหน้าที่ของตนเองมาเป็นผู้กระตุ้นสำนึกในการช่วยเหลือชาวบ้านที่ด้อยโอกาสกว่าให้กับกลุ่ม โดยผ่านการพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์การที่เยี่ยมชมนงาน ตลอดจนงานบุญต่างๆ นอกจากนี้ศูนย์ฯ ยังทำหน้าที่ประสานและเชื่อมโยงระหว่างชาวบ้านกับองค์กรเงินทุน ส่วนการดำเนินการต่างๆ ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของชาวบ้านเป็นสำคัญ

จากการศึกษาของโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามโครงการพัฒนาไทย-เนเธอร์แลนด์ (๒๕๓๑, น. ๖๕ - ๗๐) ได้สรุป ประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายของกลุ่มใน ๗ ขั้นตอน กล่าวคือ

๑. การรู้จักกลุ่ม/ขยายแนวคิดเรื่องกลุ่ม ในกรณีกลุ่มที่มีอยู่แล้วควรมีการสำรวจกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน เพื่อนำมาจัดกลุ่มความสนใจหรือกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกัน ส่วนกรณีที่ไม่มีการสำรวจผู้นำของกลุ่มที่เข้มแข็งไปพูดคุย จะช่วยให้เกิดการรวมกลุ่มใหม่ที่ง่ายและเร็วขึ้น

๒. การประชุมกลุ่ม เริ่มต้นเครือข่าย เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มต่างๆ เห็นความสำคัญ และสนใจที่จะมาพบกัน เพื่อให้กลุ่มมีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนกันให้มากขึ้น ทำให้ทราบแนวคิดซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสนิทสนมความเป็นเพื่อนระหว่างกลุ่ม

^{๔๓} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๓ - ๑๔.

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน : แผนงานของเครือข่าย เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงปัญหาของแต่ละกลุ่ม หรือเรื่องต่างๆ โดยนักพัฒนาอาจตั้งคำถามให้แก่กลุ่ม เช่น

- เรามารวมกันเพื่อวัตถุประสงค์อะไร
- จะแก้ปัญหาอะไรที่เป็นปัญหาร่วมของแต่ละกลุ่ม
- จะต้องทำอะไรบ้างจึงจะแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้
- จะทำเมื่อไร ใครทำ เป็นต้น

๔. การทดลองทำกิจกรรมร่วมของเครือข่าย โดยอาจจะเริ่มจากกิจกรรมที่ไม่ยากเกินไป และคาดว่าจะได้ผล หลังจากทำกิจกรรมแล้วควรจะประชุมสรุปผลการทำกิจกรรมร่วมกัน แล้วตัดสินใจว่ามีความเป็นไปได้เพียงใดในการทำงานร่วมกัน กิจกรรมนั้นๆ เอื้อประโยชน์มากน้อยเพียงใด

๕. สร้างความชัดเจนของงานที่ทำร่วมกันของเครือข่าย โดยการกำหนดที่ชัดเจน ของเครือข่าย คัดเลือกคณะกรรมการ ตั้งกฎกติกาความร่วมมือ กำหนดช่วงเวลาของการพบกัน

๖. การพัฒนาเป็นองค์กร โดยคณะกรรมการและสมาชิกต้องตัดสินใจร่วมกันว่าจะอยู่ในรูปแบบใด

๗. การก้าวต่อไปขององค์กรเครือข่าย เพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรของเกษตรกรที่มีการพึ่งตนเอง และมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า เทคนิค วิธีการสร้างเครือข่ายจากประสบการณ์ข้างต้นเป็นประสบการณ์ การส่งเสริมเครือข่ายในชุมชนชนบทส่วนด้านกระบวนการส่งเสริมองค์กรเครือข่ายในเมือง จากรายงานประเมินผลโครงการพัฒนาคนจนในเมือง โดย บัณฑิต อ่อนดำ และ ปริชาติ วลัยเสถียร ได้สรุปกระบวนการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายองค์กรชุมชนในเมืองใน ๔ ขั้นตอน คือ

๑. เริ่มต้นจากการที่กลไกท้องถิ่นหรือ พชม. เปิดเวทีในรูปของการประชุมสัมมนาสำหรับกลุ่มที่มีความสนใจเหมือนกัน ได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์และสรุปบทเรียนร่วมกัน บางเวทีมีการวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ร่วมกันด้วย

ในเวทีนี้กลไกท้องถิ่น หรือ พชม. จะกระตุ้นให้กลุ่มสนใจทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย โดยกระตุ้นให้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน และกำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ รวมทั้งโครงสร้างและหน้าที่ของเครือข่ายโดยเฉพาะโครงสร้างและหน้าที่ของคณะกรรมการ

๒. หลังจากเปิดเวทีให้กลุ่มสนใจมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นและกระตุ้นให้เกิดเครือข่ายขึ้นแล้ว กลไกท้องถิ่น หรือ พชม. จะใช้กระบวนการเรียนรู้เสริมสร้างความสามารถให้คณะกรรมการ (ผู้นำ) แล้วแต่ความจำเป็นสำหรับการดำเนินงานของเครือข่ายนั้นๆ กระบวนการ

เรียนรู้นั้น อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดทำโครงการที่อยู่อาศัย การจัดทำธุรกิจชุมชน การจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม หรือเนื้อหาด้านการพัฒนาอื่นๆ

ในขั้นตอนนี้ ได้จัดว่า เป็นขั้นตอนในการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี เพื่อนำไปใช้กิจกรรมของเครือข่าย

๓. ขั้นต่อมา ได้แก่ การที่คณะกรรมการ (ผู้นำ) เริ่มดำเนินการกิจกรรมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดทำโครงการที่อยู่อาศัย การจัดทำธุรกิจชุมชน การจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในขั้นนี้ถือว่า เครือข่ายได้ทำหน้าที่เป็นองค์กรชุมชน (หรือกลุ่มกิจกรรม) เต็มที่ มิใช่เพียงเวทีหรือกลุ่มเรียนรู้เท่านั้น

๔. เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของเครือข่ายกับกลไกท้องถิ่น และพชม. จะเห็นได้ว่า เครือข่ายจะประสานกับหน่วยงานภายนอกมากขึ้นเมื่อเครือข่ายมีกิจกรรมมากขึ้น เนื่องจากเนื้อหาของกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ทำให้ต้องอาศัยความร่วมมือ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ ภาคธุรกิจ และภาคองค์กรพัฒนาเอกชนหรือเครือข่าย (องค์กรชุมชน) อื่นๆ รวมทั้ง พชม. อย่างไรก็ตาม การประสานงานกับบางหน่วยงานยังประสบปัญหาในการปฏิบัติงานร่วมกัน เนื่องจากความคิดเกี่ยวกับแนวทางดำเนินการแบบประชาชนเป็นศูนย์กลาง ชุมชนเป็นศูนย์กลาง และแบบพหุภาคี (Partnership) ยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับภาคต่างๆ ในสังคม จำเป็นต้องมีการจัดหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป^{๔๔}

จากการศึกษาสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ เทคนิควิธีการสร้างเครือข่าย กล่าวได้ว่า การสร้างเครือข่ายจำเป็นต้องมีการส่งเสริมอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีวิธีการดังนี้

๑. การศึกษาเรียนรู้ในระดับกลุ่ม/ชุมชน
๒. การกระตุ้นให้เกิดความสนใจ
๓. การเห็นความจำเป็นในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย
๔. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยเฉพาะการเสริมด้านการบริหารจัดการของเครือข่าย การเสริมพลังในการประสานงานการติดต่อสื่อสารของ “แกนประสาน” หรือ “แม่ข่าย” หากเครือข่ายมีการพัฒนาจนเกิดความเข้มแข็ง ก็จะทำให้พลังในการผลักดันต่อรองให้เป็นหมายในการรวมเป็นเครือข่ายบรรลุผลตามที่เครือข่ายได้กำหนดได้
๕. การสรุปประสบการณ์และการขยายงานอย่างต่อเนื่อง

๒.๓.๗ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย

^{๔๔} บัณฑิต อ่อนดำ และ ปรีชาดี วลัยเสถียร, อ้างแล้ว, ๒๕๔๐, หน้า ๑๔.

ในกระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่าย มิใช่เพียงการส่งเสริมจัดตั้งหรือเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่าย สิ่งที่ควรคิดควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่าย คือ การจะพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็งเพื่อนำไปสู่การสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร การเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งที่ยากยิ่งกว่า

วิเชียร แสงโชติ ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และเครือข่ายอำนาจการต่อรองว่ามีปัญหาและข้อสังเกตดังนี้

๑. เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่ขาดความต่อเนื่อง และขาดพลังเพราะไม่มีเป้าหมายร่วมที่ชัดเจน

๒. เครือข่ายอำนาจการต่อรอง มักจะถูกสร้างภาพให้สาธารณะเห็นว่าเป็นกลุ่มคนที่เห็นแก่ตัว เป็นกลุ่มที่มีนักการเมืองสนับสนุนเป็นเครื่องมือของนักการเมือง ทำให้ขาดความชอบธรรมในการดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาของตนเอง เนื่องจากสาธารณะไม่มีข้อมูลเพียงพอ^{๔๕}

นอกจากนี้ สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ ได้อธิบายถึงการพิจารณาความเข้มแข็งของเครือข่ายชาวบ้านใน ๒ ลักษณะ คือ

๑. เครือข่ายภายในชุมชน มีข้อพิจารณาอยู่ ๓ ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ผลของกิจกรรม และความเข้มแข็งขององค์กรผู้นำชาวบ้าน

๒. เครือข่ายภายนอกชุมชน มีข้อพิจารณาอยู่ที่การเชื่อมโยงงานของท้องถิ่นกับกระบวนการเรียนรู้ของคนภายนอกชุมชน^{๔๖}

อเนก นาคะบุตร ได้อธิบายถึง “พลังชุมชน” ของเครือข่ายป่าและเครือข่ายสิ่งแวดล้อมด้านที่เป็น “โอกาส” ในการขยายผลการพัฒนาที่สำคัญ เช่น ค้นพบภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดจากฐานคิด การจัดการและเทคนิควิธีหลากหลายทั่วทุกภาค มาถึงท้องถิ่นเป็นการปรับผสมผสานภูมิปัญญาเดิมให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลง และความรู้เทคนิคจากภายนอกด้วยทุกเครือข่ายชาวบ้านเกาะเชื่อมโยงกันด้วย “สำนึกท้องถิ่น” ที่มีต่อการอนุรักษ์น้ำอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพร่วมกัน ด้วยการเห็นพ้องต่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันจากทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น และความตระหนักว่าจะต้องปกป้องพิทักษ์ไว้ให้ลูกหลาน ในระยะยาว^{๔๗}

^{๔๕} วิเชียร แสงโชติ, ๒๕๔๐, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๔.

^{๔๖} สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, ๒๕๔๐, อ้างแล้ว, หน้า ๙๗.

^{๔๗} สมใจ ศรีมงคลทิพย์, บรรณาธิการ, ๒๕๓๗, อ้างแล้ว, หน้า ๙๖.

เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายอื่นๆ ในหลายพื้นที่ที่มีการประสานเชื่อมโยงกับพันธมิตร ชนชั้นกลาง เช่น กลุ่มพระ กลุ่มครู กลุ่มข้าราชการ และนักธุรกิจในท้องถิ่น ตลอดจนกลุ่มนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน

ประเด็นที่ อเนก นาคะบุตร ได้กล่าวข้างต้นค่อนข้างมีความสอดคล้องกับคณะอนุกรรมการดำเนินการด้านโครงสร้างของระบบการศึกษาและเครือข่ายของการเรียนรู้ ได้อธิบาย ถึงกลไกการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ ควรดำเนินงานภายใต้หลักการสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และกระจายความรู้ ทั้งในส่วนของวิทยาการสากล และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อปรับประยุกต์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับชุมชน และเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งของบุคคลและชุมชน เกี่ยวกับความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาภายในชุมชนสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนตลอดจนการปรับใช้วิทยาการสากลให้เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

๒. การกระตุ้นความคิด ความใฝ่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขปัญหาของตนเอง และชุมชนบนพื้นฐานของการวิเคราะห์สภาพความต้องการและเงื่อนไขของตนเองและชุมชน

๓. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนหน่วยงานต่างๆ ทั้งในภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งหน่วยงานอื่นๆ อยู่ภายในเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อให้หน่วยต่างๆ สามารถทราบถึงความเคลื่อนไหวของกันและกันในการพัฒนาชุมชนที่ตนเกี่ยวข้อง

๔. การระดมและประสานการใช้ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และเงินงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ สามารถใช้ทรัพยากรเหล่านี้ร่วมกัน เพื่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความซ้ำซ้อน และสูญเปล่าให้มากที่สุด^{๔๔}

ในแผนแม่บทชุมชน วิชิต นันทสุวรรณ ได้นำเสนอมาตรการการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน โดยขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไปสู่ชุมชนใหม่ ขยายเนื้อหาการเรียนรู้จากประเด็นหนึ่งไปสู่อีกประเด็นหนึ่ง ขยายกิจกรรมจากกิจกรรมเริ่มต้นไปสู่กิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหาใหม่ๆ และขยายการเรียนรู้จากกลุ่มชาวบ้านไปสู่การจัดการเรียนรู้เฉพาะกลุ่ม ได้แก่ เด็ก เยาวชน สตรี ฯลฯ ของชุมชน ไม่เพียงแต่

^{๔๔} อ้างถึงใน ปาน กิมปี, ๒๕๔๐, อ้างแล้ว, หน้า ๓๐.

เอกสารงานเขียนดังกล่าวแล้วที่ได้พยายามอธิบายถึงปัจจัยที่ควรคำนึงในการพัฒนาเครือข่าย ยังมีงานศึกษาวิจัยหลายชิ้นที่ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาเครือข่าย^{๔๙}

วิมลลักษณ์ ชูชาติ ได้ศึกษาการนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้พบว่า การที่จะทำให้เครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดแล้วดำรงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน ควรมีการจัดให้สมาชิกพบปะกันเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอทั้งเป็นทางการและไม่ทางการ สนับสนุนการจัดกิจกรรมของเครือข่ายให้คุณค่าให้ขวัญและกำลังใจแก่สมาชิก กระตุ้นให้ร่วมมือกันทำกิจกรรมการแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน ปลุกฝังให้สมาชิกมีความสำนึกในความเป็นเจ้าขององค์กรและหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่น ตลอดทั้งผู้นำเครือข่ายจะต้องรักษากฎ ระเบียบ ที่สมาชิกร่วมกันตกลงไว้ให้เคร่งครัด^{๕๐}

ส่วนการศึกษาของปาน กิมปี ได้ค้นพบว่า วิธีการจัดเครือข่ายการเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จควรมีการดำเนินการ ๒ ลักษณะ คือ

๑. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การเสริมสร้างกิจกรรมให้คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้ กระจายความรู้ ตลอดจนมีการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยการวิเคราะห์สภาพและปัญหา แสวงหาทางเลือกสำหรับการแก้ปัญหา ทดลองและสรุปผลการเรียนรู้ ซึ่งอาจทำได้ในระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง หรือชาวบ้านกับผู้นำ หรือผู้รู้ในชุมชน การดำเนินการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ ในระยะแรกจำเป็นต้องเรียนรู้ประสานงานเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ก่อน จนกว่าคนในชุมชนจะสามารถดำเนินการได้เอง

๒. สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ได้แก่ การประสานเชื่อมโยงหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน และองค์กรภายนอกชุมชน เพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาคนที่เป็สมาชิกพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคนในกลุ่มในฐานะเป็นสมาชิกองค์กร โดยให้มีความต่อเนื่องประสานสัมพันธ์อย่างราบรื่น ซึ่งจะต้องมีการระดมแหล่งทรัพยากร ความรู้ วิทยากร วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ ฯลฯ เข้ามาดำเนินการ การระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้นั้นจะเป็นการเปิดโอกาสให้คนทุกคนในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง และยืดหยุ่นตามความต้องการของแต่ละคน^{๕๑}

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเครือข่ายการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่

^{๔๙} พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ, ๒๕๔๒, อ้างแล้ว, หน้า ๘๘ - ๘๙

^{๕๐} วิมลลักษณ์ ชูชาติ, ๒๕๔๐, อ้างแล้ว, หน้า ๕.

^{๕๑} ปาน กิมปี, ๒๕๔๐, อ้างแล้ว, หน้า ๓๐ - ๓๑.

๑. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเผยแพร่แนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาการให้ความสำคัญและความต่อเนื่องของรัฐต่อนโยบายการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชน ความร่วมมือและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง

๒. ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความตระหนักในปัญหาของชุมชน การมีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ในรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาของชุมชน ตลอดจนความสามารถในการประสานเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่าย โดยเน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

นอกจากนี้ ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล ได้ศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือกของชุมชน พบว่า เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ มี ๘ ประการคือ

๑. ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติสูง
๒. บทเรียนการเผชิญกับวิกฤติการณ์ปัญหาร่วมกันของชุมชนที่ได้เรียนรู้ปัญหา และบทเรียน การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
๓. วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น ที่ต้องมีพิธีกรรมต่างๆ ร่วมกันเป็นสื่อในการพบปะ และการผลิตทางอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกันของชุมชน
๔. องค์กรชุมชนหรือการรวมกลุ่มทำกิจกรรมแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การจัดการกลุ่ม นอกจากเป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว กลุ่มยังอยู่ในฐานะที่สร้างเงื่อนไขให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน
๕. ความสามารถของผู้นำ หรือแม่ข่ายการเรียนรู้ของชุมชนที่มีอุดมการณ์เพื่อชุมชน มีความสามารถในการวิเคราะห์เท่าทันสถานการณ์ กระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน
๖. การคมนาคม และการสื่อสารมวลชน ที่ได้รับการพัฒนาเพื่อให้คนในชุมชนติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกรวดเร็วมมากขึ้น
๗. สถานการณ์ทางการเมือง ทั้งการเมืองในระดับชุมชนในปกป้องดูแลการจัดทรัพยากรของท้องถิ่น และสถานการณ์การเมืองในระดับชาติที่เป็นกระแสและบรรยากาศการเมืองแบบประชาธิปไตย
๘. การสนับสนุนจากภายนอก โดยเฉพาะการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่สนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ทั้งด้านข้อมูล ข่าวสาร เงิน-ทุน กำลังใจ ในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน^{๕๒}

^{๕๒} ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล, ๒๕๓๘, อ้างแล้ว, หน้า ๑๒๒.

เช่นเดียวกับบทความของ บัวพันธ์ พรหมพักพิง เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายองค์กรประชาชน: สถานะปัจจุบันและอนาคตขององค์กรชาวบ้านเพื่อการพัฒนาภาคอีสาน สามารถสรุปปัญหาที่สำคัญในการสร้างเครือข่ายชาวบ้านใน ๒ ประการ คือ

ประการแรก ความสัมพันธ์ระหว่าง “องค์กรชาวบ้าน” และหมู่บ้านสมาชิกในบางครั้งมีความขัดแย้ง โดยเฉพาะความเป็นชุมชนและการมองผลประโยชน์ขององค์กรที่จำกัดขอบเขตอยู่ในแต่ละชุมชน ความรู้สึกหมู่บ้านใครหมู่บ้านมัน ฯลฯ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับองค์กรชาวบ้าน

ประการที่สอง เป็นปัญหาเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของตัวผู้นำและการจัดระเบียบการแบ่งแยกหน้าที่ของกรรมการ ผู้นำแต่ละคนมีภูมิหลัง โลกทัศน์ ตลอดจนความถนัดที่ไม่เหมือนกัน และอยู่ในระดับแตกต่างกัน การสนับสนุนองค์กรให้เกิดผู้นำในลักษณะที่ “เป็นทีม” จึงต้องอาศัยเวลาและมีความยุ่งยากมากกว่าการสร้างผู้นำแบบคนเดียว^{๕๓}

จากการศึกษาสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็ง ของเครือข่าย เห็นได้ว่ามีปัจจัยที่หนุนเสริมการพัฒนาของเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น รวมถึงปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาเครือข่าย ทั้งนี้องค์ประกอบหลักสำหรับวิเคราะห์ปัจจัย ที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเครือข่าย ได้แก่ องค์ประกอบเกี่ยวกับสมาชิกของเครือข่าย ความสามารถ “แกนนำ” หรือ “แม่ข่าย” ทั้งความสามารถด้านการบริหารจัดการ และความสามารถในการติดต่อสื่อสาร ตลอดจนปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย ได้แก่ กระบวนการส่งเสริม ของหน่วยงานสนับสนุน รวมถึงปัจจัยแวดล้อมทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย

๒.๓.๘ การวิเคราะห์เครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ กล่าวว่า การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมนั้น มีความแตกต่างไปจากการวิเคราะห์ถึงระบบการทำงานในประเภทอื่นๆ เพราะความเป็นเครือข่ายนั้น เป็นกระบวนการที่มีโครงสร้างสัมพันธ์สลับซับซ้อน เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับกระบวนการทำงานในด้านต่างๆ ตามที่กล่าวแล้ว กล่าวคือ เครือข่ายแต่ละเครือข่ายต่างก็มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ภารกิจ และกิจกรรมที่แตกต่าง อีกทั้งวงจรชีวิตของเครือข่ายก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การที่จะบอกว่า เครือข่ายใดเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง มีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพนั้น ยิ่งต้องใช้ความละเอียดรอบคอบ ใน

^{๕๓} บัวพันธ์ พรหมพักพิง, ๒๕๓๘, อ้างแล้ว, หน้า ๒๘.

การพิจารณา เพราะในบางครั้งกิจกรรมและสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น อาจเป็นเพียงส่วนเสี้ยวหนึ่งของความเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงและการดำรงอยู่ในสังคมมนุษย์ ซึ่งจะมีการวิเคราะห์ด้วยเกณฑ์หรือดัชนีชี้วัดที่หลากหลาย^{๕๔}

ปัจจุบัน ได้มีความพยายามในการศึกษาถึงแนวทางการวิเคราะห์และการประเมินผลเครือข่ายในด้านต่างๆ ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณและในเชิงอัตวิสัยและภาวะวิสัย โดยส่วนหนึ่งนั้น ได้มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดเกี่ยวกับกระบวนการ ผลงาน และโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่าย ซึ่งวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์และการประเมินผลเครือข่ายที่หลากหลายตามความสนใจและเป้าหมายของหน่วยงานหรือเครือข่ายนั้นๆ ที่จะวิเคราะห์และประเมินผลศักยภาพของเครือข่าย

การวิเคราะห์เครือข่ายนั้นมีเป้าหมายหลักเพื่อที่จะบอกว่า เครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง มีความเคลื่อนไหวของข้อมูล มีกระบวนการที่มีชีวิตชีวา มีการบริหารจัดการที่ดี และมีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพนั้น ควรมีกระบวนการจัดการหรือใช้เกณฑ์เช่นใด ในการพิจารณาในที่นี้ จะกล่าวถึงแนวทางการวิเคราะห์และประเมินเครือข่าย โดยนัยต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ในกระบวนการทำงานของเครือข่ายที่ชัดเจน ดังนี้

๑. การวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่าย
๒. การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่าย
๓. การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่าย

๑. การวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่าย การวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่าย เป็นการพิจารณาโครงสร้างของเครือข่ายหรือสิ่งๆ ที่รวมกันเข้าเป็นเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วยทั้งสิ่งที่เป็นอยู่และสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกำหนดหรือให้ความหมายของการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย และการพิจารณาถึงกระบวนการของเครือข่ายที่มีความเกี่ยวข้องกับ ๑) การประสานพลัง ๒) การจัดการตนเองที่เกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ ความไว้ระเปียบและความเป็นระเบียบ (chaordic) บนเส้นทางแห่งความร่วมมือและการแข่งขัน และ ๓) ความเป็นพหุลักษณะ (pluralities) หรือกระบวนการที่หลากหลายซับซ้อนในสิ่งที่ดำรงอยู่และกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวของสิ่งต่างๆ เช่น ข้อมูล กิจกรรมภายในเครือข่ายเหล่านั้น

การวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยนี้ คือ การสร้างความเข้าใจในความเป็นเครือข่ายโดยไม่ยึดติดกับสถานะของเครือข่ายที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ซึ่งอาจเริ่มต้นจากการพิจารณาองค์ประกอบ ของเครือข่ายเพื่อให้รู้ว่า องค์ประกอบที่รวมกันเข้าและเป็นปัจจัยเสริมสร้างให้เกิดการประสานงาน

^{๕๔} พระมหาสุทนต์ อากาศโร, ๒๕๕๐, อ้างแล้ว, หน้า ๑๕๘ - ๑๗๒.

และการจัดการตนเองของเครือข่ายนั้น ประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง โดยอาจพิจารณาถึงเงื่อนไข ของ กาลเทศะที่เกิดขึ้น เช่น สมาชิก จุดมุ่งหมาย การทำหน้าที่ระหว่างกัน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระบบความสัมพันธ์ และการสื่อสารระหว่างสมาชิก เป็นต้น ซึ่งเป็นการ มองในภาพรวมองค์ประกอบของเครือข่ายทั้งหมด เหมือนดังที่เรามองตัวตนว่า ประกอบด้วยธาตุทั้ง ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ หรือสิ่งที่เป็นอยู่ และสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ จิตวิญญาณ การรับรู้ เป็นต้น ในที่นี้ จะกล่าวถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่าย ใน ๒ ลักษณะ คือ

๑.๑ การวิเคราะห์องค์ประกอบของเครือข่าย สามารถพิจารณาได้จากสิ่งที่เป็นอยู่ และ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการกำหนดในความหมายของการเป็นเครือข่าย

โดยประการแรกสามารถพิจารณาได้จาก สมาชิก วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กฎกติกา ภารกิจ กิจกรรม และกองทุนของเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ มองเห็นได้ จับต้องได้ และเป็น การดำเนินงานของเครือข่าย เช่นว่า มีสมาชิกเท่าไร มีกรรมการหรือไม่ สมาชิกมีความสนใจ ใน กิจกรรมในระดับไหน กฎกติกาของเครือข่ายเป็นอย่างไรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลของเครือข่ายหรือไม่ มีกิจกรรมพบปะกันหรือไม่ เป้าหมายหลักในการทำงานคืออะไร กิจกรรมที่ทำมีความหลากหลาย หรือไม่ มีกองทุนและกำหนดเป้าหมายเพื่อให้เครือข่ายมีกิจกรรมและการดำเนินงาน ที่ต่อเนื่อง

ส่วนประการหลังพิจารณาได้จาก ความหมายของการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย เช่น กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพึ่งพาอาศัย ความเท่าเทียมในการ ให้และรับ การสื่อสารเพื่อสร้างความหมายและโลกทัศน์ร่วม การสร้างและพัฒนาเครือข่าย การ ปรับเปลี่ยนแนวคิดและกระบวนการทัศนในการทำงาน เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่างๆ ดังกล่าว สามารถสร้างตัวชีวิต หรือสร้างข้อกำหนดขึ้นมาได้ เช่นว่า กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายสามารถนำไปสู่การพัฒนาและ การแก้ไขปัญหาของสังคมได้หรือไม่ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายจะเป็นปัจจัยหลัก ที่ก่อให้เกิดการ ขับเคลื่อนทางสังคมได้หรือไม่ การสร้างความรู้และการจัดการความรู้ของเครือข่าย มีผลที่น่าพอใจ หรือไม่ การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายจะช่วยให้เกิดความสิ้นไหลของข้อมูลกิจกรรมได้ หรือไม่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความเอื้ออาทรต่อกันจะนำไปสู่การทำงานที่มีประสิทธิภาพได้ หรือไม่ เป็นต้น

การวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบของเครือข่ายดังกล่าว จะเป็นแนวทางหนึ่งในการวิเคราะห์ เครือข่ายและเป็นแนวทางที่นำไปสู่การเรียนรู้และการกำหนดตัวชีวิตของเครือข่าย โดยตัวชีวิต ของ เครือข่ายไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายประเภทใดอาจมีทั้งความแตกต่างและคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจกำหนด ขึ้นมาตามความเหมาะสมของสถานการณ์และช่วงเวลานั้นๆ เพียงแต่สมาชิกแกนนำ หรือผู้ ประสานงานในเครือข่ายมีความรู้มีความเข้าใจ และมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์นั้นๆ ก็จะทำให้ การเรียนรู้และการจัดการตนเองได้อย่างน่าอัศจรรย์

๑.๒ การวิเคราะห์กระบวนการของเครือข่าย สามารถพิจารณาได้จากกระบวนการของเครือข่าย ซึ่งเป็นกระบวนการที่หลากหลายซับซ้อนและแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา โดยการวิเคราะห์เครือข่ายนี้เป็นการมองถึงการเข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างมีจุดหมายของบุคคลและองค์กร บนเส้นทางของการสร้างสรรค์และการจัดการแนวใหม่ ที่ใช้การประสานพลังและการมองอย่างเป็นองค์รวม เป็นเครื่องมือในการทำงาน โดยมีแนวทางการวิเคราะห์ดังนี้

๑) การวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยแห่งการประสานพลัง (Synergy) เป็นการพิจารณาถึงกระบวนการทำงานของเครือข่ายที่เป็นการเชื่อมประสานผู้คน กระบวนการและสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการจัดการตนเองและสังคมในแนวทางใหม่ที่มาจากความพึงพอใจและการประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน โดยอาจจะพิจารณาจากกระบวนการทำงานในจุดเล็กๆ และการทำงานโดยภาพรวมของหน่วยใหญ่ รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การเสริมสร้างพลังและอำนาจการต่อรอง ซึ่งสามารถกำหนดตัวชี้วัดได้ เช่น การกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่าย การประสานงานภายในเครือข่าย การติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก การเข้าถึงช่องทางการสื่อสารของมวลสมาชิก และกระบวนการพัฒนาเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งการวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยนี้จะช่วยให้เรามองเห็นกระบวนการทั้งหมดของเครือข่ายว่า แท้ที่จริงแล้วการรวมตัวเป็นเครือข่ายของผู้คนในสังคมนั้นก็คือ การประสานความร่วมมือและการสร้างความสมดุลระหว่างความสนใจและกระบวนการทำงาน ของบุคคลที่มาจากความไว้วางใจ การพึ่งพาอาศัย การแข่งขัน และการต่อรองระหว่างกัน

๒) การวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยของการจัดการตนเอง เป็นการพิจารณาถึงการจัดการตนเองของเครือข่าย ในมิติของการจัดลำดับความสัมพันธ์ระหว่างภารกิจและกระบวนการ ที่นำไปสู่เรียนรู้ การปรับตัว และการทำกิจกรรมความเคลื่อนไหวในสิ่งต่างๆ ของเครือข่าย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งที่เป็นสถานะของการแข่งขันและความร่วมมือ หรือที่เรียกว่าเป็นสถานะที่เป็นความเป็นระเบียบและความไร้ระเบียบ (Chaordic) โดยพิจารณาจากความสามารถในการจัดการความรู้ การปรับตัวของเครือข่าย การสร้างสัมพันธภาพ และการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของเครือข่ายที่แสดงออกต่อสาธารณชนในช่วงเวลานั้น ซึ่งสามารถกำหนดตัวชี้วัดได้ เช่น เครือข่ายมีการจัดการความรู้หรือไม่ ความไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารของเครือข่าย เป็นอย่างไร กระบวนการเรียนรู้การสร้างสัมพันธภาพและแนวร่วมของเครือข่ายเป็นอย่างไร การเสริมสร้าง และการพัฒนาเครือข่ายเป็นอย่างไร เป็นต้น ซึ่งมุ่งเน้นการจัดการตนเองของเครือข่ายมากกว่าการจัดการ และการพึ่งพาจากองค์กรภายนอก

๓) การวิเคราะห์ความเป็นพหุลักษณะของเครือข่าย เป็นการพิจารณาความหลากหลายของเครือข่ายโดยนัยต่างๆ เช่น ความหลากหลายของสมาชิก พื้นที่ดำเนินการ กระบวนการ ประเภทกิจกรรม รูปแบบความสัมพันธ์ การรวมตัว การกระจายตัว การเป็น เนื้อ

เดียวกันหรือส่วนผสมผสานที่หลากหลาย โครงสร้างที่ออกแบบหรือโครงสร้างความสัมพันธ์ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และความเป็นเครือข่ายย่อยที่สลับซับซ้อนภายในเครือข่ายใหญ่ เป็นต้น ซึ่งลักษณะที่หลากหลายของเครือข่ายนั้น จะช่วยให้เรามองเห็นภารกิจ กิจกรรม และการดำเนินการของเครือข่ายที่เลื่อนไหลไปมา มีวงจรชีวิตที่ขึ้นลงโดยจะต้องทำความเข้าใจและกำหนดเกณฑ์ชีวิต ที่เหมาะสมในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยดังกล่าว เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่ายในภาพรวม ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าไปสู่การจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้เชิงประเมิณถึงสถานการณ์และกระบวนการทำงาน รวมทั้งการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเครือข่าย ซึ่งจะต้องกำหนดเกณฑ์ชีวิตในแต่ละด้าน ที่เหมาะสม

สรุป การวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่าย ก็คือ การพิจารณาถึงสิ่งที่รวมกันเข้าเป็นเครือข่าย เช่น สมาชิก วัตถุประสงค์ เป้าหมาย จิตสำนึกร่วม ภารกิจ กิจกรรม การเรียนรู้ เป็นต้น เป็นสิ่งที่เป็นบริบทหรือเงื่อนไขปัจจัยต่างๆ เช่น กระบวนการประสาน ความร่วมมือ การจัดตนเอง และการกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ที่หลากหลายของเครือข่าย

แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายดังกล่าว มีความสอดคล้องกับการประเมินเครือข่าย ในบางประเด็นของ สีลาภรณ์ นาครทรรพ ที่ได้กล่าวถึงตัวชี้วัดเกี่ยวกับการจัดการกลุ่ม องค์กรชุมชน และเครือข่าย จากประสบการณ์ของนักพัฒนาชนบทว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๖ ประการ ในการที่จะวิเคราะห์และประเมินกลุ่มและเครือข่าย ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม กฎกติกา สมาชิก กรรมการ กิจกรรม และกองทุนกลุ่ม/เครือข่าย และจากการศึกษาของ ปุสดี มอนซอน และคณะ (๒๕๔๖, น.๕ - ๗) ที่กล่าวถึงหลักเกณฑ์และองค์ประกอบในการทำงานและการวิเคราะห์เครือข่าย โดยมองถึงวิธีการทั้งที่เป็นเชิงคุณภาพและประเมิน โดยกำหนดใช้เกณฑ์พิจารณาการวิเคราะห์เครือข่ายใน ๓ ด้าน คือ ๑) องค์ประกอบของการทำงานเครือข่ายที่ดี เช่น สมาชิก กิจกรรม กระบวนการทำงาน ๒) ภาคกิจการงานของเครือข่าย เช่น การเรียนรู้ การศึกษาดูงาน การติดต่อสื่อสาร ฯลฯ และ ๓) ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาเครือข่าย เช่น การสร้างผู้นำ การแสวงหา มิตรร่วมคิดร่วมทำ การสร้างควมไว้วางใจ เป็นต้น^{๕๕}

๒.๓.๙ การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่าย

การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายนั้น เป็นการพิจารณาถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับกระบวนการทำงานของเครือข่ายในด้านต่างๆ ที่มีความ

^{๕๕} สีลาภรณ์ นาครทรรพ, ๒๕๓๙, อ้างแล้ว, หน้า ๒๕๐ - ๒๕๓.

เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลการติดต่อสื่อสาร และความสามารถในการตอบสนองต่อการเรียนรู้ระหว่างคนกับกระบวนการของเครือข่าย เช่น กิจกรรม โหนด (node) ชุมทาง (hub) และเครือข่ายย่อย (sub network) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย โบเชแวง (Jeremy Boissevain, ๑๙๙๑ อ้างใน เบญจา ยอดดำเนิน และคณะ, ๒๕๔๑) กล่าวถึงความสัมพันธ์ที่มีความหลากหลายเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของเครือข่าย ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ความสัมพันธ์ที่มีความหลากหลายเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อนที่สามารถอธิบายด้วยทฤษฎีบทบาท (role theory) โดยแต่ละบทบาทจะมีบรรทัดฐานและความคาดหวังเป็นตัวชี้แนะทางพฤติกรรมที่ปฏิบัติในกลุ่ม ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดการเพิ่มพลังอำนาจในการทำกิจกรรมให้กับกลุ่มทางสังคม ๒) ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน ซึ่งสามารถใช้ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (exchange theory) จากการกระทำที่สังคมกำหนดและคาดหวัง โดยความสัมพันธ์จะต้องตั้งอยู่บนการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยน ๓) ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะเท่าเทียมและไม่เท่าเทียม ความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่สมดุล และไม่สมดุล ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปถึงกระบวนการความเข้มแข็งในขั้นตอนของกิจกรรมสาธารณะของชุมชนในการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วม ๔) ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์เป็นจุดในการกำหนดพฤติกรรม ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากระบบและลักษณะของการติดตาม และประเมินผลจากโครงการเครือข่ายที่มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง แนวคิดการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มีความเกี่ยวข้องกับข้อมูลความสัมพันธ์การติดต่อสื่อสาร และการพบปะระหว่างกลุ่ม

โดยการวิเคราะห์ถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายนั้น เราสามารถพิจารณาได้จากตัวอย่างของกระบวนการทำงานของเครือข่ายคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่อยู่ในสถานที่ต่างๆ เข้าด้วยกัน และความสามารถในการตอบสนองความต้องการ ของผู้คนในการค้นหาข้อมูล การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดเห็น การให้คำปรึกษา และกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ซึ่งความเป็นข่าวยุติที่เชื่อมโยงระบบคอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต นั้น มีสิ่งที่เกี่ยวข้องกันในรูปแบบต่างๆ อย่างมากมาย ทั้งในด้านข้อมูล ระบบการติดต่อสื่อสาร และระบบการบริหารจัดการในเรื่องของผลิตภัณฑ์ (hardware and software) รวมทั้งการจัดการระบบที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม

ดังนั้น การวิเคราะห์เครือข่ายด้วยการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ก็คือการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มคน องค์กร กิจกรรม กระบวนการทำงาน และรูปแบบความสัมพันธ์อื่นๆ ที่นำไปสู่การจัดการตนเองและการปรับบทบาทระหว่างกัน

นอกจากนี้ การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่าย ยังสามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบของเครือข่ายในด้านต่างๆ ตามที่กล่าวแล้ว เช่น จิตสำนึกร่วม ความสัมพันธ์ของสมาชิก หลักการ (principle) จุดมุ่งหมาย (purpose) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกระบวนการทำงาน กิจกรรม โหนด (nodes) ชุมทาง (hub) ระบบการติดต่อสื่อสาร ปัจจัยกระบวนการผลิต และผลผลิตของเครือข่าย ซึ่งอาจจะมีการกำหนดตัวชี้วัดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านั้นที่เกิดขึ้นโดยนัยต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่มคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับกระบวนการทำงาน และความสัมพันธ์ระหว่างคน งาน กิจกรรม และความสัมพันธ์โดยนัยอื่นๆ โดยสิ่งที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายนั้น คือ การเข้าใจถึงกระบวนการ และสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา และต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นเส้นทางการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้คนที่จะนำไปสู่การพัฒนาและการจัดตนเอง อย่างต่อเนื่อง

๒.๓.๑๐ การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่าย

การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่ายนั้น เป็นวิเคราะห์ถึงผลการดำเนินงานของเครือข่ายที่มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยในด้านต่างๆ ได้แก่ ๑) การต่อรองและการจัดสรรผลประโยชน์ ๒) การสร้างพื้นที่ทางสังคม ๓) การสร้างตัวตนของเครือข่าย ๔) การปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และ ๕) การสร้างชุมชนความรู้แนวปฏิบัติ โดยวิเคราะห์ในแนวทางดังกล่าวอาจถือได้ว่าเป็นการประเมินศักยภาพการสรุปผลการดำเนินงานและการวัดผลลัพธ์ของเครือข่าย โดยใช้เครื่องมือชี้วัดที่หลากหลาย ซึ่งสามารถวิเคราะห์ในประเด็นดัง ต่อไปนี้

๑) การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่ายในด้านการต่อรองและการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างพลังและอำนาจในการต่อรอง เครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การจัดตนเองและความสัมพันธ์กับสังคมรวมถึงการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างกัน โดยเป็นการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการใช้พลังและอำนาจของเครือข่าย เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคม การปรับเปลี่ยนแนวคิด และกระบวนการทำงานในรูปแบบใหม่ที่จะสร้างสรรค์ในสิ่งที่ตนเองดำเนินการและสิ่งที่สังคมส่วนใหญ่ต้องการให้เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของเครือข่ายสิ่งแวดล้อมที่สามารถร่วมกันกำหนดแนวทางการป้องกันการบุกรุกป่าชายเลน และการต่อรองเพื่อให้ภาครัฐศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการทำโครงการของภาครัฐ เป็นต้น ซึ่งสามารถกำหนดตัวชี้วัดในการวิเคราะห์ เช่น การสร้างพลังในการต่อรองของเครือข่ายการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างกลุ่ม และความสามารถในการจัดการทรัพยากรในชุมชน เป็นต้น

๒) การวิเคราะห์ผลงานเครือข่ายในด้านการสร้างพื้นที่ทางสังคม เป็นการวิเคราะห์ถึงการเปิดและการสร้างช่องว่างทางสังคมที่ให้ผู้คนได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการทำงานของเครือข่าย และกระบวนการตอบสนองต่อความรู้สึกทางด้านจิตใจของผู้คนในเครือข่ายว่าตนเองมีพื้นที่แสดงเจตจำนงในการร่วมกันสร้างพลัง และความรู้ใหม่ต่อชุมชนและสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ เป็นการเกิดโอกาสให้ผู้คนเข้ามาร่วมกันดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายอันเดียวกัน รวมทั้งการขยายขอบเขตการทำงานให้กว้างขวางออกไป ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้สมาชิกเกิดความภูมิใจในสิ่งที่ตนได้ร่วมดำเนินการ

โดยการวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยนี้ สามารถพิจารณาได้จากการเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การสร้างความพึงพอใจให้กับมวลสมาชิก การสร้างการยอมรับในสังคม การขยายขอบเขตการทำงาน และการสร้างไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิก โดยการสร้างพื้นที่ทางสังคมถือว่าเป็นภารกิจที่ควรพิจารณาอย่างยิ่งในกระบวนการทำงานของเครือข่าย

๓) การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่ายในด้านการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ของเครือข่าย ถ้าเรากล่าวถึงโครงสร้างของตัวตนที่มีองค์ประกอบสามระดับชั้น ได้แก่ ก. บุคลิกภาพชั้นนอก เช่น พฤติกรรมลักษณะย่อย การผดุงตนให้อยู่รอด และความสัมพันธ์อันใกล้ชิด ข. บุคลิกภาพชั้นใน เช่น กีเลส ความคิดยึดติด อัตลักษณ์เฉพาะ และ ค. แก่นกลางบุคลิก เช่น โลกทัศน์ ความเชื่อพื้นฐาน กลไกการป้องกันตนเอง เป็นต้น (สันติกโรภิกขุ, www.enneagramthailand.com) เราจะพบว่าการสร้างตัวตนของเครือข่ายก็เช่นเดียวกัน เป็นการแสดงออกซึ่งตัวตนของเครือข่ายที่มีต่อสังคม โดยเป็นการสร้างจุดยืนและการจัดการตนเองอีกรูปหนึ่งในความเป็นชายเอยที่มีการเชื่อมต่อกับ สิ่งต่างๆ ซึ่ง คาสเทลส์ (๑๙๙๘) ได้แบ่งกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ไว้ ๓ ประการ คือ การสร้าง อัตลักษณ์เพื่อรับรองความชอบธรรม การสร้างอัตลักษณ์เชิงต่อต้าน และการสร้างอัตลักษณ์ เชิงวางแผน ซึ่งการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์เครือข่ายแต่ละประเภทจะนำไปสู่โครงสร้างทางสังคม ที่แตกต่างกัน การสร้างอัตลักษณ์เพื่อความชอบธรรมนั้นจะก่อกำเนิดประชาคม กลุ่มชมรม และองค์กรต่างๆ การสร้างอัตลักษณ์เชิงต่อต้านจะนำไปสู่การรวมตัวของชุมชนที่ระอุไปด้วยแนวคิด และการกระทำเชิงต่อต้าน (จากสิ่งรุกรานจากภายนอก) ส่วนการสร้างอัตลักษณ์เชิงวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ที่ตนมุ่งหมายให้เกิดขึ้น และการสร้างคนที่ทำงานเพื่อสังคม

ดังนั้น การวิเคราะห์ผลงานในด้านการสร้างตัวตนของเครือข่าย ก็คือ การพิจารณาถึงการแสดงออกของเครือข่ายที่เป็นไปเพื่อการสร้างประชาสังคม การชุมนุมต่อต้านสิ่งรุกราน จากภายนอกหรือการยืนหยัดในสิ่งที่ตนเองเป็น และการพัฒนาตนเองเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งอาจพิจารณาได้จากประเด็นหรือตัวชี้วัดในด้านต่างๆ เช่น การเสริมสร้างประชาคมการพัฒนา การสร้างชุมชนแนวปฏิบัติ การค้นหาเป้าหมายของตนเอง การตอบสนองต่อการเรียนรู้ในระดับกลุ่มและ

เครือข่าย การดำรงตนในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง และการประเมินตนเองเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นต้น

๔. การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่ายในด้านการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ การให้ และการรับ บนความเท่าเทียมของฝ่ายต่างๆ ในสังคม โดยมองถึงกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือ ของทุกฝ่ายทั้งในด้านการอุปถัมภ์ การต่อต้านเชิงอำนาจ และการต่อรองผลประโยชน์ เพื่อให้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของสมาชิกในลักษณะเท่าเทียม และปรับความสัมพันธ์โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์ในแนวราบเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างฝ่ายต่างๆ จึงเป็นการวิเคราะห์เครือข่ายอีกนัยหนึ่ง ซึ่งสามารถกำหนดตัวชี้วัดได้ เช่น รูปแบบโครงสร้างการทำงาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และกระบวนการตัดสินใจของเครือข่าย เป็นต้น

๕) การวิเคราะห์ผลงานเครือข่ายในด้านการสร้างชุมชนแนวปฏิบัติเป็น การวิเคราะห์ ถึงกระบวนการสร้างแรงจูงใจและกระบวนการไต่รอบแนวคิด และความรู้ที่เกิดขึ้นจากความสามารถสามัคคีของสมาชิกในเครือข่ายที่รวมเข้าเป็นชุมชนแนวปฏิบัติ (Communities of practice) โดยเป็นการวิเคราะห์ถึงความรู้สึกและความตั้งใจของฝ่ายต่างๆ ที่จะเข้าร่วมสร้างสรรค์ผลงานของเครือข่ายให้เป็นที่ประจักษ์ทั้งในด้านการสร้างประเด็นในการปฏิบัติ ความไว้วางใจของคนในชุมชน และปฏิบัติการ (Practice) ซึ่งเป็นพลังอันแฝงฝังอยู่ในเครือข่าย เป็นการวิเคราะห์เครือข่ายว่า เป็นเสมือนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก กิจกรรม และกระบวนการต่างๆ ในชุมชน แนวปฏิบัติ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสนใจ มีปัญหา หรือมีแรงปรารถนา (Passion) ในสิ่งหนึ่งร่วมกัน และเสริมสร้างความรู้ ความเชี่ยวชาญในสิ่งที่สมาชิกในชุมชนเห็นร่วมกันผ่านการปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง^{๕๖} ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จาก ๑) โดเมน (domain) คือ การกำหนดหัวข้อ และประเด็นที่ชุมชนมีแรงปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะนำไปสู่การผลักดันกิจกรรมของชุมชน อย่างต่อเนื่อง ๒) ชุมชน คือ การรวมตัวกันอย่างสนิทสนมที่เต็มไปด้วยความไว้วางใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนความรู้อย่างจริงจัง และ ๓) แนวปฏิบัติ (practice) ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน โดยเป็นความรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น และนำความรู้ที่ได้ นั้นไปใช้เป็นแนวทางในการทำงานประจำของตน รวมทั้งการนำสิ่งที่ตนเรียนรู้ ในงานป้อนกลับเข้าสู่ชุมชน จนกลายเป็นความรู้ที่ลึกซึ้ง ซึ่งเป็นการจัดการความรู้แนวใหม่

การวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยนี้ เป็นเสมือนการตั้งคำถามที่ว่า ทำไมเครือข่าย ภาคประชาชนบางแห่งจึงดำเนินการต่อไปได้ ทั้งๆ ที่ไม่มีการสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์กรภายนอก

^{๕๖} พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณ, ๒๕๔๗, น. ๔.

และเมื่อทราบถึงคำตอบก็จะพบว่า การร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนที่วัตถุประสงค์เป้าหมายอันเดียวกันนั้น เป็นปัจจัยหลักในการดำเนินงานของชุมชนให้มีความต่อเนื่อง ดังนั้น การวิเคราะห์เครือข่ายในด้านการสร้างชุมชนแนวปฏิบัติ ก็คือ การพิจารณาถึง กลุ่มความสนใจ การเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของข้อมูล กิจกรรม และผลงานของเครือข่าย

สรุป การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่ายใน ๕ ประเด็นดังกล่าว เป็นการวิเคราะห์ถึงผลงานของความเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกับกระบวนการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการต่อรองผลประโยชน์ และอำนาจ การจัดตนเองในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง การสร้างอัตลักษณ์หรือจุดยืนของตนเอง และการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่จะต้องดำเนินการภายใต้การเสริมสร้างชุมชนแนวปฏิบัติ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่ายจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการประเมินเครือข่าย เพื่อทราบถึงการจัดการเครือข่ายที่มีชีวิตชีวาในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ และยุคสังคมเครือข่ายแห่งการสร้างอัตลักษณ์

จากแนวทางการวิเคราะห์และการประเมินเครือข่ายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ได้มีความพยายามของนักวิชาการและผู้ที่ทำงานด้านเครือข่ายในการกำหนดเกณฑ์ชี้วัด เพื่อที่จะวิเคราะห์ถึงเครือข่ายว่า เครือข่ายใดมีความเข้มแข็ง มีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีความเคลื่อนไหวที่มีชีวิตชีวา มีการเคลื่อนไหวของข้อมูลและกิจกรรม ฯลฯ โดยพยายามยกเอาองค์ประกอบของเครือข่าย กระบวนการ โครงสร้างความสัมพันธ์ และผลงานของเครือข่าย มาเป็นแนวทางการวิเคราะห์ และนำมาอธิบายโดยการสร้างเกณฑ์ชี้วัดขึ้นมา ซึ่งตัวอย่างเกณฑ์ชี้วัดได้กล่าวมาแล้วนั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันตามที่แต่ละฝ่ายจะกำหนดขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร กล่าวว่า นอกจากนี้ ยังมีเทคนิคและเครื่องมือในการจัดการเครือข่ายอีกมากมาย ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น

๑. แผนที่วงจรเครือข่าย (Network maps) เป็นเทคนิคที่ช่วยให้เกิดการค้นหาคูบุคคล และทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและเครือข่าย โดยแผนที่วงจรเครือข่ายนั้นสามารถทำให้เห็นถึงคน กลุ่มคน ผู้นำ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ในเครือข่ายตามลำดับความสำคัญ เช่น เราต้องการทราบว่าใครเป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะนำพาเครือข่ายไปสู่เป้าหมาย หลังจากนั้นจึงใช้การสัมภาษณ์ พูดคุย เพื่อจะช่วยให้ทราบถึงแนวทางการทำงานและความตั้งใจจริงในการทำงานเครือข่าย

๒. ผังกิจกรรม (Activity chart) เป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลลงบนกระดาษเปล่า โดยวาดภาพสภาพต่างพื้นที่ต่างๆ ให้ชัดเจน เพื่อให้การประชุมของเครือข่ายดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

๓. พฤษภษาเครือข่าย (Network tree) หรือโครงสร้างเครือข่าย โดยเขียนถึงความสัมพันธ์ของเครือข่าย และรายละเอียดต่างๆ ของเครือข่าย เช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายเกษตรทางเล็อกเครือข่ายวัฒนธรรม เป็นต้น

๔. ปฏิทินแรงงาน (Labor calender) เป็นการเขียนข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมการกิจกรรมของเครือข่ายที่ดำเนินการในแต่ละช่วงของเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่ง เพื่อให้เห็นแผนงานที่ชัดเจน เป็นต้น

๕. ปฏิทินฤดูกาล (Seasonal analysis) เป็นภาพปฏิทินที่แสดงข้อมูลด้านต่างๆ ของเครือข่าย อาทิ ข้อมูลเรื่องประเด็นปัญหา กิจกรรมที่ทำในเครือข่าย เป็นต้น ที่ทำให้ทราบถึง ในช่วงเวลาที่สำคัญต่างๆ ของเครือข่าย

๖. แผนที่ทรัพยากร (Resource map) เป็นแผนที่ที่แสดงขอบเขตในเชิงพื้นที่ หรือสถานที่ดำเนินการของเครือข่าย ทั้งในด้านเส้นทางคมนาคมแหล่งทรัพยากร ป่าไม้ พื้นที่การเกษตร เป็นต้น

๗. แผนที่ภาพตัดขวาง (Transect map) เป็นการวาดภาพแสดงลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ที่เกี่ยวกับสภาพทางกายภาพและชีวภาพ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดเครือข่ายตามประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การจัดการป่าชุมชนในภาคเหนือ เป็นต้น

๘. เมตริกคะแนน (Matrix ranking) เป็นการแสดงตารางวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำคัญของเครือข่ายที่ได้ดำเนินการกิจกรรมว่ามีการดำเนินการอย่างไร และผลที่เกิดขึ้นเป็นเช่นใด เป็นต้น เพื่อที่จะได้ปรับปรุงกระบวนการทำงานของเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๙. เมตริกคะแนนแหล่งข้อมูลข่าวสาร (Matrix scoring of information source) เป็นตารางวิเคราะห์การเปรียบเทียบความสำคัญของแหล่งข้อมูลข่าวสารที่มีจากทัศนะของคน ในเครือข่าย ในรูปของการให้ค่าคะแนนจำแนกตามประเภทข้อมูลข่าวสาร และความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ และบอกถึงประโยชน์และความสำคัญที่ได้รับจากแหล่งข่าวนั้นๆ ว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและจะเกิดผลกระทบอย่างไร เป็นต้น^{๕๗}

เทคนิคและเครื่องมือในการจัดการเครือข่ายเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ผู้ทำงานด้านเครือข่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไปจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเครือข่าย และในการจัดการเครือข่ายนั้นบางวิธีการต้องใช้เทคนิคและเครื่องมือหลายอย่างรวมกัน เพื่อความเข้าใจในกระบวนการทำงานของเครือข่าย และสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

^{๕๗} พระมหาสุหิตย์ อากาศโร, ๒๕๕๐, อ้างแล้ว, หน้า ๑๘๓ - ๑๘๖.

อย่างไรก็ตาม ในการเลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือต่างๆ นั้น ผู้ที่มีส่วนร่วมในเครือข่ายอาจประยุกต์ใช้กับขั้นตอนและวงจรชีวิตเครือข่าย เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเครือข่ายและสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น โดยแนวทางการเลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือการจัดการเครือข่าย ดังนี้

๑. ชั้นตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย ในขั้นตอนนี้มีความจำเป็นที่เครือข่ายจะต้องเรียนรู้กลุ่ม องค์กร และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งการแสวงหาแนวร่วมเพื่อดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ดังนั้น จำเป็นต้องมีความรู้ในขั้นตอนนี้ดังกล่าว โดยสามารถเลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการจัดการเครือข่าย เช่น การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ/เอกสารการศึกษา ศึกษาวิเคราะห์ชุมชนเครือข่าย โดยใช้การศึกษาแบบมีส่วนร่วม การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การใช้ผังกิจกรรม ในเชิงพื้นที่ การใช้พฤษาเครือข่าย การประชุมย่อย การจัดเวทีสาธารณะ และการสรุปบทเรียน ฯลฯ

๒. ขั้นตอนสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย ในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องสร้างศรัทธาในการบริหารจัดการเครือข่าย และการสร้างแนวร่วมเพื่อให้กิจกรรมของเครือข่ายดำเนินต่อไปได้ ดังนั้น ควรเลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการจัดเครือข่าย เช่น การสัมภาษณ์ การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การใช้เทคนิคต่างๆ เช่น AIC PAR ฯลฯ การประชุมกลุ่มย่อย การจัดเวทีสาธารณะ การจัดการพื้นที่รูปธรรม การจัดการประเด็นเร่งด่วน การจัดศูนย์ข้อมูลข่าวสาร การสื่อสารไร้ขีดจำกัด (unlimited communications) การสรุปบทเรียน ฯลฯ

๓. ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์ เป็นขั้นตอนที่มีความต่อเนื่อง ของกิจกรรม ดังนั้น จะต้องต้องมีแบบแผนในการปฏิบัติงานที่เหมาะสม และมีการสื่อสารให้เผยแพร่ออกไปให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยสามารถเลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการจัดการเครือข่าย เช่น การประชุมกลุ่มย่อย การใช้เทคนิค AIC PRA ฯลฯ การจัดเวทีสาธารณะ การสื่อสารไร้ขีดจำกัด การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การจัดการพื้นที่รูปธรรม การจัดการประเด็นเร่งด่วน การจัดแผนผังใยแมงมุม การจัดศูนย์ข้อมูลข่าวสาร การสรุปบทเรียน ฯลฯ

๔. ขั้นรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนที่จะต้องมีการระดมความคิดเห็น สติปัญญา และการผลักดันให้เกิดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อมิให้เครือข่ายอยู่ในภาวะที่ถดถอย ดังนั้น จึงต้องเลือกใช้เทคนิคที่เหมาะสมโดยมีเทคนิคและเครื่องมือ เช่น การประชุมกลุ่มย่อย การสื่อสาร ไร้ขีดจำกัด การปฏิบัติการ e-learning การจัดเวทีสาธารณะ การจัดการพื้นที่รูปธรรม การจัดการประเด็นเร่งด่วน การจัดศูนย์ข้อมูลข่าวสาร การจัดแผนผังใยแมงมุม การสรุปบทเรียน ฯลฯ

เทคนิคและเครื่องมือดังกล่าว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเครือข่ายสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกขั้นตอนของการจัดการเครือข่าย โดยเทคนิคและเครื่องมือเหล่านั้น ต่างก็มีข้อดี

และข้อจำกัดในตัวเอง และการเข้าใจถึงบริบทและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น จะช่วยให้การเลือกใช้เทคนิค และเครื่องมือต่างๆ มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

๒.๓.๑๑ แนวทางการสร้างเครือข่ายทางสังคมตามแนวพุทธ

๑) หลักอภิธานิยธรรม ๗

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่าย ความสัมพันธ์ของคนในสังคม อาทิ

อภิธานิยธรรม ๗^{๕๘} ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอภิธานิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าชื่นใจ

๖. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคียดให้เคียดทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

อภิธานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐ โดยระบอบสามัคคีธรรม (republic) ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะทำการเกลี้ยกล่อมหรือแยกให้แตกสามัคคี

อภิธานิยธรรม ๗ ของภิกษุ หรือ ภิกษุอภิธานิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับภิกษุทั้งหลาย

^{๕๘} ที.ม. ๑๐/๖๘/๘๖; อภ.สตตก. ๒๓/๒๐/๑๘.

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ
ข้อนี้แปลอีกอย่างว่า : พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นจัดการแก้ไข สิ่งเสียหาย เหตุ
ไม่งาม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้

๔. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น
เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. ไม่ลุอำนาจตัณหาคือความอยากที่เกิดขึ้น

๖. ยินดีในเสนาสนะป่า

๗. ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลงาม ซึ่งยังไม่มา ขอให้มา ที่มา
แล้ว ขอให้อยู่ผาสุก

๒) หลักทศ ๖

ในสังคาลกสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสัมพันธ์ของบุคคลที่เราจะต้องเกี่ยวข้องกับ
ทางสังคมดุจทิศที่อยู่รอบตัวเรา ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ทิศ ๖ เพื่อให้บุคคลได้ปฏิบัติต่อกัน
และกันอย่างไม่มีการเปรียบเสียเปรียบ แต่กลับทำให้เกิดความสามัคคีและเกิดเป็นสัมพันธภาพที่ดี
ต่อกันอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งทิศ ๖ นั้น มีใจความโดยย่อว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่พระราชทาน
เหยื่อแก่กระแต ใกล้กรุงราชคฤห์ สมัยนั้นสังคาลกบุตรคฤหบดีลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์
มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลินอบน้อมทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศ
เบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบน

ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองผ้า ถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปนิมิตบาต
ยังกรุงราชคฤห์ ได้ทอดพระเนตรเห็นสังคาลกบุตรคฤหบดี ซึ่งลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มี
ผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลินอบน้อมทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศ
เบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบน ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว ได้ตรัสถามว่า ดูก่อน
บุตรคฤหบดี เธอลุกแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลินอบน้อม
ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบน
เพราะเหตุอะไร

สังคาลกบุตรคฤหบดี กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บิดาของข้าพระองค์ เมื่อจะทำ
กาลกิริยา ได้กล่าวไว้อย่างนี้ว่า นี่แน่ลูก เจ้าพึงนอบน้อมทิศทั้งหลาย ข้าพระองค์สักการะเคารพนับถือ

บุษาคำของบิดา จึงลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลี นอบน้อมทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่

ดูก่อนคฤหบดีบุตร ในวินัยของพระอริยเจ้า เขาไม่นอบน้อมทิศทั้ง ๖ กันอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในวินัยของพระอริยเจ้า ท่านนอบน้อมทิศ ๖ กันอย่างไร ขอประทานโอกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ตามที่ในวินัยของพระอริยเจ้า ท่านนอบน้อมทิศ ๖ กันนั้นเถิด พระเจ้าข้า^{๕๙}

ดังนั้น ทิศ ๖ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หรือจรรยาบรรณของบุคคลที่เกี่ยวข้องกันโดยความเป็นบิดา มารดา กับ บุตร ธิดา ครู อาจารย์ กับ ศิษย์ หรือนักเรียน นักศึกษา เพื่อน กับ เพื่อน นาย กับ คนรับใช้ และสมณพราหมณ์ กับ ทายก ทายิกา ต่างก็มีจรรยาบรรณในตัวเองตามหลักทิศ ๖ ในสังคาลสูตร ดังที่สังคาลมาณพได้ทำกรณอบน้อมทิศ ๖ ตามที่พ่อสั่งไว้ และพระพุทธเจ้าได้ปฏิรูปทิศ ๖ นั้นมาเป็นหน้าที่หรือจรรยาบรรณของบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกันและกันดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นที่มาของมนุษยสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา

สังคาลสูตรเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมแก่สังคาลมาณพ กล่าวคือ ในขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณวัดพระเวฬุวัน ในกรุงราชคฤห์ ในตอนเช้าของวันหนึ่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จออกบิณฑบาตร ได้ทอดพระเนตรเห็นมาณพหนุ่มชื่อว่าสังคาลกะ มีผ้าและผมเปียกชุ่ม แล้วเดินประคองอัญชลีไหว้ทิศทั้งหลาย คือทิศเบื้องหน้า (ทิศตะวันออก) ทิศเบื้องขวา (ทิศใต้) ทิศเบื้องหลัง (ทิศตะวันตก) ทิศเบื้องซ้าย (ทิศเหนือ) ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบน หลังจากนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถามมาณพนั้นว่า “คหบดีบุตรเธอลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลีไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่ เพราะเหตุไร”

สังคาลกะ กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บิดาของข้าพระองค์ ก่อนจะตาย ได้กล่าวไว้อย่างนี้ว่า นี่แน่ะลูก เจ้าพึงไหว้ทิศทั้งหลาย ข้าพระองค์สักการะ เคารพ นับถือ บุษาคำของบิดา จึงลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลี ไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีบุตร ในอริยวินัย (ธรรมเนียมแบบแผนของพระอริยะ) เขาไม่ไหว้ทิศ ๖ กันอย่างนี้”

^{๕๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๘/๒๐๒.

สิงคาลกะ คหบดีบุตรทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในอริยวินัย เขาให้วิทิต ๖ กันอย่างไร ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ตามวิธีการให้วิทิต ๖ ในอริยวินัยเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีบุตร ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” สิงคาลกะ คหบดีบุตรทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีบุตร อริยสาวกละกรรมกิเลส (กรรมเครื่องเศร้าหมอง) ๔ ประการได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดยเหตุ ๔ ประการ และไม่ข้องแวะอบายมุข (ทางเสื่อม) ๖ ประการ แห่งโภคะทั้งหลาย อริยสาวกนั้นเป็นผู้ปราศจากบาปกรรม ๑๔ ประการนี้แล้ว ชื่อว่าเป็นผู้ปิดบังวิทิต ๖ ปฏิบัติเพื่อครองโลกทั้งสอง ทำให้เกิดความยินดีทั้งโลกนี้และโลกหน้า หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ในพระสูตรดังกล่าวนี้ยังได้กล่าวถึงสถานภาพและบทบาทของคนที่เป็นอยู่ในสังคมว่า ทุกคนล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องกันในฐานะใดฐานะหนึ่ง ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความเกื้อกูลกัน โดยมีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องเหมาะสมดังนี้คือ

คหบดีบุตร เธอพึงทราบวิทิต ๖ นี้ คือ พึงทราบว่า มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า พึงทราบว่า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา พึงทราบว่า บุตรและภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง พึงทราบว่า มิตรสหาย เป็นทิศเบื้องซ้าย พึงทราบว่า ทาสและกรรมกรเป็นทิศเบื้องล่าง พึงทราบว่า สมณพราหมณ์ เป็นทิศเบื้องบน

คหบดีบุตร บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ
๒. จักทำกิจของท่าน
๓. จักดำรงวงศ์ตระกูล
๔. จักประพฤตินให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์บุตรโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
๔. หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้
๕. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร

คหบดีบุตร ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ลูกขึ้นยืนรับ
๒. เข้าไปคอยรับใช้
๓. เชื้อฟิง
๔. ดูแลปรนนิบัติ
๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ศิษย์บำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วย
หน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. แนะนำให้เป็นคนดี
๒. ให้เรียนดี
๓. บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี
๔. ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย
๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

คหบดีบุตร สามีพึงบำรุงภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลังโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ให้เกียรติยกย่อง
๒. ไม่ดูหมิ่น
๓. ไม่ประพฤตินอกใจ
๔. มอบความเป็นใหญ่ให้
๕. ให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง สามีบำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วย
หน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. จัดการงานดี
๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงดี
๓. ไม่ประพฤตินอกใจ
๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
๕. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง

คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุงมิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้ายโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. การให้ (การแบ่งปันสิ่งของให้)
๒. กล่าววาจาเป็นที่รัก
๓. ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์
๔. วางตนสมน้ำเสมอ

๕. ไม่พูดจาหลอกลวงกัน

มิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์ กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว
๒. ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
๓. เมื่อมีภัยก็เป็นทีที่พึ่งพำนักได้
๔. ไม่ละทิ้งในยามอันตราย
๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร

คหบดีบุตร นายพิงบำรุงทาสกรรมกร ผู้เป็นทิศเบื้องต่ำโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง
๒. ให้อาหารและค่าจ้าง
๓. ดูแลรักษายามเจ็บป่วย
๔. ให้อาหารมีรสแปลก
๕. ให้อภัยตามโอกาส

ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องต่ำ นายบำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์นาย ด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย
๒. เลิกงานเข้านอนทีหลังนาย
๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้
๔. ทำงานให้ดีขึ้น
๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญ

คหบดีบุตร กุลบุตรพิงบำรุงสมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบนโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. เปิดประตูต้อนรับ
๕. ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ

สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แลย่อมอนุเคราะห์ กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๖ ประการ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๕. อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ให้

พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงเครือข่ายสังคมที่ควรจะมีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพที่ถูกต้อง โดยมีหลักการและโครงสร้างการจัดความสัมพันธ์ดังนี้

๑. หลักการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างความสัมพันธ์บนความเชื่อระหว่างมนุษย์กับอำนาจลึกลับมาเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในสังคม หลักการดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของมนุษย์ กล่าวคือ การแสดงออก ของมนุษย์นั้นจะต้องตั้งอยู่บนข้อเท็จจริง มีเหตุผล มีความมุ่งหมาย เกิดประโยชน์และความสุข และมีพลังในการเปลี่ยนแปลงชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น บนข้อความจริงที่ว่ามนุษย์จะต้องพึ่งตนเอง และทำตนเองให้คนอื่นเขาพึ่งได้ และการที่ทุกคนรู้หลักในการพึ่งตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันนั้น เป็นเหตุผลที่ใกล้ตัวมนุษย์มากที่สุดที่สามารถพิสูจน์ได้จากการกระทำต่อกันในสังคมนั้นเอง การกลับมาพิจารณาถึงการกระทำของมนุษย์การกระทำที่ตั้งอยู่บนกุศลหรืออกุศลธรรม ซึ่งถูกปรุงออกมาในรูปแบบของการกระทำหรือ กรรมนั้นมีผลที่เรียกว่าวิบาก ทั้งผลทางด้านดีเป็นกุศลวิบาก และผลในด้านร้ายเกิดโทษที่เรียกว่าอกุศลวิบาก รวมทั้งผลอันบริสุทธิ์ที่เกิดจากการกระทำด้วยปัญญาญาณ และเมตตาธรรมอย่างยิ่ง

ความสัมพันธ์ที่มีประโยชน์นั้นต้องเป็นการกระทำที่สร้างสรรค์ตอบสนองความต้องการของคนทุกฝ่ายทั้งผู้กระทำและผู้ที่ถูกกระทำ และส่งเสริมความภาคภูมิใจของมนุษย์ในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การกระทำที่เป็นประโยชน์ที่เป็นกุศลนั้นย่อมก่อให้เกิดผลที่เรียกว่าความสุข ทั้งความสุข บุญ สุข สมาน สุข ปัญญา สุข หรือวิมุตติสุขตามลำดับแห่งการกระทำที่ละเอียดขึ้นตามขีดความสามารถของมนุษย์แต่ละคน ดังนั้นหลักการที่สำคัญในพระสูตรนี้ยืนยันให้เห็นถึง หลักธรรมที่ต้องนำมาพัฒนาและยกระดับความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้ถูกต้อง เกิดประโยชน์ และนำมาซึ่งความสุขในชีวิตและสังคมของมนุษย์นั่นเอง โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาอำนาจเทพเจ้า หรืออำนาจลึกลับดลบันดาลใด ๆ มาแทรกแต่งให้ชีวิตดีขึ้นหรือเลวลงแต่ประการใด

๒. หลักการกำหนดสถานภาพทางสังคมมนุษย์ที่เหมาะสมกับความเป็นจริงและความจำเป็นในการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคม ในหลักธรรมเกี่ยวกับเรื่องทิศหนั้นเป็นการยกบุคคล ที่เกี่ยวข้องกับสังคาลกะ หรือเกี่ยวกับมนุษย์ทุกคน ได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมตามจารีต ประเพณี และความสำคัญของบุคคลที่ต่างอิงอาศัยซึ่งกันและกัน โดยได้กำหนดให้ มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า

อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา บุตรและภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย ทาส และกรรมกรเป็นทิศเบื้องล่าง สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน ซึ่งถือว่าเป็นการกำหนดสถานภาพ ที่สอดคล้องกับความสำคัญของบุคคลที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม

สถานภาพ (status) มีความสำคัญต่อหลักมนุษยสัมพันธ์มาก เพราะวาสถานภาพ หมายถึง ภาวะหรือสภาพของบุคคลอันเป็นที่ยอมรับกันของบุคคลทั้งสองฝ่าย ทั้งที่เป็นสภาพที่ได้มา โดยกำเนิด หรือเกิดจากข้อตกลงในการยอมรับในความรู้ ความสามารถ ความพึงพอใจ และความดีงามของกันและกัน จนเป็นเหตุให้เกิดความสัมพันธ์กัน พึงพาอาศัยกันในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ เกื้อกูลต่อกันอย่างครบถ้วนในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านผู้มีพระคุณต่อชีวิตคือบิดามารดาที่มีต่อบุตร ด้านการพัฒนาการเรียนรู้โลกและสังคมอันได้แก่ครู อาจารย์ ผู้ที่ถ่ายทอดศิลปวิทยาการให้แก่ลูกศิษย์ เป็นสถานภาพด้านการเรียนรู้ สถานภาพด้านการคบค้าสมาคมโดยมีวัยและเพศตรงกัน มีประสบการณ์เรียนรู้ในระดับที่สามารถเข้าใจและสื่อสารกันอย่างสนิทใกล้ชิด อบอุ่น ได้แก่ เพื่อนสูเพื่อน

๓. หลักการจำแนกธรรมตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ นอกจาก จะมีการกำหนดสถานภาพของบุคคลที่เหมาะสมกับความเป็นจริงที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงหลักธรรมหรือหน้าที่ (Function) หรือบทบาท (Role) ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันอย่างครบถ้วนครอบคลุม ซึ่งเป็นหลักประกันว่าถ้าใครทำตามหลักธรรมดังกล่าวอย่างบริบูรณ์แล้วนั้น ก็จะนำพามาซึ่งประโยชน์และความสุข ความก้าวหน้า ความมั่นคงในการดำเนินชีวิตอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตร หรือบุตรมีต่อบิดามารดา อาจารย์กับศิษย์ เพื่อนต่อเพื่อน สามีต่อภรรยาบุตร นายจ้างกับลูกจ้าง พระสงฆ์กับฆราวาสผู้ครองเรือน โดยได้แสดงหลักธรรมที่สำคัญกันตามลำดับจากพื้นฐานจนถึงเป้าหมายสูงสุดของแต่ละชุดความสัมพันธ์ ทำให้ผู้ฟังตรงตามได้ และเห็นชัดเจนอย่างมีเหตุผลที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

หลักธรรมดังกล่าวทั้งหมดนั้น ย่อมทำให้มนุษย์เกิดความรักใคร่ชอบพอซึ่งกันและกัน กล่าวคือหลักธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานและหลักธรรมสำหรับผู้บังคับบัญชา หลักธรรมในการส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานนั้นสอดคล้องกับหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ทางโลก คือประกอบด้วย ธรรมสำหรับตนเอง ธรรมสำหรับรู้จักผู้อื่น และธรรมในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดการพัฒนาชุมชน (Development and Community Theory)

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามีอยู่มากมายหลายกระแส ซึ่งแม้แต่คำว่า “การพัฒนา” ก็ยังความสับสนให้เกิดขึ้นมากมาย แต่ในที่นี้จะขอหยิบยกกรอบแนวคิดทั้งแนวพัฒนากระแสหลักที่

มุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ และแนววิพากษ์การพัฒนากระแสหลัก ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจอย่างมากในประเทศกำลังพัฒนา

๑. ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) เป็นทฤษฎีที่รุ่งเรืองอย่างมากในช่วงประมาณ ค.ศ. ๑๙๕๐ ถึง ๑๙๖๐ หรือเรียกอีกอย่างว่าทฤษฎีพัฒนาการ (Developmental Theory) ซึ่งเน้นกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมให้ซับซ้อนมากขึ้น นักทฤษฎีที่สำคัญเช่น Rostow (๑๙๖๐) ได้ใช้วิธีศึกษาประวัติศาสตร์ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาเกิดขึ้นเป็นขั้นตอนตามการพัฒนาทางอุตสาหกรรม (Industrialization) และเศรษฐกิจ ๕ ขั้นตอน^{๖๐} ซึ่งสืบต่อด้วย Moore (๑๙๖๓) มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นกระบวนการไปสู่ความทันสมัย (Modernization) อันเป็นผลมาจากความเป็นสังคมอุตสาหกรรม^{๖๑} เช่นเดียวกับ Smelser (๑๙๖๖) ซึ่งมองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นกระบวนการไปสู่ความทันสมัย อันเกี่ยวพันกับกระบวนการ ๔ อย่าง คือ เทคโนโลยี ดั้งเดิมสู่การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การเกษตรเพื่อยังชีพสู่สินค้าเกษตรกรรมเพื่อการค้า การใช้แรงงานมนุษย์และสัตว์สู่แรงงานเครื่องจักรอุตสาหกรรม และการจัดการทางนิเวศวิทยาจากการตั้งถิ่นฐานแบบกระจายสู่ความเป็นเมือง^{๖๒} และได้นำไปสู่การสร้างดัชนีของการพัฒนา ๑๑ ดัชนีโดย Hoogvelt (๑๙๗๘) ซึ่งมีผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในประเทศกำลังพัฒนาที่คล้ายคลึงกันนั้นคือนโยบายการส่งเสริมการอุตสาหกรรมในประเทศ การรับความช่วยเหลือจากประเทศที่พัฒนาแล้วในด้านเงินทุนและเทคโนโลยีทั้งที่ให้เปล่าและกู้ยืม^{๖๓} กลุ่มทฤษฎีเหล่านี้ได้สร้างโลกทัศน์ให้เชื่อว่าประเทศที่กำลังพัฒนาจะพัฒนาไปสู่รูปแบบเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว และใช้อัตราเร่งที่เร็วกว่าเพราะการได้รับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม แต่ต่อมาถูกพบว่าเป็นแนวคิดที่อิงอคติ เพราะไม่ปรากฏว่าประเทศที่กำลังพัฒนาจะไล่กวัดทันตามอย่างที่ทฤษฎีกล่าวไว้แต่อย่างใด เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศพัฒนาแล้ว พบว่า ประเทศกำลังพัฒนาในปลายปีศตวรรษที่ ๒๐ ประสบ

^{๖๐} ดูรายละเอียดใน W.W. Rostow. *The Stages of Economic Growth*. (Cambridge University Press; Cambridge, ๑๙๖๑).

^{๖๑} ดูรายละเอียดใน Wilbert E. Moore. *Social Change*. (New Jersey: Prentice-Hall; Englewood Cliffs, ๑๙๖๓).

^{๖๒} ดูรายละเอียดใน Smelser, Neil J.. *Modernization of Social Relations*. In Myron Weiner (ed.) *Modernization*, (New York: Basic Books, ๑๙๖๖).

^{๖๓} ดูรายละเอียดใน M.M. Hoogvelt. *The Sociology of Developing societies*, (London and Basingstoke; The Macmillan Press, ๑๙๗๘).

อุปสรรคมากมายจากการพัฒนาสู่ความทันสมัย เป็นผลให้เกิดทฤษฎีใหม่ที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ยุคปัจจุบัน

๒. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) มีรากฐานมาจากทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) ซึ่งพยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไม่เสถียรภาพว่าเป็นผลมาจากความขัดแย้งจากความไม่เท่าเทียมกันในสังคมโลก ทฤษฎีนี้มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่า เป็นการหลุดพ้นหรือการเป็นอิสระจากการพึ่งพาหรือการมีอำนาจเหนือของประเทศอื่น เนื่องจากมีความขัดแย้งระหว่างประเทศทุนนิยมตะวันตกและประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทฤษฎีนี้มีสมมติฐานว่า โครงสร้างของสังคมโลกประกอบด้วยความสัมพันธ์ของรัฐ ๒ กลุ่ม คือ Metropolis และ Periphery ซึ่งเป็นผลมาจากความร่วมมือระหว่างกลุ่มผู้นำหรือชนชั้นสูงของรัฐทั้งสอง ซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นเงื่อนไขให้รัฐ Periphery ต้องพึ่งพารัฐ Metropolis ทั้งในด้านการเงินและการลงทุน เทคโนโลยี การศึกษา และวัฒนธรรม รัฐ Periphery ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ทำให้เกิดการด้อยพัฒนา กลไกสำคัญ คือความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างนายทุนต่างชาติ กับพ่อค้าหน้าและข้าราชการระดับสูง ในด้านการค้าขายที่ไม่เป็นธรรมกับรัฐ Metropolis ก่อให้เกิดการสะสมทุนระดับโลก ซึ่ง Andre Gunder Frank (๑๙๗๑) วิเคราะห์ว่าปัญหา “การพัฒนาความด้อยพัฒนา” มาจากการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ โดยมีประเทศแกนกลางในระบบทุนนิยมผลิตสินค้าอุตสาหกรรม ขณะที่ประเทศรอบข้างผลิตสินค้าขั้นปฐม เมื่อมีการแลกเปลี่ยนกันขึ้นก็ทำให้เกิดการเสียเปรียบและทำให้กำไร ส่วนใหญ่ไหลสู่ศูนย์กลางมากกว่ากระจายอยู่ภายในประเทศ นอกจากนี้ความเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนา ยังถูกบิดเบือนโดยประเทศทุนนิยมตะวันตก^{๖๔} ซึ่ง Dos Santos (๑๙๗๐) กล่าวว่าความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตนเอง แต่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาที่ถูกชักนำตลอดเวลา เนื่องจากถูกจำกัดด้วยผลประโยชน์ จากประเทศทุนนิยมตะวันตก^{๖๕} เช่นเดียวกับ Wallerstein (๑๙๗๔) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมใน

^{๖๔} ดูรายละเอียดใน Andre Gunder Frank. *Sociology of Development and Underdevelopment of Sociology*. (London: Pluto Press, ๑๙๗๑).

^{๖๕} ดูรายละเอียดใน Dos Santos, "The Structure of Dependence." (*American Economic Review* ๖๐ ๑๙๗๐): ๒๓๑-๒๓๖.

ประเทศทุนนิยมตะวันตกเกิดขึ้นจากการขูดรีดส่วนเกินทางเศรษฐกิจ (Economic Surplus) และ วัตถุประสงค์จากประเทศกำลังพัฒนา^{๖๖}

๓. ทฤษฎีระบบโลก (World System Theory) เป็นทฤษฎีที่มองสังคมโลกปัจจุบัน ว่า ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นระบบเด่นเดี่ยว ที่ครอบงำเศรษฐกิจโลกในปัจจุบัน โดยมีรัฐ และบริษัท ข้ามชาติขนาดใหญ่ยึดบทบาทในการจัดการระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี แข่งขันช่วงชิงกัน ใน ระดับนานาชาติ ไม่เว้นแม้แต่ประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์หรือสังคมนิยม พรมแดนทางรัฐชาติ ถูก ถ่างออกด้วยทุนข้ามชาติ ที่ส่วนใหญ่หลั่งไหลมาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ทฤษฎีระบบโลกมองสังคม โลกออกเป็น ๒ สังคม คือ Core Societies และ Peripheral Societies โดยมีสมมติฐานว่า Core Societies คือสังคมที่เป็นอิสระจากการควบคุมภายนอก และมีอำนาจทั้งทางการเมือง และ เศรษฐกิจที่ดูดดึงมาจาก Semi Peripheral Societies (ประเทศกำลังพัฒนา) ส่วน Peripheral Societies นิยามถึงสังคมที่มีเศรษฐกิจเฉพาะที่ยากจะควบคุมได้ เช่น มีวิถีการปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่ เสียหายจากภัยธรรมชาติหรือความแห้งแล้ง มีรายได้จากการส่งออกพืชเศรษฐกิจประเภทเดียว เป็น ส่วนใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ก่อให้เกิดผลลบ ๓ ประการ คือ ๑) ทำให้เกิดผู้นำ จำนวนน้อย ที่สนใจแต่เศรษฐกิจที่ติดยึดอยู่กับนักลงทุนต่างชาติ ๒) ผู้นำเหล่านี้ เน้นการผลิตวัตถุดิบเพื่อส่งออก เท่ากับลดความสามารถในการเลี้ยงตนเองและกระทบต่อความหลากหลายของระบบเศรษฐกิจ ๓) เมื่อความหลากหลายทางเศรษฐกิจมีน้อย มีผลให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม^{๖๗}

นักวิชาการได้พยายามแบ่งประเทศต่างๆ ในโลกออกเป็น ๓ ประเภทตามแนวความเชื่อ เกี่ยวกับความขัดแย้งและการแข่งขันทางเศรษฐกิจ โดยใช้ฐานทางด้านประชากร ผลผลิตโลก และการ ใช้พลังงานโลก ได้แก่ The First World (ประเทศผู้นำเศรษฐกิจโลก) The Second World (ประเทศ อุตสาหกรรมในยุโรปตะวันออก) และ The Third World (ประเทศที่เหลือจากนั้น) ประเทศไทย ถูก จัดอยู่ในฐานะ The Third World^{๖๘} หลังจากวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ.๒๕๔๐ โฉมหน้า ที่ แท้จริงในฐานะเมืองขึ้นทางเศรษฐกิจปรากฏชัดขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้เศรษฐกิจเฟื่องฟูถึงขนาดที่เชื่อ กัน ว่า ประเทศไทยจะเป็นสังคม NICs (New Industrial Countries) และเศรษฐกิจเติบโตมากจนถึงกับ ได้รับฉายาว่า “เสือตัวที่ ๕ ของเอเชีย” ดังนั้น การหันกลับมาทบทวนการพัฒนาของประเทศไทย

^{๖๖} ดูรายละเอียดใน Immanuel Wallerstein. *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy In the Sixteenth Century.* (New York: Academic Press, ๑๙๗๔).

^{๖๗} อารง สุทธศาสตร์, บรรณาธิการ, อ้างแล้ว, หน้า ๑๖-๑๗.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

จากทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อรังสรรค์การพัฒนาที่ไม่พึ่งพาอาศัยเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเสนอหนทางที่จะสามารถยืนหยัดในฐานะประเทศที่มีทรัพยากรบุคคลที่เปี่ยมด้วยคุณภาพ ภายใต้สังคมวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่กำลังตกอยู่ในห้วงการพัฒนาภายในประเทศที่ต่างฝ่ายต่างเอารอดเอาเปรียบกันเอง โดยเฉพาะในชุมชนที่ไร้ทั้งสิทธิอำนาจและโอกาสทางสังคม

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร

๒.๕.๑ ความหมายของการสื่อสาร

ตามหลักทฤษฎีการสื่อสารนั้น คำว่า “การสื่อสาร” หรือ Communication หมายถึง การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ความคิด ระหว่างบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป หรือ มากกว่านั้น การสื่อสารเป็นปฏิกริยาสัมพันธ์ทางสังคมที่สื่อความหมายผ่านระบบสัญลักษณ์ กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือบุคคลต่อกลุ่มโดยใช้สัญลักษณ์ สัญญาณ หรือพฤติกรรมที่เข้าใจกัน (Croft, ๒๐๐๔: ๑) ซึ่งคำนิยามดังกล่าวสอดคล้องกับคำนิยามของ Dale (๑๙๖๙: ๒๓) ที่กล่าวว่า การ สื่อสารคือการแลกเปลี่ยนความคิด และความรู้ระหว่างบุคคล นอกจากนี้ Bursell และ Steiner www.ssrui.ac.th ๙ (๑๙๖๔: ๖๗) ยังให้ความหมายที่คล้ายคลึงกันไว้ว่า การสื่อสาร คือการส่งผ่านข้อมูล ความคิด ความรู้สึก และทักษะ โดยใช้ระบบสัญลักษณ์อีกด้วย กล่าวโดยสรุป การสื่อสาร คือ การที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น แลกเปลี่ยนความคิด ข้อมูล ความรู้สึก และทักษะ โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ และความคิดต่างๆ นั้น จะได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมของบุคคลเป็นหลัก ซึ่งการถ่ายทอดและการรับรู้ความคิดมีอยู่ ๓ ลักษณะ ได้แก่ (๑) การใช้รหัสสัญญาณโดยตรง คือ การใช้สัญญาณเสียง ภาษาพูด สัญลักษณ์ ภาษา เขียน ภาษาท่าทาง ตลอดจนรหัสนาฬิกาอื่นๆ ที่กระทำโดยตรง ระหว่างผู้ถ่ายทอดกับผู้รับ (๒) การใช้เครื่องมือในการถ่ายทอด ซึ่งเป็นการสื่อสารโดยผ่านทางเครื่องมือ เช่น การใช้ โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง คอมพิวเตอร์ หรือเครื่องมือสื่อสารอื่นๆ (๓) การถ่ายทอดโดยกระบวนการทางสังคม อันได้แก่การปฏิบัติสืบทอดทางประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม และระบบอื่นๆ ของสังคม โดยลักษณะเหล่านี้เป็นการถ่ายทอดและการรับรู้ความคิดของแต่ละบุคคลซึ่งอาศัยการถอดรหัส เครื่องมือรวมทั้งกระบวนการทางสังคมเป็นเครื่องมือ

๒.๕.๒ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสาร

ปัจจัยที่สามารถส่งผลให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น โดยมากขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่

(๑) ผู้ส่งสาร (Source) หมายถึงแหล่งกำเนิดสาร อาจเป็นบุคคล องค์กร สถาบัน หรือคณะบุคคลก็ได้ ดังนั้นการสื่อสารจะบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ เพียงใด จึงขึ้นอยู่กับผู้ส่งสาร และสารที่ส่งเป็นสำคัญ

(๒) สาร (Message) คือ เรื่องราว ความรู้ ความคิดต่างๆ ที่ผู้ส่งประสงค์จะให้ ไปถึงผู้รับ โดยเนื้อหาของสาร สัญลักษณ์หรือรหัสของสาร และการเลือกข่าวสาร ควรเป็นไปอย่าง ละเอียดรอบคอบ เพื่อให้สารนั้นๆ ไม่เปลี่ยนแปลงเมื่อไปถึงผู้รับสาร

(๓) ตัวเข้ารหัสสาร (Encoder) ควรทำให้สารนั้นอยู่ในลักษณะที่จะส่งได้ เช่น คำพูด สัญลักษณ์ ภาษาท่าทาง หรือ อาจใช้เครื่องมือสื่อสารต่างๆ เช่น โทรสาร โทรศัพท์ เป็นต้น

(๔) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) เป็นสื่อ หรือตัวกลาง เช่น การพบปะ พูดคุยกัน ตัวต่อตัว การเขียน การแสดงกิริยาท่าทาง หรือการใช้สื่อที่มีความซับซ้อน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

(๕) การแปลรหัสสาร (Decoder) หากผู้ส่งใช้รหัสสัญลักษณ์ที่ผู้รับสามารถแปลความหมายได้เองโดยตรง เช่น ใช้ภาษาเข้าใจง่าย การสื่อสารก็จะง่ายขึ้น

(๖) ผู้รับ (Receiver) จะต้องสามารถรับรู้ เข้าใจ และแสดงพฤติกรรมตามที่ผู้ส่งสารต้องการ หากไม่เป็นไปตามนั้น จะถือว่าการสื่อสารนั้นล้มเหลว ผู้รับสารจะต้องมีทักษะการสื่อสาร (Communication Skill) ที่ดีเช่นเดียวกับผู้ส่งสาร จึงจะช่วยให้การสื่อสารบรรลุผลสมบูรณ์

(๗) ปฏิกริยาของผู้รับสาร (Response and Feed back) เมื่อได้รับสารและ เข้าใจสารแล้ว ผู้รับสารย่อมจะมีปฏิกริยาตอบสนองต่อสารอย่างใดอย่างหนึ่งด้วย เช่น เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย โดยปฏิกริยาของผู้รับนี้หากได้มีการย้อนกลับไปยังผู้ส่ง จะช่วยให้เกิดการปรับการสื่อสารให้ได้ผลดียิ่งขึ้น กรณีนี้เรียกว่า การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ซึ่ง การสื่อสารสองทางจะทำให้ผู้สื่อสารทำหน้าที่เป็นทั้งผู้รับและผู้ส่งสารพร้อมๆ กัน กล่าวโดยสรุป การสื่อสารควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่จะทำให้การสื่อสารนั้นๆ ประสบความสำเร็จ ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จนั้น ได้แก่ คุณสมบัติของผู้สื่อสาร การใช้สื่อ และเทคนิควิธีในการสื่อสาร

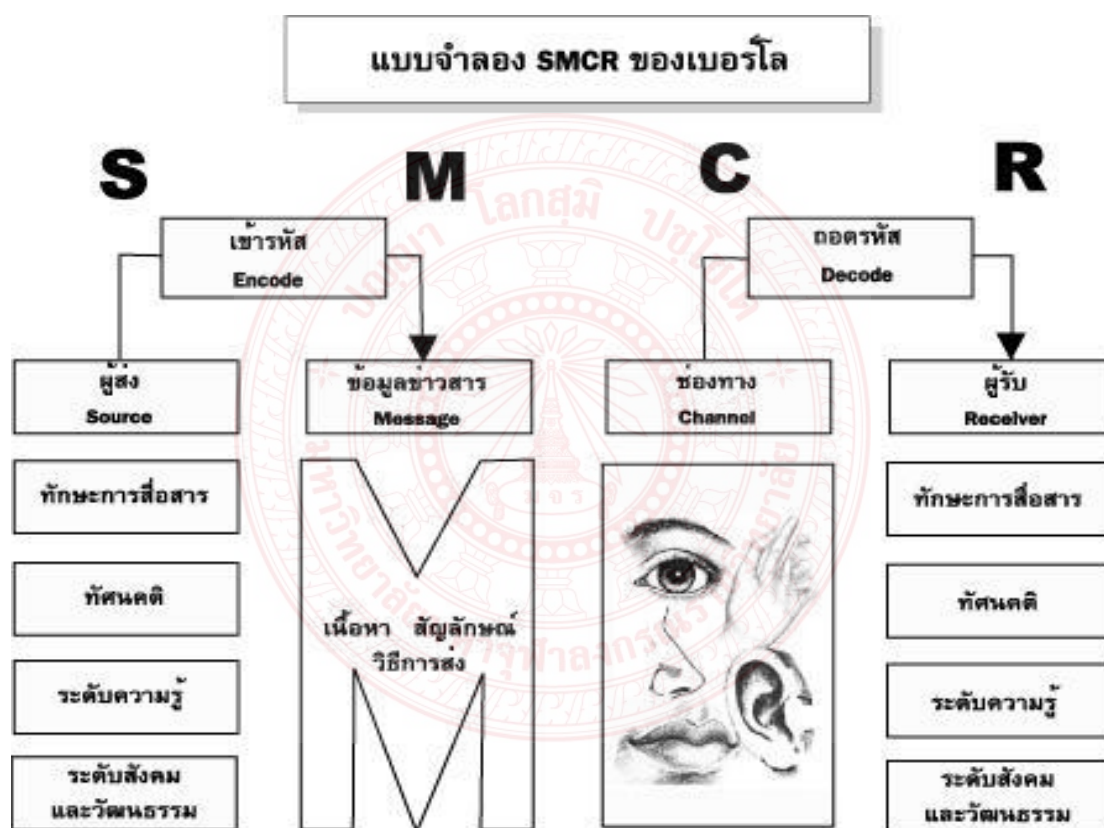
๒.๕.๓ ทฤษฎีการสื่อสาร

ธนวดี บุญลือ (๒๕๓๙: ๔๗๔-๕๒๙) กล่าวว่า มีนักวิชาการการสื่อสารมากมาย อธิบายตั้งสมมติฐาน และสร้างแผนผังหรือแบบจำลองขึ้นเพื่ออธิบายการสื่อสาร โดยสามารถสรุปเป็น ๔ แนวทาง ได้แก่ ๑) ทฤษฎีสื่อสารเชิงระบบพฤติกรรม คือ การให้ความสำคัญกับเรื่องของสื่อ หรือ ช่องทางการสื่อสาร มุ่งอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในการส่งข่าวสาร จากผู้ส่งผ่านสื่อหรือ ช่องทางไปยังผู้รับ มีการเปรียบเทียบการสื่อสารของมนุษย์กับการทำงานของเครื่องจักร โดย ความหมายหรือ

เจตนาการสื่อสารขึ้นอยู่กับปฏิกริยาระหว่างผู้สื่อสารและสถานการณ์แวดล้อม ๒) ทฤษฎีพฤติกรรม การเข้ารหัสและถอดรหัส คือ ให้ความสำคัญกับกระบวนการ สร้างรหัสและถอดรหัสของผู้สื่อสาร ทั้ง ผู้รับและผู้ส่งสาร กิจกรรมที่สำคัญของการสื่อสารได้แก่ การแปลเนื้อหาข่าวสารให้เป็นรหัสสัญญาณ (Encoding) การแปลรหัสสัญญาณกลับเป็นเนื้อหา (Decoding) และการแปลความหมายของข่าวสาร (Interpreting) ๓) ทฤษฎีเชิงปฏิสัมพันธ์ ให้ความสำคัญกับกระบวนการเชื่อมโยง ระหว่างผู้รับและ ผู้ส่งสาร ซึ่งปกติจะมีความสัมพันธ์ด้วยอำนาจภายนอกและมีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายอย่าง เช่น บุคลิกภาพและความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดปฏิกริยาของผู้รับสาร ทฤษฎีนี้กล่าวว่า พฤติกรรมต่างๆ ของแต่ละบุคคลเป็นผลมาจากพฤติกรรมทางการสื่อสาร ๔) ทฤษฎีเชิงบริบททาง สังคม เน้นอธิบายเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสาร โดยส่วนมากมักเกิดจากปัจจัยทาง สังคม วัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลต่อความคิด ความเชื่อ และการตัดสินใจ ทั้งนี้ถ้าสังคมมีความ เปลี่ยนแปลง กระแสข่าวสารก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทฤษฎีทั้ง ๔ แนวคิดนั้น สามารถอธิบายได้ด้วย แบบจำลองการสื่อสารของ นักวิชาการการสื่อสาร ดังนี้

- (๑) แบบจำลองการสื่อสารของลาสเวลล์ ลาสเวลล์ (Lasswell, ๑๙๔๘: ๔๗-๕๑) ได้อธิบายกระบวนการ สื่อสารไว้ว่า การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆ เป็นตัวกำหนด หรือมีอิทธิพลอย่างอื่น ในการสื่อสาร เช่น สภาวะแวดล้อมทางสังคม จุดมุ่งหมายในการสื่อสาร เป็นต้น โดยแบบจำลองนี้ จะเน้นการสื่อสารแบบ เห็นหน้ากัน คือ ผู้สื่อสารปรากฏตัวขณะทำการสื่อสาร เนื้อหาข่าวสารที่ ส่งไปยังจุดหมายปลายทางไม่ จำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมายอย่างแน่นอน หรือเฉพาะเจาะจง (๒) SMCR โมเดล เบอร์โล (Berlo, ๑๙๖๐: ๒๓-๒๔) นักทฤษฎีด้านการสื่อสารได้ศึกษาโมเดล ของการ สื่อสาร หรือ SMCR โมเดล และอธิบายว่า ผู้ส่งจะส่งสารอย่างไร และผู้รับจะรับ แปล ความหมาย และมีการโต้ตอบกับสารนั้นอย่างไร โดยมีองค์ประกอบ ๔ ด้าน คือ ผู้ส่ง ข้อมูลข่าวสาร ช่องทาง ในการส่ง และผู้รับ โดยผู้ส่งจะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะและความชำนาญในการสื่อสาร มีความสามารถในการเข้ารหัส เนื้อหาข่าวสารและมีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อให้ผู้รับสารได้รับข้อมูล ข่าวสารอย่างถูกต้อง ส่วนข้อมูลข่าวสารที่จะส่งนั้น เนื้อหา สัญลักษณ์และวิธีการส่งข่าวสาร จะต้อง เกี่ยวข้องกัน จากนั้นจึงส่งข่าวสารให้ผู้รับผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือ เพียงส่วนใดส่วน หนึ่ง คือ การ ได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น โดยผู้รับจะต้องสามารถถอดรหัส สารนั้นๆ ได้ อีก ทั้งยังต้องเป็นผู้ที่มีทัศนคติและพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวหรือ คล้ายคลึงกับผู้ส่งสาร จึง จะทำให้การสื่อสารความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล ตามลักษณะ ของทฤษฎี SMCR ของเบอร์โลนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อขีด ความสามารถของผู้ส่งและรับสาร ประกอบด้วย ทักษะในการสื่อสาร (Communication skills) ซึ่ง ทั้งผู้ส่งและผู้รับควรจะมี ความ ขำนาญในการส่งและการรับสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันได้ อย่าง ถูกต้อง ทัศนคติ (attitudes)

ของผู้ส่งและผู้รับจะต้องไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้การสื่อสารได้ผลดี ระดับความรู้ (knowledge levels) ของผู้ส่งและผู้รับควรมีระดับเดียวกันเพื่อให้การสื่อสารนั้น ลุล่วงไปได้ด้วยดี นอกจากนี้ระบบสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural systems) เป็นส่วนที่สำคัญ อย่างยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในประเทศนั้นๆ ดังนั้น ในการติดต่อสื่อสารของบุคคล ต่างชาติต่างภาษา จะต้องมีการศึกษาถึงกฎข้อบังคับทางศาสนาของแต่ละศาสนาด้วย (MTD Training Academy, ๒๐๑๐ : ๙-๑๒)

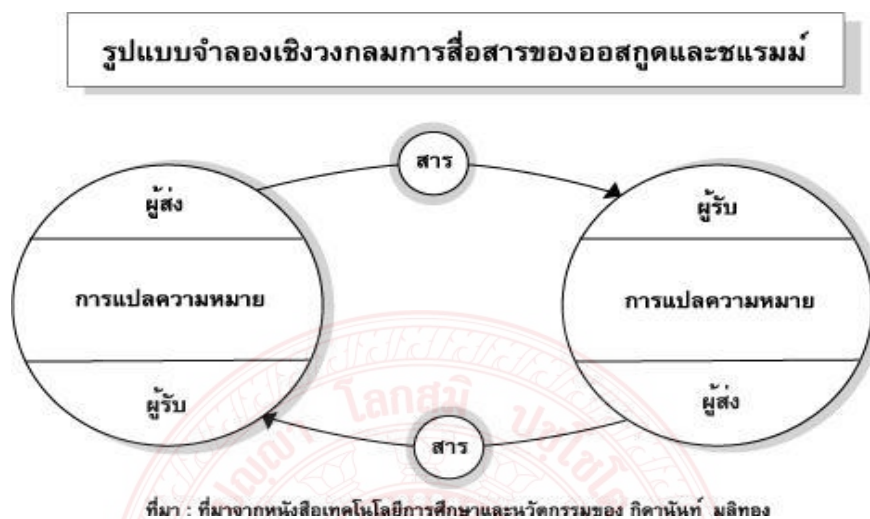
ที่มา : ที่มาจากหนังสือเทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรมของ กิดานันท์ มลิทอง

ภาพที่ ๒.๑ รูปแบบจำลองโมเดล SMCR ของเบอร์โล (แหล่งที่มา: Berlo, ๑๙๖๐: ๒๕)

แบบจำลองของเบอร์โลจะให้ความสำคัญในปัจจัยต่างๆ ที่มีผลทำให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จ ได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทัศนคติ ระดับความรู้ ระบบสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งผู้รับและผู้ส่งต้องมีตรงกันเสมอ

(๓) แบบจำลองของชแรมป์และออสกูต ชแรมป์และออสกูต ได้สร้างรูปแบบจำลองเชิงวงกลมการสื่อสาร โดย อธิบายว่า เป็นกระบวนการสื่อสารที่ผู้ส่งและผู้รับสารมีประสบการณ์บางอย่าง

ร่วมกัน ทำการสื่อสาร ภายใต้ขอบเขตประสบการณ์ของแต่ละฝ่ายโดยขึ้นอยู่กับประสบการณ์ร่วม ดังภาพที่ ๒.๒

ภาพที่ ๒.๒ รูปแบบจำลองเชิงวงกลม (แหล่งที่มา: ธนวดี บุญลือ, ๒๕๓๙: ๕๐๘)

ผู้ส่ง Source เข้ารหัส Encode ขอบข่ายประสบการณ์ Field of Experience ถอดรหัส Decode ผู้รับ Destination ขอบข่ายประสบการณ์ Field of Experience สัญญาณ Signal ประสบการณ์ร่วม สิ่งรบกวน ผลป้อนกลับ Feed back ผู้ส่ง Source ทักษะการสื่อสาร ทักษะคิด ระดับความรู้ ระบบสังคม ข้อมูลข่าวสาร Message เนื้อหา ส่วนประกอบ การจัดสาร ช่องทาง Channel การฟัง การเห็น การสัมผัส การได้กลิ่น วัฒนธรรม การลิ้มรส โครงสร้าง รหัส ผู้รับสาร Receiver ทักษะการสื่อสาร ทักษะคิด ระดับความรู้ ระบบสังคม วัฒนธรรม เข้ารหัส Encodes ถอดรหัส

กล่าวโดยสรุป การสื่อสาร คือการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดระหว่าง บุคคล เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวระหว่างกัน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่จะต้องมีส่วนสังคมมนุษย์ โดยมีองค์ประกอบต่างๆ คือ ข่าวสาร ผู้รับ และผู้ส่ง การเข้ารหัส ช่องทางการสื่อสาร การแปลรหัส ข่าวสาร และพฤติกรรมหรือผลที่เกิดจากการสื่อสาร การที่จะสื่อสารให้ประสบผลสำเร็จนั้น ต้องอาศัยคุณสมบัติของผู้รับและผู้ส่งหลายด้าน คือ ความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการสื่อสาร มีเจตคติที่ดี และเข้าใจพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมอีกด้วย

๒.๖ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้มีหลายทฤษฎีด้วยกัน ซึ่งมีนักจิตวิทยาหลายคนได้ให้หลักการเรียนรู้ไว้ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน การเรียนรู้ในทางจิตวิทยามีแนวความคิดทฤษฎีจำนวนมาก ทั้งทฤษฎีดั้งเดิมในทางตะวันตก และทฤษฎีที่ได้รับการพัฒนาในสังคมไทย ในส่วนทฤษฎีการเรียนรู้ในทางตะวันตกจะถือตามการแบ่งกลุ่มของฮิลการ์ด และโบเวอร์ (Hilgard and Bower) ซึ่งได้แบ่งทฤษฎีการเรียนรู้เป็น ๒ กลุ่มหลัก ได้แก่ (๑) กลุ่มทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ต่อเนื่อง (Associative Theories) (๒) กลุ่มทฤษฎีความรู้ ความเข้าใจ หรือทฤษฎีสถาน (Cognitive or Field Theories)^{๒๙} นอกจากนี้ในส่วนของทฤษฎีการเรียนรู้ในสังคมไทยในที่นี่ได้นำเอาทฤษฎีการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นโดยคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเป็นทฤษฎีกลุ่มที่ (๓) ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข ซึ่งจะได้กล่าวถึงสาระของทฤษฎีเหล่านี้ พอสรุปได้ดังนี้

กลุ่มทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ต่อเนื่องทฤษฎีกลุ่มนี้มีชื่อเรียกหลายอย่างแยกออกไป คือ

(๑) ทฤษฎีการเชื่อมโยง (Bond Theory) หรือทฤษฎีสัมพันธ์ (Connectionism) หรือทฤษฎีสั่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Theory)

(๑.๑) หลักการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike)

ธอร์นไดค์ (Thorndike) ได้กล่าวถึงกฎการเรียนรู้ไว้ดังนี้

๑. กฎแห่งความพร้อม กล่าวคือ สภาพความพร้อมของร่างกายในอันที่จะแสดงพฤติกรรมใดๆ ออกมา ความพร้อมเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมหนึ่งขึ้นมา

๒. กฎแห่งการฝึกฝน กล่าวคือ อินทรีย์ที่ได้รับการฝึกหรือการกระทำซ้ำๆ อยู่เสมอจะเป็นผลให้เกิดพฤติกรรมติดตัว เป็นนิสัยเคยชินเป็นการเรียนรู้ แต่ถ้าขาดการฝึก ว่างเว้นจากการกระทำเป็นเวลานาน ความชำนาญ ความเคยชินก็จะลดน้อยจนสลายไป

๓. กฎแห่งผลที่ได้รับ กล่าวคือ พฤติกรรมใดที่สร้างความสุข ความสำเร็จ อินทรีย์ก็จะเลือกพฤติกรรมนั้นๆ ไว้ใช้ในโอกาสต่อไป แต่ถ้าพฤติกรรมใดนำมาซึ่งความผิดหวัง ความไม่สบายใจก็จะมีแนวโน้มว่าพฤติกรรมนั้นจะถูกขจัดจนหมดสิ้นไป

การนำกฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) ไปใช้ในการเรียนการสอน

๑. เปิดโอกาสให้เด็กได้มีการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกในบางสถานการณ์

^{๒๙} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการศึกษา(Educational Psychology), (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๖), หน้า ๓๙; สถิต วงศ์สุวรรณ, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บำรุงสาส์น, ๒๕๒๕), หน้า ๒๘๖-๒๘๗.

๒. ควรสอนเมื่อเด็กมีความพร้อม ถ้ายังไม่พร้อมก็ต้องฝึกความพร้อมให้จึงจะเรียน
ได้ผลดี

๓. สร้างบรรยากาศที่ช่วยให้เด็กอยากเรียน สอนให้สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน

๔. จัดให้เด็กได้รับความสำเร็จในผลงาน และแจ้งให้ได้รับทราบผลงานของเขา ข้อนี้
สอดคล้องกับกฎแห่งผลความสำเร็จในการเรียนเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนในครั้งต่อไปและ
เกิดเจตคติที่ดี

๕. ให้เด็กฝึกฝน ทำกิจกรรมนั้นซ้ำอีกตามเวลาที่เห็นสมควร การทบทวนเป็นสิ่ง
สำคัญ ครูควรให้มีการฝึกฝนหลังจากที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว

๖. ส่งเสริมให้เด็กนำการเรียนรู้ของเขาไปถ่ายทอด

๗. การให้รางวัล และการลงโทษ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กตอบสนองในทางที่ถูกต้อง

๘. ความรู้พื้นฐาน หรือประสบการณ์เดิม เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนเรื่องใหม่ ควรจัด
ให้เด็กได้ประสบการณ์อันเพียงพอเสียก่อน จะทำให้ลดเวลาในการเรียนรู้ลงได้มาก^{๗๐}

จากการทดลองธอร์นไดค์ (Thorndike) พบว่า การเรียนรู้เกิดจากการลองผิดลองถูก
(Trial and Error) ซึ่งต่อมาเรียกว่า “การเรียนรู้แบบเชื่อมโยง” กล่าวคือ เมื่ออินทรีย์กระทบสิ่งเร้า
จะลองใช้วิธีต่างๆ ตอบสนองต่อสิ่งเร้าหลายวิธี จนพบกับวิธีที่เหมาะสมถูกต้อง ก็นำไปต่อเนื่องเข้ากับ
สิ่งเร้านั้นๆ มีผลให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น เขาทดลองกับแมวในกรง เห็นอาหารนอกกรงจึงตะกายไปรอบๆ
หาทางออกไปกินอาหาร บังเอิญถูกเชือกดึงประตูเปิดออก ครั้งต่อไปแมวดึงเชือกได้เร็วขึ้น นั่นคือการ
เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง^{๗๑} การนำความรู้จากทฤษฎีการเรียนรู้ไปใช้ในโรงเรียนมี
วิธีการดังนี้^{๗๒}

(๑) การสอนควรเริ่มต้นเมื่อเด็กมีความพร้อมที่จะเรียน จึงจะทำให้ได้ผลดี

(๒) การให้รางวัลและการลงโทษเป็นสิ่งที่คอยประคับประคองให้เด็กตอบสนอง
ในทางที่ถูกต้อง

(๓) การทบทวนเป็นสิ่งสำคัญ ครูควรให้เด็กมีการฝึกฝนให้มากพอหลังจากที่ได้เรียนรู้
ไปแล้ว

^{๗๐} กฤษณา ศักดิ์ศรี, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บารุงสาส์น, ๒๕๓๐), หน้า ๕๐๐.

^{๗๑} สถิต วงศ์สุวรรณ, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บารุงสาส์น, ๒๕๒๕), หน้า ๒๘๗.

^{๗๒} อบรม สนิทบาล, วิชาการศึกษา ๑๒๒จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,
ม.ป.ป.), หน้า ๖๖-๖๗.

(๔) ความรู้พื้นฐานหรือประสบการณ์เดิมเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนเรื่องใหม่ ครูควรจัดให้เด็กได้มีประสบการณ์อันเพียงพอเสียก่อน จะทำให้ลดเวลาในการเรียนรู้ลงได้มาก เด็กไม่ต้องตอบสนองปะปะเป็นเวลานาน

(๕) ความสำเร็จในการเรียนเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในครั้งต่อไปและเกิดทัศนคติที่ดี

(๖) ควรให้เด็กทราบความมุ่งหมายในการเรียนทุกครั้ง

(๗) ครูควรแบ่งบทเรียนเป็นส่วนเป็นตอนให้เหมาะสมเพื่อสะดวกในการเรียนรู้ของเด็ก

(๘) สอนให้เด็กเข้าใจแจ่มแจ้ง และสอนให้สอดคล้องกับประสบการณ์เดิมของเด็ก เนื้อหาที่สอนต้องมีความสัมพันธ์กัน

(๙) จัดเนื้อหาเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก

(๑๐) ครูอาจจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แนวทางการลองผิดลองถูกได้

(๑.๒) หลักการเรียนรู้ของฮัลล์ (Hull)

ฮัลล์ (Hull) ได้กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ว่าการเรียนรู้ที่เกิดจากการเสริมแรง การเสริมแรงเป็นการให้รางวัลเพื่อก่อให้เกิดการลดแรงขับหรือ ลดความต้องการลง ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ขึ้น

การนำหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของฮัลล์ (Hull) ไปใช้ในการเรียนการสอน

๑. พยายามจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียน

๒. พยายามจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน

๓. พยายามสร้างแรงเสริมทุกขั้นตอนของบทเรียน

๔. จัดการเรียนการสอนจากง่ายไปหายาก

๕. จัดคาบเวลาเรียนให้พอเหมาะแก่วัยของผู้เรียน

๖. เปลี่ยนกิจกรรมการสอนเมื่อพบว่าผู้เรียนเหนื่อยล้า หรือ่วงนอน^{๗๓}

(๑.๓) หลักการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt)

สุณีย์ ธีรดากร ได้กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt) ว่า การเรียนรู้ตามแนวคิดของนักจิตวิทยาของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt) เน้นว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีปัญหาที่ต้องเผชิญอยู่

^{๗๓} อังโน มาลี จุฑา, จิตวิทยาการเรียนการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔.

สิ่งที่มาช่วยในการแก้ปัญหาได้แก่ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง (Insight) การนำหลักการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt) ไปใช้ในการเรียนการสอน

๑. ในการสอน ครูควรชี้ให้เด็กทราบจุดมุ่งหมายในการเรียน ขอบข่ายและประโยชน์ของเรื่องนั้นๆ ก่อน เพื่อเด็กจะได้เกิดความคิดรวมๆ ในเรื่องนั้นได้

๒. ครูต้องสร้างประสบการณ์เดิมให้มากพอก่อนสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพราะเด็กที่มีประสบการณ์มากย่อมสามารถแก้ปัญหา โดยการหยั่งเห็นได้ดีเท่าเด็กที่มีประสบการณ์น้อย

๓. ครูต้องจัดสภาพการเรียนการสอนให้เด็กได้เห็นหรือรับรู้โครงร่างทั้งหมดของสิ่งที่จะเรียนเสียก่อนแล้วจึงค่อยไปเรียนส่วนย่อยๆ

๔. ควรสอนเด็กให้เรียนด้วยความเข้าใจ รู้จักคิดมากกว่าเรียนด้วยการท่องจำเพราะการรู้จักคิดแก้ปัญหาจะช่วยให้เกิดการหยั่งเห็นได้

๕. บทเรียนอาจแบ่งเป็นส่วนย่อยๆ โดยให้แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

จากการศึกษาแนวคิดของนักจิตวิทยาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ สรุปได้ว่าการที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนในด้านของความพร้อม ความพอใจ การฝึกหัด ประสบการณ์ของผู้เรียน และสิ่งเร้าต่างๆ ที่มาเสริมแรงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

(๒) ทฤษฎีการวางเงื่อนไข (Conditioning) แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

ประการแรก การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning) ได้แก่ ทฤษฎีของ พาฟลอฟ (Pavlov) การเรียนรู้แบบวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกนั้น พาฟลอฟ (Pavlov) เชื่อว่า สิ่งเร้า (stimulus) ที่เป็นกลางเกิดขึ้นพร้อมๆ กับสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาสะท้อนอย่างนั้นด้วย การเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตเกิดจากการวางเงื่อนไข กล่าวคือ การตอบสนองหรือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นต่อสิ่งเร้านั้นๆ ต้องมีเงื่อนไขหรือมีการสร้างสถานการณ์ให้เกิดขึ้น พฤติกรรมที่เป็นผลของการเรียนรู้ลักษณะนี้ เมื่อเห็นฟ้าแลบจะได้ยินเสียงฟ้าผ่า ทั้งนี้เพราะในอดีตแสงฟ้าแลบมักจะคู่กับเสียงฟ้าผ่า เขานำไปทดลองกับสุนัข โดยการให้เนื้อบดพร้อมทั้งสั่นกระดิ่งทุกครั้ง ที่สุดสั่นกระดิ่งโดยไม่ให้เนื้อบดสุนัขก็น้ำลายไหล^{๗๔}

ประการที่สอง การวางเงื่อนไขแบบแสดงอาการกระทำ (Operant Conditioning) เกิดขึ้นมาจากแนวความคิดของสกินเนอร์ (Skinner) ที่เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลของการกระทำของพฤติกรรมนั้น โดยที่มีอิทธิพลต่อ

^{๗๔} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ม.ป.ป., หน้า ๔๐-๔๑ ; สถิต วงศ์สุวรรณ, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บารุงสาส์น, ๒๕๒๕), หน้า ๒๘๗.

พฤติกรรมนั้น ทฤษฎีนี้เน้นการกระทำของผู้ที่เรียนรู้มากกว่าสิ่งเร้าที่ผู้สอนกำหนดขึ้น โดยเขาทดลองกับหนูในกรง ซึ่งมีกลไกต่อไปยังอาหาร เมื่อหนูกดกลไกทุกครั้งอาหารจะหล่นลงมาในกรง การเรียนแบบนี้ ต้องแสดงปฏิกิริยาตอบสนองตามเงื่อนไขเสียก่อนจึงจะได้รางวัล^{๗๕}

การนำความรู้จากทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกและแบบแสดงอาการกระทำไปใช้ในโรงเรียนมีวิธีการดังนี้^{๗๖}

- (๑) ครูอาจสร้างนิสัย หรืออาจลบนิสัยบางอย่างของเด็กได้ โดยการวางเงื่อนไขที่ถูกต้อง
- (๒) การให้รางวัล การลงโทษ การแข่งขัน เป็นการวางเงื่อนไขอย่างหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่จุดหมายแห่งการเรียนรู้
  - (๓) การฝึกฝนควรจะทำให้มากพอจึงจะทำให้เด็กเกิดความชำนาญ
  - (๔) การสร้างบรรยากาศที่ดีในโรงเรียนและในห้องเรียน เช่น ให้ความอบอุ่นปลอดภัยยอมเป็นสิ่งที่วางเงื่อนไขให้เด็กรักการเรียนรู้
  - (๕) ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แนวทางแห่งการวางเงื่อนไขได้
  - (๖) ในสถานการณ์การเรียนโดยทั่วไป มักจะเป็นการวางเงื่อนไขเกือบทั้งสิ้น เช่น สอนให้เด็กอ่านตัว ก. ก็จะมีภาพไก่อยู่ด้วย เป็นต้น ดังนั้นการใช้อุปกรณ์การสอนประกอบการเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง
  - (๗) ครูควรจัดบทเรียนให้มีความคล้ายคลึงกันและต่อเนื่องกัน และวางเงื่อนไขได้ง่าย เด็กจะได้เร็วขึ้น
  - (๘) บทเรียนที่จะจัดให้เรียนต้องน่าสนใจและสนุกสนาน เด็กจึงจะอยากเรียน
  - (๙) ครูต้องแสดงความเป็นกันเอง และให้ความอบอุ่นแก่เด็ก ซึ่งจะเป็นการโน้มน้าวให้เด็กรักครู รักวิชาเรียน และรักโรงเรียนในที่สุด
  - (๑๐) ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้กระทำด้วยตนเอง และตรวจผลงานด้วยตนเอง ผลสำเร็จของงานจะเป็นการเสริมกำลังใจให้แก่เด็กอยากจะทำต่อไป

๒.๖.๑ ทฤษฎีความรู้ ความเข้าใจ หรือทฤษฎีสนาม

กลุ่มของนักจิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) ซึ่งได้ตั้งทฤษฎีการเรียนรู้แบบหยั่งเห็น (Insight Learning) คือ เน้นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย โดยถือว่า กระบวนการทางสติปัญญา

^{๗๕} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๔๗-๔๙; สติต วงศ์สุวรรณ, จิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๒๘๘.

^{๗๖} อบรม ลินภิบาล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๗๓-๗๔.

(intellectual process) มีบทบาทสำคัญมากในการเรียนรู้ เน้นถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านการรับรู้ (perception) ความรู้ (knowledge) หรือจุดมุ่งหมาย (purpose) ยิ่งกว่าการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงของการตอบสนอง โคห์เลอร์ (Wolfgang Kohler) เป็นหัวหน้าทฤษฎีนี้ถือว่า การเรียนรู้สิ่งใดคนเราจะพิจารณาโครงร่างของปัญหาโดยส่วนรวมทุกแง่ทุกมุมเสียก่อน จากนั้นจึงแยกส่วนรวมออกเป็นส่วนย่อย ในที่สุดก็เกิดความคิด มองเห็นการแก้ปัญหา เกิดความเข้าใจปรุงปรุง เรียกว่า เกิดความหยั่งเห็น โดยโคห์เลอร์ (Kohler) ทดลองกับลิงชิมแปนซีในกรง มีกล้วยแขวนไว้ มีไม้วางไว้ให้ด้วย ลิงทบทวนประสบการณ์ที่เคยหักกิ่งไม้ จึงคิดว่าเอาไม้สอยดู จึงสามารถเอากล้วยมากินได้^{๗๗} การนำความรู้จากทฤษฎีกลุ่มนี้ไปใช้ในกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนมีวิธีการดังนี้^{๗๘}

(๑) ครูจะต้องจัดสถานการณ์การเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะรวบรวมประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับมาให้เป็นกระบวนการที่สมบูรณ์

(๒) การสอนตามแนวจิตวิทยาการหยั่งเห็นนี้ จะต้องส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

(๓) การสอนที่ดีไม่ควรให้เด็กเรียนด้วยการท่องจำ

(๔) ควรใช้วิธีการต่างๆ จูงใจให้เด็กเกิดการอยากเรียนให้มากพอ

(๕) ควรให้เด็กเห็นความมุ่งหมายของการเรียน

(๖) การสอนควรให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเป็นส่วนรวม

(๗) จัดลำดับการเรียนการสอนและสถานการณ์ให้เป็นระเบียบ เด็กสามารถสร้างความสัมพันธ์ได้ง่าย

แนวความคิดทางจิตวิทยาในด้านทฤษฎีพัฒนาการ และทฤษฎีการเรียนรู้แสดงให้เห็นว่าการมีพัฒนาการต่างกันย่อมมีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกันเช่นเดียวกัน และกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกันย่อมเกิดมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันเช่นเดียวกัน

๒.๖.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม

^{๗๗} สติต วงศ์สุวรรณ, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บารุงสาส์น, ๒๕๒๕), หน้า ๒๘๘-๒๘๙.

^{๗๘} อบรม ลินภิบาล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๗๕.

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา (Albert Bandura) มีแนวคิดที่ว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ตามแนวคิดของแบนดูรา มีแนวคิดการเรียนรู้เป็นไปอย่างไร จากการศึกษาเบื้องต้น พบแนวคิดพื้นฐานทางทฤษฎีของแบนดูรา ได้กล่าวไว้ดังนี้^{๗๙}

๑) แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมตามความเชื่อของแบนดูรา คือ พฤติกรรมของคนเรานั้นไม่ได้เกิดขึ้น และเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัยทาง **สภาพแวดล้อม (Environment = E)** แต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องมี**ปัจจัยบุคคล (Person = P)** หมายถึงสติปัญญา ลักษณะทางชีวภาพรวมทั้งปัจจัยภายในอื่นๆ และปัจจัยด้าน**พฤติกรรม (Behavior = B)** รวมอยู่ด้วย สรุปได้ว่าปัจจัยทั้งสามนี้เป็นตัวประกอบร่วมในการกำหนดการเรียนรู้ของมนุษย์

๒) การเรียนรู้ทางปัญญาสังคมมีวิธีการเรียนรู้ ๒ วิธี คือ

(๑) **การเรียนรู้จากผลกรรม** เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นเบื้องต้นที่สุดและเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง คือ เรียนรู้จากผลกรรมหรือผลจากการกระทำทั้งทางบวกและทางลบ กระบวนการเรียนรู้จากผลกรรมทำหน้าที่ ๓ ประการคือ ทำหน้าที่ให้ข้อมูล ทำหน้าที่จูงใจ และทำหน้าที่เสริมแรง

(๒) **การเรียนรู้ด้วยการสังเกตตัวแบบ** แบนดูรา (Bandura) เชื่อว่าการเรียนรู้ส่วนใหญ่ของบุคคลเกิดจากการสังเกตตัวแบบ เพราะตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามได้ โดยหน้าที่ของตัวแบบมี ๓ ลักษณะคือ มีหน้าที่สร้างพฤติกรรมใหม่ มีหน้าที่เสริมพฤติกรรมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น และยังคงคอยทำหน้าที่ยับยั้งการเกิดพฤติกรรมในกรณีที่ผู้สังเกตเคยมีหรือไม่เคยมีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนามาก่อน ตัวแบบจะช่วยลดพฤติกรรมนั้นได้^{๘๐}

ในทฤษฎีทางจิตวิทยาตะวันตกของแบนดูรา จากเนื้อหาที่ได้นำเสนอไปนั้น จะเห็นว่าปัญหาที่สำคัญทั้งในส่วนของการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา ที่ว่าการเรียนรู้ของมนุษย์มีความหมายและฐานการเรียนรู้อย่างไร มีปัจจัยส่วนใดบ้างที่คอยเกื้อหนุนให้มนุษย์ได้เกิดการเรียนรู้ มีกระบวนการเรียนรู้เป็นไปอย่างไร และเมื่อเรียนรู้แล้วมีผลเป็นเช่นไร ประเด็นปัญหาเหล่านี้ได้กระตุ้น

^{๗๙} วิภาพร มาพบสุข, **จิตวิทยาทั่วไป**, สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพมหานคร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, มปป.), หน้า ๓๔๖-๓๔๘.

^{๘๐} Bandura, Albert, **Social Learning Theory**, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall Inc., 1977), p. 17 – 27.

ให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งในทฤษฎีทางจิตวิทยาตะวันตกของแบนดูรา ทั้งนี้ ด้วยเห็นว่าแนวคิดของแบนดูราเป็นประเด็นที่ควรได้รับการศึกษา

๒.๗ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center)

การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวางผังเมืองในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงด้วยโครงข่ายการคมนาคมและขนส่ง ที่มีความเหมาะสมพอเพียงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่สนับสนุนให้การใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดทิศทางการเจริญเติบโตของเมืองให้เป็นอย่างดีเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ผังเมืองรวมได้รับการวางและจัดทำอยู่บนพื้นฐานของ “สาธารณะ” หรือส่วนรวม ๓ ประการ ได้แก่ ความปลอดภัยสาธารณะ (public safety) สุขอนามัยสาธารณะ (public health) และความเป็นอยู่ที่ดีสาธารณะ (public welfare) ด้วยแนวคิดดังกล่าว ผังเมืองรวมจึงมีหน้าที่ประสานการพัฒนาของทุกภาคีในการตกลงทิศทางการพัฒนาร่วมกัน (Pujinda, ๒๐๑๓) การลำดับการวางผัง มีเพื่อให้ผังแต่ละประเภทมีความสอดคล้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบ ตามวัตถุประสงค์ในการวางแผนผัง โดยมีการวางและจัดทำแผนในระดับต่างๆ ดังนี้

๑) การวางผังภาค เป็นการวางแผนและจัดทำแผนผังทางกายภาพ ที่ครอบคลุมพื้นที่ภาคอนุภาคหรือพื้นที่ทรัพยากร จะเป็นการวางแผนระยะยาวที่สะท้อนนโยบาย ตามที่กำหนดในแผนชาติ ถ่ายทอดออกมาเป็นเชิงผังโครงสร้าง (structure plan) ที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของพื้นที่สำคัญต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาในภาพรวมต่อไป (Bureau of Policy and strategy, ๒๐๑๑)

๒) การวางผังเมือง เป็นการวางแผนและจัดทำแผนผังทางกายภาพที่ครอบคลุมพื้นที่เมืองรวมทั้งพื้นที่ชนบทโดยรอบตามความเหมาะสม ตามสภาพภูมิประเทศ การวางผังเมืองจะกำหนดเป็นแผนระยะยาวในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเมืองตามกรอบและบทบาทหน้าที่ที่ได้รับการกำหนดจากแผนภาค ผสานกับความต้องการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น (Department of Work and Town and Country Planning, ๒๐๐๑)

๓) การวางผังโครงการ เป็นการวางแผนและจัดทำแผนผังกายภาพ โดยเฉพาะบริเวณใดบริเวณหนึ่งของเมือง เพื่อให้เป็นไปตามที่ผังเมืองรวมได้ให้มีบทบาทหน้าที่สำคัญที่ต้องการการออกแบบ วางผัง และพัฒนาเป็นพิเศษ โดยแบ่งออกเป็นหลายรูปแบบการพัฒนา ได้แก่ การอนุรักษ์ผังบริเวณพื้นที่ (conservation) การปรับปรุงพื้นที่บริเวณที่มีพื้นที่เสื่อมโทรม (rehabilitation) การก่อสร้างใหม่ (redevelopment) การพัฒนาย่านที่อยู่อาศัยชานเมือง (suburban development) การก่อสร้างเมืองใหม่ (new town) และชุมชนบริวาร (satellite community)

จากการศึกษาและรวบรวมทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบกายภาพของเมืองทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ประกอบกับปัจจัยทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป สามารถสรุปแนวคิดในการพัฒนาเมืองใหม่จากแนวคิด EQO City ซึ่งเป็นแนวคิดที่ผสมผสานความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม ให้แก่เมืองเพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่เมืองที่มีความยืดหยุ่นสูงสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การผสมผสานพื้นที่ทางธรรมชาติในพื้นที่เมืองการสร้างความแวดล้อมที่ดีเพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะที่ดีสำหรับคนในเมือง สร้างพื้นที่เมืองที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของคน นอกจากนั้นยังรวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมเมืองที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของเมืองในด้านต่างๆ อย่างเต็มประสิทธิภาพบนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเป็นการผสมผสาน ๕ แนวคิดหลักในการสร้างสมดุลให้แก่เมือง ได้แก่ แนวคิดเมืองปรับตัว (resilient city) แนวคิดเมืองนิเวศ (eco city) แนวคิดเมืองสุขภาวะ (healthy city) แนวคิดเมืองสร้างสรรค์ (creative city) และ แนวคิดเมืองฉลาด (smart growth city) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๗.๑ แนวคิดเมืองปรับตัว (resilient city)

แนวคิด resilient city มีแนวทางที่จะสร้างเมืองแห่งอนาคตที่มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ที่ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจและ สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีพลังงานความเปลี่ยนแปลง (dynamic) สูงตามแบบวิถีชีวิตเมืองในอนาคตมีการใช้งานที่หลากหลายตลอด ๒๔ ชั่วโมง และเปลี่ยนแปลงตลอดทั้งปี พื้นที่เมืองในอนาคตจึงต้องได้รับการออกแบบและวางผังให้มีความยืดหยุ่นสูง สามารถใช้งานได้หลายประเภท และปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างสะดวกรวดเร็ว แนวคิดนี้จึงนำไปสู่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองให้สามารถใช้งานได้หลากหลาย มีการประหยัดพลังงานสูง ลดปัญหาการสร้าง ความเสื่อมโทรมให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อให้สังคมเมืองแห่งอนาคตปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่รบกวนและรองรับกับคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมเมือง เน้นที่สร้างเมืองประหยัดพลังงาน และการเดินทางประเภทที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษและมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๒.๗.๒ แนวคิดเมืองนิเวศ (eco city)

เมืองนิเวศ จากชื่อ คือ สถานที่เฉพาะ มีลักษณะพิเศษสำคัญในพื้นที่ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการผสมผสานระบบนิเวศเข้าไปในการออกแบบเมือง บริหารจัดการเมือง และสร้างการใช้ชีวิตของคนเมืองในแนวทางใหม่ โดยมีกุญแจสำคัญในการพัฒนาเมืองนิเวศ คือ การพัฒนาเมืองโดยคำนึงถึงการสร้างความสมดุลระหว่างพื้นที่เมืองและพื้นที่สิ่งแวดล้อม โดยมีตัวชี้วัดคือ การลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ และลดลงของรอยเท้าทางนิเวศ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน จาก GDP ที่เพิ่มขึ้นและระดับการศึกษาที่สูงขึ้น

๒.๗.๓ แนวคิดเมืองสุขภาพ (healthy city)

แนวคิดเมืองสุขภาพ เป็นแนวคิดที่เน้นการสร้างความเป็นมิตรกับประชาชน การสนับสนุนการพัฒนาสุขภาพประชาชน โดยการใช้สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งเสริมให้ประชาชนในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางสุขภาพกายและทางสุขภาพใจ ซึ่งองค์การอนามัยโลก กล่าวถึงคุณลักษณะของเมืองสุขภาพไว้ดังนี้

- เมืองที่มีการสร้างสภาพแวดล้อมที่ถูสุขอนามัย
- เมืองที่มีระบบนิเวศที่มั่นคงในปัจจุบันและยั่งยืนต่อไปในอนาคต
- เมืองที่มีชุมชนเข้มแข็งและมีทัศนคติที่ดีในด้านสุขภาพ
- ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต สุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ดี
- เมืองประกอบพื้นฐานในการดำรงชีวิตเพียงพอต่อประชาชนทุกระดับ
- คนสามารถเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานได้อย่างสะดวก
- มีกิจกรรมที่หลากหลาย ส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
- การเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรมเพื่อให้เมืองเกิดการเรียนรู้อดีต เข้าใจวิถีเดิม
- มีรูปแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม
- เมืองที่มีบริการทางสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ และเพียงพอ
- เมืองที่มีประชาชนสุขภาพดี

๒.๗.๔ แนวคิดเมืองสร้างสรรค์ (creative city)

เมืองสร้างสรรค์ เป็นแนวคิดที่เน้นการสร้างหรือส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งมีส่วนสำคัญที่ผลักดันระบบเศรษฐกิจและสังคมของเมืองนั้นๆ อาจเป็นพื้นที่เมืองที่ประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคณากรสร้างสรรคและมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเกิดแรงบันดาลใจและการเรียนรู้ โดยกลุ่มคนที่ต้องการผลักดันแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ได้เผยแพร่หลักการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

- พัฒนากลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ทางการพัฒนาพื้นที่ของเมือง
- สร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างประสิทธิภาพสำหรับบุคลากรในเมือง
- เพิ่มโครงสร้างพื้นฐานที่ส่งเสริมให้เมืองเกิดการเรียนรู้ เกิดแรงบันดาลใจ และ เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่เมือง

- สร้างชุมชนที่สามารถรับมือกับการปรับตัวเมื่อเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ และตอบรับกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่เมือง

- สนับสนุนและสร้างโครงสร้างการเรียนรู้อย่างครบวงจร

๒.๗.๕ แนวคิดเมืองฉลาด (smart growth city)

แนวคิดในการวางผังเมืองและระบบคมนาคม ที่เน้นการพัฒนาการใช้พื้นที่เมืองให้เต็มประสิทธิภาพแทนการกระจายการพัฒนาเมืองออกไปเรื่อยๆ ซึ่ง Environment Protection Agency องค์กรที่ผลักดันแนวคิดเกี่ยวกับเมืองฉลาด กล่าวถึงหลักการในการพัฒนาเมือง ดังนี้

- พัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน
- เน้นการใช้พื้นที่อย่างเต็มประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- สร้างการพัฒนาอาคารและกิจกรรมให้หลากหลายในพื้นที่เดียวกัน
- เน้นการพัฒนาในรูปแบบชุมชนละแวกบ้านในย่านชุมชนที่อยู่อาศัย โดยเป็นชุมชนที่มีองค์ประกอบสำหรับการใช้ชีวิตครบถ้วน และเน้นการใช้เส้นทางจักรยานและการเดินในการเข้าสู่พื้นที่ศูนย์กลางชุมชน

- สร้างลักษณะเฉพาะให้กับพื้นที่แต่ละพื้นที่ สร้างความเป็นสถานที่ให้คนเกิดภาพจำและรับรู้ได้

- รักษาพื้นที่ทางเกษตรกรรม พื้นที่ความงามและเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ และแก้ไขพื้นที่ทางธรรมชาติที่มีปัญหาความเสื่อมโทรมต่างๆ

- พัฒนาชุมชนเดิมให้เข้มแข็ง
- มีการจัดหาตัวเลือกในการใช้ระบบขนส่งที่หลากหลายในพื้นที่
- การพัฒนาพื้นที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและความเสมอภาคของประชาชนทุกกลุ่ม

- กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในส่วนของผู้เกี่ยวข้องด้านต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนพัฒนาพื้นที่หรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง

เมืองอัจฉริยะที่รัฐบาลพยายามผลักดันให้เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น หากมองในระดับสากลพบว่า แนวคิดนี้ปรากฏเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ในความหมายของ “เมืองเสมือนจริง” หรือ Virtual Cities ซึ่งเกิดขึ้นจากวิกฤติของเมืองในประเทศตะวันตก ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำของประชาชนภายในเมืองนั้นๆ รวมถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางเทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ บริการโทรคมนาคม แนวคิดเรื่องเมืองเสมือนจริงจึงเป็นแนวคิดที่จะแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าว โดยอาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในขณะนั้น ได้แก่ ระบบการเชื่อมต่อแบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งการริเริ่ม โครงข่ายโทรคมนาคม

ท้องถิ่น ทำให้สามารถพัฒนาชุมชนเสมือนจริงได้ (Graham and Aurigi, ๑๙๙๗ อ้างถึงใน Anthopoulos, ๒๐๑๗, p. ๑๓)

๒.๘ แนวคิดว่าด้วยสื่อวีดิทัศน์

๒.๘.๑ ความหมายของสื่อวีดิทัศน์

วีดิทัศน์หรือที่นิยมเรียกทับศัพท์ในภาษาอังกฤษ ว่า วิดีโอ (Video) ตามพจนานุกรมเว็บสเตอร์ (Webster) อานว่า “วีดีโอ” เป็นภาษาลาติน แปลว่าฉันเห็น (I See) ส่วนคำว่าวีดีโอนี้ ศัพท์พจนานุกรมสื่อสารมวลชนของคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้ความหมายว่า ส่วนที่มองเห็น (isual) หรือส่วนที่เป็นภาพ (Picture, Image) ในรายการวิทยุโทรทัศน์ หรือจากการฉายภาพหรือภาพยนตร์ ซึ่งแตกต่างจากส่วนของเสียง (Audio) ^{๘๑}

วีดิทัศน์มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายซึ่งแต่ละแนวคิดจะกล่าวถึงวีดิทัศน์แตกต่างกันออกไปตามลักษณะแนวคิดของแต่ละมุมมอง ดังนี้

กิตานันท์ มลิทอง กล่าวว่า วีดิทัศน์ โดยแบ่งเป็นวัสดุ คือ แถบวีดิทัศน์ และอุปกรณ์ คือ เครื่องเล่นวีดิทัศน์ แถบวีดิทัศน์เป็นวัสดุที่ใช้บันทึกภาพและเสียงไว้ได้พร้อมกันในแถบเทป ในรูปแบบของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า และสามารถลบแล้วบันทึกใหม่ได้ และแถบวีดิทัศน์ทำด้วยสารโพลีเอสเตอร์ (Polyester) มีขนาดความกว้างของเทปหลายขนาด ทั้งนี้แล้วแต่ชนิดและระบบของเครื่องเล่นวีดิทัศน์นั้นๆ ^{๘๒}

ประทีน คล้ายนาค กล่าวว่า ในปัจจุบันวีดิทัศน์มีความหมายกว้างมากจะรวมไปถึงเครื่องมือและอุปกรณ์โทรทัศน์ที่ใช้ตามบ้าน สถาบัน และหน่วยงานต่างๆ ทั้งยังรวมไปถึงอุปกรณ์ตามสถานีวิทยุโทรทัศน์อีกด้วย เช่น เทปวีดิทัศน์ (Video Tape) เครื่องบันทึกเทปวีดิทัศน์ กล้องโทรทัศน์ และเครื่องตัดต่อ ^{๘๓}

^{๘๑} นภภรณ์ อัจฉริยะกุล และพิไลพรรณ บุคหุต, “สื่อภาพทัศน์” เอกสารการสอนชุดวิชา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภาพนิ่ง และภาพยนตร์ หน่วยที่ ๑๔, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๔๘.

^{๘๒} กิตานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๘.

^{๘๓} ประทีน คล้ายนาค, การผลิตรายการโทรทัศน์ทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖.

วาสนา ชาวหา กล่าวว่า เทปโทรทัศน์ สามารถบันทึกได้ทั้งภาพและเสียงพร้อมกัน หลังการบันทึกสัญญาณแล้ว สามารถฉายดูได้ทันที โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการล้างเหมือนฟิล์มภาพยนตร์ และยังสามารถลบสัญญาณเดิม และบันทึกใหม่ได้หลายครั้ง เช่นเดียวกับการบันทึกเสียง เนื้อเทปและวัสดุที่เคลือบผิวเส้นเทปคล้ายกับเทปบันทึกเสียง ดังนั้นการบันทึกสัญญาณภาพและเสียงลงเทป จึงอยู่ในรูปของสัญญาณแม่เหล็กไฟฟ้า เช่นเดียวกับเทปบันทึกเสียง^{๘๔}

วิจิตรา วงศ์ทรัพย์สกุล กล่าวว่า “เทปโทรทัศน์” หมายถึง แถบบันทึกภาพและเสียงที่ผลิตขึ้นมาโดยมีจุดประสงค์ที่ใช้ในการบันทึกภาพและเสียง สำหรับการนำเสนอเพื่อความบันเทิง ข่าวสาร หรือการศึกษาหาความรู้ โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ เครื่องเล่นเทปโทรทัศน์ และเครื่องรับโทรทัศน์^{๘๕}

สุรียัน ศรีสวัสดิ์กุล ได้ให้คำจำกัดความว่า สัญญาณภาพ เกี่ยวกับสัญญาณของภาพหรือเกี่ยวข้องกับส่วนต่างๆ ของระบบโทรทัศน์ที่นำสัญญาณเหล่านี้ไปในลักษณะของรูปแบบที่ยังไม่ผ่านการ Modulate หรือผ่านการ Modulate แล้วอย่างใดอย่างหนึ่ง^{๘๖}

McInnes (๑๙๘๐) ได้ให้ความหมายของวีดิทัศน์ หมายถึง วิธีการชนิดหนึ่งซึ่งใช้สำหรับสร้างภาพและเสียง ให้เกิดขึ้นพร้อมกัน โดยการใช้กล้องถ่ายภาพทางอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องบันทึกเทป และจอฉาย^{๘๗}

จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นว่า วีดิทัศน์ คือ ข้อมูลที่เป็นภาพและเสียง อยู่ในรูปแบบแถบแม่เหล็กหรือในรูปแบบอื่นๆ ที่นำไปใช้กับเครื่องเล่นหรืออุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์ แล้วทำให้เกิดภาพและเสียงขึ้นตามที่ได้ทำการเก็บบันทึกไว้และนำไปใช้ได้ทุกที่ทุกโอกาส

๒.๘.๒ ประเภทของสื่อวีดิทัศน์

^{๘๔} วาสนา ชาวหา, สื่อการเรียนการสอน (Instructional Media), (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๒๐๒.

^{๘๕} วิจิตรา วงศ์ทรัพย์สกุล, การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากเทปโทรทัศน์ การสอนที่ใช้และไม่ใช้กราฟิกส์คอมพิวเตอร์, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖), หน้า ๖.

^{๘๖} สุรียัน ศรีสวัสดิ์กุล, ระบบสื่อสารข้อมูลคอมพิวเตอร์, (กรุงเทพมหานคร: สกายบุ๊ก, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘๑.

^{๘๗} ไพรัช นवलขำ, การพัฒนารายการวีดิทัศน์ เรื่องการประชาสัมพันธ์ในสถานศึกษาสำหรับข้าราชการครูที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์, สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา, (บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

การจำแนกประเภทของสื่อวีดิทัศน์ สามารถจำแนกออกตามลักษณะได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่แสดงหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่างๆ โดยใช้ตัวหนังสือที่เป็นตัวเขียน หรือตัวพิมพ์เป็นสื่อในการแสดงความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายชนิด ได้แก่ เอกสาร หนังสือเรียน หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร บันทึกรายงาน เป็นต้น^{๘๘}

๒. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นใช้ควบคู่กับเครื่องมือไฮเทคทันสมัย หรือเครื่องมือที่เป็น เทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น แดบบันทึกรูปภาพพร้อมเสียง (วีดิทัศน์) แดบบันทึกรูปภาพนิ่ง สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยี ยังหมายรวมถึงกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ออนไลน์ การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นต้น

๓. สื่ออื่นๆ นอกเหนือจากสื่อ ๒ ประเภทที่กล่าวไปแล้ว ยังมีสื่ออื่นๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี สื่อที่กล่าวนี้ ได้แก่

๓.๑ บุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ซึ่งสามารถถ่ายทอด สาระความรู้ แนวคิดและ ประสบการณ์ไปสู่บุคคลอื่น เช่น บุคลากรในท้องถิ่น แพทย์ ตำรวจ นักธุรกิจ เป็นต้น

๓.๒ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งมีอยู่ตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อมตัวผู้เรียน เช่น พืชผักผลไม้ ปรากฏการณ์ หอปฏิบัติการ เป็นต้น

๓.๓ กิจกรรมหรือกระบวนการ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการที่ผู้สอนและผู้เรียนกำหนดขึ้นเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ ใช้ในการฝึกทักษะซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น บทบาทสมมติ การสาธิต การจัดนิทรรศการ การทำโครงการ เกม เพลง เป็นต้น

๓.๔ วัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นใช้เพื่อประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง สถิติ รวมถึงสื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานต่างๆ เช่น อุปกรณ์ทดลองวิทยาศาสตร์ เครื่องมือช่าง เป็นต้น

๒.๘.๓ องค์ประกอบที่สำคัญของสื่อวีดิทัศน์

องค์ประกอบที่สำคัญของสื่อวีดิทัศน์ สามารถแบ่งออกตามลักษณะ ดังนี้

^{๘๘} โรงเรียนสุราษฎร์ธานี, งานพัฒนาสื่อวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา: การจำแนกประเภทของสื่อการเรียนรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.st.ac.th/av/media_kind.htm. [๑๖ ธ.ค. ๒๕๖๑].

๑. ตัวอักษร (Text) ตัวอักษรถือว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญในการเขียนโปรแกรม มัลติมีเดีย โปรแกรมประยุกต์โดยมากมีตัวอักษรให้ผู้เขียนเลือกได้หลายๆ แบบ และสามารถที่จะเลือก สีของตัวอักษรได้ตามต้องการ นอกจากนั้นยังสามารถกำหนดขนาดของตัวอักษรได้ตามต้องการ การโต้ตอบกับผู้ใช้ก็ยังสามารถใช้ตัวอักษร รวมถึงการใช้ตัวอักษรในการเชื่อมโยงแบบปฏิสัมพันธ์ได้ เช่น การคลิกไปที่ตัวอักษรเพื่อเชื่อมโยงไปนำเสนอ เสียง ภาพกราฟิก หรือเล่นวีดิทัศน์ เป็นต้น นอกจากนี้ ตัวอักษรยังสามารถนำมาจัดเป็นลักษณะของเมนู (Menus) เพื่อให้ผู้ใช้เลือกข้อมูลที่จะศึกษาได้ โดยคลิกไปที่บริเวณกรอบสี่เหลี่ยมของมัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์^{๘๙}

๒. ภาพนิ่ง (Still Images) ภาพนิ่งเป็นภาพกราฟิกที่ไม่มีการเคลื่อนไหว เช่น ภาพถ่าย หรือ ภาพวาด เป็นต้น ภาพนิ่งมีบทบาทสำคัญต่อมัลติมีเดียมาก ทั้งนี้เนื่องจากจะให้ผลในเชิงของการเรียนรู้ด้วยการมองเห็นไม่ว่าจะดูโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสาร เป็นต้น จะมีภาพเป็นองค์ประกอบเสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า “ภาพหนึ่งภาพมีคุณค่าเท่ากับคำถึงพันคำ” ดังนั้นภาพนิ่งจึงมีบทบาทมากในการออกแบบมัลติมีเดียที่มีตัวอักษรและภาพนิ่งเป็น GUI (Graphical User Interface) ภาพนิ่งสามารถผลิตได้หลายวิธี เช่น การวาด (Drawing) การสแกนภาพ (Scanning) เป็นต้น

๓. ภาพเคลื่อนไหว (Animation) ภาพเคลื่อนไหวจะหมายถึง การเคลื่อนไหวของลูกสูบ และวาล์วในระบบการทำงานของเครื่องยนต์ ๔ จังหวะ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าใจระบบการทำงานของเครื่องยนต์ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นภาพเคลื่อนไหวจึงช่วยขบคายตั้งแต่การสร้างภาพด้วยกราฟิกอย่างง่าย พร้อมทั้งการเคลื่อนไหวกราฟิกนั้น จนถึงกราฟิกที่มีรายละเอียดแสดงการเคลื่อนไหวในวงการธุรกิจ ก็มี Autodesk Animator ซึ่งมีคุณสมบัติดีทั้งในด้านของการออกแบบกราฟิกละเอียด สำหรับใช้ในมัลติมีเดียตามต้องการ

๔. การเชื่อมโยงแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive Links) การเชื่อมโยงแบบปฏิสัมพันธ์จะหมายถึงการที่ผู้ใช้มัลติมีเดียสามารถเลือกข้อมูลได้ตามต้องการ โดยใช้ตัวอักษรหรือปุ่มสำหรับตัวอักษรที่จะสามารถเชื่อมโยงได้จะเป็นตัวอักษรที่มีสีแตกต่างจากอักษรตัวอื่นๆ ส่วนปุ่มก็จะมีลักษณะคล้ายกับปุ่มเพื่อชมภาพยนตร์ หรือคลิกลงบนปุ่มเพื่อเข้าหาข้อมูลที่ต้องการ หรือเปลี่ยนหน้าตาของข้อมูลต่อไป

๕. วีดิทัศน์ (Video) การใช้มัลติมีเดียในอนาคตจะเกี่ยวข้องกับการนำเอาภาพยนตร์วีดิทัศน์ ซึ่งอยู่ในรูปของดิจิทัลรวมเข้าไปกับโปรแกรมประยุกต์ที่เขียนขึ้น โดยทั่วไปของวีดิทัศน์จะ

^{๘๙} Numfon_videtus, องค์ประกอบงานวีดิทัศน์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

[https://sites.google.com/site/.\[๑๖ ธ.ค. ๒๕๖๑\].](https://sites.google.com/site/.[๑๖ ธ.ค. ๒๕๖๑].)

นำเสนอด้วยเวลาจริงที่จำนวน ๓๐ ภาพต่อวินาทีในลักษณะนี้จะเรียกว่าวีดิทัศน์ดิจิทัล (Digital Video) คุณภาพของวีดิทัศน์ดิจิทัลจะทัดเทียมกับคุณภาพที่เห็นจอโทรทัศน์ ดังนั้นทั้งวีดิทัศน์ดิจิทัลและเสียงจึงเป็นส่วนที่ผนวกเข้าไปสู่การนำเสนอและการเขียนโปรแกรมมัลติมีเดีย วีดิทัศน์สามารถนำเสนอได้ทันทีด้วยจอคอมพิวเตอร์ ในขณะที่เสียงสามารถเล่นออกไปยังลำโพงภายนอกได้ โดยผ่านการ์ดเสียง (Sound Card)

๒.๘.๔ ประโยชน์ของสื่อวีดิทัศน์

ในยุคปัจจุบันนี้ สื่อวีดิทัศน์นับเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมสูงมาก ดังนั้นคุณค่าและความสำคัญของวีดิทัศน์ สรุปลงได้ดังนี้

เคลลี (Kelly) กล่าวว่า วีดิทัศน์ช่วยอำนวยความสะดวกได้หลายอย่าง ในวงการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร เพราะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการใช้ภาษาจริงในสังคมและภายในบทที่สำคัญ คือ แสดงให้เห็นภาษาท่าทางและแง่มุมต่างๆ ในการสื่อความหมาย^{๙๐}

เดล (Dale) กล่าวว่าประโยชน์ของวีดิทัศน์ต่อการเรียนการสอนและฝึกอบรม คือ เทปโทรทัศน์ สามารถบันทึกภาพและปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดต่างๆ ในการสาธิตให้ดีขึ้น สามารถแสดงแง่มุมต่างๆ ที่ไม่อาจเห็นได้ด้วยวิธีธรรมดา และยังสามารถนำไปใช้ในครั้งต่อไปได้อีก^{๙๑}

ฉลองชัย สุรวัฒนบุรณ กล่าวว่า โทรทัศน์และวีดิทัศน์นั้นมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนหลายประการ^{๙๒} ได้แก่

๑. ขยายภาพให้เห็นได้ชัดเจน โดยสามารถขยายต้นฉบับให้ใหญ่หรือชัดเจน ตามประสงค์ที่จะใช้งาน

๒. ผู้เรียนจำนวนมากได้รับการสอนจากภาพแหล่งเดียวกัน และในเวลาเดียวกันทำให้ได้รับประสบการณ์อย่างเดียวกัน

๓. เครื่องรับโทรทัศน์จะอยู่ห่างจากกล้องโทรทัศน์เท่าไรก็ได้ ทำให้สามารถส่งบทเรียนไปได้ทุกหนทุกแห่ง

^{๙๐} Kelly, R, Video and Language: An Approach to view in Comprehension, *RELC Journal*, 1985, p.52 – 56.

^{๙๑} Dale, Edgar, *Audio Visual Method in Teaching*, 3rd ed, (New York: Holt Rinehart and Winston Dryden Press, 1969), p. 355.

^{๙๒} ฉลองชัย สุรวัฒนบุรณ, *การเลือกการใช้สื่อการสอน*, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๓๐๑ - ๓๐๒.

๔. ในการแสดงภาพนั้น สามารถรวมภาพต่างๆ จากแหล่งต่างๆ เข้าด้วยกันได้ เช่น ภาพ ๒ ภาพเข้าด้วยกัน จากฉากที่ต่างๆ กัน หรือซ้อนข้อความบรรยายภาพได้

๕. สามารถเก็บข่าวสารโดยการบันทึกวิดีโอ และสามารถเปิดดูเมื่อไหร่ก็ได้

๖. รายการถ่ายทอดสดต่างๆ ทำให้เห็นเหตุการณ์ได้ ทันเหตุการณ์

๗. โทรทัศน์สามารถสื่อความหมายในการเรียนการสอนได้หลากหลายประการ เช่น สามารถเสนอเนื้อหาได้เป็นกลุ่ม เป็นหมวด หรือสรุปให้เข้าใจได้ง่าย

๘. รายการวีดิทัศน์ช่วยทำให้มีเวลาจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

กิตานันท์ มลิทอง กล่าวว่่า วีดิทัศน์มีประโยชน์และความสำคัญ ดังนี้ ^{๙๓}

๑. เป็นสื่อที่มีการสอนหลายชนิด เช่น สไลด์ ภาพยนตร์ บันทึกเสียง เป็นต้น มาใช้ร่วมกันกับการสอนทางโทรทัศน์ได้อย่างสะดวก เรียกว่า เป็นการใช้สื่อประสมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์

๒. เป็นอุปกรณ์การสอนที่สำคัญใช้ได้กับผู้เรียนทุกระดับ

๓. สามารถใช้สอนกับผู้เรียนเป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกัน

๔. ใช้ในการสาธิตให้เห็นภาพและเสียงได้อย่างชัดเจน

๕. สามารถเอาชนะข้อจำกัดเกี่ยวกับระยะทางและเวลา สถานที่ ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น

๖. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

๗. สามารถสื่อสารได้รวดเร็ว ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีและชวนให้เกิดการปฏิบัติ

โดยสรุป ประโยชน์ของวีดิทัศน์นั้น มีประโยชน์กับการเรียนการสอนและในการอบรมเป็นอย่างยิ่ง มีประสิทธิภาพที่สามารถแสดงให้เห็นทั้งภาพและเสียง จึงนับว่าเป็นสื่อที่มีพลัง ที่สามารถกระตุ้นและเร้าความสนใจให้ผู้ชมนั้นเข้าใจและยังสามารถดูซ้ำๆ หลายรอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้มากขึ้นเป็นอย่างดี และมีประสิทธิภาพ

๒.๘.๕ ทฤษฎีจิตวิทยาการเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างสื่อวีดิทัศน์

^{๙๓} กิตานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๓๑.

พยอม วงศ์สารศรี กล่าวว่า การสร้างบทเรียนวีดิทัศน์ต้องอาศัยพื้นฐานทางจิตวิทยาการเรียนรู้ ได้แก่ หลักจิตวิทยาของธอร์นไคค์ (Throndike)^{๙๔} และพรณี ช.เจนจิต กล่าวถึงทฤษฎีเสริมแรงของสกินเนอร์ (Skinner)^{๙๕} ไว้ดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไคค์ (Learning theory) หรือที่เรียกว่า (Exercise) ซึ่งความสัมพันธ์ของกฎทั้งสาม สามารถนำมาประยุกต์ในการเรียนการสอนมาก

๑) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readliness) กฎนี้ได้กล่าวถึงสภาพการณ์ ที่ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะพึงพอใจ หรือลำคาญใจ กับการยอมรับหรือปฏิเสธ ผู้เรียนจะพึงพอใจและยอมรับ เมื่อมีความพร้อมทั้งในแง่การปรับตัว การเตรียมพร้อม ความตั้งใจ ความสนใจและมีทัศนคติ อันก่อให้เกิดกระทำขึ้น ในการสร้างบทเรียนวีดิทัศน์นี้ ผู้สร้างต้องมีการเตรียมพร้อมในด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก นับตั้งแต่การเลือกเนื้อหา วิธีการทดลอง เพื่อให้ผู้เรียนก่อนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเหมาะสม กับบุคลิกภาวะ และสภาพของผู้เรียน

๒) กฎแห่งผล (Law of Effect) อธิบายได้ว่า เมื่อใดที่การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองดีขึ้น รางวัลและความสำเร็จจะเป็นการเสริมแรงให้แสดงพฤติกรรมนั้นมากขึ้น ส่วนการลงโทษและความล้มเหลวจะลดการแสดงพฤติกรรม การเรียนรู้ด้วย บทเรียนวีดิทัศน์จะมีการให้รางวัล ชมเชยเป็นระยะๆ และในขณะเดียวกันก็ทราบผลสำเร็จของตัวเองไปด้วย เพื่อให้เกิดสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจที่อยากจะทำบทเรียนต่อไปจนจบ

๓) กฎแห่งการฝึก (Law of Exercise) อธิบายได้ว่า การเชื่อมโยงระหว่างการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นซ้ำหลายๆ ครั้ง จะช่วยให้การเชื่อมโยงระหว่างสองสิ่งนี้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น หมายความว่า ถ้ากระทำพฤติกรรมใดๆ ซ้ำๆ อยู่เสมอๆ จำทำให้พฤติกรรมนั้นสมบูรณ์ แต่ถ้าพฤติกรรมใดๆ ที่ไม่ได้ทำซ้ำบ่อยๆ ก็มีแนวโน้มว่าจะถูกลืม

ทฤษฎีการเสริมแรงของสกินเนอร์ (Reinforcement theories of motivation) สกินเนอร์ได้นำเสนอการใช้การเสริมแรงเพื่อการจูงใจบุคคลให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ทำพฤติกรรมซ้ำหรือหยุดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ตั้งเป็น law of effect โดยมองการเสริมแรงเป็น ๒ ด้าน ได้แก่

^{๙๔} พยอม วงศ์สารศรี, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สารเศรษฐ์, ๒๕๒๗), หน้า ๘๘ - ๘๙.

^{๙๕} พรณี ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (จิตวิทยาสำหรับครูในชั้นเรียน), พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๐ - ๑๗๙.

๑) การเสริมแรงทางบวก (Positive reinforcement) เป็นการให้ผลตอบแทนในสิ่งที่คุณอยากได้ เช่น เงิน ค่ายกย่อง ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเพิ่มสวัสดิการ การให้วันหยุด เป็นต้น เพื่อจูงใจให้คุณเกิดแรงจูงใจที่จะกระทำพฤติกรรมพึงประสงค์ต่างๆ

๒) การเสริมแรงทางลบ (Negative reinforcement) เป็นการไม่ให้ผลตอบแทนที่คุณไม่อยากได้ โดยมีการกำหนดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ต้องไม่กระทำและบทลงโทษต่างๆ เช่น ไล่ออก ตัดเงินเดือน ตักเตือน โดยที่หากบุคคลกระทำแต่พฤติกรรมพึงประสงค์ ก็จะไม่ให้ผลตอบแทนทางลบแก่ผู้นั้น

สกินเนอร์และคณะได้นำเสนอวิธีการให้การเสริมแรง (schedule of reinforcement) ไว้ ๕ แบบ ได้แก่

๑) การให้อย่างต่อเนื่อง (continuous reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงทางบวกอย่างต่อเนื่องทุกครั้งที่ทำพฤติกรรมที่กำหนดไว้

๒) การให้ตามปริมาณงาน (Fixed Ratio) เป็นการให้การเสริมแรงตามปริมาณงานที่บุคคลกระทำ หรือการจ่ายค่าตอบแทนการทำงานเป็นชิ้น เช่น ยกของได้ชิ้นละ ๑๐ บาท ยกของไป ๓๐ ชิ้นก็จะได้ ๓๐๐ บาท หากต้องการผลตอบแทนมากก็จะทำงานมาก หากมีความต้องการไม่มากก็จะกระทำเพียงเท่าที่ต้องการเท่านั้น

๓) การให้ตามระยะเวลา (Fixed Interval) เป็นการให้การเสริมแรงเมื่อบุคคลกระทำพฤติกรรมพึงประสงค์ตามระยะเวลาที่แน่นอน เช่น ทุก ๒ สัปดาห์ ทุกเดือน เช่น ค่าจ้าง เงินเดือน ซึ่งทำให้บุคคลกระทำพฤติกรรมในระดับคงที่ และจะแสดงพฤติกรรมพึงประสงค์ได้ให้เกิดขึ้นมากในช่วงใกล้วันรับค่าตอบแทน

๔) การให้ตามปริมาณงานยืดหยุ่น (Variable Ratio) เป็นการให้ตามปริมาณงานแต่ไม่กำหนดตายตัว โดยอาจพิจารณาในด้านคุณภาพร่วมด้วย เช่น พนักงานขายนำเสนอสินค้ากับลูกค้า ๑๐ ราย อาจขายได้ ๑ ราย หรือ ๕ รายก็ได้ โดยยิ่งกระทำมากก็มีโอกาสได้ผลตอบแทนมากขึ้น

๕) การให้ตามระยะเวลายืดหยุ่น (Variable Interval) เป็นการให้การเสริมแรงโดยให้ตามเวลาแต่ไม่มีการกำหนดแน่นอน อาจให้หรือไม่ให้ก็ได้ เช่น จ่ายเป็น ๓ เดือนบ้าง ๖ เดือนบ้าง เป็นการจูงใจให้คุณคนทำพฤติกรรมพึงประสงค์อย่างต่อเนื่อง โดยไม่อาจคาดเดาได้ว่าจะได้รับผลตอบแทนเมื่อใด เช่น การให้รางวัลกับพนักงานดีเด่นเฉพาะในวาระพิเศษเท่านั้น

๒.๘.๖ หลักการประเมินผลการใช้สื่อ

หลักการประเมินผล (Evaluation) การใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น มีองค์ประกอบสำคัญอยู่สามประการ คือ ครูผู้ใช้สื่อการสอน ผู้เรียนและสื่อการสอน ดังนั้นการประเมินผลการใช้สื่อการ

สอนซึ่งประเมินจากองค์ประกอบทั้งสามร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางการจัดระบบการเรียนการสอน ครั้งต่อไป

การประเมินผลการประเมินผลระบบการใช้สื่อการสอนนั้น กระทำใน ๓ ลักษณะ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. การประเมินผลกระบวนการสอน เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนสามารถบรรลุตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งในด้านผู้สอน สื่อการสอน และวิธีสอน โดยในการประเมินผลนี้ สามารถทำได้ทั้งในระยะก่อนการสอน ระหว่างการสอน และหลังสอน

๒. ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การประเมินผลสามารถกระทำได้ เช่น จุดประสงค์ที่เป็นเชิงทักษะพิสัย อาจจะต้องเป็นการวัด กระบวนการของพฤติกรรม การตอบคำถามแบบปรนัย ถ้าเป็นเชิงพฤติกรรมจิตพิสัย การประเมินผล อาจต้องใช้เวลาการสังเกตระยะเวลานาน

๓. การประเมินสื่อ เป็นการประเมินเพื่อให้ทราบว่า สื่อการสอนที่นำมาใช้นั้นมี ประสิทธิภาพเพียงใดมีส่วนใดบ้างที่ควรได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุง ผู้สอนควรบันทึกและประเมินสื่อ เก็บไว้ในแฟ้มส่วนตัว เพื่อเป็นข้อมูลในการใช้อีกต่อไป^{๑๖}

คิศรีษฐ์ คุณชมภู การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาที่ส่วนร่วมใน กระบวนการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน การมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนามี ๕ ขั้นตอน ได้แก่ การริเริ่มการพัฒนาการวางแผนในการ พัฒนา ดำเนินการพัฒนา การรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และประเมินผลการพัฒนา กิจกรรมของ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำแนกได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของผู้ประสานงานและการมีส่วนร่วม ของชุมชน หัวใจของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วยร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา รวบรวมแผน อภิปราย ร่วมดำเนิน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล^{๑๗}

๒.๙ แนวคิดด้านนวัตกรรม QR Code

ความหมายของ QR Code

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๑๗} คิศรีษฐ์ คุณชมภู, “รูปแบบการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

QR Code ย่อมาจาก Quick Response เป็นบาร์โค้ด 2 มิติ ที่มีต้นกำเนิดมาจากประเทศญี่ปุ่น โดยบริษัท Denso-Wave ตั้งแต่ปี 1994 คุณสมบัติของ QR code คือ เป็นสัญลักษณ์แทนข้อมูลต่างๆ ที่มีการตอบสนองที่รวดเร็ว ซึ่งส่วนใหญ่จะนำมาใช้กับสินค้า, สื่อโฆษณาต่างๆ เพื่อให้ข้อมูลเพิ่มเติม หรือจะเป็น URL เว็บไซต์ เมื่อนำกล้องของโทรศัพท์มือถือไปถ่าย QR Code ก็จะเข้าสู่เว็บไซต์ได้ทันทีโดยไม่ต้องเสียเวลาพิมพ์ เราสามารถอ่าน QR Code ได้อย่างง่ายดาย โดยใช้โทรศัพท์มือถือที่มีกล้องถ่ายรูป และมี โปรแกรมที่เรียกว่า QR Code reader ติดตั้งอยู่ในเครื่องโทรศัพท์^{๘๘}

QR Code ต่างจาก Barcode อย่างไร

Barcode แบบธรรมดาหรือ Bar Code 1 มิติ ซึ่ง Bar code แบบธรรมดาก็คือ สัญลักษณ์แบบแท่ง มีความหนาบางต่างกัน โดยมีเส้นแนวตั้งที่มีขนาดที่ต่างกัน วางอยู่บนพื้นสีขาวสลับกัน Bar Code แบบนี้ทำไว้เพื่อ บรรจุข้อมูลที่ต่างกันไม่เกิน 20 ตัวอักษร เป็นการเรียกข้อมูลจากฐานข้อมูลอีกต่อหนึ่ง ส่วน Bar code 2 มิติ ก็พัฒนามาจาก bar code 1 มิติ คือเพิ่มแนวนอน เข้ามาทำให้บรรจุข้อมูลเพิ่มขึ้นเป็น 4000 ตัวอักษรหรือ 200 เท่านั้นเอง และสามารถใช้ได้หลายภาษาอีกด้วย ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้อ่านและถอดรหัส มีตั้งแต่ เครื่องอ่านแบบ CCD (ที่อ่านเลขเซอร์) แต่ที่สะดวกและได้รับความนิยมก็จะใช้ผ่านกล้องในมือถือ ที่มีการติดตั้งโปรแกรมถอดรหัส ลักษณะ Barcode ที่ใช้ก็จะมีหลายแบบ แต่ที่พบเห็นได้บ่อยสุดคือ QR code

ประโยชน์ของ QR Code

เราสามารถนำ QR Code มาประยุกต์ใช้ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น แสดง URL ของเว็บไซต์, ข้อความ, เบอร์โทรศัพท์ และข้อมูลที่เป็นตัวอักษรได้อีกมากมาย ปัจจุบัน QR Code ถูกนำไปใช้ในหลายๆ ด้านเนื่องจากความรวดเร็ว เพราะทุกวันนี้คนส่วนใหญ่จะมีมือถือกันทุกคนและมีมือถือเดี่ยวนั้นก็มีกล้องเกือบทุกรุ่นแล้ว ประโยชน์ที่เห็นได้ชัดที่สุดของ QR Code คือการแสดง URL ของเว็บไซต์ เพราะ URL โดยปกติแล้วจะจดจำยากเพราะยาวและบางทีก็จะซับซ้อนมาก แต่ด้วย QR Code เราเพียงแค่มือถือมาสแกน QR Code ที่เราพบเห็นตามผลิตภัณฑ์ต่างๆ, นามบัตร, นิตยสาร ฯลฯ แล้วมือถือ จะลิงค์เข้าเว็บเพจที่ QR Code นั้นๆ บันทึกข้อมูลอยู่โดยอัตโนมัติ

^{๘๘} สถาบันรหัสสากล สมาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. บาร์โค้ด (Barcode) มีประโยชน์ต่อการทำธุรกิจอย่างไร?. สืบค้นจาก <http://www.pen1.biz/TipBarcode.html>

ความจุข้อมูลคิวอาร์โค้ดตัวเลขอย่างเดียว มากสุด 7,089 ตัวอักษร ตัวอักษร ผสม ตัวเลข มากสุด 4,296 ตัวอักษร ไบนารี (8 บิต) มากสุด 2,953 ไบต์ คั่นจิก/คะนะ มากสุด 1,817 ตัวอักษร ตารางที่ 2.2 ขนาดของ QR code ที่เหมาะสมกับจำนวนตัวอักษร ส่วนประกอบของ QR code สีแดง – การวางตำแหน่ง สีเหลือง – รูปแบบของข้อมูล สีฟ้า - เวลา สีน้ำเงิน - เวอร์ชันของข้อมูลสีเขียว - การเว้นวรรค สีม่วง - การวางแนวของข้อมูลการแก้ไขข้อผิดพลาดของ QR code QR code มีระบบการแก้ไขข้อผิดพลาด ซึ่งคิดค้นโดย Reed-Solomon ซึ่งถ้ายังใช้ระดับในการแก้ไขข้อผิดพลาด สูงจะยิ่งทำให้มีพื้นที่ในการเก็บข้อมูลน้อยลงการแก้ไขข้อผิดพลาดของข้อมูลสามารถแบ่งได้ 4 แบบ

L (Low) 7% ของคำรหัสที่สามารถกู้คืนได้

M (Medium) 15% ของคำรหัสที่สามารถกู้คืนได้

Q (Quartile) 25% ของคำรหัสที่สามารถกู้คืนได้

H (High) 30% ของคำรหัสที่สามารถกู้คืนได้

๒.๑๐ แนวคิดด้านชุดความรู้ E-book

ความหมายอีบุ๊ก” (e-book)

อีบุ๊ก” (e-book, e-Book, eBook, EBook,) เป็นคำภาษาต่างประเทศ ย่อมาจากคำว่า electronic book หมายถึง หนังสือที่สร้างขึ้นด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์มีลักษณะเป็นเอกสาร อิเล็กทรอนิกส์ โดยปกติมักจะเป็นแฟ้มข้อมูลที่สามารถอ่านเอกสารผ่านทางหน้าจอคอมพิวเตอร์ทั้งในระบบออฟไลน์และออนไลน์

คุณลักษณะของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์สามารถเชื่อมโยงจุดไปยังส่วนต่างๆ ของหนังสือ เว็บไซต์ต่างๆ ตลอดจนมีปฏิสัมพันธ์และโต้ตอบกับผู้เรียนได้ นอกจากนี้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์สามารถแทรกภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว แบบทดสอบ และสามารถส่งพิมพ์เอกสารที่ต้องการออกทางเครื่องพิมพ์ได้ อีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์สามารถปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยได้ตลอดเวลา ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้จะไม่มีในหนังสือธรรมดาทั่วไป

การจัดทำระบบฐานข้อมูล e – Book เพื่อการวิจัยออนไลน์^{๙๙} การพัฒนาการให้บริการค้น ข้อมูลการวิจัยออนไลน์และระบบการเผยแพร่ข้อมูลวิจัย ได้มี การจัดทำe-Book เพื่อการวิจัยออนไลน์ เป็นการรวบรวมแหล่งองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับผลงานวิจัยของ สศค. ตามโครงการวิจัยที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วตามปีงบประมาณ และจากหนังสือหายากอิเล็กทรอนิกส์ด้าน การวิจัย เพื่อเป็นการยกระดับการให้บริการค้นข้อมูลออนไลน์และพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการวิจัย ออนไลน์ให้สามารถ

^{๙๙} ในเว็บไซต์ http://www.fpo.go.th/e_research/ebook/ebook.php

เชื่อมโยงเข้าถึงกันได้เหมาะสม และเผยแพร่ข้อสนเทศการวิจัย เป็นการจัดการความรู้ไป ใช้ประโยชน์ เพื่อการพัฒนาการวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์และการบริหาร ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และการบริหารจัดการในการจัดทำระบบฐานข้อมูลผลงานวิจัยเชื่อมโยงกับระบบฐานข้อมูลกลาง สามารถ การเปิดข้อมูลในฐานข้อมูลการวิจัยสู่การเข้าถึงและใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ในรูปแบบ ฐานข้อมูล e-Research และเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัย รวมถึงเผยแพร่การอ้างอิงแบบ eBook และ XML ใน CD-ROM สู่ หน่วยงานวิจัยอื่นที่สามารถใช้ประโยชน์ข้อมูลโครงการวิจัย และให้ download ข้อมูลผลงานการวิจัยผ่าน อินเทอร์เน็ต เพื่อการเข้าถึงข้อมูลและข้อสนเทศการวิจัยของ สศค. อย่าง กว้างขวางของนักวิจัย นักวิชาการ และผู้สนใจ การบริหารจัดการข้อมูลโครงการวิจัยเพื่อเผยแพร่และ จัดให้บริการค้นข้อมูลเพื่อการวิจัย ออนไลน์ ควรที่จะมีการจัดช่องทางการเข้าถึงข้อมูลที่จะช่วยให้ บุคลากรหน่วยงาน/ประชาชน/ผู้ที่สนใจ งานวิจัย เข้ามาใช้บริการผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้ อย่างสะดวก รวดเร็ว จึงได้เสนอแนวคิดการ จัดทำ e-Book เพื่อการวิจัยออนไลน์ สร้างขึ้นใหม่อีก ช่องทางหนึ่งซึ่งอยู่ในระบบเว็บไซต์ e-Research เป็น การรวบรวมแหล่งความรู้ที่เกี่ยวกับการบริหาร งานวิจัยและการบริหารจัดการข้อมูลโครงการวิจัยเพื่อเผยแพร่ ในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ e-Book เป็นการจัดให้บริการเพื่อการสืบค้นข้อมูล one-stop service โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพในการทำงาน ลดขั้นตอนในการสืบค้นข้อมูล ง่ายต่อการใช้งาน และ ยกระดับการ ให้บริการค้นข้อมูลออนไลน์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของ สศค. ให้มี เชื่อมโยง ซึ่งกันและกัน (Connection) ครบวงจร เริ่มจัดทำเมื่อปี พ.ศ. 2555

ลักษณะโครงสร้างของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์จะมีความคล้ายคลึงกับหนังสือทั่วไปที่พิมพ์ด้วย กระดาษหากจะมีความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือกระบวนการผลิต รูปแบบ และวิธีการอ่านหนังสือ สรุปลักษณะทั่วไปของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย หน้าปก (Front Cover) หมายถึง ปก ด้านหน้าของหนังสือซึ่งจะอยู่ส่วนแรก เป็นตัวบ่งบอกว่าหนังสือ เล่มนี้ชื่ออะไร ใครเป็นผู้แต่ง คำนำ (Introduction) หมายถึง คำบอกกล่าวของผู้เขียนเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูล และ เรื่องราวต่างๆ ของหนังสือเล่มนั้นและเรื่องราวต่างๆ ของหนังสือเล่มนั้น สารบัญ (Contents) หมายถึง ตัวบ่งบอกหัวเรื่องสำคัญที่อยู่ภายในเล่มว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง อยู่ที่หน้าใดของหนังสือ สามารถ เชื่อมโยงไปสู่หน้าต่างๆ ภายในเล่มได้ สารของหนังสือแต่ละหน้า (Pages Contents) หมายถึง ส่วนประกอบสำคัญในแต่ละหน้า ที่ปรากฏภายในเล่ม ประกอบด้วย หน้าหนังสือ (Page Number) ข้อความ (Texts) ภาพประกอบ (Graphics) .jpg, .gif, .bmp, .png, .tiff เสียง (Sounds) .mp3, .wav, .midi ภาพเคลื่อนไหว (Video Clips, flash) .mpeg, .wav, .avi จุดเชื่อมโยง (Links) อ้างอิง (Reference) หมายถึง แหล่งข้อมูลที่ใช้เข้ามาอ้างอิง อาจเป็นเอกสาร ตำรา หรือ เว็บไซต์ก็ได้ ดัชนี (Index) หมายถึง การระบุคำสำคัญหรือคำหลักต่างๆ ที่อยู่ภายในเล่มโดยเรียงลำดับตัวอักษรให้สะดวก

ต่อการค้นหาพร้อมระบุเลขหน้าและจุดเชื่อมโยงปกหลัง (Back Cover) หมายถึง ปกด้านหลังของหนังสือซึ่งจะอยู่ส่วนท้ายเล่ม

๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. **พนิต ภูจินดา และ ยศพล บุญสม**^{๑๐๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวคิดการพัฒนาเมืองต้นแบบ บทความนี้เป็นการนำเสนอแนวคิดการพัฒนาเมืองต้นแบบ ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการวิจัย “คู่มือแนวทางสู่การออกแบบเมือง” ซึ่งถูกจัดทำขึ้นเพื่อจัดประเภทเมืองตามบทบาท องค์ประกอบ และลักษณะของเมือง ผ่านกระบวนการศึกษาและคัดเลือกหลักทฤษฎีการพัฒนาเมืองที่เหมาะสมและประสบความสำเร็จของต่างประเทศ อันประกอบด้วยการศึกษาข้อมูล เหนือองค์ประกอบ ตัวชี้วัดด้านต่างๆ ปัจจัยหลักและปัจจัยเสริมที่สามารถประยุกต์ใช้กับการวางผังเมืองในพื้นที่ที่เหมาะสมตามลักษณะของเมืองประเภทนั้นๆ และยังคงสอดคล้องกับองค์ประกอบ และบริบทของสังคมไทย เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้จริงในอนาคต โดยมีขั้นตอนการวิจัยที่ผ่านการวิเคราะห์ในการดำเนินการศึกษา เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ สามารถนำมาสู่การนำเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองที่มีลักษณะแตกต่างกันตามศักยภาพและบทบาทของเมือง ๕ ประเภท ได้แก่ เมืองท่องเที่ยวด้านนันทนาการและบันเทิง เมืองอุตสาหกรรมเมืองศูนย์ราชการ เมืองการศึกษา และเมืองศูนย์กลางคมนาคมขนส่งทางน้ำและโลจิสติกส์ โดยการพัฒนาเมืองทั้ง ๕ ประเภทนี้จะเป็นกลไกที่จะขับเคลื่อนและรองรับการพัฒนาของประเทศในอนาคตอย่างเหมาะสมและยั่งยืน เนื่องจากการวางและการออกแบบทางผังเมืองต้องมีหลักเกณฑ์ แนวคิดที่สอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพและบทบาทของเมืองหรือพื้นที่นั้นๆ และช่วยแก้ไขปัญหาพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

๒. **พรณรงค์ ชาญนวงศ์**^{๑๐๑} ศึกษาเรื่อง “แนวคิดการพัฒนาเมืองกับการอยู่อาศัยในอนาคต: ความเป็นมาของการวางแผนเมืองและที่อยู่อาศัย แนวคิดต่างๆ ในการวางแผนและพัฒนา มีนโยบาย ๘ แกนหลักสู่เมืองที่ยั่งยืน” พบว่า

๑. ชุมชนแห่งการเดินที่มีความสมบูรณ์ (A Complete, Walkable Community) ชุมชนที่มีความสมบูรณ์หมายถึง ชุมชนที่มีกายภาพการเชื่อมต่อภายในที่ดี เป็นย่านที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน

^{๑๐๐} พนิต ภูจินดา และ ยศพล บุญสม. แนวคิดการพัฒนาเมืองต้นแบบ. วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙), หน้า ๒๑ - ๔๓.

^{๑๐๑} พรณรงค์ ชาญนวงศ์ “แนวคิดการพัฒนาเมืองกับการอยู่อาศัยในอนาคต: ความเป็นมาของการวางแผนเมืองและที่อยู่อาศัย แนวคิดต่างๆ ในการวางแผนและพัฒนา มีนโยบาย ๘ แกนหลักสู่เมืองที่ยั่งยืน” งานวิจัย, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น: ๒๐๑๔)

และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผสมผสาน มีส่วนผสมของที่พักอาศัย ที่ทำงาน แหล่งนันทนาการ และสถานที่ศึกษาที่ตั้งอยู่ในระยะการเดินถึง และสามารถเข้าถึงสถานีขนส่งมวลชนและตลาดสดด้วยความสะดวกด้วยทางเดินและทางจักรยาน ในขณะที่เดียวกันพื้นที่รอบนอกที่เป็นขอบเขตชุมชนมีสภาพเป็นแหล่งเกษตรกรรมและพื้นที่ธรรมชาติสำหรับที่พักอาศัยควรมีหลากหลายรูปแบบและระดับราคา ในการออกแบบกายภาพชุมชนที่มีความสมบูรณ์ต้องยึดถือลักษณะการจัดวางอาคารให้มีความกระชับให้กลุ่มอาคารมีหน้าที่ในการตอบสนองการเพิ่มมวลคนเดินและควรมีชีวิตชีวาของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

๒. ระบบการคมนาคมและขนส่งที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (A Low-Impact Transportation System) ชุมชนที่มีความยั่งยืนต้องใช้นโยบายลดความจำเป็นในการครอบครองรถยนต์และลดความจำเป็นในการเดินทาง ในขณะเดียวกัน ควรมีทางเลือกในการเดินทางที่หลากหลายโดยมีระบบขนส่งมวลชนเป็นทางเลือกหลักของประชาชน มีการกำหนดที่ตั้งของสถานที่จอดรถในเชิงควบคุมการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลพร้อมการออกแบบกายภาพถนนให้จำกัดปริมาณที่จอดรถ ใช้แนวทางการต้นไม้ใหญ่ การลดปริมาณพื้นที่ดาดแข็งซึ่งช่วยลดการเพิ่มปริมาณและความแรงของกระแสน้ำบนผิวทาง การเพิ่มพื้นที่สีเขียวคลุมดินซึ่งช่วยลดปริมาณน้ำและความรุนแรงของการไหลบ่า สร้างมาตรฐานการขนส่งสาธารณะให้มีความสัมพันธ์กับความหนาแน่นประชากร เช่น ความหนาแน่นไม่น้อยกว่า ๗ คริวเรือนต่อเอเคอร์สำหรับรถโดยสารขนส่งมวลชน ๑ คันในทุกๆ ๓๐ นาที หรือเพิ่มความถี่การให้บริการของรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนทุก ๑๐-๑๕ นาทีสำหรับความหนาแน่น ๒๐-๔๐ คริวเรือน เป็นต้น

๓. อาคารเขียว (Green Building) อาคารโดยทั่วไปสามารถใช้งานได้ระหว่าง ๕๐ ถึง ๑๐๐ ปี ดังนั้น จึงต้องออกแบบให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด แนวทางที่ยั่งยืนสำหรับนครแวนคูเวอร์ คือ การใช้เกณฑ์การออกแบบอาคารเขียว โดยการออกข้อกำหนดให้อาคารสร้างใหม่เข้าสู่ระบบการจัดอันดับตามระบบของ LEED ส่วนอาคารที่มีอยู่เดิมให้ปรับปรุงส่วนประกอบ เพื่อลดการใช้พลังงานให้มากที่สุด สำหรับโปรแกรมการใช้ประโยชน์อาคารเน้นส่งเสริมการอยู่อาศัยของครอบครัวขยายซึ่งมีความคุ้มค่าในการใช้พื้นที่อาคารและการใช้พลังงาน นอกจากนี้ ครอบครัวขยายจะช่วยเพิ่มปริมาณความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่ ชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

๔. ที่โล่งที่มีความยืดหยุ่น (Flexible Open Space) เพื่อทดแทนพื้นที่ดาดแข็งที่สูญเสียไปจากการก่อสร้างอาคารที่กระชับและกลุ่มของอาคาร ดังนั้นเมืองจึงต้องส่งเสริมให้เกิดที่โล่งสาธารณะประเภทต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น สวนสาธารณะ สวนชุมชนพื้นที่สีเขียวทั้งที่เป็นหลังคาเขียว ที่โล่งระหว่างอาคาร สวนเกษตรในเมือง หรือแม้แต่พื้นที่การเกษตรที่ทำหน้าที่กำหนดขอบเขตให้กับชุมชน ทั้งนี้ ควรสร้างที่โล่งให้กระจายทั่วทั้งชุมชน โดยขนาดและรูปแบบสามารถยืดหยุ่นให้มีความ

สอดคล้องกับลักษณะกายภาพของแต่ละพื้นที่ ที่โล่งดังกล่าวต้องออกแบบปรับปรุงให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าขนาดเล็กที่ช่วยสร้างความสมดุลในระบบนิเวศ เป็นสถานที่รองรับการเก็บสำรองและการซึมซับน้ำฝน ลดการไหลบ่าและความแรงของกระแสน้ำ เพิ่มพื้นที่สีเขียว และเป็นแหล่งนันทนาการชั้นดีให้กับประชาชน

๕. โครงสร้างพื้นฐานเขียว (Green Infrastructure) ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานเมืองที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมถือเป็นส่วนประกอบสำคัญของเมืองยั่งยืน นครแวนคูเวอร์ต้องออกข้อกำหนดให้เกิดการหมุนเวียนการใช้พลังงาน การจัดการน้ำฝน การบำบัดน้ำเสีย การจัดการขยะ และ การใช้สาธารณูปการที่มีประสิทธิภาพ ประหยัดการใช้ทรัพยากร ในพื้นที่ที่รัฐฯ มีนโยบายส่งเสริมให้เกิดความชุมชนกระชั้นนั้น รัฐฯ สามารถลงทุนสร้างสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกได้อย่างคุ้มค่า มีค่าใช้จ่ายการลงทุนร่วมและการซ่อมบำรุงน้อยกว่าการลงทุนในพื้นที่ที่กระจัดกระจาย นอกจากนี้ ผลประโยชน์อีกด้านหนึ่งของชุมชนที่มีความหนาแน่น ได้แก่ ปริมาณที่มากของน้ำทิ้งและขยะที่สามารถรวบรวมได้ในพื้นที่กระชับจะมีความคุ้มค่าในการจัดการทั้งการนำมาใช้ใหม่ การหมุนเวียนและการกำจัด

๖. ระบบอาหารเพื่อสุขภาพ (Healthy Food System) ต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างระบบการผลิตอาหาร การกระจายผลิตภัณฑ์อาหาร และการสร้างกระบวนการอาหารปลอดภัยให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยระบบการผลิตอาหารไม่ว่าจะเกิดจากแปลงเกษตรของเกษตรกรหรือจากสวนเกษตรในเมืองจะต้องมีส่วนในการสร้างเสริมคุณค่าที่ครบถ้วนของสารอาหาร การลดการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต การควบคุมการปนเปื้อน และการสร้างระบบการจัดเก็บที่ไม่ทำให้คุณค่าของอาหารลดลง ส่วนการกระจายสินค้านั้น ในการวางผังและออกแบบเมือง นอกจากจะส่งเสริมให้เกิดความหนาแน่นในพื้นที่ของชุมชนและการกำหนดให้มีปริมาณร้านอาหารและตลาดสดให้พอเพียงต่อความต้องการของประชาชนภายในย่านแล้ว ยังต้องคำนึงถึงทำเลที่ตั้ง ที่สะดวกในการเข้าถึงด้วยการเดินและการใช้จักรยาน รวมทั้ง ความหลากหลายของร้านอาหารท้องถิ่น ตลอดจนร้านค้าปลีกที่มีศักยภาพในการจัดเก็บและกระจายอาหารที่มีคุณภาพแก่ประชาชนอีกด้วย

๗. โครงสร้างชุมชนและโปรแกรม (Community Facilities and Program) ในการวางผังและออกแบบชุมชน ต้องคำนึงถึงโครงสร้างทางกายภาพที่ช่วยให้เกิดความสะดวกในการเข้าถึงหน่วยบริการสำคัญทั้ง โรงเรียน ตลาดสด ร้านค้าปลีก สถานที่สำคัญทางศาสนา สถานีขนส่งมวลชน ศูนย์สาธารณสุข สนามกีฬา และหน่วยบริการชุมชน โดยกายภาพทั้งหมดที่ออกแบบต้องสร้างขึ้นเพื่อกระตุ้นการให้เกิดรูปแบบการใช้ชีวิตที่ส่งเสริมสุขภาพ (Healthy Style) ซึ่งได้แก่ โอกาสการเข้าถึงสถานที่สำคัญซึ่งใช้เป็นกิจกรรมด้วยกิจกรรมทางกายกายเช่น ทางเดินและทางจักรยาน นอกจากนี้ โครงสร้างทางกายภาพต้องสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกภายในชุมชน

กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และองค์ความรู้พร้อมทั้งความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ทั้งนี้ ในสถานที่สาธารณะทุกแห่งภายในชุมชนจะต้องได้รับการออกแบบให้เป็นสถานที่ที่มีความงดงาม มีคุณภาพระดับสูงและมีศักยภาพในการดึงดูดให้ประชาชนใช้พื้นที่ร่วมกัน

๘. การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development) ชุมชนที่ยั่งยืนด้วยความหนาแน่นของนิเวศเมืองจะเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการจูงใจและดึงดูดให้เกิดการลงทุน การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพของประชาชนและสร้างความมั่งคั่งให้กับชุมชน ทั้งนี้ การวางผังและออกแบบเมืองที่ดีจะเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจซึ่งสามารถนำพามวลของแรงงานที่สนับสนุนการผลิตสินค้าและบริการซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์

๓. ฤทัยชนก เมืองรัตน์^{๑๐๒} ศึกษาเรื่อง “เมืองอัจฉริยะ : การพัฒนาเมืองยุค ๔.๐ ในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาในทุกมิติ” พบว่า รัฐบาลได้มีนโยบายประเทศไทย ๔.๐ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศให้ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีมาพัฒนาเมือง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งยุทธศาสตร์ประเทศและแผนพัฒนาในระดับต่างๆ ได้ส่งเสริมให้นำเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ โดยยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙) ในยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ได้ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ที่มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาพัฒนาสภาพแวดล้อมในพื้นที่เมืองให้มีความน่าอยู่ ปลอดภัย มีการจัดการ สิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม มีการจัดโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับศักยภาพทางเศรษฐกิจและโครงสร้าง ทางสังคม และประชากรในพื้นที่ โดยเฉพาะรองรับประชากรสูงอายุที่จะมีจำนวนมากขึ้นในอนาคต อีกทั้ง ต้องมีการจัดการระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการเข้าถึงของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและลดต้นทุนของผู้ประกอบการในพื้นที่ และในระยะยาวต้องพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยง การบริการของระบบขนส่ง และเครือข่ายของโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นระหว่างเมือง ศูนย์กลางทั่วประเทศ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ นอกจากนั้น แผนปฏิบัติการเพื่อขับเคลื่อนรายยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและ สังคม ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ยังกำหนดเรื่องการพัฒนาเมืองอัจฉริยะไว้เป็นแผนปฏิบัติการวาระ แห่งชาติ ด้วย ทั้งนี้ แนวคิดการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองอัจฉริยะยังสอดคล้องกับแนวโน้มการเติบโตของเมือง

^{๑๐๒} ฤทัยชนก เมืองรัตน์ “เมืองอัจฉริยะ : การพัฒนาเมืองยุค ๔.๐ ในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาในทุกมิติ”, บทความวิชาการ, (สำนักภาษาต่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐), หน้า ๒.

อย่าง รวดเร็วด้วย จากรายงานการคาดการณ์การเติบโตเมืองของโลกฉบับล่าสุด (World Urbanization Prospects ๒๐๑๔ Revision) ของสหประชาชาติ พบว่า ประชากรในเขตเมืองของโลกคาดว่าจะเพิ่มขึ้นมากกว่า ๒/๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ โดยคิดเป็นจำนวนประชากร ๖.๓ พันล้านคน ซึ่งเกือบร้อยละ ๙๐ ของประชากรเขตเมืองที่เพิ่มขึ้นอยู่ในภูมิภาคเอเชียและแอฟริกา ซึ่งความหนาแน่น ของประชากรในเขตเมืองย่อมนำมาซึ่งปัญหาการแย่งชิง ทรัพยากร จึงจำเป็นต้องอาศัยการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเมืองอัจฉริยะกำลังเป็นแนวโน้มการบริหารจัดการเมือง ของโลกยุคปัจจุบันเพื่อรองรับการเจริญเติบโตในอนาคต

๔. **หทัยชนก คตะสมบุรณ์**^{๑๐๓} ได้เสนอบทความเรื่อง “องค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านเนินกลาง หมู่ ๒ ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเนินกลางนั้น ชุมชนได้นำวิถีธรรมชาติ และวิถีชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในทุกระดับทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน โดยในระดับบุคคลได้ดำเนินกิจกรรม การปรับเปลี่ยนแนวคิดทัศนคติ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใน การดำรงชีวิต การปลูกจิตสำนึกตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้ตนเอง จัดทำแผนชีวิตเพื่อการพัฒนาตนเอง การจัดทำบัญชีครัวเรือน และการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการออมโดยเริ่มต้นจากระดับครัวเรือน มีกิจกรรมการลดรายจ่ายของครัวเรือน กิจกรรมเพิ่มรายได้ เช่น การลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร ด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ นำหมักชีวภาพที่ทาใช้เอง แล้วยังไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการเรียนรู้ เกิดขึ้น กระบวนการส่งเสริมโดยแกนนำของชุมชนได้เข้ารับการอบรมทบทวน เพิ่มพูนความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในกิจกรรมเป็นประจำมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน ระหว่างครัวเรือนที่มีกิจกรรมอาชีพคล้ายกัน การศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานกิจกรรมในชุมชน อาทิ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งทุกกลุ่มในชุมชนบ้านเนินกลาง มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของชุมชนและการจัดอันดับความสำคัญของปัญหาใน

^{๑๐๓} หทัยชนก คตะสมบุรณ์^{๑๐๓} ได้เสนอบทความเรื่อง “องค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านเนินกลาง หมู่ ๒ ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”. (วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐), หน้า ๒๖.

ชุมชน อีกทั้งมีการวางแผนเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนโดยประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของเศรษฐกิจพอเพียง

๕. พรทิพา กุฎุมพินานนท์^{๑๐๔} ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละวัย ซึ่งนับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นยิ่งสำหรับมนุษย์ ในวิจัยวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนาคน” ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธเจ้าได้เข้ากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและดำเนินการตามลำดับ โดยเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย คือ เป็นพระสิทธัตถกุมารก็ได้ทรงศึกษาเล่าเรียนศิลปะวิทยาการและพระเวทย์ต่างๆ ทางโลกเท่าที่มีอยู่ในสมัยนั้น ก็ยังไม่ทรงพบโมกขธรรมที่มนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วต้อง ต้องเจ็บ ต้องตายเป็นเช่นนี้ทุกคน จึงได้ออกถือเพศบรรพชิต เพื่อแสวงหาทางตรัสรู้ให้ได้ตามปณิธานที่ทรงตั้งไว้ โดยใช้เวลายาวนานถึง ๖ ปีด้วยการเข้าศึกษาในสำนักของอาหารดาบสและอุทกดาบส ได้สมาบัติ ๘ แต่ก็ยังไม่พบทางตรัสรู้ ซึ่งทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา ซึ่งเชื่อว่าเป็นทางแห่งการตรัสรู้ในสมัยนั้น ด้วยวิธีการ ๓ ประการ คือ กตพระทนต์ด้วยพระทนต์ กลั่นลมอัสสาสะและปัสสาสะ รวมทั้งทรงอดอาหารวันละน้อยๆ จนไม่เสวยเลย ทำให้พระวรกายเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก แล้วทรงเห็นว่าสิ่งเหล่านี้มิใช่ทางตรัสรู้ จึงทรงมีพระสติหวนคิดถึงการบำเพ็ญเพียรทางใจ

๖. นายพลสรณ์ สิริเดชนนท์^{๑๐๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถานผ่านการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วมของเยาวชน” พบว่า ด้านความเป็นมาและความสำคัญของสัตตมหาสถาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ภายหลังการตรัสรู้ ตลอด ๗ สัปดาห์ เป็นช่วงที่พระพุทธองค์ทรงเสวยวิมุตติสุขในอิริยาบถต่างๆ กัน ทั้งประทับนั่ง ประทับยืน และดำเนิน ตำแหน่งของการเสวยวิมุตติสุขทั้งเจ็ดแห่ง เรียกว่า สัตตมหาสถาน แปลว่า สถานที่อันยิ่งใหญ่ ๗ แห่ง ได้แก่ สัปดาห์ที่ ๑ โพธิบัลลังก์ สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์ สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกกรมเจดีย์ สัปดาห์ที่ ๔ รัตนฆรเจดีย์ สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ สัปดาห์ที่ ๖ สระมุจลินท์ และสัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ

ด้านหลักพุทธธรรม ในสัตตมหาสถานได้พบพุทธธรรมหลายหมวดจำแนก ได้ดังนี้ ในโพธิบัลลังก์ คือ ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจ ๔ ในอนิมิสเจดีย์ คือ กตัญญูกตเวที สมานิ ในรัตนจกกรมเจดีย์ คือ สติปัญญา ๔ ในรัตนฆรเจดีย์ คือ พระอภิธรรม ในอชปาลนิโครธ คือ บัวสี่เหล่า ๔ เหล่า ใน

^{๑๐๔} พรทิพา กุฎุมพินานนท์, “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนาคน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๐๕} นายพลสรณ์ สิริเดชนนท์, “การเรียนรู้หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถานผ่านการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วมของเยาวชน”, *ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒). บทคัดย่อ.

สรรมุจลินท์ คือ ความสัจ ความสุข นิพาน ในราชาขัตนะ คือ หลักพุทธธรรมเรื่องทาน, ศีล และ ภาวนา ด้านการผลิตสื่อการเรียนรู้ พบว่า คะแนนทดสอบก่อนเรียน ๒๐.๘๕ คะแนน และคะแนนหลังเรียน ๔๐.๐๘ คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ก่อนเรียน ๕.๔๘ และหลังเรียน ๕.๗๐ คะแนน เมื่อเปรียบเทียบค่า D. ๖.๓๘ และค่า t. ๕๒.๖๑ ผลคะแนนสอบหลังเรียนของเยาวชนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ด้านการเรียนรู้หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถานผ่านการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วมของเยาวชน โดยการประเมิน ๕ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านความคิดสร้างสรรค์ ค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๗๖ และค่า SD ที่ ๐.๗๑ อยู่ในระดับมาก ๒. ด้านเนื้อหา ด้านความคิดสร้างสรรค์ ค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๗๖ และค่า SD ที่ ๐.๖๘ อยู่ในระดับมาก ๓. ด้านเทคนิคการเล่าเรื่อง ค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๘๒ และค่า SD ที่ ๐.๗๑ อยู่ในระดับมาก ๔. ด้านการใช้ภาษาและดนตรี ค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๗๖ และค่า SD ที่ ๐.๗๓ อยู่ในระดับมาก ๕. ด้านคุณภาพในการผลิต ค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๗๙ และค่า SD ที่ ๐.๗๑ อยู่ในระดับมาก ในภาพรวมทั้ง ๕ ด้าน ค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมด ๓.๗๘ ค่า SD ที่ ๐.๗๑ อยู่ในระดับมาก แสดงถึงสื่อการเรียนรู้ มีความเหมาะสมอย่างน่าพอใจ

๗. กิตติกวิน ตาวงศ์และพงศกร วงศ์กระจ่าง^{๑๐๖} ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้ QR code และ Barcode บนฉลากยา” พบว่า เป็นการศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีคิวอาร์โค้ดและบาร์โค้ด ในทางการแพทย์ โดยมีแนวคิดมาจากความต้องการพัฒนาของยาให้มีข้อมูลหรือฉลากที่ให้ข้อมูลแก่ผู้ป่วยได้มากกว่าเดิมหรือเพียงพอต่อความต้องการของผู้ป่วย เพื่อความถูกต้องและความปลอดภัยในการใช้ยามากขึ้น โดยการทำให้ของยามีข้อมูลที่มากพอทำให้ฉลากยามีความทันสมัยมากขึ้น โดยจะทำให้สามารถบอกข้อมูลของยาและระบุวันเวลาที่รับประทานได้อย่างครบถ้วน และสามารถระบุข้อมูลหรือประวัติของผู้ป่วยได้ทั้งหมด โดยใช้เทคโนโลยี QR code และ Barcode เพื่อที่จะได้มีความสะดวกและรวดเร็วในการตรวจเช็คข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๘. ดนัย ทักคินาวรรณ สายฝน เสกขุนทด และ กานต์ เสกขุนทด^{๑๐๗} ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารศูนย์การเรียนรู้เมืองฉะเชิงเทรา สังกัดเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารศูนย์การเรียนรู้เมืองฉะเชิงเทราแบบ

^{๑๐๖} กิตติกวิน ตาวงศ์และพงศกร วงศ์กระจ่าง, “การประยุกต์ใช้ QR code และ Barcode บนฉลากยา” ปริญญาโท สาขาหลักสูตรปริญญาวิศวกรรมศาสตรบัณฑิตภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า, (คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา : 2560), บทคัดย่อ.

^{๑๐๗} ดนัย ทักคินาวรรณ สายฝน เสกขุนทด และ กานต์ เสกขุนทด. แนวทางการบริหารศูนย์การเรียนรู้เมืองฉะเชิงเทรา สังกัดเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง. วารสารวิจัยราชภัฏกรงเกล้า ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐. หน้า ๓๓-๓๙.

PCDA ดังนี้ ๑) ด้านกายภาพ วางแผนออกแบบสภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในและภายนอก อาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้มีความผ่อนคลาย ปลอดภัย สะอาดตา มีการใช้แสงธรรมชาติ มีระบบปรับอากาศที่เหมาะสม ๒) ด้านสาระและกิจกรรม วางแผนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ๓) ด้านการบริการ จัดทีมงานให้บริการเชิงรุกแก่กลุ่มเป้าหมายทั้งผู้ใช้และผู้ยังไม่เคยใช้บริการ ๔) ด้านบุคลากร เทศบาลเมืองฉะเชิงเทราปรับปรุงแผนพัฒนาบุคลากรของศูนย์การเรียนรู้ฯ และดำเนินการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ๕) ด้านการบริหารจัดการ ศูนย์การเรียนรู้ฯ ปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์แผนพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้ฯ

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบถึงแนวคิดประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีความเป็นมายาวนาน เกิดแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ที่ทำให้เกิดการพัฒนาสังคมในทุกด้าน การทำงานที่มีความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย การพัฒนาชุมชนในมิติแห่งการมีส่วนร่วม โดยการใช้หลักแห่งการสื่อสาร บนฐานทฤษฎีการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ด้วยพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ โดยการจัดสื่อวีดิทัศน์ผ่านนวัตกรรม QR Code และชุดความรู้ E-book ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) มีความน่าสนใจ เกิดแรงแรงจูงใจในการเข้ามาศึกษาเรียนรู้ต่อไป

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย คณะผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
  - ๓.๒ พื้นที่การวิจัย และประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
  - ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
  - ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - ๓.๕ การวิเคราะห์ผลข้อมูล
  - ๓.๖ แผนการดำเนินงานวิจัย
- มีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” มีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) การวิจัยและพัฒนามีรูปแบบกระบวนการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ

๒) การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน

๓) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา องค์ประกอบ รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะในชุมชน ทั้ง ๓ พื้นที่

๓.๑.๒ การศึกษาในภาคสนาม เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ กระบวนการ รูปแบบการ พัฒนาพื้นที่ และสร้างเครื่องมือวิจัย โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

๑) การสำรวจ สังเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เป็นการดำเนินการ วิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) หรือการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาคำตอบ เกี่ยวกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการบรรจุรายละเอียดลงใน QR Code รวมทั้ง ลักษณะที่เหมาะสมของ QR Code ที่ต้องการให้พัฒนา ผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้จะทำให้ผู้วิจัย สามารถพัฒนา QR Code ได้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของ ชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทยที่จะใช้ QR Code ที่พัฒนาขึ้น

๒) การออกแบบพัฒนา Google Sites, QR Code และชุดความรู้ เป็นการดำเนินการ โดยการนำความรู้และผลการวิจัยเชิงสำรวจที่ได้จากขั้นตอนที่หนึ่งมาพัฒนา Google Sites, QR Code ซึ่งจะเริ่มจากการวางแผนพัฒนา Google Sites, QR Code โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ เฉพาะของการพัฒนา Google Sites, QR Code การกำหนดวิธีที่จะพัฒนา Google Sites, QR Code และทรัพยากรที่ต้องการเพื่อการพัฒนา Google Sites, QR Code ทั้งในด้านกำลังคน งบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ และระยะเวลา หลังจากนั้นจึงดำเนินการพัฒนา Google Sites, QR Code และชุดความรู้ให้มีลักษณะหรือรูปแบบตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่ เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ ส่วนที่จะพัฒนา Google Sites, QR Code ชุดความรู้ มีลักษณะอยู่ในกรอบ ของประวัติศาสตร์ชุมชน การปฏิบัติธรรมและด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาส่วนประกอบของ Google Sites, QR Code ได้บรรจุตามความต้องการของผู้เชี่ยวชาญที่ได้มีการสำรวจในเบื้องต้นแล้ว ใน ขั้นตอนที่สองของการพัฒนา QR Code นี้จะต้องใช้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการสร้าง Google Sites, QR Code อันเป็นผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนา Google Sites, QR Code และชุดความรู้

๓) การทดลองใช้ Google Sites, QR Code และชุดความรู้ เมื่อสร้าง Google Sites, QR Code และชุดความรู้เสร็จแล้วจะต้องนำไปตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพของ Google Sites, QR Code และชุดความรู้ ถ้าหากผลการตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพ ยังไม่เป็นที่พึงพอใจหรือมีบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์จะต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขจนกระทั่ง Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด สำหรับการทดลองใช้ Google Sites, QR Code และชุดความรู้ จะดำเนินการ ดังนี้

การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดกลาง เป็นการนำ Google Sites, QR Code และชุด ความรู้ ไปทดลองกับกลุ่มกลุ่มเป้าหมายที่กลุ่มคนในพื้นที่ทั้ง ๓ แห่งๆ ละ ๘๐ คน ได้แก่ นักศึกษา ระดับอุดมศึกษา นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปรวมเป็นจำนวนทั้งหมด ๒๔๐ คน

โดยมีการทดสอบก่อนและหลังการใช้ Google Sites, QR Code และชุดความรู้ นำผลที่ ประเมินเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์หรือกลุ่มควบคุมที่เหมาะสม วัตถุประสงค์หลักของการทดลองใช้

Google Sites, QR Code และชุดความรู้ ในกลุ่มขนาดใหญ่ เพื่อต้องการที่จะบ่งชี้ว่า Google Sites, QR Code และชุดความรู้ ที่พัฒนาขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหรือไม่ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการดำเนินการของขั้นตอนนี้จะใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) แล้วนำผลการวิจัยมาแก้ไขปรับปรุง Google Sites, QR Code และชุดความรู้ แล้วพิจารณาคุ้มหรือไม่อย่างไร ถ้าไม่คุ้มค่าหรือไม่ถ้าไม่ตรงเป้าหมายของกลุ่มที่ควรใช้ Google Sites, QR Code และชุดความรู้ ก็จะยุติการใช้ Google Sites, QR Code และชุดความรู้ นั้น แต่ถ้าหากผลการประเมินพบว่า Google Sites, QR Code และชุดความรู้ ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้เป็นอย่างดีก็จะนำไปสู่การดำเนินการขั้นต่อไปคือการจดลิขสิทธิ์ การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง

๔) การเผยแพร่ Google Sites, QR Code และชุดความรู้ เป็นการนำผลการวิจัยใน Google Sites, QR Code และชุดความรู้ ไปเผยแพร่ คือ รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ วิธีการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะเป็น Google Sites, QR Code และชุดความรู้ และรูปเล่มเอกสารเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะชนทั่วไป และนำเสนอเป็นบทความวิชาการในการพัฒนา Google Sites, QR Code และชุดความรู้ เสนอเป็นบทความวิจัย เสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการหรือวิชาชีพ โดยการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ การติดต่อกับหน่วยงานทางการศึกษาเพื่อจัดทำ Google Sites, QR Code และชุดความรู้ ทางการศึกษาเผยแพร่ไปต่อไป

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัย ศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) เชียงสร้างสรรค์ ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยการเชื่อมโยงกับการพัฒนาเมืองอัจฉริยะถนนนิมมานเหมินท์ อำเภอเมืองเชียงใหม่มีเส้นทางเชื่อมโยง ดังนี้

๑) ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๒) ศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๓) ศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๒.๑ ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากร ประกอบด้วย พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน นักวิชาการ และกลุ่มชาวบ้านในชุมชนทั้ง ๓ แห่ง

๓.๒.๒ พื้นที่การวิจัย

การเลือกพื้นที่ในการศึกษา เลือกศูนย์การเรียนรู้อันเป็นวัด ๓ แห่ง ได้แก่วัดสวนดอก พระอารามหลวงอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์ของแต่ละขั้นตอนการวิจัย ได้เป็น ๓ กลุ่ม รวมเป็นทั้งหมด ๒๐ รูป/คน คือ

กลุ่มที่ ๑ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ๓ แห่งๆ จำนวน ๖ หรือ ๗ รูป/คนรวมเป็นทั้งหมด ๒๐ รูป/คน ประกอบด้วย

๑) เจ้าอาวาส	จำนวนแห่งละ	๑	รูป
๒) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	จำนวนแห่งละ	๒	รูป
๓) ไวยาวัจกร	จำนวนแห่งละ	๑	คน
๔) ประธานชุมชน	จำนวนแห่งละ	๑	คน
๕) กรรมการวัดหรือชุมชน	จำนวนแห่งละ	๒	คน

กลุ่มที่ ๑.๑ พื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่เรียนรู้ด้าน “ประวัติศาสตร์ของชุมชน” มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๗ รูป/คน ดังนี้

๑) พระราชรัชมณี เจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง เจ้าคณะอำเภอเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๒) พระครูสาทรธรรมสิทธิ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัด เชียงใหม่

๓) พระครูกิตติภักทรานุกุต ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัด เชียงใหม่

๔) คุณเยี่ยม กาวิละเวส ไวยาวัจกรวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

๕) คุณสุรพล วิริยะพันธ์ ประธานชุมชนสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

๖) ดร.ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์ คุณครูโรงเรียนวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

๗) อาจารย์อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ ศรัทธาวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัด เชียงใหม่

กลุ่มที่ ๑.๒ พื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่เรียนรู้ด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๗ รูป/คน ดังนี้

- ๑) พระเทพปริยัติ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
  - ๒) พระครูสิริปริยัตยาภิรัต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
  - ๓) พระครูสุตพัฒน์นอม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
  - ๔) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทวัญ เอกจันทร์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป วิทยาเขตเชียงใหม่
  - ๕) ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์ ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
  - ๖) คุณอรุณ ศรีวิชัย ไวยาวัจกรวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
  - ๗) คุณจรัญ ชื่นชอบ ประธานชุมชนวัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่
- กลุ่มที่ ๑.๓ พื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่เรียนรู้ด้าน “การปฏิบัติกรรมฐาน” มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๖ รูป/คน ดังนี้
- ๑) พระภวนาธรรมาภิรัต วิ. เจ้าอาวาสวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
  - ๒) พระปลัดนพพันธ์ ฐิติธมโม ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
  - ๓) พระครูวินัยธรอินทร์จันทร์ กนโตภาโส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
  - ๔) พระสมุห์อำนาจศิลป์ สีลส่วโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
  - ๕) พระปลัดพิเชษฐ ญาณวโร เลขานุการวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
  - ๖) คุณวินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกรวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มที่ ๒ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และชุดความรู้

ในกลุ่มนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนา Google Sites, E-Book, QR Code ชุดความรู้ การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบทั้ง ๓ พื้นที่ พร้อมสร้าง Google Sites, E-Book, QR Code จำนวน ๔ คน ประกอบด้วย

- ๑) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร คุวุฒยากร อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรวิชัย ถิ่นนุกูล อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณิษาพล จินตพิทักษ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชา แอนิเมชัน และวิชวลเอฟเฟกต์ และกรรมการบริหารหลักสูตรภาพยนตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๔) อาจารย์ณัฐพล ศรีโคตร อาจารย์พิเศษหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดสอบนวัตกรรมจำนวนแห่งละ ๘๐ รูป/คน รวมเป็นทั้งหมด ๒๔๐ รูป/คน ประกอบด้วย

๑) นิสิตระดับอุดมศึกษา (พระภิกษุและฆราวาส) จำนวนแห่งละ ๖๐ รูป/คน

๒) นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป จำนวนแห่งละ ๒๐ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการดำเนินการตามโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทยโดยใช้นวัตกรรม ดังนี้

๓.๓.๑ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการ QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book จะถูกพัฒนาโดยการเก็บข้อมูลจากชุดคำถาม แล้วรวบรวมผลการวิเคราะห์ที่ได้นำมาเป็นความต้องการของฟังก์ชันการทำงานของระบบ เพื่อใช้ในการออกแบบและพัฒนา หลังจากการพัฒนาแล้วเสร็จ จะถูกนำไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมาย และทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบประเมินในข้อ ๓.๓.๒ อีกครั้งหนึ่ง

๓.๓.๒ ชุดสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ก. ชุดคำถามเพื่อการพัฒนา QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book ได้แก่ คำถาม/แนวทางการสัมภาษณ์/แบบสอบถาม/แบบประเมินความพึงพอใจ

ข. แบบประเมินความพร้อม การบริการ และการให้ความรู้

แบบประเมินความพร้อม การบริการ และการให้ความรู้ เป็นคำถามเพื่อทำแบบประเมินประสิทธิภาพการใช้งาน Google Sites, QR Code (Usability test) พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book เนื่องจากแบบประเมินชุดนี้ขึ้นอยู่กับฟังก์ชันการทำงานที่ได้มาจากผลการวิเคราะห์ความต้องการโดยผู้ใช้งานเป็นศูนย์กลางในการโต้ตอบ ดังนั้นการออกแบบสถานการณ์จำลองเพื่อให้ผู้ใช้งานทดลองใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book จึงขึ้นอยู่กับฟังก์ชันด้วย

๑) เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนานวัตกรรมเชิงเทคโนโลยี ได้แก่ อุปกรณ์ฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่ใช้ในการพัฒนา Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book

๒) เครื่องมือทางด้านการจัดการองค์ความรู้และวิศวกรรมความรู้ เพื่อใช้ในการพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคม

๓.๓.๓ แบบประเมินความพึงพอใจการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย โดยแบ่งแบบสอบถามเป็น ๔ ส่วนด้วยกัน รายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ

ส่วนที่ ๒ แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประเด็นสอบถาม 4 ประเด็น ได้แก่ ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนต้นแบบ การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง และด้านประโยชน์การนำไปใช้

ส่วนที่ ๓ แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประเด็นสอบถาม 4 ประเด็น ได้แก่ ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง และด้านประโยชน์การนำไปใช้

ส่วนที่ ๔ แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรม วัดไร่เปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประเด็นสอบถาม 4 ประเด็น ได้แก่ ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรมฐานวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) การให้ความรู้ด้านปฏิบัติธรรมฐานต้นแบบวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) และด้านประโยชน์การนำไปใช้

ซึ่งในตอนท้าย ๒ - ๔ มีลักษณะคำถามเป็นแบบวัดประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดน้ำหนักคำตอบการให้คะแนนตามวิธี Arbitrary Weighting ของ Likert (วัชรภรณ์ สุริยาภิวัฒน์, ๒๕๕๖) ซึ่งกำหนดน้ำหนักคำตอบเป็นค่าของคะแนนเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ๕ ระดับ คือ น้อยที่สุด = ๑, น้อย = ๒, ปานกลาง = ๓, มาก = ๔, และ มากที่สุด = ๕

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการดำเนินการดำเนินการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลคณะผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

๓.๔.๑ ขั้นตอนเตรียมการ

๑) ยื่นขอพิจารณาใบอนุญาตจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) เตรียมแนวคำถาม/แนวทางการสัมภาษณ์/แบบสอบถาม รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เช่น ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ทำการทดลองสัมภาษณ์กับบุคคลที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแล้วประเมินผลหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบาค จากนั้นปรับปรุงจนกระทั่งเครื่องมือมีความเหมาะสมตามข้อเสนอแนะ

๓) เตรียมผู้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดประชุมผู้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจแนวคำถาม/แนวทางการสัมภาษณ์/แบบสอบถาม

๔) วางแผนการลงสำรวจพื้นที่ และเก็บรวบรวมข้อมูล

๕) ติดต่อกับและขออนุญาตการเก็บรวบรวมข้อมูล

๖) คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และพิทักษ์สิทธิของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๔.๒ ขั้นตอนดำเนินการ

ก. คณะผู้วิจัยจะเข้าพบบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยแบ่งออกเป็นการพัฒนานวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ และนวัตกรรมเชิงสังคม โดยกระทำคู่ขนานกันไป หลังจากได้รับการรับรองเชิงจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมแล้ว คณะผู้วิจัยจะเข้าพบบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อดำเนินขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

นวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์	นวัตกรรมเชิงสังคม	
๓. ศึกษาจุดแข็งเกี่ยวกับบทบาทของวัดและบทบาทของชุมชน		R๑
๔. ศักยภาพและความพร้อมของการใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book		
ออกแบบและพัฒนา - ความต้องการและลักษณะที่เหมาะสมของ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้ จากตัวแทน ๔ ฝ่าย - ออกแบบพัฒนา Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book - ประเมินประสิทธิภาพของ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book โดยตัวแทน ๔ ฝ่าย	ออกแบบและพัฒนาระบบความเชื่อมโยงระหว่างวัด- ชุมชน- โดยใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book เป็นสื่อกลาง เพื่เน้นการเป็นพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ	D๑
ทดสอบประสิทธิภาพของ Google Sites, QR Code จากการใช้โดยกลุ่มนิสิต นักท่องเที่ยวและ	ทดสอบประสิทธิภาพผลของระบบ เมื่อนำไปใช้โดยกลุ่มนิสิต นักท่องเที่ยวและ	R๒

ประชาชนทั่วไป	ประชาชนทั่วไป	
นำเสนอผลงานในรูปแบบผลงานตีพิมพ์		

ข. ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนา Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book

๑) ศึกษาความต้องการและลักษณะที่เหมาะสมของ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทยซึ่งประกอบด้วย

(ก) ผู้สูงอายุ ในชุมชนสวนดอก ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

(ข) ผู้นำชุมชน หรือผู้นำชมรมผู้สูงอายุ ใน อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่

(ค) ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-

Book

๒) นำความรู้และผลการวิจัยจากขั้นตอนที่ ๑ มาใช้ออกแบบพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

๓) นำไปเสนอต่อผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน หรือผู้นำชมรมผู้สูงอายุ ผู้เชี่ยวชาญด้าน Google Sites, QR Code และผู้เชี่ยวชาญประเมิน Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book แล้วนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขให้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book จนมีความเฉาะเจาะจง มั่นใจในด้านคุณภาพ และตอบสนองต่อความต้องการและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

ค. ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนาระบบ

ในขั้นตอนการออกแบบและพัฒนาระบบความเชื่อมโยงระหว่างวัด- ชุมชน โดยใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book เป็นสื่อกลาง เพื่อเน้นการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

๑) นำผลการศึกษา มาวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล และประมวลผล

๒) พัฒนาระบบความเชื่อมโยงระหว่างวัด- ชุมชน โดยใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book เป็นสื่อกลาง เพื่อเน้นการส่งเสริมพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

๓) สร้างแบบร่างของระบบ

(ก) แจกแจงบทบาทของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน บรรจุบทบาทเหล่านี้ลงใน QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book ด้วย

(ข) สร้างกลไกที่ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book เป็นสื่อกลาง เพื่อให้มีการจัดการที่เหมาะสมรวดเร็ว

(ค) นำระบบความเชื่อมโยงระหว่างวัด- ชุมชน ไปนำเสนอและอภิปรายกลุ่มร่วมกับ

๑) เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและไวยาวัจกร

๒) ประธานและกรรมการชุมชน

๓) ผู้เชี่ยวชาญด้าน Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book

นำผลการอภิปรายมาวิเคราะห์ ประมวลผล และปรับปรุงระบบจนตอบสนองต่อความต้องการและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

ง. ขั้นตอนการสร้างคู่มือการใช้ระบบ

ในขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพของ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book พัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทยและประสิทธิผลของระบบความเชื่อมโยงระหว่างวัด- ชุมชน โดยใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book เป็นสื่อกลาง โดยการนำไปทดลองกับกลุ่มเป้าหมาย ๓ แห่งๆ คือ นิสิตระดับอุดมศึกษา (พระภิกษุและฆราวาส) จำนวนแห่งละ ๖๐ รูป/คนและนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป จำนวนแห่งละ ๒๐ คน ใน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งหมด ๒๔๐ รูป/คน แล้วรวบรวมประเมินผลเชิงคุณภาพของ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book และทดสอบประสิทธิผลของระบบความเชื่อมโยงระหว่างวัด- ชุมชน โดยใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book เป็นสื่อกลาง ระบบความเชื่อมโยงระหว่างวัด-ชุมชน โดยใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book เป็นสื่อกลาง เพื่อเน้นการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทยโดยมีกระบวนการ ดังนี้

๑) ติดต่อวัดและชุมชน ชี้แจงวัตถุประสงค์และการนำระบบความเชื่อมโยงระหว่างวัด-ชุมชน โดยใช้ Google Sites, QR Code เป็นสื่อกลางมาทดลองใช้ เพื่อเน้นการส่งเสริมพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย พร้อมมอบคู่มือการใช้ระบบ

๒) สอนการใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book พัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทยและให้ชุมชนและวัด นำไปใช้ในชีวิตจริงเป็นเวลา ๗ วันเพื่อให้เกิดความคุ้นเคย หากมีปัญหาการใช้งาน Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book สามารถติดต่อทีมผู้วิจัยได้ตลอดเวลา

๓) หลังครบการทดลองใช้งาน ผู้ที่ร่วมงานวิจัยตอบแบบประเมินความพึงพอใจในการใช้ Google Sites, QR Code พัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ผลด้านประสิทธิภาพของ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book

แผนงาน/กิจกรรม	ระยะเวลา (รายเดือนที่)											
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
เตรียมแนวคำถาม/แนวทางการสัมภาษณ์/แบบสอบถาม รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เช่น ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ	X	X										
เตรียมผู้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดประชุมผู้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจแนวคำถาม/แนวทางการสัมภาษณ์/แบบสอบถาม			X									
วางแผนการลงสำรวจพื้นที่ และเก็บรวบรวมข้อมูล		X	X									
ติดต่อและขออนุญาตการเก็บรวบรวมข้อมูล เสนอพิจารณาจริยธรรมการวิจัย	X	X	X									
คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และพหุศาสตร์ สิทธิกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ			X									
ขั้นตอนการ				X	X	X						
ศึกษาระดับปัญหาจุดแข็งเกี่ยวกับบทบาทของวัดและบทบาทของชุมชน				X	X	X						
ศึกษาปัญหาเข้าถึงปัญหาจุดแข็งเกี่ยวกับบทบาทของวัดและบทบาทของชุมชน				X	X	X						
ศึกษาศักยภาพและความพร้อมของการใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book				X	X	X						
การพัฒนานวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์				X	X	X	X	X				
- ความต้องการและลักษณะที่เหมาะสมของ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book				X	X	X						
- ออกแบบพัฒนาแอปพลิเคชัน					X	X	X					
- ประเมินประสิทธิภาพของโมบายแอปพลิเคชัน ทดสอบแก้ไข						X	X	X				

แผนงาน/กิจกรรม	ระยะเวลา (รายเดือนที่)											
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
- สร้างคู่มือการใช้ระบบ						X	X					
การพัฒนา นวัตกรรมเชิงสังคม				X	X	X	X	X				
- ออกแบบและพัฒนาระบบความเชื่อมโยงระหว่าง วัดและชุมชน โดยใช้ Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book เป็นสื่อกลาง				X	X	X	X	X				
การทดสอบประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของนวัตกรรม					X	X	X	X				
- ทดสอบประสิทธิภาพของโมบาย Google Sites, QR Code พร้อมชุดความรู้แบบ E-Book จากการใช้โดยกลุ่มเป้าหมาย						X	X					
- ทดสอบประสิทธิผลของระบบ เมื่อนำไปใช้โดยกลุ่มผู้สูงอายุเป้าหมาย							X	X				
นำเสนอผลงานโดยการตีพิมพ์ และจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์								X	X			

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” วิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๑) เพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง

๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

๓) ประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ในบทที่ ๔ นี้ เป็นการรายงานผลการศึกษาวิจัยในการออกแบบและพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประกอบด้วย ๔ ส่วนหลักในการรายงานผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ผลการศึกษาวิจัยแนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง จำนวน ๓ ชุมชน คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ และ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดรำเปิง (ตโปทาราม)

ส่วนที่ ๒ ผลการศึกษาวิจัยการออกแบบ พัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ เป็นการสังเคราะห์แนวคิดของผู้เชี่ยวชาญที่ได้ให้แนวทางไว้นำพัฒนาและออกแบบเว็บไซต์ด้วยโปรแกรมปฏิบัติการ Google Sites, นวัตกรรมชุดความรู้ และ QR Code เพื่อให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบของสังคมไทย

ส่วนที่ ๓ ผลการประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยหลังการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ ได้แก่ การประเมินการใช้ประโยชน์ของฟังก์ชันการทำงาน ของศูนย์การเรียนรู้ และการประเมินการออกแบบ ประเมินการเกิดประโยชน์ต่อชุมชนต้นแบบจริง

ส่วนที่ ๔ องค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

๔.๑ ผลการศึกษาแนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในเขตเมือง

ผลการศึกษาวิจัยแนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง จำนวน ๓ ชุมชน คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) และ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้แนวคิด การออกแบบ และการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในแต่ละพื้นที่จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี และผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง ๓ ศูนย์ ดังนี้

๔.๑.๑ แนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในเขตเมืองของผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี

ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อการเรียนรู้มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ที่ให้ความอนุเคราะห์ ประกอบด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณิฆวาส จินตพิทักษ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชา แอนิเมชันและ วิชาการเอฟเฟกต์ และกรรมการบริหารหลักสูตรภาพยนตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร คุ้มฉายกร อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่ และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรวิชัย ถิ่นนุกูล อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และ เทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อาจารย์ณัฐพล ศรีโคตร อาจารย์พิเศษหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยี สารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑. แนวคิดการออกแบบและการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ

แนวคิดการออกแบบและการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้วยการสร้างเว็บไซต์ แบบ Google Sites โดยให้แนวคิดการออกแบบและพัฒนา นวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในศูนย์ การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ไว้ดังนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณิฆวาส จินตพิทักษ์^๑ แนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การ เรียนรู้ของชุมชนในเขตเมืองว่า การออกแบบ web site สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วนหลัก ได้แก่

^๑ สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณิฆวาส จินตพิทักษ์, อาจารย์ประจำสาขาวิชา แอนิเมชันและ วิชาการเอฟเฟกต์ และกรรมการบริหารหลักสูตรภาพยนตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

๑) การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ เว็บไซต์ที่จะพัฒนาขึ้นนี้ ควรมีความครอบคลุมในด้านเนื้อหา (Content) หรือ องค์ความรู้ที่ต้องการถ่ายทอดครบถ้วน ดังนั้น การรวบรวมองค์ความรู้ซึ่งจะนำมาสร้างเป็นชุดความรู้ที่สมบูรณ์จึงควรนำหลักการการจัดการความรู้เข้ามาช่วย การวางลำดับของแต่ละหน้าจะได้มีลักษณะเป็นโครงสร้างที่ดี มีความต่อเนื่องของชุดความรู้

๒) การออกแบบส่วนของ user interface ในส่วนนี้รวมถึง การออกแบบด้าน graphics ต่างๆ เช่น การวาง layout, สี, theme, ตัวอักษร ซึ่งพื้นฐานการออกแบบเป็นส่วนสำคัญเพื่อให้ได้ website ที่สวยงาม น่าใช้งาน Google Sites มีข้อจำกัดค่อนข้างสูงด้านการออกแบบเนื่องจากแพลตฟอร์มถูกออกแบบมาให้ใช้เทมเพลตในการสร้าง website ที่ออกแบบเองไม่ได้ และบางครั้งก็ไม่สามารถปรับแต่งเองได้เนื่องจากเครื่องมือในการตกแต่งมีจำกัดเท่าที่ Google Sites มีให้เท่านั้น การออกแบบฟังก์ชันการทำงานให้มีความสอดคล้องกับชุดความรู้ ในกรณีที่ต้องการ website ที่มีฟังก์ชันอื่นๆ ที่ไม่เป็นเพียงแค่สื่อแสดงเนื้อหาชุดความรู้ ในการพัฒนา website จำเป็นต้องมีกระบวนการสัมภาษณ์ผู้ใช้งาน หรือกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งฟังก์ชันการทำงานอื่นที่ควรจะเป็นของตัว website ด้วย อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก Google Sites ไม่สามารถติดต่อกับฐานข้อมูลได้เหมือนกับการพัฒนา web application ปกติ ทีมพัฒนาควรทำการศึกษาเพิ่มเติมเรื่องข้อจำกัด Google Sites ด้วย หากต้องมีการใช้ฐานข้อมูลก็อาจจะพิจารณาใช้ product ตัวอื่นของ Google เช่น Google Sheets มาใช้เป็นฐานข้อมูล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร คุวุฒยากร^๒ แนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในเขตเมืองว่า เป็นแหล่งข้อมูลที่ดี สามารถเข้าถึงได้ง่าย แต่จำเป็นต้องมีอินเทอร์เน็ตอยากเป็นไปได้อยากให้ลองศึกษาการใช้งาน Progressive Web App เพื่อให้สามารถใช้งานเว็บไซต์ในกรณีที่ไม่มียินเทอร์เน็ตได้ ซึ่งตรงกับแนวคิดของท่านอาจารย์ณัฐพล ศรีโคตร^๓ ที่กล่าวไว้ว่า เว็บไซต์จำเป็นต้องมีการออกแบบระบบให้เหมาะสมกับผู้ดูแลข้อมูลและผู้ใช้ข้อมูล ควรใช้งานสะดวก ออกแบบให้ผู้ใช้งานเข้าใจการใช้เครื่องมือหรือพื้นที่ข้อมูลต่างๆ ทั้งในแง่การสืบค้นข้อมูล (Search) การส่งต่อข้อมูล (Share) มีเครื่องมือที่สามารถให้คำแนะนำผู้ใช้งานได้ มีระบบดูแลที่สะดวกต่อการเข้าถึงผู้ใช้งาน การมีปฏิสัมพันธ์ผ่านช่องทางที่เหมาะสม เช่น Chat, comment, suggestion, question รวมทั้งการมี Chat bot เพื่อให้รักษาระดับการปฏิสัมพันธ์เบื้องต้นได้ หรือ ส่งต่อคำถาม/ปัญหา ไปในระบบ chat bot หรือ หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดูแลในระดับชุมชนทำได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

^๒ สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร คุวุฒยากร อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๓ สัมภาษณ์ อาจารย์ณัฐพล ศรีโคตร อาจารย์พิเศษหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

๒. แนวคิดการออกแบบนวัตกรรมชุดความรู้ (PDF, E-Book)

ด้านการออกแบบนวัตกรรมชุดความรู้ผู้เชี่ยวชาญได้ให้แนวคิดในการออกแบบและพัฒนา นวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณิษฐา สจินตพิทักษ์^๔ ได้ให้แนวคิดการออกแบบว่า หลักการในการออกแบบและพัฒนา E-Book มี ส่วนประกอบใกล้เคียงกับการออกแบบ website เพียงแค่ไม่มี ส่วนของการออกแบบฟังก์ชันการทำงาน ส่วนการที่จะสร้างเป็น E-Book นั้นก็จะมีเครื่องมือเป็น โปรแกรมสำเร็จรูปให้เลือกมากมาย ผู้พัฒนาหนังสือก็ควรเลือกใช้โปรแกรมที่ตัวเองถนัด ซึ่งมีทั้งแบบที่เป็น online และแบบที่เป็น โปรแกรมติดตั้งในเครื่อง ตัวอย่างโปรแกรมสำหรับสร้าง E-book ได้แก่ Flip Album, PdfBooklet, Sigil, eBook Maestro, PDF Flip Pages, iBooks Author, AsciiDoc FX เป็นต้น นอกจากนี้ ใน การสร้าง E-Book อาจต้องใช้โปรแกรมอื่นๆ ช่วยในการแก้ไขตกแต่งภาพร่วมด้วย

อาจารย์ณัฐพล ศรีโคตร^๕ กล่าวว่า ควรเป็นเนื้อหาสาระที่น่าสนใจ มีการออกแบบอย่าง ประณีต ขยายขนาดใหญ่เล็กได้ตามการใช้งานและอุปกรณ์ โดยไม่ทำให้เสียคุณภาพ Quality ของสื่อ นั้นๆ อาจจะย่อเนื้อหาออกเป็น Pdf Book เล่มเล็กๆ ที่เน้นเนื้อหาชัดเจนจบในเล่ม การทำเนื้อหา ย่อยเป็นเฉพาะเนื้อหา หรือเฉพาะบท จะทำให้ ผู้อ่านสามารถเลือกบันทึก อ่าน แชนร์(แบ่งปัน) ได้ตาม ความสนใจ ใช้เวลาอ่านไม่นาน ลักษณะหน้าตาของการใช้งาน ควรเลียนแบบวิธีการอ่านหนังสือจริงๆ เช่น มีคุณสมบัติพลิกหน้าได้ด้วยการปัดเลื่อนหน้าจอคล้ายการพลิกหน้ากระดาษ เป็นต้น ซึ่งมีคล้าย กับแนวคิดของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร คุวุฒยากร^๖ ที่กล่าวว่า เป็นสื่อพื้นฐานสามารถ เผยแพร่ได้ง่าย ควรใส่เนื้อหาที่ไม่ซับซ้อนมาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรวิชัย ถิ่นนุกูล^๗ ได้ให้ ข้อสังเกตว่า การ PDF อาจจะไม่เหมาะในการนำไปใช้ หากไม่มี platform ใช้งานด้วย ดังนั้น หาก นำไปใช้คู่กับระบบอื่นๆ จะดีกว่า เช่น google classroom

๓. แนวคิดการออกแบบ การใช้งานของ QR-Code

อาจารย์ณัฐพล ศรีโคตร^๘ เป็นวิธีการที่ดี แพร่หลายในปัจจุบัน สามารถทำได้เอง และ ปรับปรุงเนื้อหาข้อมูลได้ในลิงค์ อย่างไรก็ตามเนื่องจาก QR Code ไม่สามารถมองเห็นข้อมูลได้ทันที ต่างๆ ผู้ผลิตต้องระมัดระวังในการเชื่อมต่อข้อมูล (ซิงค์) ต้องตรวจทานการเชื่อมต่อข้อมูลให้ตรงกัน ระวางการใช้รูปภาพ การให้ข้อมูลอธิบาย ฯลฯ ต้องตรวจสอบให้ถูกต้องก่อนการเผยแพร่ออกไป ผู้ผลิต

^๔ สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณิษฐา สจินตพิทักษ์, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๕ สัมภาษณ์ อาจารย์ณัฐพล ศรีโคตร, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๖ สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร คุวุฒยากร, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรวิชัย ถิ่นนุกูล, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๘ สัมภาษณ์ อาจารย์ณัฐพล ศรีโคตร, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ควรมีแผนที่ QR Code ว่า ได้กระจาย QR Code เนื้อหาเรื่องใดไว้ในจุดใดบ้าง เพื่อให้สามารถทำการ update ปรับปรุง ดูแล Maintain ให้ภาพ QR Code อยู่ในสภาพสมบูรณ์ พร้อมใช้งานได้เสมอ

๔. รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ

ในด้านรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๔ ท่าน ได้ให้แนวทางและข้อเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาเรื่องพื้นฐานการดำรงชีวิต และกิจกรรมภายในชุมชนในขั้นตอนของการจัดการความรู้ เพื่อให้การออกแบบพัฒนานวัตกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับชุมชนมากที่สุด แต่ในรูปแบบของการพัฒนาควรมีการเชื่อมโยงกับคนที่แตกต่างกัน เช่น ต่างศาสนา ต่างแนวคิด ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคม แบบพหุวัฒนธรรม โดยเน้นการเป็นการเป็นมนุษย์ การเป็นเพื่อนมนุษย์ มากกว่าจุดเน้นเดิมๆ เฉพาะคนในกลุ่มชุมชนที่คิดเห็น / เป็นอยู่ ในกลุ่มเดิมๆ ส่วนในด้านของเนื้อหาควรมีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน

๕. ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนต้นแบบ

การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบนี้ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนต้นแบบควรมีการนำหลักการวิศวกรรมความรู้มาช่วยในการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมฯ ก็จะทำให้เรื่องราวที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหา ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนให้เกิดการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีได้เพิ่มขึ้น ส่วน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อริวิชัย ถิณกุล แนะนำว่า ควรพิจารณา กลุ่มใช้บริการ ผู้เรียน ผู้ใช้งาน เพราะแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน เช่น กลุ่มวัดในเมือง กลุ่มผู้ใช้งานอาจมี IT literacy สูงกว่า กลุ่มอื่น อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงในปัจจุบันทำได้ง่าย หากไม่คำนึงถึง IT literacy การพัฒนาระบบในรูปแบบ Platform ที่มี เนื้อหาที่บรรจุเป็น PDF E-book หรืออื่น ๆ ก็จะช่วยให้ กระตุ้นการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านพระพุทธศาสนาได้ดีขึ้น

๔.๑.๒ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัด

เชียงใหม่

แนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้านประวัติศาสตร์ชุมชน แหล่งการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนในด้านคุณธรรมจริยธรรม และความผูกพันกับชุมชน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากล ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้ช่วยในการเรียนรู้คู่ขนานระหว่างความรู้สากลกับ ความรู้ท้องถิ่น เพราะท้องถิ่นหรือชุมชนเป็นที่ที่มีระบบความรู้ที่ถูกพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยผ่าน การสั่งสมและถ่ายทอดผ่านรุ่นสู่รุ่น ความรู้ท้องถิ่นนี้มีทั้งที่เป็นความรู้ที่เป็นรูปธรรมเช่น ชีวงาน เครื่องดนตรี เครื่องใช้ผ้าไหม ผ้าฝ้าย การละเล่น ของเล่น และความรู้ที่อยู่ในตัวของบุคคล เช่น ข้อควรปฏิบัติบทสวด ภาษาเขียน นิทาน คำกลอน บทเพลง ตำรายาของปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งความรู้ ท้องถิ่นนี้มีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติและเทคโนโลยีพื้นบ้าน สอดคล้องกับสังคมการดำรงชีวิต ซึ่งมี ประโยชน์ต่อผู้เรียน ได้มีการเรียนรู้แบบคู่ขนานระหว่างความรู้ท้องถิ่นจนเกิดความคิดในการพัฒนาให้ ดีขึ้นสู่สากล ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่า รูปแบบของการเรียนรู้คู่ขนาน ระหว่างความรู้สากลและความรู้ ท้องถิ่นหรือแหล่งการเรียนรู้ ทำให้สนใจใฝ่รู้รักการเรียนรู้แสวงหาความรู้และสามารถนำความรู้ท้องถิ่นไปปรับประยุกต์สู่สากล^๔

พัฒนาการของชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น พื้นที่ที่มีการขยายตัวทางกายภาพตามการขยายการศึกษา และการขยายตัวของพื้นที่สิ่งปลูกสร้างของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แบ่งเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงแรกชุมชนกระจายตัวอยู่บริเวณตอนต้นของถนนสุเทพ ช่วงที่สอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขยายการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ ช่วงที่สามเมื่อมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ขยายพื้นที่สิ่งปลูกสร้างของมหาวิทยาลัยมายังพื้นที่ส่วน หลังแนวทางการพัฒนาชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มาจากการกำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนา ให้เป็นชุมชนเมืองมหาวิทยาลัยที่พร้อมด้วยบริการครบครันและสมบูรณ์แบบทั้งด้านที่พักอาศัยและบริการทางสังคม ที่สนับสนุนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของภาคเหนือ ประกอบด้วย แนวทางการพัฒนาทางด้านกายภาพ อันได้แก่การจัดการพื้นที่ โดยใช้มาตรการทางผังเมืองในการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของย่านการค้าและที่พักอาศัย ให้เกิดขึ้นในแนวตั้งโดยมีการควบคุมความสูงของอาคาร การจัดการระบบคมนาคมขนส่ง โดยสนับสนุนให้เส้นทางในชุมชนมีทางเท้าและทางจักรยานสำหรับการสัญจรในชุมชน ส่วนเส้นทางหลักระหว่างชุมชนเน้นการใช้บริการขนส่งสาธารณะเพื่อลดความคับคั่ง และเพิ่มความปลอดภัยให้กับคนในชุมชน สำหรับการจัดการระบบสาธารณูปโภคให้เป็นการใช้ระบบที่รวมซึ่งง่าย

^๔ Jegede, O.J. (๑๙๙๕). Collateral learning and the eco-cultural paradigm in science and mathematics education in Africa. *Studies in Science Education*, ๒๕(๑), ๙๗- ๑๓๗.

ต่อการจัดการ แนวทางในการพัฒนาทางด้านสังคมโดยการส่งเสริมคนในชุมชนให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ซึ่งเป็นการพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสมที่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชนที่ให้บริการตอบสนองกับมหาวิทยาลัย^{๑๐}

ในวัดสวนดอก พระอารามหลวง มีเจดีย์ทรงกลมนี้เป็นเจดีย์ที่มีเรือนธาตุเป็นรูปทรงกลมคล้ายองค์ระฆังคว่ำมีต้นกำเนิดมาจากเจดีย์สามัญประเทศอินเดียซึ่งในประเทศอินเดียเรียกว่าเจดีย์รูปครึ่งวงกลมซึ่งหมายถึงศูนย์กลางจักรวาลสอดคล้องกับคติความเชื่อในเรื่องจักรวาลและเขาพระสุเมรุ รูปแบบเจดีย์ดังกล่าวนี้ในวิชาการ^{๑๑}วิเคราะห์ตรงกันว่าน่าจะรับอิทธิพลมาจากประเทศศรีลังกาผ่านมาจากอาณาจักรสุโขทัยในสมัยพญากือนา รูปแบบสำหรับการถ่ายทอดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนแก่ผู้เข้ามาเยี่ยมชมในวัด มีวิธีการถ่ายทอดที่น่าสนใจ คือ

พระราชรัชมุณี เจ้าอาวาสวัดสวนดอก กล่าวว่า วัดสวนดอกเป็นวัดขนาดใหญ่มีประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจมาก การถ่ายทอดความรู้ด้านประวัติศาสตร์นั้นทางวัดจะมีข้อมูลที่เป็นหนังสือ ตำราต่างๆ และที่สำคัญจะทำป้ายสลักประวัติความเป็นมาไว้ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาค้นคว้า^{๑๒}

พระครูสาทรธรรมสิทธิ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก กล่าวว่า การถ่ายทอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของวัดสวนดอกนั้น ทางวัดจะเน้นไปที่เด็กและเยาวชน นักเรียน โดยจะใช้รูปแบบการบรรยาย ให้ความรู้ แก่นักเรียนหรือคณะเดินทางที่เข้ามาศึกษาดูงาน ทางวัดจะมีวิทยากรที่เป็นพระสงฆ์ซึ่งมีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ไว้ให้บริการและเป็นการเผยแพร่ทางด้านการท่องเที่ยว^{๑๓}

พระครูกิตติภัทรานุกุต ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก กล่าวว่า กล่าวว่ามีวิธีการถ่ายทอดถ่ายทอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาวัดสวนดอกนั้น ทางวัดได้ทำวีดิทัศน์ในรูปแบบมัลติมีเดียไว้ถ่ายทอด มีคลิปสั้นๆ ที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์มากมาย การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องมาวัด สามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้^{๑๔}

^{๑๐} ธนวัตี พลายไธ และศักดิ์ชัย ศิริรินทร์ภาน, “อิทธิพลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, **รายงานวิจัย**, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, ๒๕๔๖๑), บทคัดย่อ

^{๑๑} สันติ เล็กสุขุม, **หริภุญชัยล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๕๕), หน้า ๗๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระราชรัชมุณี (นิมิต สิทธิสุวณโณ), เจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง เจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูสาทรธรรมสิทธิ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูกิตติภัทรานุกุต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๔.๑ พระเดชพระคุณ พระราชรัชมณี
เจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
เมตตาให้สัมภาษณ์แก่คณะผู้วิจัย ที่พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ

เยี่ยม กาวีละเวส ไวยาวัจกรวัดสวนดอก กล่าวว่า วัดสวนดอกเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาเป็นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ พระเจ้ากือนา กษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งราชวงศ์มังราย ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นพระอารามหลวง เพื่อให้เป็นที่จำพรรษาของพระมหาเถระสุน ผู้ ประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่ถิลังกาวงศ์ในแผ่นดินล้านนา และสร้างองค์พระเจดีย์เพื่อประดิษฐาน พระบรมสารีริกธาตุ การถ่ายทอดทางประวัติศาสตร์ทางวัดมีจะตำนาน ตำรา หนังสือต่างๆ ที่ เกี่ยวข้อง เป็นบันทึกไว้เพื่อผู้สนใจเข้ามาศึกษาเล่าเรียน^{๑๕}

สุรพล วิริยะพันธ์ ประธานชุมชนสวนดอก กล่าวว่า วัดสวนดอกเป็นแหล่งเรียนรู้ทาง ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา การถ่ายทอดหรือเผยแพร่ความรู้เป็นสิ่งสำคัญ ชุมชนได้มีส่วนส่งเสริม มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของวัด ที่ผ่านมาทางวัดจะมีพระวิทยากรที่มีความรู้มาให้ข้อมูลและรวมไป ถึงการแสดงธรรมจะถ่ายทอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาไปด้วย มีการบรรยาย มีการสัมมนา อยู่ บ่อยครั้ง มีคณะผู้ศึกษาดูงานมาศึกษาหาความรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ^{๑๖}

ดร.ฐิติรัตน์ วิสิฎฐพลพงศ์ ครูโรงเรียนวัดสวนดอก กล่าวว่า ทางโรงเรียนวัดสวนดอกจะให้นั กเรียนจัดทำรายงานด้านประวัติศาสตร์ การจัดพาเวอร်พอยด์โดยให้เด็กนักเรียนศึกษาเรียนรู้ เพื่อ ข้อมูลและเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ให้นักเรียนเห็นคุณค่า และความสำคัญของ พระพุทธศาสนา^{๑๗}

อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ กรรมการชุมชนวัดสวนดอก กล่าวว่า ทางวัดสวนดอกควรมีการ บรรยายจากพระผู้เป็นวิทยากร แผ่นป้ายแสดงประวัติการบูรณะ วิหารหลวง การจัดแสดงแสง สี เสียง ร่วมกับเจ้านายฝ่ายเหนือ การบรรยายผ่านเครื่องเสียงในวาระวันสำคัญทางศาสนา เว็บไซต์ของ วัดสวนดอก^{๑๘}

วิธีการประมวลความรู้และการปรับปรุงความรู้ในกิจกรรมด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ของวัดท่านให้มีรูปแบบมาตรฐาน ดังนี้

พระราชชัชมนี เจ้าอาวาสวัดสวนดอก กล่าวว่า ที่ผ่านมาทางวัดสวนดอกได้มีการรวบรวม ประวัติความเป็นมาของวัดในรูปแบบของหนังสือ มีการจัดพิมพ์หลายรอบ และมีการศึกษาวิจัยใน แง่มุมทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา มีการวิเคราะห์ตำนานมูลศาสนา ซึ่งตำราเล่มนี้ได้กล่าวถึงวัด สวนดอกในหลายแง่มุม รวมถึงเรื่องเกี่ยวกับการนำพระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนล้านนาอีกด้วย^{๑๙}

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายเยี่ยม กาวีละเวส, ไวยาวัจกรวัดสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายสุรพล วิริยะพันธ์, ประธานชุมชนสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ดร.ฐิติรัตน์ วิสิฎฐพลพงศ์, ครูโรงเรียนวัดสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายอโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ, กรรมการชุมชนสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระราชชัชมนี (นิมิต สิขรสุณโณ), เจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง เจ้าคณะ อำเภอมืองเชียงใหม่, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

พระครูสาทรธรรมสิทธิ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ชุมชนสวนดอกได้แสดงถึงพัฒนาการของชุมชนสวนดอกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น พื้นที่ที่มีการขยายตัวทางกายภาพ ซึ่งเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาอยู่ในพื้นที่ ทำให้เกิดที่พักอาศัยและร้านค้าเป็นจำนวนมากขึ้น และเริ่มมีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยอย่างกระจัดกระจายบริเวณปลายถนนสุเทพ^{๒๐}

กระบวนการคัดเลือกหรือมอบหมายมีผู้รับผิดชอบ เพื่อให้ผู้มาวัดได้เข้าถึงความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ดังนี้

พระครูกิตติภทธานุยุต ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก กล่าวว่า การจัดการบริหารภายในวัดสวนดอกนั้น มีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองตามระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ มีการแบ่งงานในการรับผิดชอบให้กับผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอกในการดูแล มีฝ่ายปกครอง ฝ่ายพัฒนา ฝ่ายเผยแพร่ ฝ่ายสงเคราะห์ เป็นต้น มีสำนักงานคณะสงฆ์อำเภอเมืองเชียงใหม่ มีสำนักงานวัดสวนดอกเป็นศูนย์รวมในการการเผยแพร่ข้อมูลของวัดให้กับผู้สนใจโดยทั่วไป^{๒๑}

เยี่ยม กาวิละเวส ไวยาวัจกรวัดสวนดอก กล่าวว่า ทางวัดสวนดอกมีการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวที่วิหารหลวงจะมีเจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยว มีพระคุณเจ้ามาดูแลเป็นประจำให้ศีลให้พร พร้อมทั้งแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติวัด ประวัติความเป็นมาของสถานที่หรือโบราณวัตถุของวัดสวนดอก ทำให้ผู้เข้ามาใช้บริการหรือมาท่องเที่ยวได้รับความรู้อย่างชัดเจน^{๒๒}

การทำหน้าที่ของผู้รับผิดชอบทำให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ดังนี้

สุรพล วิริยะพันธ์ ประธานชุมชนสวนดอก กล่าวว่า การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบภายในวัดสวนดอกได้ทำให้เกิดการเรียนรู้ การพัฒนาองค์ความรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ผ่านเยาวชนหรือนักเรียนโรงเรียนวัดสวนดอก ซึ่งในอนาคตจะเป็นผู้สืบทอดและรักษาวัฒนธรรมอันดีงามที่มีให้สูญหาย^{๒๓}

ในวัดสวนดอก พระอารามหลวงมีหลักการนำความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนออกสู่พื้นที่สาธารณะและมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ กรรมการชุมชน วัดสวนดอก กล่าวว่า มีโดยการเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ของวัดสวนดอก^{๒๔}

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูสาทรธรรมสิทธิ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูกิตติภทธานุยุต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายเยี่ยม กาวิละเวส, ไวยาวัจกรวัดสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายสุรพล วิริยะพันธ์, ประธานชุมชนสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายอโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ, กรรมการชุมชนสวนดอก, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ในวัดสวนดอก พระอารามหลวงมีการจัดระบบความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน มี
วัตถุประสงค์ วิธีการ เป้าหมาย ดังนี้

ในวัดสวนดอก พระอารามหลวง มีรูปแบบการบ่งชี้ความรู้ ด้านประวัติศาสตร์วัด โดยมี
ลักษณะ ดังนี้

ดร.ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์ ครูโรงเรียนวัดสวนดอก กล่าวว่า พื้นที่โดยรอบของ
โบราณสถาน (พระเจดีย์, พระวิหารหลวง และกุฎเจ้านายฝ่ายเหนือ) ได้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ดูเป็น
ระเบียบ-พื้นที่โดยรอบวัดได้มีบ้านเรือนของชุมชนสวนดอก และหอพักแวดล้อมอยู่ ทิศเหนือ ติดกับ
ถนนสุเทพ ทิศใต้ ติดกับถนนสารธารณะ และหอพัก ทิศตะวันออก ติดกับชุมชนที่อยู่อาศัย ทิศตะวันตก
ติดกับถนนสารธารณะ และชุมชน^{๒๔}

วิธีการประเมินผล ด้านประวัติศาสตร์วัดหรือไม่ และกำหนดเป้าหมายในระยะต้น ระยะ
กลาง และระยะยาว ดังนี้

อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ กรรมการชุมชน วัดสวนดอก กล่าวว่า มีวิธีการประเมินจากสื่อที่
นำเสนอด้านประวัติศาสตร์ของวัดและการรับรู้ของเยาวชนในอนาคต^{๒๖} การพัฒนานวัตกรรมการช
ความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อน
ประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ ประสพการณ์ในพัฒนาการออกแบบและพัฒนาศูนย์
การเรียนรู้ของชุมชนวัดสวนดอก พระอารามหลวง ดังนี้ อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ กรรมการชุมชน วัด
สวนดอก กล่าวว่า ไม่มีประสพการณ์มาก่อนในพัฒนาการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของ
ชุมชนของวัด^{๒๗}

การเข้าร่วมรับการฝึกอบรมในกิจกรรมด้านประวัติศาสตร์วัด ในศูนย์การเรียนรู้ของวัด
สวนดอก พระอารามหลวง เกิดจากแนวคิด ขั้นตอนและหลักเกณฑ์ ดังนี้

ดร.ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์ ครูโรงเรียนวัดสวนดอก กล่าวว่า ที่ผ่านมามีการจัดอบรม
โครงการหอมคุณธรรม "วิถีพุทธ วิถีพอเพียง วิถีเวียงสวนดอก" จัดทำโดย ดร.ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์
ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดสวนดอก และมีโครงการอบรมศีลธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน
และการเผยแพร่พระพุทธศาสนา มจร.วัดสวนดอกอีกโครงการหนึ่ง^{๒๘}

^{๒๔} สัมภาษณ์ ดร.ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์, ครูโรงเรียนวัดสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายอโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ, กรรมการชุมชนสวนดอก, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายอโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ, กรรมการชุมชนสวนดอก, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๘} สัมภาษณ์ ดร.ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์, ครูโรงเรียนวัดสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

การพัฒนาวัตกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์วัดเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีกระบวนการปฏิบัติ ดังนี้

อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ กรรมการชุมชน วัดสวนดอก กล่าวว่า ควรให้วัดรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ สื่อสารผ่านมือถือ สู่กลุ่มเป้าหมาย หรือสื่ออื่นๆ^{๒๙} การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์วัดเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมีหลักการสำคัญในการปฏิบัติ ดังนี้

อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ กรรมการชุมชน วัดสวนดอก กล่าวว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์วัดเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมีหลักการสำคัญ สื่อสารระหว่างสิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน กับการเชื่อมโยงกับอดีต โดยมีสื่อทันสมัยให้คนรุ่นใหม่ทราบและชวนติดตาม^{๓๐}

การจัดระบบข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์วัดของวัดสวนดอก พระอารามหลวง ผู้ใช้บริการจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ กรรมการชุมชน วัดสวนดอก กล่าวว่า การจัดระบบข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์วัดของวัด จะทำให้เป็นประโยชน์จากผู้ใช้ เป็นแหล่งข้อมูลที่เราต้องการนำไปเผยแพร่ต่างๆ การใช้วัดเป็นแหล่งจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การใช้วัดเป็นแหล่งฝึกฝนจิตใจให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข^{๓๑}

กิจกรรมพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางด้านประวัติศาสตร์วัดในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ ดังนี้

อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ กรรมการชุมชน วัดสวนดอก กล่าวว่า การพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางด้านประวัติศาสตร์วัดในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ ตอบสนองกับคนรุ่นใหม่ ที่มีมือถือเป็นอุปกรณ์ในการสื่อสาร^{๓๒}

รูปแบบข้อปฏิบัติที่เป็นจุดเด่นพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์วัดเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ ดังนี้

อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ กรรมการชุมชน วัดสวนดอก กล่าวว่า จุดเด่นพัฒนาวัตกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์วัดเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมี ทำให้เกิดจุดเด่นอยู่ที่ข้อมูลในการนำเสนอผ่านสื่อ และเข้าถึงง่าย สามารถเชื่อมโยงแหล่งข้อมูลอื่นๆ^{๓๓}

การประเมินผลศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์วัดเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ ดังนี้

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายอโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ, กรรมการชุมชนสวนดอก, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายอโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ, กรรมการชุมชนสวนดอก, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายอโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ, กรรมการชุมชนสวนดอก, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายอโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ, กรรมการชุมชนสวนดอก, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายอโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ, กรรมการชุมชนสวนดอก, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

พระครูกิตติภัทรานุกฤต ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก กล่าวว่า การประเมินผลศูนย์การเรียนรู้ โดยจะสำรวจข้อมูลจากผู้เข้ามาใช้บริการว่ามีจำนวนเท่าไร เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ และมีการประเมินความพึงพอใจผ่านแบบวัดความพึงใจ และมีความการประเมินอยู่ในระดับดีมาก^{๓๔}

ดังนั้น พื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในการออกแบบแนวคิดและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” ของชุมชนในเขตเมือง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน วัดสวนดอก ดังต่อไปนี้

- ๑) ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง
- ๒) พระบรมธาตุเจดีย์
- ๓) พระวิหารหลวง
- ๔) พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ
- ๕) กุเจ้านายฝ่ายเหนือ
- ๖) อนุสาวรีย์ (กุ) ครุบาเจ้าศรีวิชัย
- ๗) มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

แต่ละประวัติศาสตร์มีความสำคัญต่อชุมชนสวนดอก ซึ่งจะขอกกล่าวประวัติของแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนเพียงย่อๆ ดังนี้

๑) ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง

วัดสวนดอก ตั้งอยู่เลขที่ ๑๓๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ห่างจากประตูสวนดอกไปทาง ทิศตะวันตกประมาณ ๑ กิโลเมตร เนื้อที่ของวัดมี ๓๕ ไร่ ๒ งาน ๔๔ ตารางวา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย วัดสวนดอกเป็นวัดที่พระเจ้ากือนาธรรมิกราช กษัตริย์ลำดับที่ ๖ แห่งราชวงศ์มังราย (อาณาจักรล้านนา) เป็นผู้ทรงสร้างซึ่งถือเป็นวัดมังรายเป็นผู้ทรงสร้างซึ่งถือเป็นวัดมังราย (อาณาจักรล้านนา) เป็นผู้ทรงสร้าง ซึ่งถือเป็นวัดที่สำคัญยิ่งในสมัยนั้นที่สำคัญยิ่งในสมัยนั้น สาเหตุที่ พระองค์ทรงสร้างเพราะศรัทธาในพระพุทธศาสนา อีกทั้งเพื่อเป็นสถานที่อยู่และปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์พร้อมกันนั้นก็เป็นที่พุทธศาสนิกชนได้ใช้เป็นสถานที่ทำบุญและประกอบพิธีกรรมตามประเพณีของชาวพุทธอีกด้วย ซึ่งคาดว่าวัดสวนดอกได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ.๑๙๖๒ วัดสวนดอกได้พัฒนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้าน รัฐบาลได้เห็นความสำคัญจึงส่งเสริมสนับสนุน และยกย่องชมเชย พร้อมกับยกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ วัดสวนดอกได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูกิตติภัทรานุกฤต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

๒) พระบรมธาตุเจดีย์

สร้างสมัยพระเจ้ากือนาธรรมิกราช เมื่อปี พ.ศ.๑๙๑๖ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพระสุมนเถระนำมาจากกรุงสุโขทัย เป็นศิลปะลังกาวงศ์ผสมล้านนา ลักษณะฐานสี่เหลี่ยมมีทางขึ้น ๔ ด้าน ชั้นกลางลักษณะระฆังคว่ำแบบเจดีย์ลังกา พระบรมเจดีย์องค์ใหญ่สูง ๒๔ วา ชั้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

๓) พระวิหารหลวง

มีขนาดความกว้าง ๑๒ วา ๒ ศอกยาว ๓๓ วาสร้างเมื่อพ.ศ.๒๔๗๔-๒๔๗๕ โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยและเจ้าแก้วนวลรัฐเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยมีลักษณะพิเศษคือเป็นวิหารโถงไม่มีฝาผนังมีแต่ระเบียงโดยรอบหน้าบันทั้งสองด้านมีลายปูนปั้นแบบเครือเถาศิลปะล้านนาที่สวยงามขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ สมัยเจ้าแก้วนวลรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์สุดท้ายและพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ได้ทรงทราบข่าวการปฏิบัติเครื่องครัดในศิลาวัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย บุตรนายควายและแม่นางอุษา ชาวบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เป็นผู้มึบุญฤทธิ์ มีผู้นิยมศรัทธาปสาทะเลื่อมใสเป็นอันมาก จึงได้ไปกราบอาราธนามาเป็นประธาน ก่อสร้างปฏิสังขรณ์พระวิหาร พระเจดีย์ ซุ้มประตูกำแพง ตามราชศรัทธาของเจ้าพ่อแก้วนวลรัฐและพระราชชายาดารารัศมี ตลอดศรัทธาพุทธบริษัททั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ครูบาศรีวิชัยจึงได้รับอาราธนาเป็นประธาน

๔) อุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ

พระพุทธรูปหล่อด้วยทองสำริด ศิลปะแบบเชียงแสนฝีมือช่างล้านนาและสุโขทัย ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๓ เมตร สูง ๔.๗๐ เมตร หล่อด้วยทองสำริด ซึ่งมีน้ำหนัก ๙ ตื้อ สร้างในสมัยพระเมืองแก้ว เมื่อ พ.ศ.๒๐๔๗ เพื่อเป็นพระประธานในวิหารวัดพระสิงห์ เมื่อหล่อเสร็จไม่สามารถชักลากเข้าเมืองได้ จึงได้ประดิษฐานเป็นองค์พระประธานในพระอุโบสถวัดสวนดอก กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

๕) กู่เจ้าหลวงเชียงใหม่

สถานที่บรรจุอัฐิ ตั้งแต่ปฐมกษัตริย์ถึงพระองค์สุดท้าย พระประยูรญาติ ในตระกูล ณ เชียงใหม่ และผู้สืบเชื้อสายสกุลเจ้าเจ็ดตน เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๒ ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑-๒๔๕๒ พระราชชายาดารารัศมีทรงพิจารณาเห็นว่า (กู่) อนุสาวรีย์เจ้าผู้ครองนครและพระประยูรญาติทั้งหลาย ตั้งอยู่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำปิง ทางทิศตะวันตก (ตลาดวโรรสแถวตรอกข่วงเมรุ) เป็นสถานที่ที่ไม่เหมาะสมเนื่องจากในฤดูฝน น้ำก็มักจะเข้าไปท่วมขังอยู่เป็นประจำ จึงย้ายมาตั้งไว้ที่วัดสวนดอกจนครบทุกวันนี้

๖) กุศรบาเจ้าศรีวิชัย

สถานที่บรรจุอัฐิคุศรบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๐ เพื่อเป็นอนุสรณ์ในคราวที่คุศรบาศรีวิชัยได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดสวนดอก เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๗๕ และเพื่อเป็นที่สักการบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

๔.๑.๒ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.

เชียงใหม่

โครงการธรรมะสัตตมหาสถาน วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ และในพื้นที่ภาคเหนือได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถาน ในพระพุทธศาสนา ตามรอยพระบรมศาสดา ณ สัตตมหาสถาน ตลอดจนการฝึกให้ได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมุ่งหวังให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ธรรม และจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์เพื่อพระศาสนา เป็นศูนย์กลางเรียนรู้หรือ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมร่วมกันของคนในสังคม คือ บ้าน วัดและโรงเรียน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลกิจกรรมโครงการที่ผ่านมา มีข้อค้นพบ ที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรียนรู้หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถาน ผ่านการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วมของเยาวชน เพื่อส่งเสริมและเผยแผ่หลักธรรม นำธรรมะสู่เยาวชนในสถานศึกษา โดยมุ่งหวังให้เยาวชนเรียนรู้หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถาน ที่เป็นหลักฐานปรากฏรูปธรรมตั้งอยู่ โดยถ่ายทอดเป็นนามธรรม เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม ผ่านช่องทางกิจกรรมการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วมของเยาวชน เป็นการสร้างสื่อสร้างสรรค์และปลอดภัย เกิดประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติ และยังสามารถนำมาเป็น “สื่อการเรียนการสอนทางพระพุทธศาสนา” เป็นสื่อการถ่ายทอดพุทธประวัติและพระจริยาวัตรของพระพุทธองค์ได้ดีที่สุด จึงควรให้ความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งมุ่งส่งเสริมให้มีการศึกษาเรียนรู้หลักธรรมพุทธธรรม ณ สัตตมหาสถาน พร้อมกับการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อเป็นการปลูกฝังความสำนึกรักและหวงแหนศาสนสถานอันมีค่าแก่ลูกหลานชาวพุทธ

๑) ประวัติวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง

วัดเจ็ดยอด (พระอารามหลวง) เป็นวัดที่มีความสำคัญและเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ มีโบราณสถานโบราณวัตถุที่ล้ำค่า จนเรียกได้ว่า มีครบทุกประการ คือมีสถานะธรรมสถานะวัตถุ สถานะบุคคล สถานะพิธี ที่บรรพชนได้กระทำและปลูกสร้างไว้ เป็นวัดที่มีชื่อเสียงทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ชาวพุทธรู้จักดี เพราะเป็นวัดที่กษัตริย์แห่งราชวงศ์มังรายสถาปนาขึ้น และวัดนี้ยังใช้เป็นสถานที่ประชุมสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ของโลก เมื่อ ๕๐๐ กว่าปีล่วงมาแล้ว

โบราณสถานต่างๆ ในวัดนี้ได้สร้างความประทับใจให้แก่แขกผู้มาเยี่ยมชมอยู่ตลอดไปอย่างมิเสื่อมเลือน วัดเจ็ดยอดเป็นวัดที่ได้ชื่อว่ามีเจดีย์รูปทรงแปลกที่สุดคือมียอดตั้งแต่บนเรือนธาตุสี่เหลี่ยมถึงเจ็ดยอดเหมือนมหาโพธิ์เจดีย์พุทธคยาที่ประเทศอินเดีย จัดเป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย

ผู้สถาปนาวัดเจ็ดยอด พระเจ้าติโลกราช กษัตริย์องค์ที่ ๙ แห่งราชวงศ์เม็งราย (อาณาจักรล้านนา) เป็นองค์สถาปนาวัดเจ็ดยอดขึ้นในปี พุทธศักราช ๑๙๙๘ (ค.ศ.๑๔๕๕) ณ บริเวณที่ตั้งวัดปัจจุบันนี้ ทรงโปรดให้หมื่นด้ามพร้าคต เป็นนายช่างทำการก่อสร้างอารามขึ้น ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมของชาวพุทธที่เคารพนับถือตันโพธิ์ เพราะตันโพธิ์เป็นที่ประทับของพระพุทธองค์ เมื่อครั้งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ พุทธคยา ประเทศอินเดีย ชาวพุทธจึงถือว่าการเคารพกราบไหว้ตันโพธิ์เป็นการถวายความเคารพแก่พระพุทธองค์เช่นกัน ดังนั้นตันมหาโพธิ์จึงถูกนำมาปลูกไว้ในบริเวณวัดทุกแห่ง ด้วยเหตุนี้เองพระเจ้าติโลกราชจึงให้ข้าราชการไปตัดเอากิ่งตอนตันโพธิ์จากวัดป่าแดงหลวง ซึ่งเป็นตันโพธิ์ที่นำมาจากศรีลังกามาปลูกไว้ในวัดนี้และตั้งชื่อวัดนี้ว่าวัด “โพธารามมหาวิหาร” ซึ่งมีความหมายว่าวัดตันมหาโพธิ์ และไปนิมนต์ พระอุทุมมะปัญญามหาเถระมาเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดนี้

๒) พระบรมธาตุเจดีย์เจ็ดยอด

เจดีย์เจ็ดยอด เป็นโบราณสถานที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย เชื่อว่าถ่ายแบบมาจากมหาโพธิ์เจดีย์พุทธคยาประเทศอินเดียสร้างประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๐ เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๒๐ พระเจ้าติโลกราชโปรดให้จัดการประชุมพระเถรานุเถระทั่วทุกหัวเมืองในอาณาจักรล้านนาแล้วทรงคัดเลือกได้พระธรรมทิน เจ้าอาวาสวัดป่าตาล ผู้ทรงอภิมรรู้ภาษาบาลีเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พระองค์ทรงเป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์ ทำการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งใหญ่เป็นลำดับที่ ๘ โดยทำมาแล้วทั้งในอินเดียและศรีลังกา นับเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

๓) สัตตมหาสถาน

(๑) สัปดาห์ที่ ๑ โพธิบัลลังก์ เสด็จประทับภายใต้ร่มไม้มหาโพธิ์ เสวยวิมุตติสุขตลอด ๗ วัน

(๒) สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์ เสด็จประทับ ณ อนิมิสเจดีย์ ทรงยื่นจ้องพระเนตรดูต้นมหาโพธิ์ โดยมีได้กะพริบพระเนตรตลอด ๗ วัน

(๓) สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกกรมเจดีย์ เสด็จประทับ ณ รัตนจกกรมเจดีย์ ทรงนิมิตจกกรมขึ้น แล้วเสด็จจกกรมอยู่ที่นี่เป็นเวลา ๗ วัน

(๔) สัปดาห์ที่ ๔ รัตนฆรเจดีย์ เสด็จประทับ ณ รัตนฆรเจดีย์ เสด็จไปทางทิศพายัพแห่งตันศรีมหาโพธิ์ ประทับนั่งขัดสมาธิในเรือนแก้วซึ่งเทวดานิรมิตถวาย ทรงพิจารณาพระอภิธรรมตลอด ๗ วัน

ภาพที่ ๔.๒ พระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ
 เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
 เมตตาคณะนักวิจัยสัมภาษณ์ และพระเดชพระคุณหลวงพ่อบาเยียมชมโบราณสถานภายในวัด

(๕) สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ เสด็จไปประทับใต้ร่มไม้ไทร โดยมีชื่อว่า อชปาลนิโครธ ซึ่งเป็นที่พักของคนเลี้ยงแกะ ทรงถูกธิดาทั้งสามของพญามารวัสตีใช้กิริยาอิตถีสตรียั่วพระพุทธรองค์ให้หลงแต่ไม่สำเร็จ พระพุทธรองค์ทรงขับไล่ธิดาทั้งสามออกไปเสีย

(๖) สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์ เสด็จไปประทับนั่งขัดสมาธิภายใต้ร่มไม้จิก โดยมีชื่อว่า มุจลินท์ ทางทิศอาคเนย์แห่งต้นมหาโพธิ์ ตอนนั้นเกิดฝนตกลงมาเป็นเวลา ๗ วัน พญานาคตนหนึ่งมีนามว่า พญามุจลินท์นาคราช เกิดความเลื่อมใสจึงได้แผ่พังพานป้องพระพุทธรเจ้าเป็นเวลา ๗ วัน เมื่อฝนหยุดตก พญานาคก็คลายขนดจำแลงกายเป็นนาคเข้าป่าววายอัญชลีเฉพาะพระพักตร์และจากไป

(๗) สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ เสด็จไปประทับภายใต้ร่มไม้เกด โดยมีชื่อว่า ราชายตนะ ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขตลอด ๗ วัน

๔) พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช

เมื่อพระเจ้าติโลกราชสวรรคตในปี พ.ศ. ๒๐๓๐ พระยอดเชียงรายราชันดาดาได้สืบราชสมบัติแทน โปรดให้สร้างจิตกาธาน (เชิงตะกอน) ขึ้นในวัดนี้เพื่อเป็นสถานที่ฌาปนสถานถวายพระเพลิงพระศพของพระดัยกาธิราชแล้วโปรดให้สร้างพระสถูปใหญ่เพื่อบรรจุพระอัฐิและพระอังคารธาตุของพระเจ้าติโลกราชไว้ในบริเวณวัดสถูปนี้ก่ออิฐถือปูน ทรงมณฑปสี่เหลี่ยมย่อมุมมีซุ้มคูหาเป็นจตุรมุข หลังคาทรงบัวกลม ส่วนเครื่องยอดต่อขึ้นไปก่อเป็นสถูปทรงระฆังกลม ซุ้มคูหาด้านทิศตะวันออกฝังเข้าไปในตัวมณฑป ประดิษฐานพระพุทธรูปนิมิตรูปนูนมารวิชัยหนึ่งองค์

แนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ในวัดเจ็ดยอดมีรูปแบบสำหรับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาแก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม โดยมีวิธีการถ่ายทอด ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาแก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมในวัดหนังสือ แผ่นพับสำหรับแจก มีเจ้าหน้าที่ (ดร.พลสันต์) นำเยี่ยมชมสถานที่^{๓๕}

จรัล ชื่นชอบ ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด กล่าวว่า มีการให้ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์กับคนที่มาในวัด โดยมีวิทยากรเป็นผู้ถ่ายทอด และทางโรงเรียนวัดเจ็ดยอดได้มีโครงการมัคคุเทศก์น้อย โดยนำเด็กนักเรียนมาเรียนรู้ประวัติศาสตร์วัดและพระพุทธศาสนา แล้วมาเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาวัด^{๓๖}

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายจรัล ชื่นชอบ, ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

วิธีการประมวลความรู้และการปรับปรุงความรู้ในกิจกรรมด้านประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาของวัดเจ็ดยอด มีรูปแบบมาตรฐานและลักษณะ ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ตามหลักการข้อ ๒.๑ มีหนังสือ แผ่นพับ พาเยี่ยมชม มีพระภิกษุสามเณรบางส่วนมาช่วยเหลือแนะนำการเผยแพร่ แต่ปัจจุบันนี้ ก็ได้แยกออกไปบ้างก็มี^{๓๗}

พระครูสิริปริยัตยาภิรัต, ผศ. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ทางวัดเจ็ดยอด จัดระบบข้อมูลของวัดโดยการการจัดทำเอกสารต่างๆ จัดข้อมูลสารสนเทศภายในวัด ทั้งด้าน โบราณคดี โบราณวัตถุไว้เพื่อเผยแพร่ทั้งในรูปแบบของหนังสือหรือทางระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งทำให้มี ผู้สนใจเข้ามาศึกษาเป็นจำนวนมาก จากการติดตามผู้เข้าชมเว็บไซต์ของวัด^{๓๘}

ในวัดเจ็ดยอดมีกระบวนการคัดเลือกหรือมอบหมายผู้รับผิดชอบ เพื่อให้ผู้มาวัดได้เข้าถึง ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ในส่วนนี้ก็ได้อาศัยดร.พล สรรค์ สิริเดชนนท์ เข้าร่วมอบรม ประชุมกับทางหน่วยงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยของจังหวัด เชียงใหม่ ได้มาเป็นเจ้าหน้าที่ประจำวัด หลังจากนั้นเมื่อเกิดโรคโควิด - ๑๙ ระบาดก็ได้ทำการปิด ชั่วคราว โครงการจึงหยุดชะงัก^{๓๙}

พระครูสุตพัฒน์นอม, ผศ.ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ทางวัดเจ็ดยอดได้ จัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับผู้ดูแลวัดทั้งพระและฆราวาส กรรมการวัด โดยมีสำนักงานเจ้า คณะจังหวัดและสำนักงานโครงการสัตตมหาสถานภายในวัดเป็นผู้ดูแลข้อมูลพร้อมถ่ายถอดข้อมูล ต่างๆ ของวัด^{๔๐}

จรัล ชื่นชอบ ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด กล่าวว่า การมอบหมายงานนี้ หลวงพ่อเจ้าอาวาสจะเป็นผู้มอบหมายงานให้แก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรเป็นผู้รับผิดชอบเป็นรายบุคคล คนนี้มีหน้าที่ทำ อะไรบ้าง เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายกิจกรรม เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของพระสงฆ์ สามเณรแต่ละรูปด้วย ชาวบ้านมีหน้าที่ให้การช่วยเหลือ โดยที่พระสงฆ์จะส่งข่าวผ่านแอฟพลิเคชั่น

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยาภิรัต, ผศ. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูสุตพัฒน์นอม, ผศ.ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

เช่น โลน์ เมสเซ็นเจอร์ เป็นต้น ขอให้ชาวบ้านไปช่วยงานกิจกรรม เช่น ทำอาหารกล่องแจกทาน ร่วมกับพระสงฆ์ เป็นต้น^{๔๑}

ในการทำหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ ทำให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ผู้รับผิดชอบอันนี้ก็อาศัยหนังสือเป็นหลัก ว่าในสมัยปัจจุบันนี้ ศึกษาประวัติศาสตร์ของวัดเจ็ดยอด หนังสือนี้มีการปรับปรุงมาเรื่อยๆ มา^{๔๒}

อรุณ ชื่นชอบ ไวยาวัจกรวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ได้เรียนรู้ร่วมกันระหว่างพระภิกษุสามเณร และชาวบ้าน โดยผ่านการประสานงาน ร่วมมือกัน เกิดความเข้มแข็งในชุมชนระหว่างชาวบ้านและพระภิกษุสงฆ์สามเณร เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกิดความรักใคร่สามัคคีปรองดองในหมู่คณะ ช่วงก่อนหน้านี้ไม่ค่อยมีกิจกรรมร่วมกัน แต่ปัจจุบันนี้ได้ร่วมงานกิจกรรมกันบ่อยขึ้น ทำให้ชาวบ้านได้เข้ามาคลุกคลี เข้ามาสัมผัสกับตัวตนที่แท้จริงของพระภิกษุสงฆ์สามเณร ว่าท่านทั้งหลายนี้เป็นบุคคลเช่นใด จึงเกิดเป็นความรัก ความผูกพัน ความสามัคคีระหว่างชาวบ้านในชุมชนและพระภิกษุสงฆ์สามเณรภายในวัด^{๔๓}

ในวัดเจ็ดยอดมีหลักการนำความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาออกเผยแพร่ ถ่ายทอดสู่สาธารณชน และมีวิธีดำเนินการในลักษณะ ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ขณะนี้เรามีการทำต่อเนื่องกันมา ว่าพระภิกษุสามเณรที่มาอยู่ที่วัดเจ็ดยอด ได้รับการอบรมชี้แจงเรื่องประวัติของวัดให้พวกเขาได้รับทราบรับรู้ อย่างเช่น คาถา ที่คล้องจองของสัตตมหาสถาน อาตมาได้ไป วัดพระธาตุศรีจอมทองครั้งหนึ่ง ได้ยินตอนที่เขานำพระเนรโหว้พระสวดมนต์ เอาคาถาโหว้พระธาตุแล้วสวด เป็นสิ่งที่เป็นมงคลดียิ่ง ทางวัดเรา ก็มีสัตตมหาสถาน ๗ แห่ง ก็เลยเอาสวด ตอนทำวัตรเย็นวัตรเช้าทุกวัน "ปะฐะมัง โปธิปลลังกัง ทุตยง อานิมีสสะกัง ตะตยง จังกะมะ เสฎฐัง จะตุละกัง ระตะนะฆะรัง ปญฺจะมัง อะชะปาละนิโคธัง ฉฎฐัง ราชะยะตะนัง สัตตะมัง มุจจะลิทัง อะหัง วันทา มิ ทูระโต" พระคาถามีครบทั้ง ๗ สัตตมหาสถาน ง่ายต่อการจดจำ ส่วนเรื่องประวัติของสัตตมหาสถานก็ได้มีการตีพิมพ์เอกสารไว้สำหรับเผยแพร่^{๔๔}

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายจรัล ชื่นชอบ, ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายอรุณ ชื่นชอบ, ไวยาวัจกรวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ดร.พลสรรค สิริเดชนนธ์ ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ด้านประวัติศาสตร์วัด จะผ่านโครงการสัตตมหาสถาน มีการนำนักเรียน นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาเข้ามาศึกษา มาทำกิจกรรมภายในวัด มีการบอกเล่าแบบปากต่อปาก มีรถประชาสัมพันธ์ และใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ก เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น ตัวอย่าง: ไลน์กลุ่ม-กลุ่มแสงบุญ, เฟซบุ๊ก-<https://m.facebook.com/watjedyodoffice>. เป็นต้น^{๔๕}

ในวัดเจ็ดยอดมีการจัดระบบความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์วิธีการ เป้าหมาย ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า คือ เราต้องการไม่ให้อุณชนคนรุ่นหลังลืมว่าประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาและล้านนาของเรา ยาวนาน ลึกซึ้ง ครูบาอาจารย์สมัยก่อน ท่านมีความรู้ในด้านภาษาบาลี สืบเนื่องตั้งแต่มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ของโลก ให้ได้รับรู้ว่าวัดเจ็ดยอดของเรานี้ มีความสำคัญมาก ถัดจากพระเจ้าติโลกราชได้สร้างจำลองเจดีย์นี้มาแล้ว ยังไม่พอยังมีการทำสังคายนาขึ้นมาอีก อันเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง เพราะว่าเป็นอันดับแรกๆ ของโลก อันดับแรกๆ ของประเทศไทย ครั้งที่ ๘ ของโลก จึงถือเป็นสิ่งที่สำคัญ ไปที่ไหนก็มีแต่คนถามว่าอยู่ที่ไหน ก็ตอบไปว่าอยู่วัดเจ็ดยอด เดิมชื่อวัดอะไร ตอบว่าวัดตโปธาราม ชาวบ้านรู้จักในชื่อวัดมหาโพธาราม เป็นวัดทำสังคายนาใช้ไหม ตอบใช่แล้ว แม้แต่ชาวต่างชาติ เช่น คนเมียนมาร์ก็รู้จัก คนอีสาน คนฝรั่ง ที่เคยศึกษาประวัติศาสตร์ก็รู้จักวัดเจ็ดยอด^{๔๖}

ผศ.ดร.เทวัญ เอกจันทร์ ผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายกิจการทั่วไป กล่าวว่า ส่วนมากจะเน้นเรื่องการทำบุญ กิจกรรมการทำบุญแจกทาน แต่ก็มีประวัติความเป็นมาของวัดไว้ให้ผู้สัจจผ่านไปมาได้อ่านหาความรู้กันบ้าง ไม่มีผู้รู้คอยให้คำแนะนำหรือคอยให้ซักถาม ปัจจุบันมีโครงการสัตตมหาสถาน โดยการจัดกิจกรรมให้นักเรียนนักศึกษาเข้ามาเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา แต่ปัจจุบันได้ปิดโครงการลงเป็นการชั่วคราวเนื่องจากโรคโควิด- ๑๙ แต่จะมีการเปลี่ยนชื่อโครงการเร็วๆ นี้ มี อาจารย์ดร.พลสรรค สิริเดชนนธ์เป็นผู้ดูแลโครงการ^{๔๗}

ในวัดเจ็ดยอดมีรูปแบบการบ่งชี้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และมีในลักษณะ ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า รูปแบบการบ่งชี้ อาศัยโบราณสถานเป็นตัวบ่งชี้ว่า พระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาท มีความเจริญรุ่งเรืองแค่ไหน ทางด้านวรรณกรรมของการแต่งชาติต่างๆ ล้านนาของเรานั้นเป็นหนึ่งใน แม้แต่สวดมหาสันติ สวดมหา

^{๔๕} สัมภาษณ์ ดร.พลสรรค สิริเดชนนธ์, ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๔๗} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.เทวัญ เอกจันทร์, ผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายกิจการทั่วไป, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

สันต๊ะยะเกิดขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ ที่แรกยังเคยคิดว่าเกิดขึ้นครั้งแรกที่วัดเจ็ดยอด กลายเป็นว่าไม่ใช่เกิดขึ้นครั้งแรกที่วัดเจ็ดยอด^{๔๘}

จรัล ชื่นชอบ ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด กล่าวว่า มีป้ายความรู้ คำแนะนำติดตั้งตามแต่ละจุดที่สำคัญ ภายใต้วัดและศาสนสถานต่างๆ มีจุดอธิบายถึงประวัติความเป็นมาของสัตตมหาสถานทั้ง ๗ แห่ง ทำให้ผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้รับทราบข้อมูลโดยตรง^{๔๙}

วิธีการประเมินผลด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของวัดเจ็ดยอด และได้กำหนดเป้าหมายในระยะต้น ระยะกลาง และระยะยาว

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ยังไม่มีที่เป็นกิจจะลักษณะ แต่อาศัยว่ามีนักศึกษา ที่เข้ามาทำวิทยานิพนธ์ ถือว่าเป็นการเผยแพร่ไปในตัว ดร.พล สันต์ ก็ได้อาศัยข้อมูลเหล่านี้ในการศึกษาเล่าเรียนจนจบ^{๕๐}

จรัล ชื่นชอบ ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด กล่าวว่า ไม่มีการประเมินผล ด้วยเหตุผลที่ว่ากิจกรรมส่วนใหญ่วัดเป็นผู้จัดเอง ชาวบ้านในชุมชนเป็นเพียงผู้ร่วมกิจกรรม แต่ในอนาคตจะต้องมีการวางระบบนี้ไว้ ต้องมีการวัดผลประเมินผลผ่านการความพึงพอใจของผู้มีใช้บริการหรือใช้ระบบประเมินผ่านไลน์ก็ได้^{๕๑}

การพัฒนานวัตกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

ประสบการณ์ในพัฒนาการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ทางวัดยังไม่เคยมี มีแต่ของกระทรวงวัฒนธรรม ของกรมศิลป์ ตอนหลังสุดเห็นมีแต่ป้ายที่ข้างพระเจดีย์ แต่เป็นของกรมศิลป์^{๕๒}

อรุณ ชื่นชอบ ไวยาวัจกรวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ประสบการณ์ด้านนี้ไม่มี แต่มีนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เข้ามาออกแบบพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้โครงการสัตตมหา

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายจรัล ชื่นชอบ, ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายจรัล ชื่นชอบ, ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

สถาน มีการจัดสื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ มาร่วมทำกิจกรรมภายในวัดตลอด ซึ่งทำให้มีสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์วัดได้เป็นอย่างดี^{๕๓}

การเข้าร่วมรับการฝึกอบรมในกิจกรรมด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในศูนย์การเรียนรู้ของวัดเจ็ดยอด ได้พิจารณาจากแนวคิด ขั้นตอน และหลักเกณฑ์ ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า อันนี้เรามีต้นทุนในการจัดกิจกรรม คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยของเรา มาตั้งห้องเรียนให้พุทธศิลปกรรมเป็นหลักสูตรหนึ่งของการเรียน เป็นต้นทุนอย่างสูงยิ่ง และทุกปี มจร. จะแสดงผลงานนำผลงานส่งเข้าประกวด^{๕๔}

จรัล ชื่นชอบ ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด กล่าวว่า ในฐานะผู้นำชุมชนเมื่อมีโอกาสจะเข้าร่วมกิจกรรมจัดอบรมในโครงการสัตตมหาสถานเสมอ ร่วมกับนักเรียน นักศึกษา และโครงการกิจกรรมต่างๆ ทางด้านพระพุทธศาสนาที่ทางวัดจัดขึ้น^{๕๕}

การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีกระบวนการปฏิบัติ ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า อาศัยทางมจร. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และมีโรงเรียนวัดเจ็ดยอด ได้สร้างเยาวชนเป็นคนนำเที่ยว (ไกด์) ยุวมัคคุเทศก์ให้ได้เข้ามาเรียนรู้ในบางโอกาสได้มานำเที่ยว^{๕๖}

ดร.พลสรณ์ สิริเดชนนท์ ผู้ดูแลวัด กล่าวว่า สัตตมหาสถานของวัดเจ็ดยอด จึงมีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวในแง่ที่ว่าองค์ความรู้ด้านพุทธประวัติความเป็นมาของโบราณสถาน จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความสำคัญของสถานที่นั้นๆ ได้อย่างลึกซึ้ง เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ตลอดจนวิเคราะห์พฤติกรรมผู้คนในอดีตที่มีความสัมพันธ์ต่อแหล่งท่องเที่ยวได้ อย่างเป็นทางการเป็นผล^{๕๗}

การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมีหลักการสำคัญในการปฏิบัติ ดังนี้

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายอรุณ ชื่นชอบ, ไวยาวัจกรวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายจรัล ชื่นชอบ, ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๕๗} สัมภาษณ์ ดร.พลสรณ์ สิริเดชนนท์, ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ความรู้ทางประวัติศาสตร์วัดเจ็ดยอดจะเป็นแหล่งเรียนรู้ยังมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวผู้มีจิตสำนึก ต่อแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวจนเกิดความภาคภูมิใจในมรดกของชาติ เน้นคุณค่าของพระมหากษัตริย์พระเจ้าติโลกราชผู้นำซึ่งเป็นแบบอย่างในการสร้างคุณความดีเพื่อส่วนรวมผ่านร่องรอยหลักฐานที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าจะโบราณสถานวัตถุที่ล้ำค่าเรียกว่ามีครบทุกประการ คือ มีสถานะธรรม สถานวัตถุ สถานบุคคล สถานพิธีที่บรรพชนได้กระทำปลูกสร้างไว้เป็นอนุสาวรีย์^{๕๘}

ดร.พลสรรค สิริเดชนนธ์ ผู้ดูแลวัด กล่าวว่า โบราณสถานที่เรียกว่าสัตตมหาสถาน สถานที่เสวยวิมุตติสุข ๗ แห่ง ๔๙ วัน ของชุมชนวัดเจ็ดยอดจึงมีความสำคัญอย่างสูงในแง่การใช้ความรู้เป็น แนวทางจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของของการสร้างสัตตมหาสถาน จำลองในเอเชียอาคเนย์สมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙ จะทำให้นักท่องเที่ยวระลึกถึงพุทธประวัติและพระปัญญาธิคุณของพระพุทธเจ้า ๓ สัตตมหาสถาน ให้เกิดความจรรู้และเข้าใจแหล่งที่มาตลอดจนความเข้าใจต่อพฤติกรรมของผู้คนในสังคมที่ย่อมสามารถคาดการณ์ไปข้างหน้าได้อย่างถูกต้องและรู้เท่าทันนั้นย่อมทำให้การท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม^{๕๙}

การจัดระบบข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของวัดร้าง่าเป็น ผู้ใช้บริการจะได้รับประโยชน์ มีดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ทางวัดได้นำกุฏิเก่าของเจ้าอาวาสรูปก่อน ที่มรณภาพไป มาจัดรวบรวมข้อมูลทำเป็นศูนย์ข้อมูลของวัด ของพระเจ้าติโลกราช ตอนนี่วัดที่เปลี่ยนเป็นพิพิธภัณฑ์ชั่วคราว มีโครงการจะสร้างใหม่ เป็นอาคาร ๒ ชั้น^{๖๐}

ดร.พลสรรค สิริเดชนนธ์ ผู้ดูแลวัด กล่าวว่า สัตตมหาสถานจำลองวัดโพธารามนั้นมีคุณูปการต่อการท่องเที่ยวทั้ง ในระดับชาติ ระดับชุมชนและท้องถิ่นต่างๆ ด้วยเหตุผลสำคัญดังนี้ ๑.เป็นทั้งโครงสร้างและเนื้อหาสาระที่เป็นรากฐานให้แก่แต่ละสังคม ได้เจริญเติบโต และกลายเป็นองค์ความรู้หรือบทเรียนให้ชุมชนหรือสังคมในท้องถิ่นได้เรียนรู้ และนำไปใช้ประโยชน์เพื่อสร้างสรรค์ลักษณะต่างๆ ของชุมชนหรือสังคมให้มีความเข้มแข็ง มีพลังเป็นต้นทุนเพียงพอที่จะใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ๒. เป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดสำนึกรับผิดชอบ ยอมรับกฎเกณฑ์ กติกาของสังคมอันเป็นอุดมการณ์หลักของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน^{๖๑}

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๕๙} สัมภาษณ์ ดร.พลสรรค สิริเดชนนธ์, ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๖๑} สัมภาษณ์ ดร.พลสรรค สิริเดชนนธ์, ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

กิจกรรมพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ และเป็นไปในลักษณะ ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ก็คืออยู่ตลอดเวลา วัดเรานี้ วัดในจังหวัดเชียงใหม่เรานี้ มีอยู่หลายวัดที่มีต้นทุน เพื่อให้พระพุทธศาสนาเรานี้ กว้างขวาง มั่นคง จะได้เรียนรู้ในการปฏิบัติ นอกจากนี้เรายังมีต้นทุนทางด้านปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ เป็นต้นทุนสูง ทุกวัดในประเทศไทย พอเข้าไปยังวัดนั้น อย่างวัดพระแก้ว ก็มีวัดพระแก้วมรกต วัดหลวงพิชณุโลก ก็คือพระพุทธชินราช มาวัดเจ็ดยอด ก็คือพระเจดีย์เจ็ดยอด และก็มีครั้งหนึ่ง อุดรพันธ์ จันทรวโรจน์ มาสร้าง สร้างหนึ่งเพื่อการเรียนรู้ แสง สี เสียง ประวัติศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่ อุดรพันธ์ ซึ่งขณะนั้นเป็นนายกองค์การบริหารจังหวัดเชียงใหม่ เอาไปสร้างพิพิธภัณฑ์ที่วัดสะดือเมือง ภาพสังคยานา ภาพพระเจ้าติโลกราช พระมหาเถระนั่งทำสังคยานา อยู่ที่นั่นจนกระทั่งปัจจุบันนี้^{๖๒}

ดร.พลสรรค สิริเดชนนท์ ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า เมื่อเยาวชนได้เรียนรู้และสามารถขยายหลักพุทธธรรมที่เป็นความรู้เพิ่มเติม (know late) หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถานที่กำหนดไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเรียนรู้ เพิ่มเติมจากเดิม เพื่อนำมาผลิตสื่อนวัตกรรมสร้างสรรค์ เยาวชนสามารถผลิตสื่อนวัตกรรมสร้างสรรค์ ออกมาจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเรียนรู้ จากการ วิเคราะห์ สังเคราะห์จนเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นแนวความคิดของเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ จากแหล่งเรียนรู้สัตตมหาสถาน นำไปสู่การลงมือปฏิบัติจริง^{๖๓}

รูปแบบข้อปฏิบัติที่เป็นจุดเด่นพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ และมีในลักษณะ ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ปฏิบัติเป็นจุดเด่น คือ ล้านนาของเรา คือ การทำวัด สวดมนต์ ตื่นเช้าทำวัตรเช้า ตอนเย็นทำวัตรเย็น และมีปฏิบัติกัมมัฏฐาน อันนี้เป็นรูปแบบของครูบาอาจารย์ที่นำสืบกันมา เพราะฉะนั้นไม่ใช่มีเฉพาะที่เชียงใหม่ แต่มีโดยทั่วไป แต่ว่ายืนพื้น อาตมาเองอยู่กับหลวงพ่อโพธิรังสี วัดพันตอง ท่านได้ไปอยู่กับครูบาว่านน้ำบ่อหลวง พระสุทธาธรรมเถระหลวงพ่อ ครูบาว่านน้ำบ่อหลวง เมื่อครั้งเป็นเณร ท่านให้รักษา ทำวัตรตอนเช้า ตอนตีสี่ทุกวัน จนกระทั่งได้เป็นเจ้าอาวาสวัดพันตอง และสืบทอดกันมา ไปอยู่กับท่านตั้งแต่เป็นเณร ทำวัตรเช้า ตั้งแต่ตีสี่ ตีสี่ครึ่ง ทุกวัน เข้าสวดมนต์ ก่อนฉันสวดมนต์ ปฏิบัติสังฆาโยฯ ฉันแล้วสวดหลังอาหาร อาภา

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๖๓} สัมภาษณ์ ดร.พลสรรค สิริเดชนนท์, ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

ตะ ปัญจเวทฯ ช่วงเย็น ทำวัตรเย็น ตอนกลางคืน ทำวัตรสวดมนต์ก่อนนอนอีกรอบ อดทนอยู่กับท่าน อันนี้เป็นจุดเด่นของพระสงฆ์ในล้านนา สืบหลักปฏิบัติ กิจวัตร^{๖๔}

ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์ ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า ด้านกระแสนิยมและค่านิยม หรือ มองเห็นแบบแผนของเยาวชน คือ เยาวชนได้เรียนรู้แล้วนำความรู้มาร่วมกันผลิตสื่อวีดิทัศน์หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถาน ๗ แห่ง ถือว่าเป็นการช่วยกันสร้างสรรค์สังคมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ผลิตสื่อที่ปลอดภัย สร้างสรรค์ และเกิดประโยชน์ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน เยาวชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแหล่งเรียนรู้ธรรมะสัตตมหาสถาน ยังเห็นด้วย และชื่นชมในการเรียนรู้ของเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ แสดงความชื่นชมและคล้อยตาม การผลิตสื่อหลักธรรมในรูปแบบนี้ ถือได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ให้ความสนใจและสนับสนุนการเรียนรู้กิจกรรมของเยาวชนในลักษณะนี้^{๖๕}

มีวิธีการประเมินผลศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของ ชุมชนต้นแบบ มีประเด็น ดังนี้

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนดีโก) เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด กล่าวว่า การประเมินผลก็คือ ใน รูปแบบของความศรัทธา นำศรัทธา ญาติโยม เข้าวัดเข้าวา วันพระ..ตั้งแต่มาอยู่ที่วัดเจ็ดยอดก็ไม่ได้ขาด แม้กระทั่งวันเข้าพรรษาออกพรรษา บอกทางศรัทธาเข้าแล้วไม่มีออกนะ คือ ทำบุญตักบาตรวัน พระในตอนเช้า ไม่ว่าวันพระ ในพรรษา ออกพรรษา แต่เดี๋ยวนี้ไม่เหมือนเดิม ไม่ปกติ ก็นำศรัทธา.. ที่ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัว เมื่อก่อนนั้นมีเทศน์ ก่อนโควิดจะมา หกโมงครึ่งศรัทธาญาติ โยมทำวัตรเช้า เสร็จแล้วเจ็ดโมงพระสงฆ์ขึ้น เข้าวิหาร ให้ศีลแล้วก็เทศน์ เทศน์เสร็จแล้วก็ถวายพร พระ อนุโมทนา เป็นอันเสร็จพิธี นี้อันเป็นศรัทธาญาติโยมต่างถิ่นพากันมา มาได้ก็ชวนกันมา อยู่ใกล้ อยู่ไกลก็พากันมา เป็นการเผยแผ่ไปในตัว^{๖๖}

ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์ ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด กล่าวว่า การประเมินของชุมชน นวัตกรรมที่ เยาวชนทำดีเยี่ยมและเห็นด้วยกับกิจกรรมที่เยาวชนได้จัดทำ เยาวชนได้สื่อการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ในสัตตมหาสถาน โมเดลแสดงให้เห็นว่าเยาวชนมีความชื่นชอบในกิจกรรมโครงการเรียนรู้หลักพุทธ ธรรมในสัตตมหาสถาน เพราะได้เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ ได้จริง เป็นการได้ระลึกถึงพุทธประวัติและพระปัญญาคุณของพระพุทธองค์ และเห็นความสำคัญ ตระหนักไว้ในสัตตมหาสถาน เกิดจิตสำนึกรักมรดกทางพระพุทธศาสนาและโบราณสถานอันสำคัญ

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนดีโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๖๕} สัมภาษณ์ ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์, ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนดีโก), เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

นำไปสู่การปฏิบัติบูชาสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป เพราะได้ความรู้จากหลักฐาน หลักธรรมและหลักนำไปปฏิบัติได้จริง คือได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้นอกสถานที่ โดยใช้แหล่งเรียนรู้สัตตมหาสถานเป็นศูนย์กลาง เยาวชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการแสดงออกผ่านช่องทางการผลิตสื่ออย่างสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อสังคม^{๒๗}

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

จรัล ชื่นชอบ ตำแหน่ง, ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด กล่าวว่า อยากให้วัดเป็นชุมชนต้นแบบการเรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ด้านใดบ้าง จุดเด่นของวัดเจ็ดยอด มีโบราณสถานของตัวเจดีย์วัดเจ็ดยอด มีสัตตมหาสถานเป็นศูนย์การเรียนรู้ มีรูปปั้นพระเจ้าติโลกราชและประวัติการสังคายนา ทางวัดเจ็ดยอดเน้นการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียลเน็ตเวิร์ก โดยมีกลุ่มหนุ่มสาวเยาวชนคนรุ่นใหม่คอยให้การสนับสนุน แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์^{๒๘}

สรุปได้ว่า แนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในเขตเมือง พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง จะกล่าวถึงประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง เป็นวัดที่พระเจ้ากือนาธรรมิกราช กษัตริย์ลำดับที่ ๖ แห่งราชวงศ์มังราย อาณาจักรล้านนาเป็นผู้ทรงสร้าง มีพระบรมธาตุเจดีย์ สร้างสมัยพระเจ้ากือนาธรรมิกราช พระวิหารหลวง มีขนาดความกว้าง ๑๒ วา ๒ ศอกยาว ๓๓ วา สร้างเมื่อพ.ศ.๒๔๗๔-๒๔๗๕ โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยและเจ้าแก้ววรัธวัชโอบสกล พระเจ้าแก้วต่อ พระพุทธรูปหล่อด้วยทองสำริด ศิลปะแบบเชียงแสนฝีมือช่างล้านนาและสุโขทัย ปางมารวิชัย กุเจ้าหลวงเชียงใหม่ สถานที่บรรจุอัฐิ ตั้งแต่ปฐมกษัตริย์ถึงพระองค์สุดท้าย พระประยูรญาติในตระกูล ณ เชียงใหม่ และผู้สืบเชื้อสายสกุลเจ้าเจ็ดตน กุครูบาเจ้าศรีวิชัย สถานที่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๐ เพื่อเป็นอนุสรณ์ในคราวที่ครูบาศรีวิชัยได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดสวนดอก เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๗๕ และเพื่อเป็นที่สักการบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป พัฒนาการของชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นพื้นที่มีการขยายตัวทางกายภาพตามการขยายการศึกษา และการขยายตัวของพื้นที่สิ่งปลูกสร้าง

วัดจำเปิง (ตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์วงศ์มังราย ครองเมืองเชียงใหม่ จ.ศ. ๘๐๔ มีอุโบสถไม้สัก สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ กุฎิเจ้าอาวาส สอภารมณ เป็นสถานที่พิธีรับพระกัมมัฏฐาน และรับศีล สถานที่ขึ้น-ลาพระกรรมฐาน ลาจากศีล ๘ เป็นศีล ๕ การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เน้นในการกำหนดรู้ดูอาการ ในฐานทั้ง ๔ คือ กาย เวทนา จิต และธรรม พื้นที่ในการเรียนรู้ด้านรูปแบบของการปฏิบัติของวัดจำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ได้กำหนดรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนานำหน้า

^{๒๗} สัมภาษณ์ ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์, ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายจรัล ชื่นชอบ, ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

(วิปัสสนาญาณิก) หรือปฏิบัติแบบสุทธวิปัสสนาซึ่งประกอบด้วยวิปัสสนาภูมิ ๖ ภูมิแห่งวิปัสสนา วิสุทธิ ๗ โพธิ์ปักขิยธรรม ๓๗

วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เป็นวัดที่มีความสำคัญและเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้สถาปนาวัดเจ็ดยอด พระเจ้าติโลกราช กษัตริย์องค์ที่ ๙ แห่งราชวงศ์เม็งราย มีพระบรมธาตุเจดีย์เจ็ดยอด ถ่ายแบบมาจากมหาโพธิ์เจดีย์พุทธคยาประเทศอินเดีย สร้างประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๒๐ สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โพธิบัลลังก์ สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์ สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกรมเจดีย์ สัปดาห์ที่ ๔ รัตนขรรเจดีย์ สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์ สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช พ.ศ. ๒๐๓๐ พระยอดเชียงรายราชันดดา โปรดให้สร้างพระสถูปใหญ่เพื่อบรรจุพระอัฐิและพระอังคารธาตุของพระเจ้าติโลกราชไว้ภายในบริเวณวัดสถูปนี้ก่ออิฐถือปูน ปัจจุบันมีโครงการธรรมะสัตตมหาสถาน วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ และในพื้นที่ภาคเหนือได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถานในพระพุทธศาสนาตามรอยพระบรมศาสดา ณ สัตตมหาสถาน ตลอดจนการฝึกให้ได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ธรรม และจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์เพื่อพระศาสนา เป็นศูนย์กลางเรียนรู้หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมร่วมกันของคนในสังคม

๔.๑.๓ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

สำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสำนักที่ปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๒ โดยมีพระครูภาวนาวิรัช เจ้าอาวาสเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเป็นพระนักพัฒนาทั้งทางด้านปริยัติศาสนา และปฏิบัติศาสนาแบบรอบด้าน มีกุศลจิตศรัทธาสร้าง อาคารสถานที่ เป็นกุฎิที่พักของพระภิกษุสามเณร แม่ชีโยคี ตลอดถึงผู้เฝ้าในการปฏิบัติธรรม ได้ทำการก่อสร้าง อาคารสถานที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ ทำให้สภาพของวัดแบบเดิม ก็มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าอนุโมทนา ซึ่งมีการจัดระเบียบการก่อสร้าง เป็นส่วน ๆ พร้อมได้ขยายโดยซื้อที่ดินแปลงใหม่หลายแปลง เพื่อก่อสร้างกุฎิสำหรับรองรับผู้เฝ้าในการปฏิบัติธรรมที่เพิ่มขึ้นเรื่อย

พื้นที่ในการเรียนรู้ด้านรูปแบบของการปฏิบัติของวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ได้กำหนดรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนานำหน้า (วิปัสสนาญาณิก) หรือปฏิบัติแบบสุทธวิปัสสนาซึ่งประกอบด้วยวิปัสสนาภูมิ ๖ ภูมิแห่งวิปัสสนา วิสุทธิ ๗ โพธิ์ปักขิยธรรม

๓๗^{๖๙} คือองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ หลักธรรมดังที่กล่าวมานี้เป็นหลักแห่งการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ องค์ธรรมได้แก่ “ปัญญาเจตสิก”

หลักแห่งการปฏิบัติซึ่งมีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาคือพระไตรปิฎกอรุทธกถา และคัมภีร์วิสุทธิมรรค ฎีกา อนุฎีกา ซึ่งมีอยู่แล้วในคัมภีร์ดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งก็สามารถนำมาปฏิรูประดมเข้ากับรูปแบบของการปฏิบัติโดยการใช้แนวทาง “พองหนอ – ยุบหนอ” ตามสายของพระอรุยวงศ์ของมหาสิทธะยาตอซึ่งเป็นที่ยอมรับในการปฏิบัติอย่างกว้างขวาง ปฏิบัติแล้วมีความเข้าใจง่าย นี้จึงเป็นแรงจูงใจแก่ผู้ปฏิบัติ

รูปแบบของการปฏิบัติที่จำเป็นเบื้องต้นของการปฏิบัติคือการใช้องค์บริการภวนาในการฝึกอบรม เพื่อนำมาเป็นอารมณ์กรรมฐานให้อยู่กับปัจจุบันขณะกำหนดรู้ตามความเป็นจริง (วิปัสสนา) ซึ่งเป็นการปฏิบัติแบบง่าย ๆ โดยมีสติกำหนดพิจารณาในปัจจุบันขณะเอาสติปัฏฐานทั้ง ๔ มี กาย เวทนาจิต ธรรมเอามาเป็นอารมณ์กรรมฐานเป็นที่ตั้งแห่งสติกำหนดเป็นสภาวะธาตุรู้ จิตรู้ปรมาตถธรรม กำหนดเห็นเป็นเพียงสภาวะเท่านั้น โดยให้มีสติกำหนดรู้โดยสภาวะ ระลึกรู้ตามดู รู้ปัจจุบันขณะสักแต่ว่าอาศัยระลึกรู้เท่านั้น โดยมีสติระลึกรู้ และมีวิริยะ คือมีความพากเพียรกำหนดภาวนาอย่างจดจ่อต่อเนื่อง มีสัมปชัญญะ คือเห็นตามอาการที่ปรากฏจริง คือปัญญาพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงสภาวะธาตุรู้ (ธาตุ ๔ หรือ มหาภูตรูป) รูปขันธ์ ๑ นามขันธ์ ๔ รวมเป็นกองแห่งขันธ์ คือ ขันธ์ ๕ โดยมีสติกำหนดพิจารณาพระไตรลักษณ์กำหนดรู้ในอรุยสังค ๔ มีมรรคมืองค์ ๘ นำมาเป็นอารมณ์กรรมฐาน ซึ่งการปฏิบัติธรรมนี้ไม่ต้องยุ่งยากอะไรเพียงแต่มีสติกำหนดรู้ตามความเป็นจริง สักแต่ว่าระลึกรู้ ไม่ยึดมั่นไม่ถือมั่นอะไร ๆ ในรูป-นาม ขันธ์ ๕ นี้ให้พิจารณาเห็นเป็นสภาพที่เป็นจริงโดยสภาวะธรรมเท่านั้น (ปรมาตถ) จิตปราศจากการปรุงแต่งซึ่งเป็นหลักของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีอยู่ในกรอบแห่งไตรสิกขา ๓ คือ ศีล สมาธิปัญญา ซึ่งเป็นการขัดเกลากิเลสได้โดยตรงก่อให้เกิดการพัฒนาจิตที่สามารถยกระดับจิตของผู้ปฏิบัติธรรมให้เกิดปัญญาญาณหรือวิปัสสนาญาณนั่นเอง ก็อาศัยรูปแบบการปฏิบัติแบบ “พองหนอ-ยุบหนอ” ซึ่งอาการพอง และอาการยุบของท้องนี้ก็มาจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ โดยนำเอา “อานาปานสติ” ที่เกิดจากลมหายใจเข้าทำให้เกิดท้องพอง ลมหายใจออกทำให้เกิดท้องยุบ ลมไม่มีเข้า ลมไม่มีออก ก็ไม่มีพองไม่มียุบ ซึ่งมีอยู่ในมหาสติปัฏฐาน ๔ ในฐานของกาย คือ กายานุปัสสนาอานาปานบรรพ^{๗๐} นี้ให้นำเอาอานาปานสติกรรมฐานมาเป็นตัวอย่าง เป็นวิธีการกำหนดสติหรือเจริญสติเท่านั้นการพิจารณาเห็นภายในกายอยู่เนื่อง ๆ ก็คือเอาอาการของท้องพอง อาการท้องยุบ มาเป็นอารมณ์กรรมฐานหนึ่งตัวอย่างเท่านั้นนำมาเป็นรูปแบบของวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

^{๖๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑//๒/๒/๖-๗,๒๗๒,๓๑๖. ดูรายละเอียดใน พุ.ป.อ.(ไทย) ๗/๒/๔๐๑, ๔๔๘, ๖๐๑-๖๐๓.

^{๗๐} ที.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๒๗๔/๒๑๐-๒๑๑

ภาพที่ ๔.๓ พระเดชพระคุณ พระภาวนาธรรมาภิรัช วิ
 รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
 ได้เมตตาคณะผู้วิจัยให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔

๑) ประวัติวัดรำเปิง (ตโปทาราม)

พระเจ้าติโลกราช กษัตริย์วงศ์มังราย ครองเมืองเชียงใหม่องค์ที่ ๑๒ จ.ศ. ๘๐๔ มีพระราชโอรสอันประสูติจากพระมเหสีเพียงพระองค์เดียว คือท้าวศรีบุญเรือง เมื่อท้าวศรีบุญเรืองพระชนม์ได้ ๒๐ พรรษา มีคนเท็จทูลพระเจ้าติโลกราชว่าท้าวศรีบุญเรืองเตรียมการจะคิดกบฏ ทำให้ทรงคลางแคลงพระทัย จึงทรงโปรดให้ไปครองเมืองเชียงแสนและเชียงราย ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านในขณะนั้น ณ เมืองเชียงรายนี้เอง ได้เป็นที่ประสูติของพระเจ้ายอดเชียงราย และโดยเหตุที่ประสูติบนยอดเขาสูงในเชียงราย (ยอดดอกบัว) ท้าวศรีบุญเรือง จึงประทานนามพระโอรสว่า “ยอดเชียงราย” ต่อมาพระเจ้าติโลกราชถูกเท็จทูลจากนางหอมุขพระสนมเอกว่า ท้าวศรีบุญเรืองเตรียมการก่อกบฏอีก จึงมีพระกระแสรับสั่งให้ปลงพระชนม์พระมเหสีเสีย และหลังจากนั้นทรงโปรดให้ราชชนัดดา คือพระเจ้ายอดเชียงรายครองเมืองเชียงรายสืบต่อมา ครั้นถึง พ.ศ. ๒๐๓๐ พระเจ้าติโลกราชเสด็จสวรรคต ราชกุมารได้พร้อมใจกันอัญเชิญพระเจ้ายอดเชียงรายขึ้นครองเมืองเชียงใหม่ หลังจากที่จัดการบ้านเมืองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทรงดำเนินการสอบสวนหาผู้ที่เป็นต้นเหตุผู้ให้ท้าวศรีบุญเรืองพระราชมารดาต้องสิ้นพระชนม์ พระองค์ทรงกำหนดโทษให้ประหารชีวิตแก่ผู้ที่เป็นต้นเหตุ แต่โดยที่พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ภายหลังจากที่ได้สั่งให้สำเร็จโทษผู้กระทำผิดได้แล้ว ทรงเกรงจะเป็นเวรกรรมจึงทรงดำริที่จะหาทางผ่อนคลายมิให้เป็นบาปกรรมต่อกันสืบต่อไป ครั้นนั้นมีพระธุดงค์รูปหนึ่งมาจากต่างเมืองได้ปักกลดอยู่ที่เชิงดอยคำตำบลสุเทพที่ตั้งวัดรำเปิงเวลานี้ ได้ทูลพระเจ้ายอดเชียงรายว่า ณ ต้นมะเดื่อได้ห่างจากที่ท่านปักกลดอยู่เท่าใดนัก ได้มีรัศมีพวยพุ่งขึ้นในยามราตรี สงสัยว่าจะมีพระธาตุประดิษฐานอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง พระเจ้ายอดเชียงรายจึงทรงช้างพระที่นั่งอธิษฐานเสี่ยงทายว่า ถ้ามีพระบรมธาตุฝังอยู่จริง และพระองค์จะได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาไปแล้ว ก็ขอให้ช้างพระที่นั่งไปหยุด ณ ที่แห่งนั้น ทรงอธิษฐานแล้วก็ทรงช้างเสด็จไป ช้างนั้นก็ได้พาพระองค์มาหยุดอยู่ใต้ต้นมะเดื่อ พระองค์จึงให้หยุดรอบๆ ต้นมะเดื่อนั้นก็ทรงพบพระบรมธาตุพระเขี้ยวแก้วบรรจุอยู่ในผอบดินแบบเชียงแสน พระองค์จึงทรงทำพิธีสมโภช และอธิษฐานขอเห็นอภินิหารของพระบรมสารีริกธาตุนั้น จากนั้นจึงบรรจุลงในผอบทองแล้วนำไปบรรจุไว้ในพระเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในบริเวณนั้น

๒) อุโบสถ

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ คณะสงฆ์และศรัทธาญาติโยมอุปลัมภ์ ได้มีมติเอกฉันท์ ให้ทำการสร้างอุโบสถหลังใหม่ เป็นประโยชน์ทางสังคมและกิจการทั่วไป จากการรื้อถอนและขุดฐานรากทำให้ทราบว่า การสร้างอุโบสถหลังใหม่นี้เป็นหลังที่ ๓ หลังแรกสังเกตจากฐานรากเป็นอิฐ ชั้นล่างเป็นอิฐเก่า หลังที่ ๒ สร้างทับบนพื้นที่อุโบสถขนาดเท่าเดิม ประมาณหลังปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นอุโบสถแบบมหาอุจน์ ทรงหน้าต่างสูงทวมหัว ต่อมาโดยการอนุมัติของพระเดชพระคุณพระอาจารย์พระสุพรหมญาณเถร (สิริมงคลมหาเถร) ให้ขยายขนาดของหน้าต่าง และเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคา ดำเนินการโดยแม่ชีนิลพรรณ พวงทองคำ (อุตุตมญาณิ) โดยการอุปถัมภ์ของคุณชูศักดิ์ ปญญาวิจักขณ์ และ

ครอบครัว และผู้มีจิตศรัทธา แต่ก็แก้ปัญหาความคับแคบไม่ได้ เพราะพระภิกษุในวัดมีมากกว่า ๕๐ – ๑๐๐ รูป ทุกปี จึงเกิดแรงบันดาลใจร่วมกันของคณะสงฆ์และศรัทธาอุปลัมภ์ สร้างอุโบสถหลังที่ ๓ ขึ้น โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นอเนกประสงค์ คือ อาคารอุโบสถโถงเปิด ๓ ด้าน เป็นพื้นที่พัทธสีมา ขนาด กว้าง ๑๐.๙๐ เมตร ยาว ๒๑.๗๐ เมตร เป็นพื้นที่ทำสังฆกรรมสงฆ์ทุกประเภท และกิจกรรมทั่วไป พื้นที่วิหารคดทั้งหมดเป็นเขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๒๕ เมตร ยาว ๔๐ เมตร เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ เช่น กิจกรรมวันโกน รับศีล ฟังธรรม กิจกรรมวันพระ ทำบุญตักบาตร ฟังธรรม เวียนเทียน บรรพชา กฐิน ผ้าป่า และอื่นๆ วัสดุก่อสร้างพื้นล่างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก อาคารชั้นบนเป็นไม้สักทองทั้งสิ้น มุงด้วยวัสดุกระเบื้องเคลือบ ศิลปะการก่อสร้าง ด้วยเจตนาอนุรักษ์สืบทอดและงานช่าง (สถา) คนเมือง ทั้งงานทอง ลายรดน้ำ แกะสลักไม้ การตกแต่ง เน้นพุทธศิลปกรรมเก่าผสมยุคใหม่ เน้นประโยชน์ใช้สอย สะดวกแก่คนยุคใหม่

๓) วิหารลายคำ

วิหาร ในความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ที่อยู่ของ พระสงฆ์, กุฎ วัด อนึ่ง ในภาษาไทย หมายถึง อาคารที่ ประดิษฐานพระพุทธรูปมักคู่กับโบสถ์^{๗๑} ซึ่งสอดคล้องกับความหมาย ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ว่า วิหาร หมายถึง วัด, ที่อยู่ของพระสงฆ์, ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป คู่ กับโบสถ์^{๗๒} ปัจจุบันวิหารไม่ใช่ที่อยู่อาศัยตามความหมาย เดิมหากเปลี่ยนเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและประกอบ พิธีกรรมทางศาสนา อีกทั้งพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ อธิบายศัพท์และ แปลความหมายที่ชาวพุทธควรรู้ กล่าวถึงคำว่า วิหาร ว่าแต่เดิมนั้นใช้ในความหมายว่าวัด เช่นเดียวกับคำว่า อาราม เช่น เวฬุวันวิหาร เขตวันมหาวิหาร เป็นต้น^{๗๓}

ลายคำล้ำนนาถือเป็นความงดงามทาง ศิลปะอย่างหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการแสดงออกถึงความหลากหลายและความ สามารถทางเชิงช่างได้อย่างชัดเจน ความหลากหลายที่ปรากฏเหล่านั้นแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการความก้าวหน้าทางด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านรูปแบบลวดลาย ด้านเทคนิควิธีการที่มีการ ปรับใช้อย่างเหมาะสม การเลือกใช้วัสดุที่ สอดคล้องกับเทคนิค รวมถึงการนำไปใช้ ประดับตกแต่งงานศิลปกรรมล้ำนนาต่าง ๆ ได้อย่างลงตัวสวยงาม เกิดคุณค่าทางความงาม ที่แสดงตามความหมายตามคตินิยมของล้ำนนา มา อย่างยาวนาน งานศิลปกรรมลายคำล้ำนนาเกิด ขึ้นได้ก็เนื่องจากวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีที่ ผสมผสานกับภูมิปัญญาแบบโบราณสามารถนำ โลหะที่มีความ

^{๗๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๘) หน้า ๓๘๓.

^{๗๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๖๒, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๖๒, หน้า ๘๐.

^{๗๓} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๘) หน้า ๙๘๑.

แข็งตัวแต่มีเนื้อละเอียดผ่าน กรรมวิธีการรีดและตีทุบให้เป็นแผ่นบางเรียบ มีคุณสมบัติบางเบาได้ คนในวัฒนธรรมล้านนา มักเรียกชนิดธาตุโลหะทองคำ (Gold) ว่า "คำ" ส่วนทองเหลือง (Brass) เรียกว่า "ทอง" ไม่เรียกว่า "คำเหลือง" การเรียกชื่อจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทองคำเป็นที่นิยมทั้งในอดีตและปัจจุบันธาตุโลหะชนิดนี้มีมูลค่าสูง และคุณสมบัติที่มีความพิเศษมีสีเหลืองทองมัน วาวเนื้ออ่อนนุ่มสามารถยืดและตีเป็นแผ่นได้ ทองคำที่นำมาตีเป็นแผ่นบางๆ เรียกว่า "ทองคำเปลว" มีคุณสมบัติที่บางเบาสามารถนำไปใช้ได้หลายพื้นที่และหลากหลายรูปทรง นิยมนำไปใช้ในงานประณีตศิลป์ต่างๆ เช่น ปิด ทองเป็นลวดลายประดับโครงสร้างภายในงานสถาปัตยกรรม ปิดทองพระพุทธรูป ปิดทอง องค์พระธาตุเจดีย์ ปิดทองประดับงานแกะสลักเครื่องไม้ต่างๆ เป็นต้น^{๗๔}

๔) การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔

หลักสำคัญในการสอน วัดไร่เปิง (ตโปทาราม) สอนการปฏิบัติเน้นสาระสำคัญในพุทธพจน์ของมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นสำคัญ มาอธิบายเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติธรรม และเน้นในการกำหนดรู้ดูอาการ ในฐานทั้ง ๔ คือ กาย เวทนา จิต และธรรม รูปแบบ การกราบ ยืน เดิน และนั่ง โดยการเข้าไปกำหนดรู้ลมหายใจที่สูดเข้า และผ่อนออก กำหนดว่า พองหนอ ยุบหนอ และหลักการเดินจงกรม กำหนดว่า ขว้างหนอ ซ้าย่างหนอ ตั้งแต่ ๑ ระยะ จนถึง ๖ ระยะ ให้สอดคล้องกับการมีระเบียบวินัยข้อประพฤติปฏิบัติ ในการรักษาศีลต่างๆ เพื่อไม่ให้เกิดความวุ่นวาย ทะเลาะเบาะแว้งกัน เพื่อให้เกิดสติ สมาธิ และปัญญาชัดในรูป นาม ด้วยกฎธรรมชาติ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ผู้ปฏิบัติธรรมจะกำหนดคอร์สเอง เช่น ๓ วัน ๕ วัน จนถึง ๑ เดือนสัปดาห์ วาจาใจ ทุกย่างก้าวในอิริยาบถน้อยใหญ่ตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงหลับนอนและเพื่อให้มีสติ^{๗๕}สัมปชัญญะ รอบรู้ในหลักพุทธธรรมดียิ่งๆ ขึ้น ดังมีรายละเอียดในการเข้าปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๕) สถานที่ขึ้น-ลาพระกรรมฐาน

ดอกบัว ๑๑ ดอก รูปเทียน อย่างละ ๑ ห่อ บัตรประจำตัวประชาชน หรือมีบุคคลที่เชื่อถือได้มารับรอง ชุดขาว เสื้อ ผ้าถุง หรือกางเกงขายาวที่ไม่รัดรูป ผ้าสไบ ไม่สวมเสื้อผ้ารัดรูป และคอกว้าง และกางเกงขบใน (สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมหญิง) สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมชาย ชุดขาว เสื้อ กางเกงขายาว ห้ามใส่กางเกงขาสั้น แต่งตัวให้เรียบร้อย ของใช้จำเป็น เช่น สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ผ้าเช็ดตัว ไฟฉาย

^{๗๔} กองงานเลขานุการวัดไร่เปิง (ตโปทาราม), วิหารลายคำ “พระพุทธอะตะปามหามุนีปฏิมากร, (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ หจก. ฌรัฐพลการพิมพ์, ๒๕๖๔), หน้า ๖๒.

^{๗๕} พระครูภาวนาวีรช (สุพันธ์ อาจิณฺณสีโล), สรรพธรรม ๒ ตอนวิถึบุญ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่: สมศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๕๗): ๘.

(หากไฟฟ้าดับ) นาฬิกาปลุก^{๗๖} พิธีลาศีล (ลากลับบ้าน) ลากจากศีล ๘ เป็นศีล ๕ เวลา ๐๖.๓๐. น. หลังทำวัตรปฏิบัติธรรมภาคเช้าเสร็จ

๖) กุฎิเจ้าอาวาส สถานที่สอบและส่งอารมณ์กรรมฐาน

ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรมที่สำนักงานแม่ชี (ผู้ปฏิบัติธรรมหญิง) หรือที่สำนักงานสงฆ์ (ผู้ปฏิบัติธรรมชาย) เวลา ๐๗.๐๐ - ๐๘.๐๐ น. ของทุกวัน พิธีรับพระกัมมัฏฐาน และรับศีล ๘ เวลา ๐๘.๐๐ น. ของทุกวัน เว้นวันพระ

แนวคิดการออกแบบพัฒนาศูนย์ของชุมชนด้านการปฏิบัติธรรมแนวสติปัฏฐาน ๔ ในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมวัดรำเปิง มีรูปแบบสำหรับการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ดังนี้

พระภิกษุธรรมมาภิรัช เจ้าอาวาสวัดรำเปิง ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ กล่าวว่า รูปแบบการปฏิบัติ สอนในแนวสติปัฏฐาน ๔ ที่ว่ากำหนดแบบพองหนอ-ยุบหนออะ อันนี้ก็เป็นแบบที่ครูบาอาจารย์พระเดชพระคุณหลวงพ่อดำเจ้าคุณพระพรหมมงคล ที่ท่านก็ได้ศึกษาเรียนรู้มาจากวัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ แล้วก็เรียนมาจากประเทศพม่าด้วยนะ นี่ก็เป็นรูปแบบที่สืบทอดกันมา ตามที่ท่านได้ เป็นตัวอย่างเป็นรูปแบบ เป็นต้นแบบ ที่ทำกันมาอย่างต่อเนื่อง ทุกวันนี้เราก็สอนกันมาตามแนวนี้^{๗๗}

พระครูวินัยธรอินจันท์ กนตสีโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดรำเปิง กล่าวว่า วิปัสสนากรรมฐาน สอนเรื่องกาย เวทนา จิต ธรรม เป็นต้น^{๗๘}

พระปลัดพิเชษฐ์ ญาณวโร (กรรณิการ์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดรำเปิง กล่าวว่า มีวิธีการถ่ายทอดในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ โดยการสาธิตการปฏิบัติธรรม โดยพระภิกษุและแม่ชี^{๗๙}

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกร วัดรำเปิง กล่าวว่า ทางวัดมีขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้ โดยผ่านหลักการหรือหลักสูตรการสอนวิปัสสนาฯ^{๘๐}

วิธีการประมวลความรู้และการปรับปรุงความรู้ในกิจกรรมภาวนาของวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีรูปแบบมาตรฐาน ดังนี้

^{๗๖} กองงานเลขานุการ ประวัตินิต สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่แห่งที่ ๒ วัดรำเปิง (ตโปทาราม), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๕๒): ๕๘-๕๙.

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระภิกษุธรรมมาภิรัช, เจ้าอาวาสวัดรำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรอินจันท์ กนตสีโล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดรำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาศักดิ์ชัย สติสมปนโน, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดรำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๘๐} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกรวัดรำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

พระครูวินัยธรอินจันท์ กนตสีโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดร่ำเปิง กล่าวว่า รูปแบบมาตรฐานในลักษณะมีการสอบกราบสตีปีฐาน ๔ รูปแบบ การสอบอารมณ์และให้ธรรมะ^{๘๑}

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง กล่าวว่า หลักสูตรมีการปรับปรุงผ่านเฟสบุ๊ก ไลน์ มีศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่แห่งที่ ๒ มีผู้เข้ามาศึกษาวิจัยค้นคว้าวิปัสสนาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ประชาชน ยกตัวอย่างเช่น วิทยานิพนธ์ เรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติของโยคาวจรที่มาปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง เป็นต้น^{๘๒}

ในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิงมีกระบวนการคัดเลือกหรือมอบหมายมีผู้รับผิดชอบงาน เพื่อให้ผู้มาวัดได้เข้าถึงความรู้ ดังนี้

พระครูวินัยธรอินจันท์ กนตสีโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดร่ำเปิง กล่าวว่า มีสำนักงานของทางวัด แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ ๑. สำนักงานสงฆ์และมุมนุบาล ๒. สำนักงานแม่ชีและผู้ปฏิบัติธรรมอุบาสิกา^{๘๓}

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง กล่าวว่า ภายในวัดได้แบ่งเป็นฝ่าย -ฝ่ายวิปัสสนา โดยเฉพาะ -ฝ่ายปกครอง -ฝ่ายการศึกษา -ฝ่ายอาคารสถานที่ โดยได้แบ่งงานรับผิดชอบ^{๘๔}

การทำหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ ทำให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ในกระบวนการปฏิบัติที่เป็นเทคนิคเฉพาะ ดังนี้

พระครูวินัยธรอินจันท์ กนตสีโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดร่ำเปิง กล่าวว่า ได้รับความรู้ประสบการณ์จากผู้มาปฏิบัติธรรม เรื่องอารมณ์ที่เขาเล่ามาให้ฟัง เราก็มียุทธวิธีเฉพาะเป็นคนๆ ไป ไม่เหมือนกัน^{๘๕}

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง กล่าวว่า ทำให้บริหารจัดการเป็นระบบ ทำให้ผู้มาปฏิบัติธรรมได้รับความพึงพอใจในการบริการของวัด^{๘๖}

ในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิงมีหลักการนำความรู้ออกสู่พื้นที่สาธารณะและมีดำเนินการในลักษณะ ดังนี้

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรอินจันท์ กนตสีโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), , ที่อยู่ เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๘๒} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๘๓} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรอินจันท์ กนตสีโล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

^{๘๔} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๘๕} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรอินจันท์ กนตสีโล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

^{๘๖} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

พระครูวินัยธรอินจันท์ กนต์สีโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดร่ำเปิง กล่าวว่า มีนำความรู้ออกสู่พื้นที่สาธารณะโดยวิธีการบรรยายธรรม และสอนวิปัสสนากรรมฐาน^{๘๗}

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง กล่าวว่า มีพระวิปัสสนาจารย์ให้ความรู้โดยผ่านสาขาวิปัสสนาของวัดร่ำเปิงภายในประเทศ-วิทยาลัยสถานสงเคราะห์, อำเภอเกาะคา ลำปาง, อำเภอแม่แตง วัดธาราธิปไตยชัยประดิษฐ์, สำนักงานสัญญาโตแม่ชี อำเภอต๋อยสะเก็ด, ในต่างประเทศ จีน, อินเดีย, เม็กซิโก^{๘๘} เป็นต้น

ในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมของท่านมีการจัดระบบความรู้ด้านการปฏิบัติธรรม มีวัตถุประสงค์ วิธีการ เป้าหมายอย่างไร

นายวินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง กล่าวว่า ในวัดมีการจัดระบบเทคโนโลยี มีติดตั้งระบบทีวี และถ่ายทอดสดทางเฟซบุ๊ก ฯลฯ^{๘๙}

ในวัดสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิงมีรูปแบบการบ่งชี้ความรู้ของการปฏิบัติธรรม มีลักษณะดังนี้

พระครูวินัยธรอินจันท์ กนต์สีโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดร่ำเปิง กล่าวว่า มีรูปแบบการบ่งชี้ความรู้ของการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติธรรมเป็นหลัก ตามแนวสติปัฏฐาน ๔^{๙๐}

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง กล่าวว่า มีรูปแบบในการสอบอารมณ์ แบบประเมินความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรม^{๙๑}

วิธีการประเมินผลการปฏิบัติธรรมและกำหนดเป้าหมายในระยะต้น ระยะกลาง และระยะยาว ดังนี้

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง กล่าวว่า มีการประเมินผล ๓ วันเป็นอย่างน้อย, ๗ วัน, ๑๕วัน และ ๑ เดือน ทวนญาณ^{๙๒}

๔.๑.๒.๒ การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรอินจันท์ กนต์สีโล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

^{๘๘} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๙๐} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรอินจันท์ กนต์สีโล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

^{๙๑} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๙๒} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ประสบการณ์ในพัฒนาการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนของวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม ดังนี้

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกรวัดรำเปิง กล่าวว่า ได้มีการออกแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนของวัดมาก่อนที่จะทำวิทยานิพนธ์ แรงจูงใจให้โยคาวจรมาปฏิบัติธรรม^{๙๓}

การเข้าร่วมรับการฝึกอบรมในกิจกรรมด้านการปฏิบัติธรรมในศูนย์การเรียนรู้ของวัด รำเปิง มีการพิจารณาจากแนวคิด ขั้นตอน และหลักเกณฑ์ ดังนี้

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกรวัดรำเปิง กล่าวว่า ศรיתהเจ้าอาวาสแล้วเข้ามาบวชอยู่วัดรำเปิง ๑ พรรษา และได้ปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องจนทางวัดได้มอบหมายหน้าที่ให้เป็นไวยาวัจกรเป็นเวลา ๒๐ กว่าปี^{๙๔}

การพัฒนาวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีกระบวนการปฏิบัติ ดังนี้

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกรวัดรำเปิง กล่าวว่า การมีผ่านการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ประชาชน พุทธศาสนิกชน โดยเทศนาส่งเสริมการปฏิบัติธรรม มีแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์^{๙๕}

การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ ดังนี้

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกรวัดรำเปิง กล่าวว่า ด้านการปฏิบัติธรรมการส่งเสริมการเรียนรู้จะเน้นให้มีความรัก ความสามัคคี ความเมตตาต่อกัน^{๙๖}

การจัดระบบข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมของวัดรำเปิง ผู้ใช้บริการจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกรวัดรำเปิง กล่าวว่า การจัดระบบข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมของวัดโดยทางวัดได้ทำสรุปข้อมูล เป็นรายเดือน รายปีเป็นประจำอยู่แล้ว^{๙๗}

กิจกรรมพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางด้านการปฏิบัติธรรม ในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ และเป็นไปในลักษณะ ดังนี้

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกรวัดรำเปิง กล่าวว่า ทางวัดมีกิจกรรมบวชพระ สามเณร แม่ชี บวชชาวต่างประเทศ (ประเทศจีน) มาโดยตลอด^{๙๘}

^{๙๓} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดรำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๙๔} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดรำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๙๕} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดรำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๙๖} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดรำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๙๗} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ไวยาวัจกร วัดรำเปิง (ตโปทาราม), ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๙๘} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

รูปแบบข้อปฏิบัติที่เป็นจุดเด่นพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ ดังนี้

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกรวัดรำเปิง กล่าวว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นจุดเด่นพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมี และได้รับรางวัลชุมชน ศิล ๕ วัดพัฒนาตัวอย่าง วัดปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๒ ในจังหวัดเชียงใหม่^{๙๙}

วิธีการประเมินผลศูนย์การเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ ดังนี้

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกรวัดรำเปิง กล่าวว่า วิธีการประเมินผลศูนย์การเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ และทำให้ทราบว่าผู้มาบริการทั่วโลกเพิ่มขึ้นทุกปี^{๑๐๐}

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

วินัย หวันชัยศรี ไวยาวัจกรวัดรำเปิง กล่าวว่า ขอให้พัฒนาเป็นข้อมูลเรียนรู้ในเรื่องการปฏิบัติธรรมของวัด^{๑๐๑}

สรุปได้ว่า ในส่วนที่ ๑ ผลการศึกษาวิจัยแนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในเขตเมือง จำนวน ๓ ชุมชน คือ

๑. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ของชุมชนในเขตเมือง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน วัดสวนดอก ประกอบด้วย

- ๑) ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง
- ๒) พระบรมธาตุเจดีย์
- ๓) พระวิหารหลวง
- ๔) พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ
- ๕) กุเจ้านายฝ่ายเหนือ
- ๖) อนุสาวรีย์ (กุ) ครุบาเจ้าศรีวิชัย
- ๗) มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

^{๙๙} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

๒. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ของชุมชนในเขตเมือง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

- ๑) ประวัติวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง
- ๒) พระบรมธาตุเจดีย์เจ็ดยอด
- ๓) พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช
- ๔) สัตตมหาสถาน
  - (๑) สัปดาห์ที่ ๑ โภธิบัลลังก์
  - (๒) สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์
  - (๓) สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกรมเจดีย์
  - (๔) สัปดาห์ที่ ๔ รัตนขรรเจดีย์
  - (๕) สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ
  - (๖) สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์
  - (๗) สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ

๓. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “การปฏิบัติธรรม” วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ ของชุมชนในเขตเมือง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างพัฒนาพื้นที่เรียนรู้และนวัตกรรมการรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติพระกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ และสถานที่สำคัญในการปฏิบัติธรรมประกอบด้วย

- ๑) ประวัติวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)
- ๒) พระบรมธาตุเจดีย์
- ๓) อุโบสถ
- ๔) วิหารลายคำ
- ๕) การปฏิบัติแนวสติปัฏฐาน
  - (๑) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน
  - (๒) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน
  - (๓) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน
  - (๔) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน
- ๖) สมาทาน ลา พระกรรมฐาน
- ๗) สอบ ส่ง อารมณฺ์พระกรรมฐาน

ส่วนการออกแบบ พัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ แนวคิดของผู้เชี่ยวชาญ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละศูนย์การเรียนรู้ได้

ได้ให้แนวทางในการนำพัฒนาและออกแบบเว็บไซต์ด้วยโปรแกรมปฏิบัติการ Google Sites, นวัตกรรมชุดความรู้แบบ PDF, E-Book และผ่านช่องทางการสื่อสารข้อมูลทั้ง ๓ ศูนย์การเรียนรู้ ด้วยการใช้ QR Code เพื่อให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบของสังคมไทย

๔.๒ ผลการศึกษาวิจัยเพื่อใช้ในการออกแบบ พัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ในยุค ๔.๐

ส่วนนี้ เป็นผลการศึกษาวิจัยเพื่อใช้ในการออกแบบ พัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการสังเคราะห์แนวคิดของผู้เชี่ยวชาญที่ได้ให้แนวทางไว้ว่าพัฒนาและออกแบบ Google Sites, QR Code และชุดความรู้ เพื่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบของสังคมไทย

๔.๒.๑ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ โดยใช้โปรแกรม Google Sites

Google Sites คือโปรแกรมของ Google ที่ให้บริการสร้างเว็บไซต์ สามารถสร้างเว็บไซต์ได้ง่าย ปรับแต่งรูปลักษณ์ได้อย่างอิสระ และสามารถรวบรวมความหลากหลายของข้อมูลไว้ในที่เดียว เช่น วิดีโอ, ปฏิทิน, เอกสาร อื่นๆ ทำให้ช่วยอำนวยความสะดวกได้เป็นอย่างมาก ในการแก้ไขหน้าเว็บจะเป็นกลุ่ม หรือ ทั้งองค์กร^{๑๐๒}

รู้จักกูเกิลไซต์ (Google Sites)^{๑๐๓}

- ๑) Google Sites ให้บริการครั้งแรกเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๑
- ๒) สร้างเว็บไซต์ได้สุดแสนจะง่ายดาย ใช้เวลานาทีก็โชว์ผลงาน
- ๓) ไม่จำเป็นต้องรู้ภาษาเขียนเว็บ (HTML) ให้ปวดหัว แค่ใช้เวิร์ดพิมพ์งานเป็นก็เริ่มได้เลย
แถมเมนูเป็นภาษาไทยอีกต่างหาก
- ๔) มีแบบเทมเพลตสำเร็จรูปให้เลือกมากมาย คล้ายๆ กับแบบสำเร็จเพาเวอร์พอยต์
- ๕) สามารถแชร์เว็บให้เพื่อนๆ ร่วมสร้างสรรค์ได้
- ๖) เป็นระบบที่ครอบคลุม เอามาใช้ด้วยกันได้เลย เช่น อีเมล (Gmail) ปฏิทิน (Calendar) เอกสาร (Documents) ยูทูบ (YouTube) อัลบั้มภาพ (Picasa) แผนที่ (Map) ฯลฯ

^{๑๐๒} นกตล เพ็ญประชุม, คู่มือการใช้งาน Google Sites, หน้าคำนำ.

^{๑๐๓} Google Sites คืออะไร, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://docs.google.com/document/> (๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔)

Google Sites ทำอะไรได้บ้าง

- ๑) กำหนดรูปลักษณะของเว็บไซต์ของคุณ
- ๒) สร้างเพจย่อยเพื่อให้เนื้อหาของคุณน่าสนใจ
- ๓) เลือกประเภทเพจ, เว็บเพจประกาศ, ตู๋เก็บเอกสาร
- ๔) ให้เนื้อหาในเว็บไซต์ของคุณ เช่น วิดีโอ, เอกสารออนไลน์, Picasa แสดงสไลด์ภาพถ่าย, gadgets | Google และไฟล์แบบออฟไลน์ในตำแหน่งกลางหนึ่ง
- ๕) ให้เว็บไซต์ของคุณเป็นส่วนตัวหรือสาธารณะตามที่คุณต้องการ
- ๖) ค้นหาใน Google เนื้อหาของเว็บไซต์ที่มีเทคโนโลยีการค้นหา Google
- ๗) เรียนรู้พื้นฐานของ Google เว็บไซต์และเริ่มต้นสร้างเว็บไซต์ของคุณเองการใช้งาน

Google site

๘) Google Sites เป็นแอปพลิเคชันออนไลน์ที่ทำให้การสร้างเว็บไซต์ของทีมกลายเป็นเรื่องง่าย

๙) แก๊ไขเอกสาร เมื่อใช้ Google Sites ผู้คนสามารถรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายไว้ในที่เดียวได้อย่างรวดเร็ว ได้แก่ วิดีโอ ปฏิทิน งานนำเสนอ ไฟล์แนบ และข้อความ และสามารถใช้งานร่วมกับกลุ่มเล็กๆ ทั้งองค์กรหรือทั้งโลก เพื่อดูหรือแก้ไขได้อย่างง่ายดาย

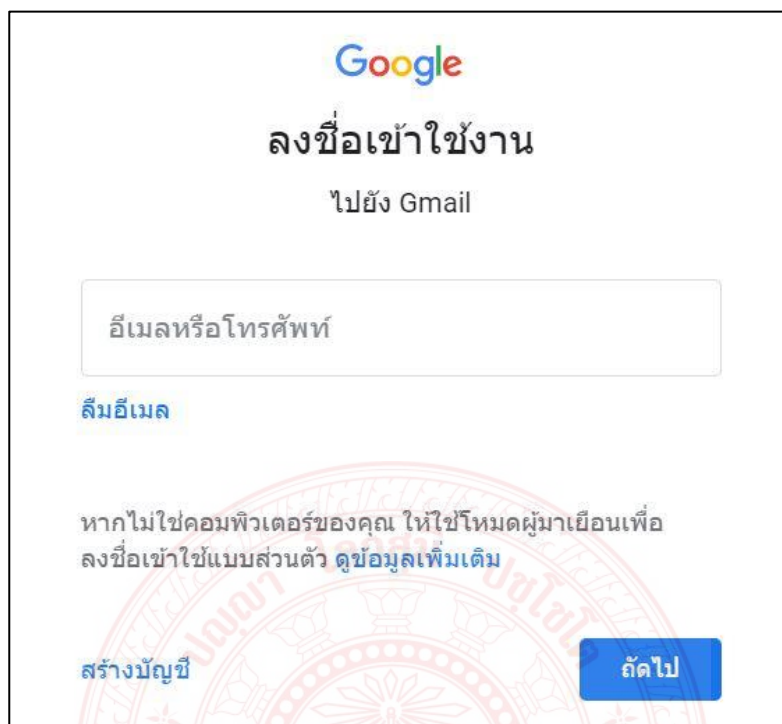
- ๑๐) สามารถใช้ Free Account ไว้ที่ ๑๐๐ MB
- ๑๑) จำนวนหน้าเว็บเพจไม่จำกัดการใช้งาน Google site

ข้อจำกัดของ Google site^{๑๐๔}

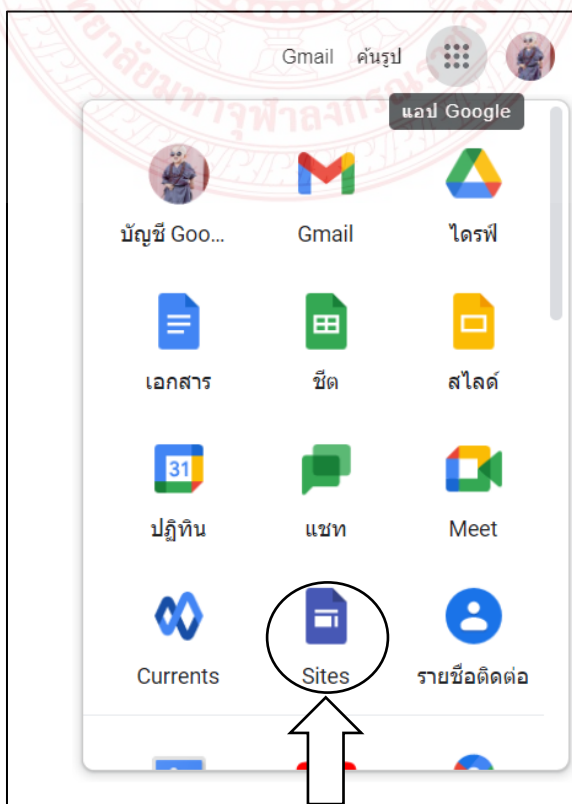
- ๑) พื้นที่จัดเก็บ ๑๐ Gb (GB=กิกะไบต์)
  - ๒) ยังมีปัญหาเรื่องการใช้งานร่วมกับ script อื่นๆ
  - ๓) เว็บไซต์อยู่ภายใต้ Google ทำให้ domain name ยาว
  - ๔) ทำได้เฉพาะเมื่อต่ออินเทอร์เน็ตเท่านั้น
  - ๕) ขนาดไฟล์สูงสุด ๑๐ MB (MB=เมกะไบต์)
- เฉพาะพื้นที่เว็บไซต์ไม่เกิน ๑๐๐ MB แต่หากรวมเป็นสมาชิกบริการอื่นๆ ของกูเกิ้ลตัวอื่นๆ เช่น ยูทูป (YouTube), ไดรฟ์ (Drive), ปฏิทิน (Calendar), อัลบั้มภาพ (Picasa) แล้วไม่เกิน ๑๐ GB

^{๑๐๔} แหล่งเดียวกัน.

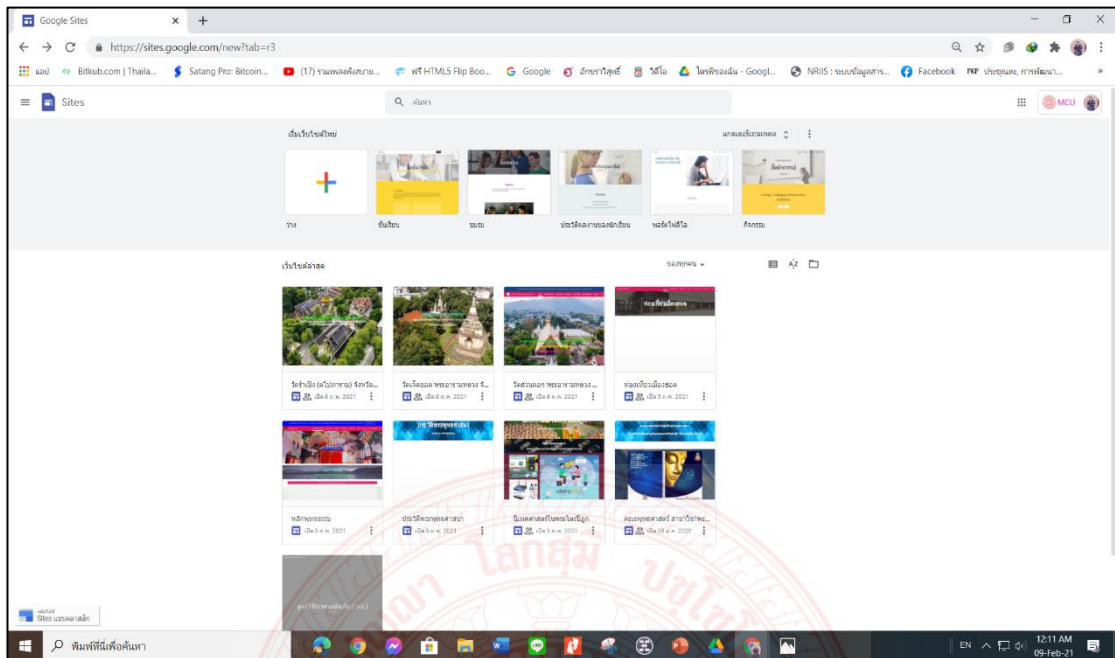
ภาพที่ ๔.๔ เข้าใช้งาน Google site โดยการเข้าล็อกอินลงชื่อเข้าใช้งาน

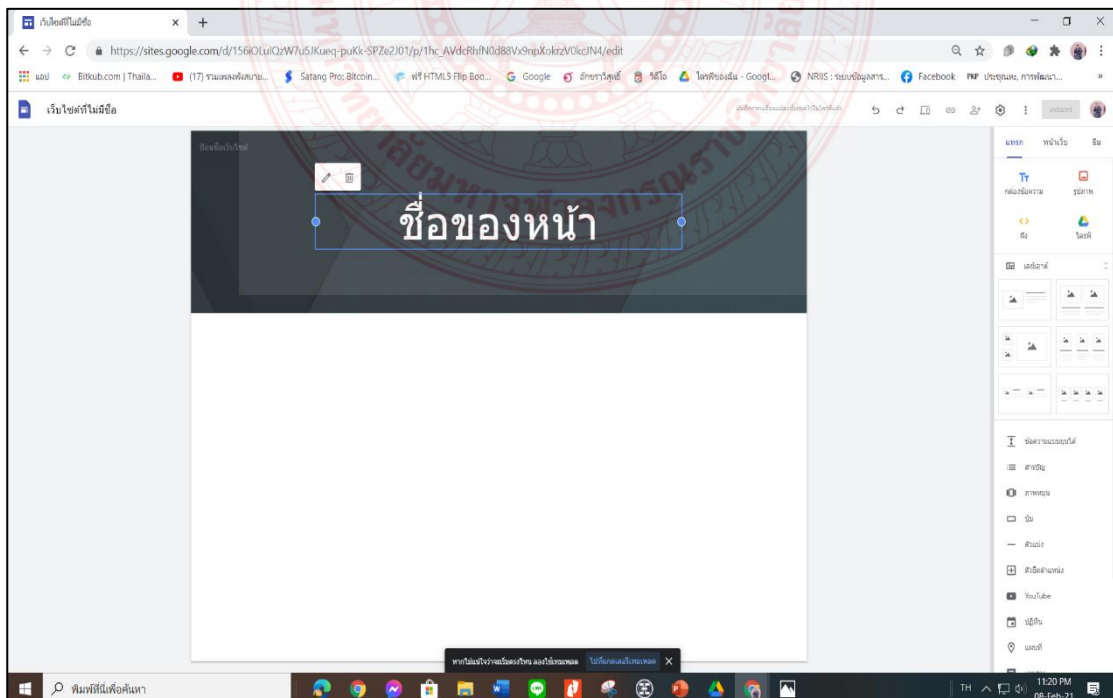
ภาพที่ ๔.๕ คลิกเมา์เริ่มต้นใช้งานโดยการคลิกเลือก Sites

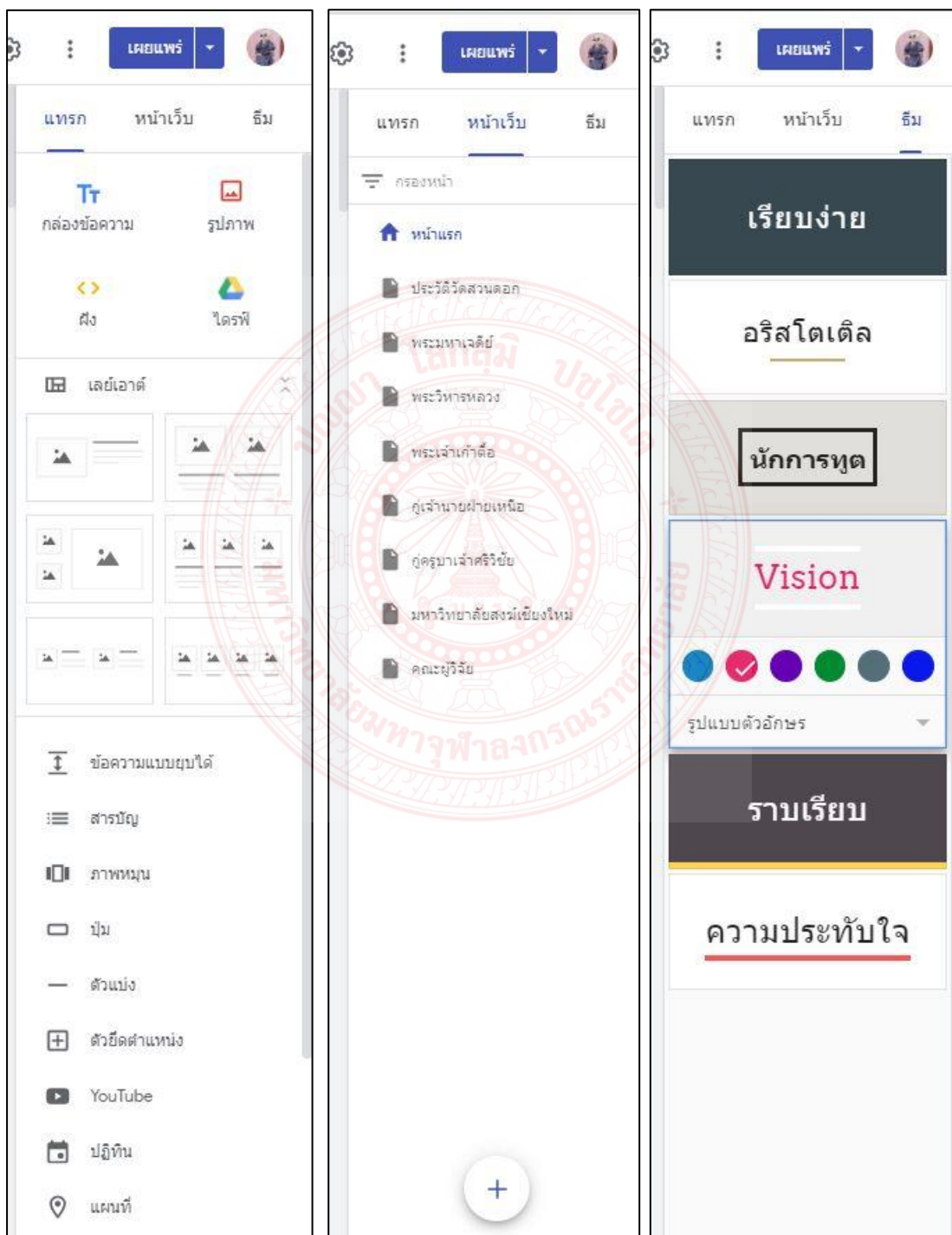
ภาพที่ ๔.๖ เลือกธีมเพลตในรูปแบบที่ต้องการแล้วคลิกเข้าหน้าแรกของ Google site

ภาพที่ ๔.๗ เข้าสู่หน้าแรกของการสร้างเว็บไซต์ด้วยโปรแกรม Google site

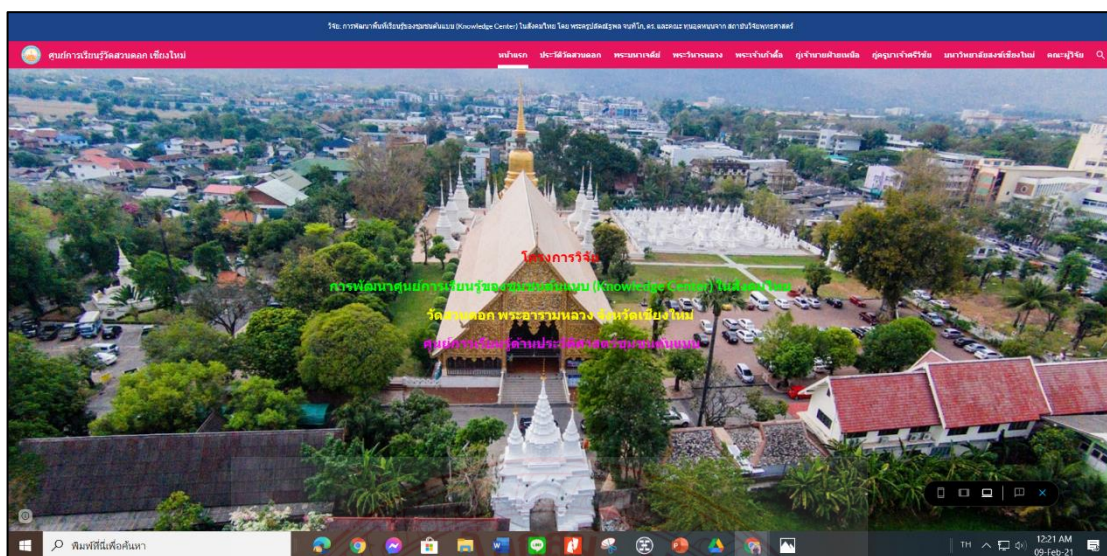

ภาพที่ ๔.๘ เข้าสู่เมนู แทรก เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ผลงานในเว็บไซต์
สร้างเมนูหน้าเว็บใหม่ หรือสร้างแบบลิงค์ใหม่
เลือก อิม ตามความต้องการ

ภาพที่ ๔.๙ ตัวอย่างการสร้างเว็บไซต์ด้วยโปรแกรม Google site

๔.๒.๒ ผลการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

ในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ณ วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบของสังคมไทยให้มีการพัฒนา นวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อน ประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

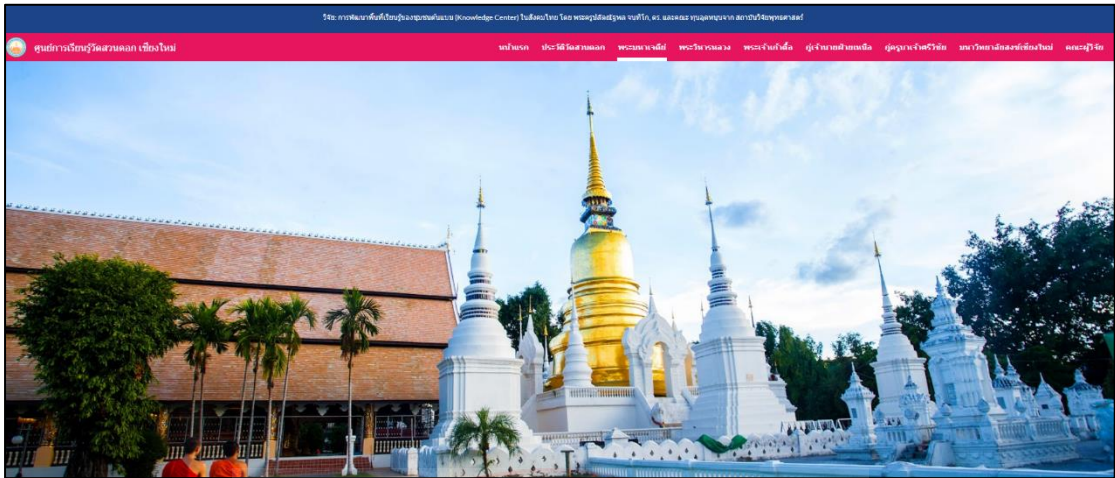
๑. พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ของชุมชนในเขตเมือง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน วัดสวนดอก ประกอบด้วย

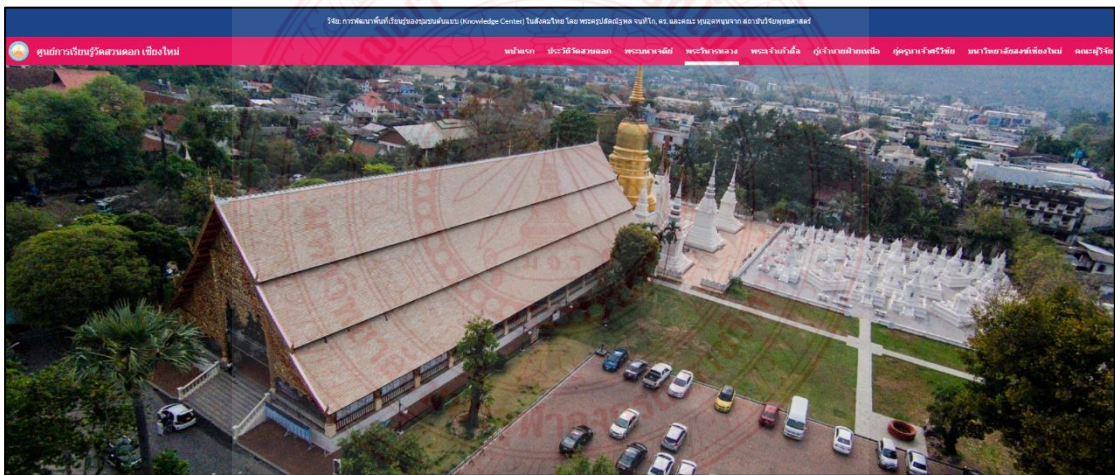
ภาพที่ ๔.๑๐ ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง พื้นที่เรียนรู้ด้าน ประวัติศาสตร์ชุมชน

ภาพที่ ๔.๑๑ พระบรมธาตุเจดีย์ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน

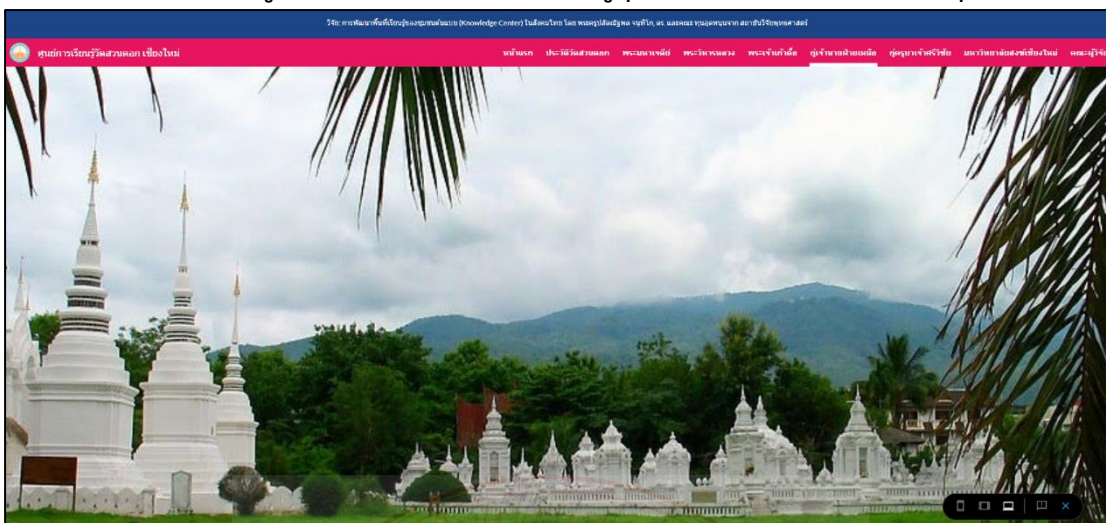
ภาพที่ ๔.๑๒ พระวิหารหลวง พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน

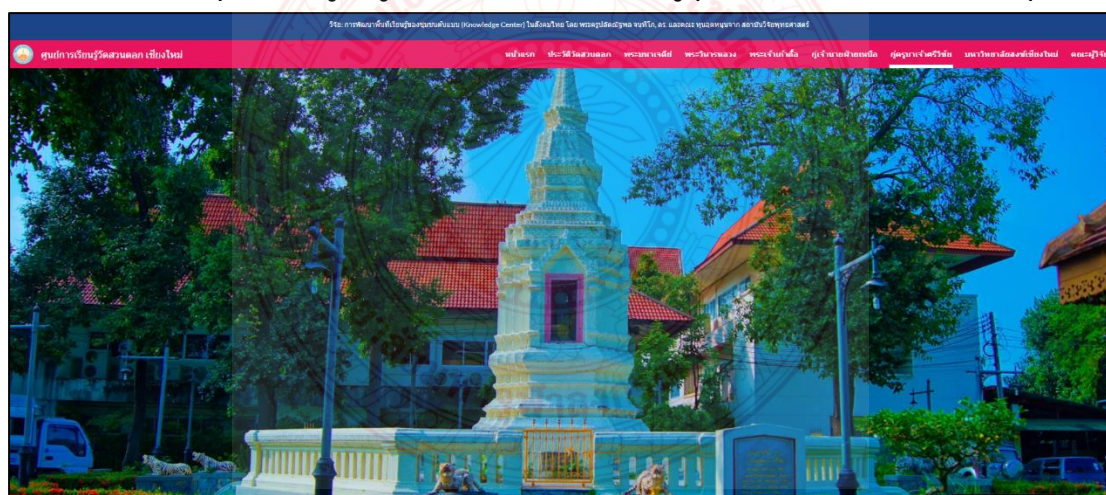
ภาพที่ ๔.๑๓ พระอุโบสถพระเจ้าเก้าเกี้ยว พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน

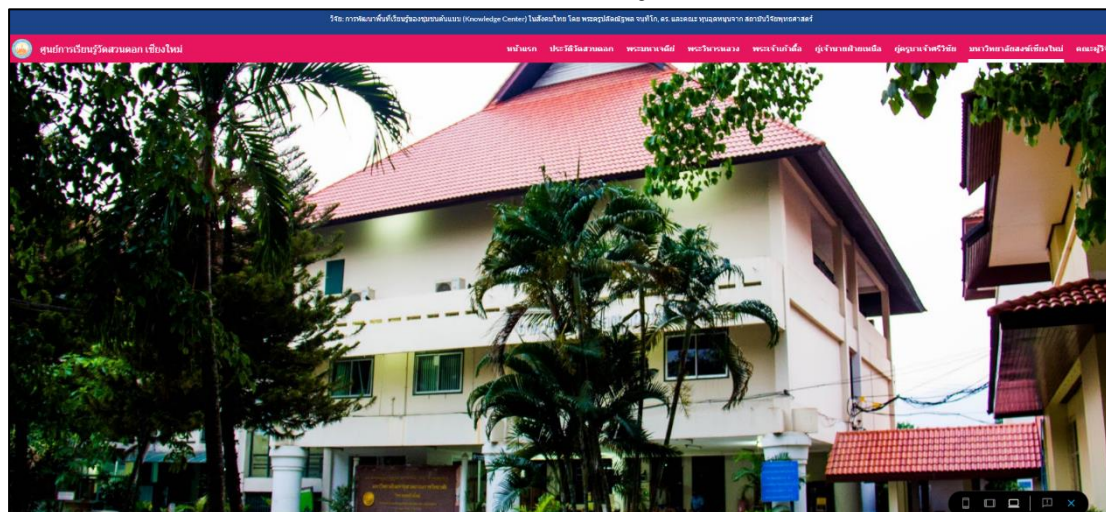
ภาพที่ ๔.๑๔ กุเจ้านายฝ่ายเหนือ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน

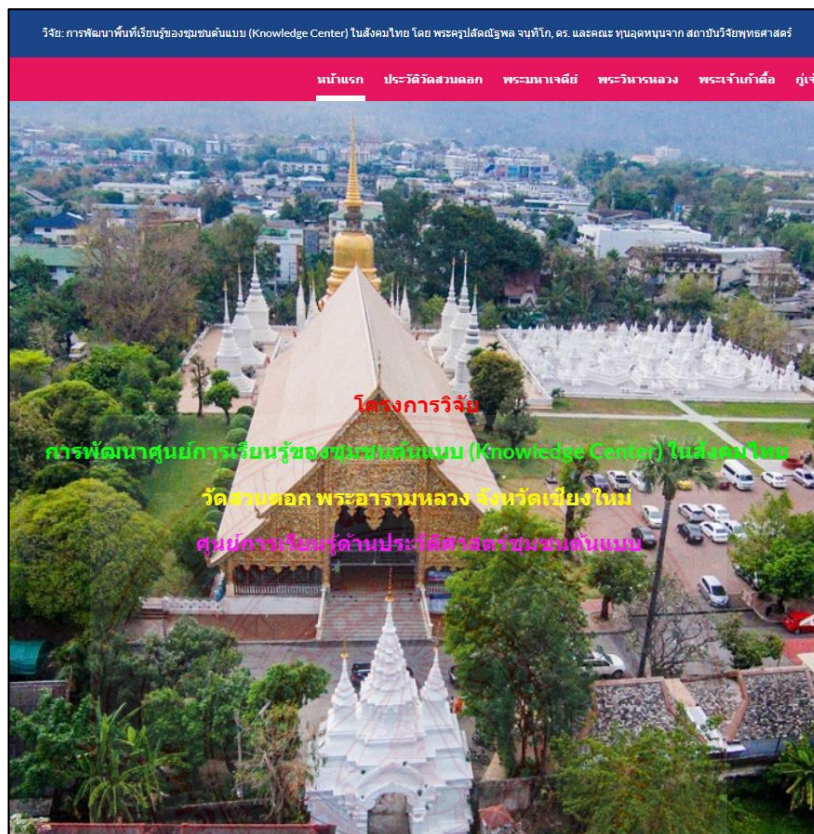
ภาพที่ ๔.๑๕ อนุสาวรีย์ (กุ) ครูบาเจ้าศรีวิชัย พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน

ภาพที่ ๔.๑ มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน

๒) นวัตกรรมชุดความรู้ และ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง
ภาพที่ ๔.๑๗ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code หลักของศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน

ชุดความรู้ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คลิกชม ชุดความรู้ พื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่

ชุดความรู้ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ

ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมี วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้าน "ประวัติศาสตร์ชุมชน" คณะผู้วิจัยมุ่งเห็นศึกษาแนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในเขตเมือง และพัฒนาวัดกรรมชุดความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค 4.0 เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลอันแท้จริงเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนของวัดสวนดอก พระอารามหลวง ได้อย่างง่าย สะดวก รวดเร็ว

ภาพที่ ๔.๑๘ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน
“ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง”

ชุดความรู้ ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนต้นแบบ

ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คลิกชม ชุดความรู้ ประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง

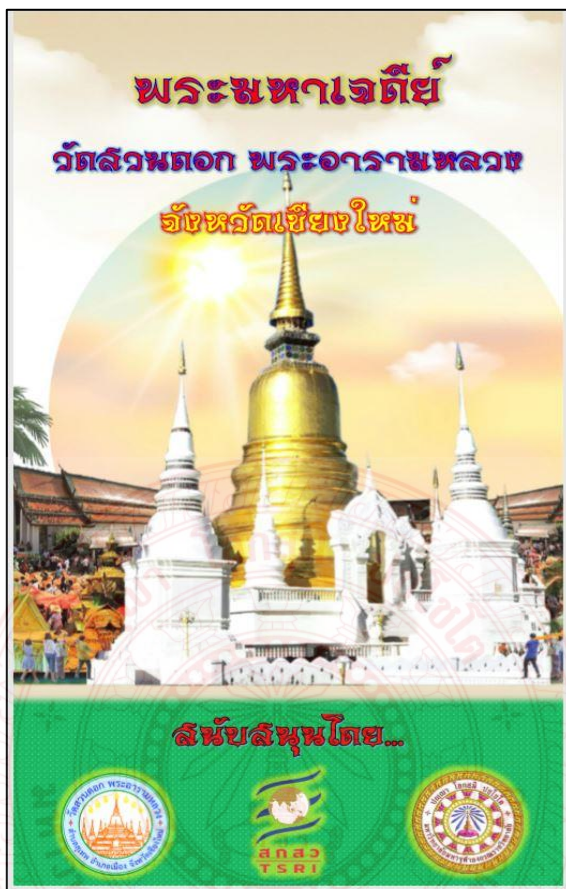
ชุดความรู้

ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนต้นแบบ

ข้อมูลเบื้องต้นวัดสวนดอก

- ชื่อเดิม: วัดมฬาราม (สวนดอกไม้พะยอม)
- ผู้ถวายวัด: พญาก่อนารธรรมนิกราช
- ประเภท: พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ
- ที่ตั้ง: 139 ถนนสวนดอก ตำบลสวนดอก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200
- สังกัด: คณะสงฆ์มหานิกาย
- ตั้งวัดเมื่อ: พ.ศ. 1915
- รับวิสุงคามสีมา: พ.ศ. 1962
- ประกาศเป็นโบราณสถาน: 8 มีนาคม 2478 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 หน้า 6842

ภาพที่ ๔.๑๙ นวัตกรรมชุดความรู้ และ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “พระมหาเจดีย์”

ชุดความรู้ พระมหาเจดีย์
วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คลังชม พระมหาเจดีย์ วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ชุดความรู้ พระมหาเจดีย์
วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

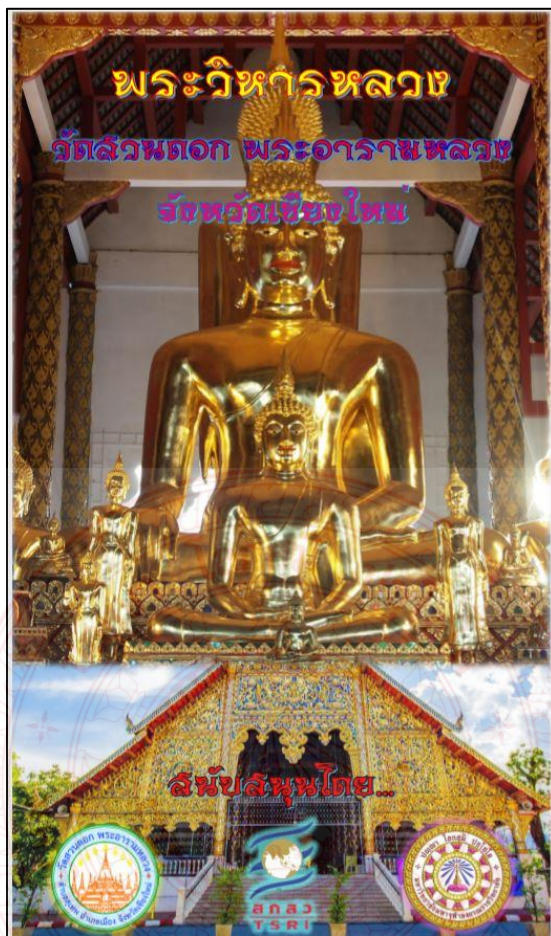
ข้อมูลเกี่ยวกับพระมหาเจดีย์ วัดสวนดอก

พระมหาเจดีย์วัดสวนดอก เป็นเจดีย์ทรงระฆังคว่ำ ศิลปะลังกา วงศ์ผสมล้านนา สูง 24 วา สร้างขึ้นในสมัยพระญากือนาธรรมิกราช เมื่อปี พ.ศ. 1916 เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพระสมณเถระอัญเชิญมาจากสุโขทัย

การสร้างพระเจดีย์นั้น สร้างตามนิมิตของพระญากือนา ที่ทรงสุบินนิมิตเห็นดอกบัวหลวง ขนาดใหญ่เท่ากงจักร เบ่งบานส่งกลิ่นหอมคลอบอบอวล และกลุ่มดอกบัวนวิวารล้อมรอบ

ปัจจุบันได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478

ภาพที่ ๔.๒๐ นวัตกรรมชุดความรู้ และ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “พระวิหารหลวง”

ชุดความรู้ พระวิหารหลวง

วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่

คลังชม ประวัติพระวิหารหลวงวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ชุดความรู้ พระวิหารหลวง

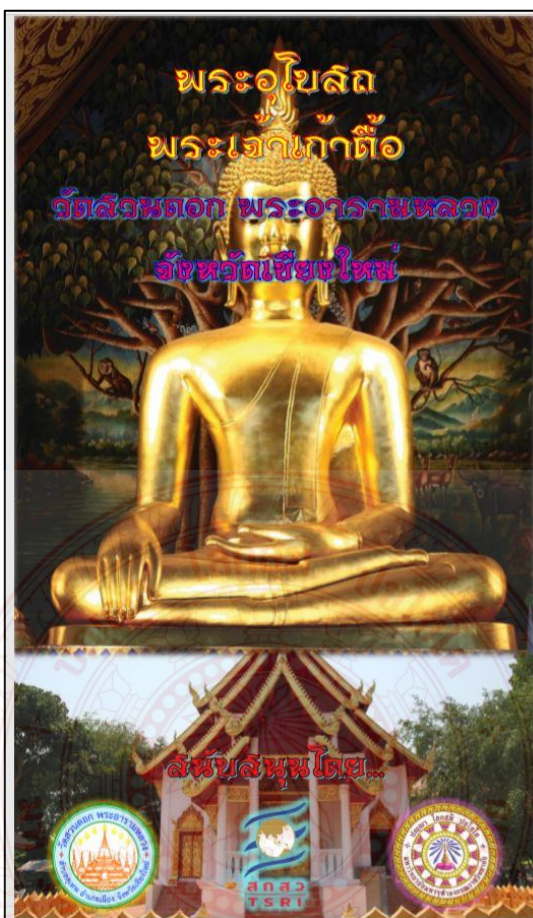
วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่

พระวิหารหลวง วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
สร้างเมื่อปี พ.ศ.2474 โดยเจ้าแก้ววรัญ และครุมาเจ้าศรีวิชัยขึ้น
ทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ วันที่ 8 มีนาคม 2478

พระวิหารหลวงวัดสวนดอก หลังปัจจุบัน สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2474
โดยครุมาศรีวิชัยเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และเจ้าแก้ววรัญ
เจ้าสุครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 9 เป็นประธานฝ่ายฆราวาส

มีลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาดกว้าง 12 วา 2
ศอก ยาว 33 วา

ภาพที่ ๔.๒๑ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “พระอุโบสถพระเจ้าแก้วดี”

ชุดความรู้ พระอุโบสถพระเจ้าแก้วดี

วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คลังชม พระอุโบสถพระเจ้าแก้วดี วัดสวนดอก เชียงใหม่

ชุดความรู้ พระอุโบสถพระเจ้าแก้วดี

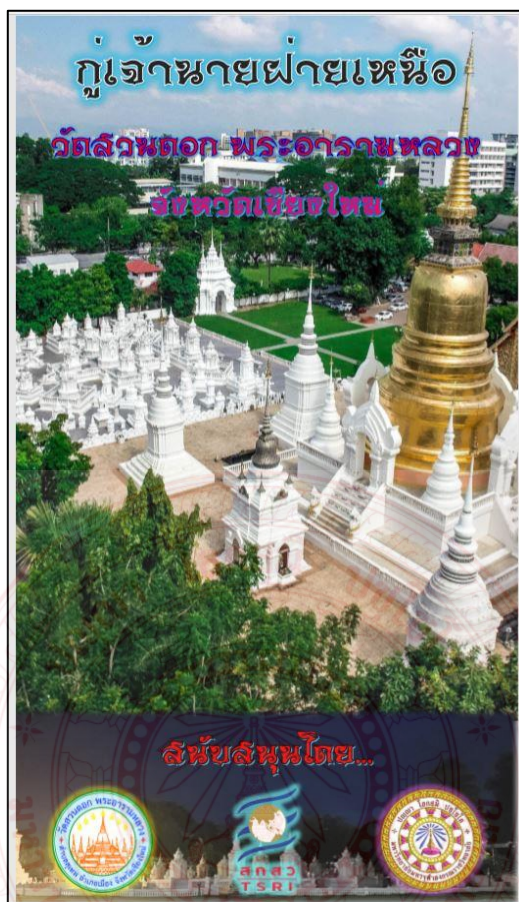
พระอุโบสถพระเจ้าแก้วดี เป็นอาคารคอนกรีตก่อด้วยอิฐถือปูน ศิลปะแบบล้านนา ขนาดกว้าง 12 เมตร ยาว 27 เมตร สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2047 ภายในประดิษฐานองค์พระเจ้าแก้วดี พระพุทธรูปที่งดงามที่สุดในล้านนา

พระเจ้าแก้วดี พระพุทธรูปที่งดงามที่สุดในล้านนา สร้างในสมัยพระเมืองแก้ว พ.ศ.2047 ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478

ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พุทธประวัติ ต่อมาได้รับการบูรณะครั้งล่าสุดโดยกรมศิลปากรร่วมกับวัดสวนดอก เมื่อ พ.ศ.2558 ภายในพระอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนังบอกเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ และประวัติการสร้างวัดสวนดอก พระอารามหลวง

ภาพที่ ๔.๒๒ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “กูเจ้านายฝ้ายเหนื่อ”

ชุดความรู้ กูเจ้านายฝ้ายเหนื่อ
วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คลังชม กูเจ้านายฝ้ายเหนื่อ วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่

ชุดความรู้ กูเจ้านายฝ้ายเหนื่อ

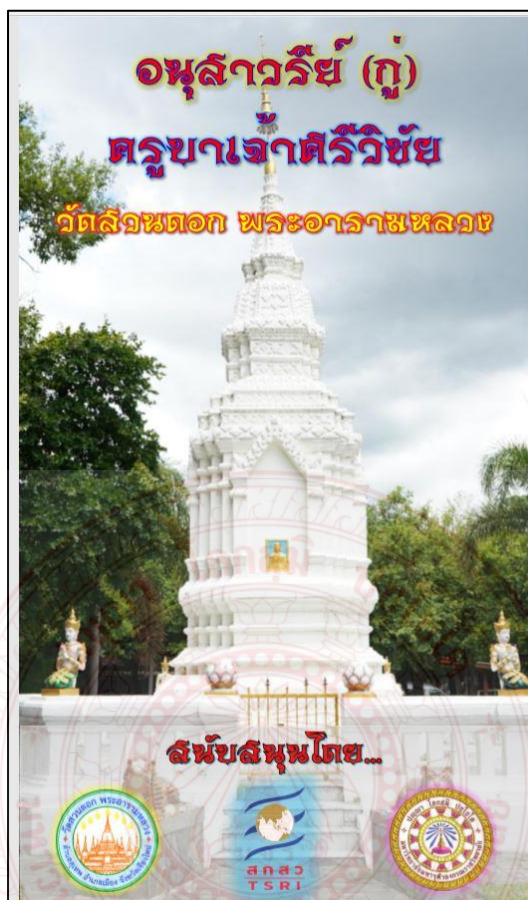
วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

กูเจ้านายฝ้ายเหนื่อ เป็นอนุสาวรีย์ซึ่งบรรจุพระอัฐของอดีตเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ทั้ง 9 พระองค์ และพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี รวมทั้งอัฐของเจ้านายผู้ถือกำเนิดโดยตรงจากเจ้าหลวงเชียงใหม่

กูเจ้านายฝ้ายเหนื่อ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2452 โดยพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ได้รวบรวมพระอัฐและอัฐพระประยูรญาติผู้ล่วงลับมาสร้างรวมกันในที่แห่งเดียวคือ บริเวณวัดบุปผาราม หรือวัดสวนดอก พระอารามหลวง ในปัจจุบัน

ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478

ภาพที่ ๔.๒๓ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “กุฎคูบาเจ้าศรีวิชัย”

ชุดความรู้ อหุสวริย์ (กุ) คุรุบาเจ้าศรีวิชัย

วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คลังชม อหุสวริย์ (กุ) คุรุบาเจ้าศรีวิชัย วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่

ชุดความรู้ อหุสวริย์ (กุ) คุรุบาเจ้าศรีวิชัย

วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

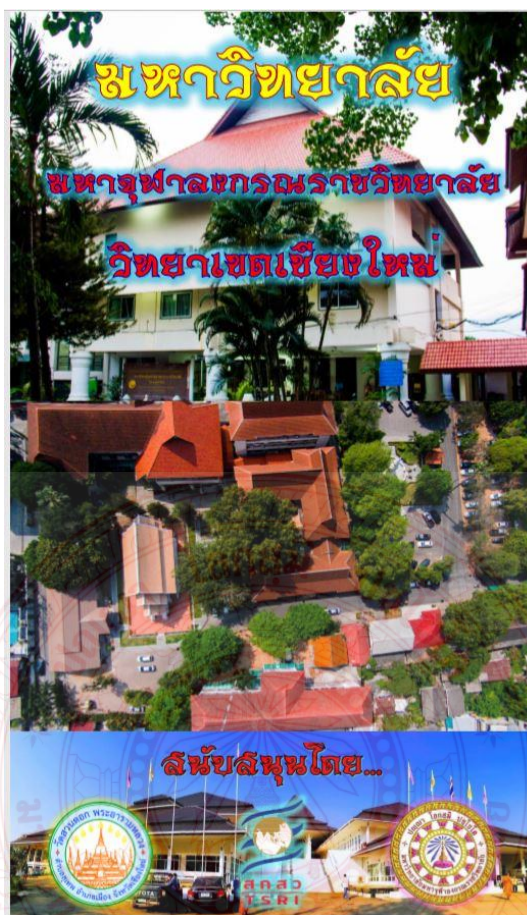
คุรุบาศรีวิชัย เดิมชื่อ "เพื่อน" หรือ "อินทเพื่อน" "อินดาเพื่อน" "ดิมเพื่อน" บ้างก็ว่า "ฮ้ายฟ้าร้อง" เนื่องจากในขณะที่ท่านเกิด มีปรากฏฝนฟ้าคะนอง อย่างหนัก ส่วนอินทเพื่อน หมายถึง การเกิด กับปนาทวันไหวถึงสวรรค์หรือเมืองของพระอินทร์

เกิดในปีชวด เดือน 9 เหนือ (เดือน 7 ของภาค กลาง) ขึ้น 11 ค่ำ จ.ศ. 1240 เวลาพลบค่ำ ตรงกับ วันอังคารที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2421 ที่บ้านปาง ตำบลแม่ดั้น (ปัจจุบันคือตำบลศรีวิชัย) อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

พ.ศ. 2442 อุปสมบท ณ วัดบ้านโฮ่งหลวง จังหวัดลำพูน โดยมี ครุบาสมณะเป็นพระอุปัชฌาย์

คุรุบาศรีวิชัยมรณภาพ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481 ที่วัด บ้านปาง จังหวัดลำพูน สิริ อายุได้ 60 ปี รับพระราชทานเพลิงศพ วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2489

ภาพที่ ๔.๒๔ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์ชุมชน “มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่”

ชุดความรู้ ศูนย์การเรียนรู้ค่าแม่จะไว้ได้ศาสตร์ชุมชน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คลังชม ชุดความรู้ มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

ชุดความรู้

มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

สุกษิต "ปัญญา โลกสมิ ปชชโโต แปลว่า ปัญญาเป็น แสงสว่างในโลก" ปณิธาน สร้างความประทับใจในการให้บริการ ด้วยการใส่ใจเทคโนโลยีที่ทันสมัย ที่ให้บริการอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง มีคุณภาพ และบริการด้วยไมตรีจิต

ปณิธาน "ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง สำหรับ พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์"

วิสัยทัศน์ (Vision) "ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา คือปวัตนธรรมด้านนาระดับอาเซียน"

ยุทธศาสตร์ 1. พัฒนามัคเขตให้มีคุณภาพ คุณธรรม 2. พัฒนางานวิจัย งานสร้างสรรค์ และ นวัตกรรมให้มีคุณภาพทั้งในระดับชาติ และอาเซียน 3. พัฒนางานบริการวิชาการแก่สังคมให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับในระดับชาติ และระดับ อาเซียน

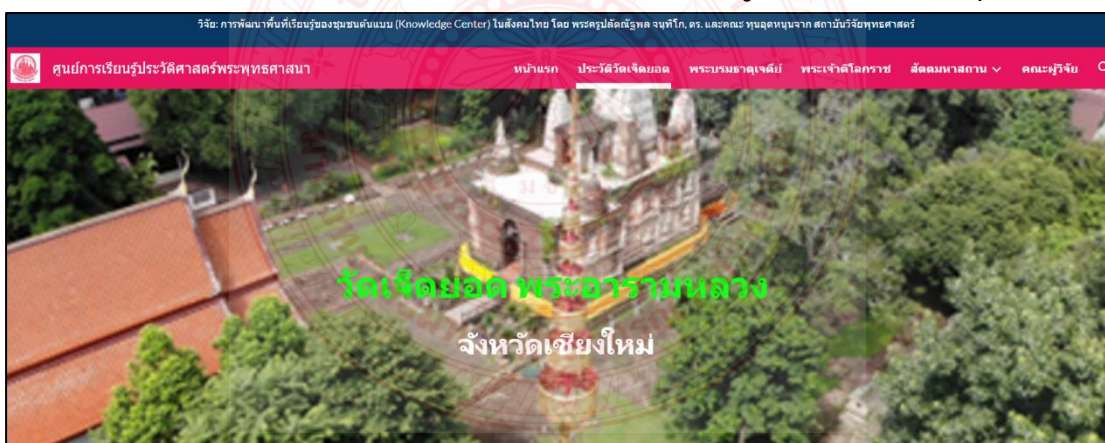
๔.๒.๓ ผลการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

๑. พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด

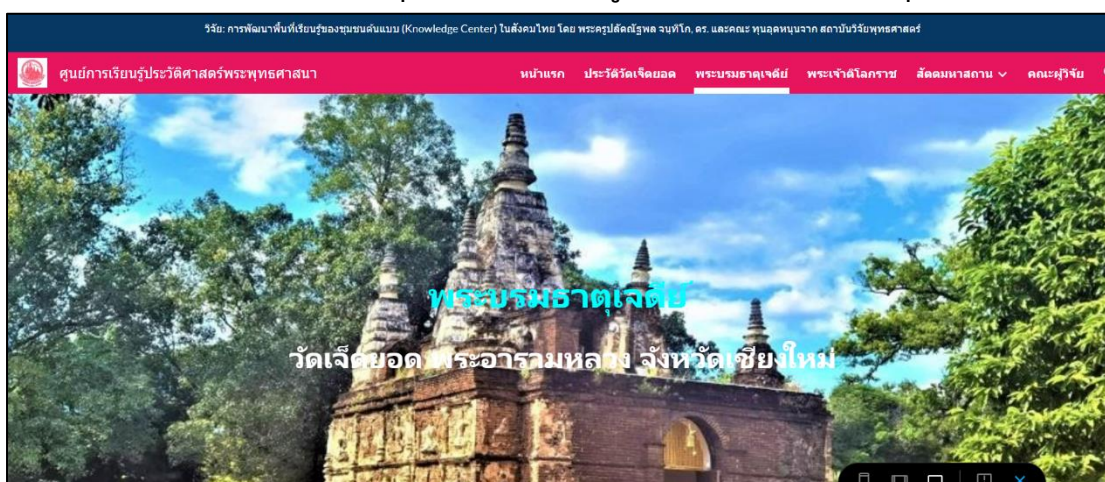
ภาพที่ ๔.๒๕ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง พื้นที่เรียนรู้ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

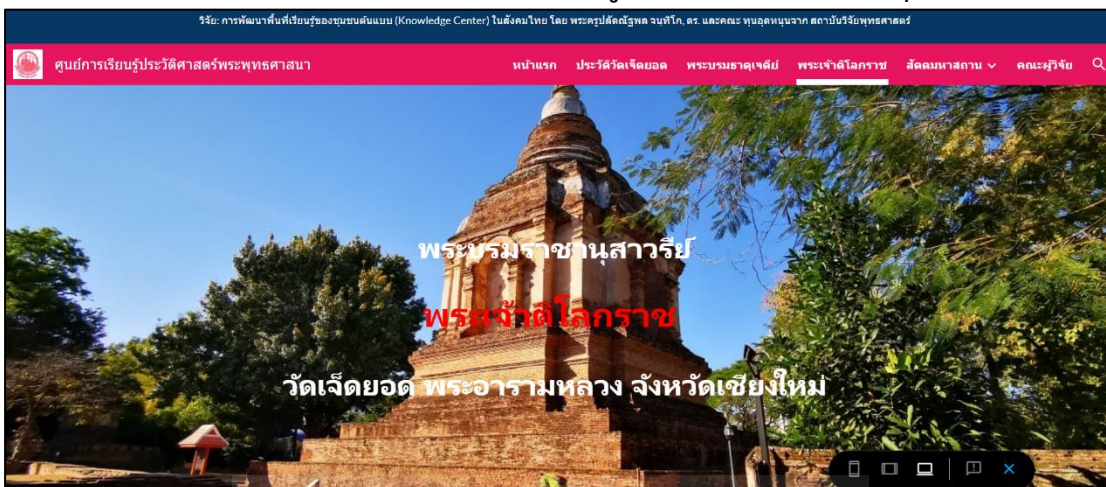
ภาพที่ ๔.๒๖ “ประวัติวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง” พื้นที่เรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

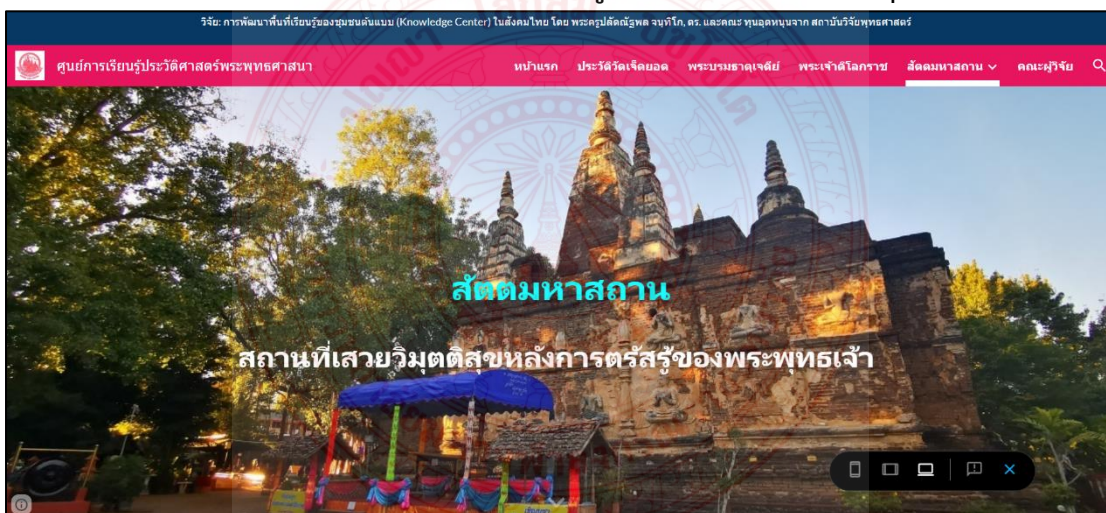
ภาพที่ ๔.๒๗ “พระบรมธาตุเจดีย์” พื้นที่เรียนรู้ด้าน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๔.๒๘ “พระเจ้าติโลกราช” พื้นที่เรียนรู้ด้าน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

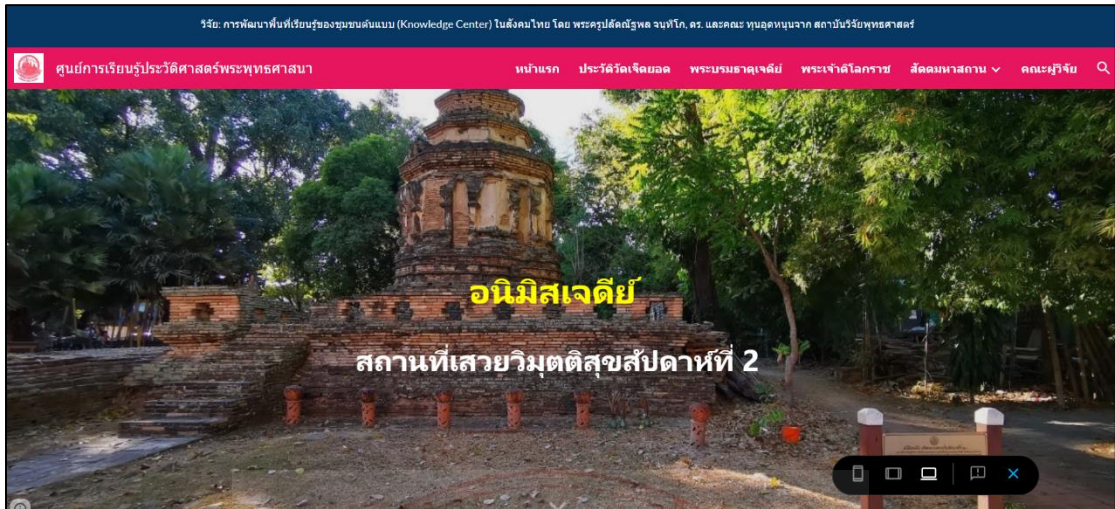
ภาพที่ ๔.๒๙ “สัตตมหาสถาน” พื้นที่เรียนรู้ด้าน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

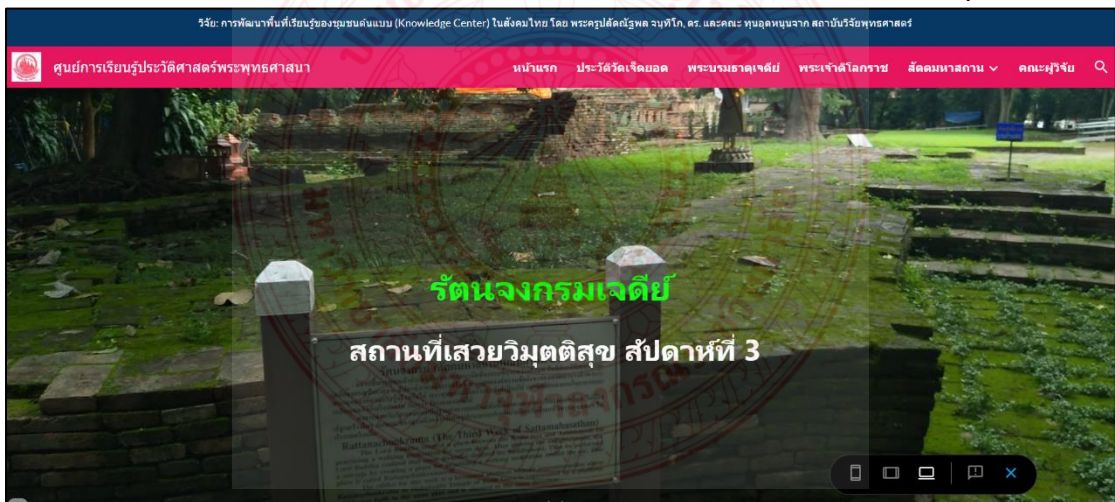
ภาพที่ ๔.๓๐ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โพธิบัลลังก์” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

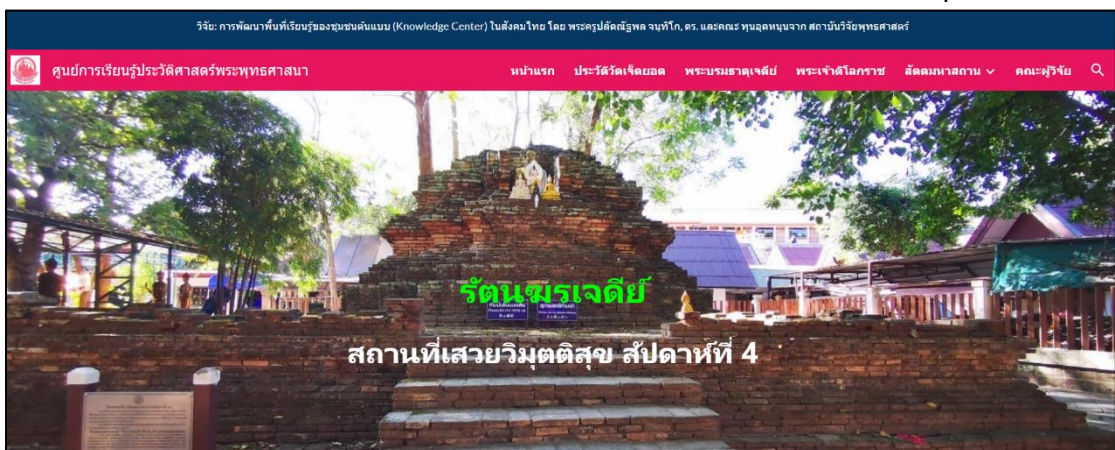
ภาพที่ ๔.๓๑ “สถูปมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๔.๓๒ “สถูปมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกกรมเจดีย์” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๔.๓๓ “สถูปมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๔ รัตนขจรเจดีย์” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๔.๓๔ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๔.๓๕ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๔.๓๖ “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ” ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๔.๓๗ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ชุดความรู้ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ "ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา"
วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คลังเก็บ นวัตกรรมชุดความรู้ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ชุดความรู้
การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ "ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา"
วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง
จังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง คือ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้าน "ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา"

คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาแนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในเขตเมือง และพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค 4.0 เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลอันแท้จริงเชิงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ได้อย่างง่ายสะดวกรวดเร็ว

ภาพที่ ๔.๓๘ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา
วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ชุดความรู้

ประวัติวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คลังภาพ ชุดความรู้ ประวัติวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง
จังหวัดเชียงใหม่

เป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ล้านนา มีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่
ล้ำค่าครบ ทั้งศาสนธรรม ศิลปวัตถุ ศาสนมรดก ศาสนพิธี ที่บรรพชนได้สร้างไว้
เป็นวัดที่มีชื่อเสียง ทั้งในอดีตและชื่อปัจจุบัน เป็นวัดที่ กษัตริย์แห่งราชวงศ์มัง
รายสถาปนาขึ้น และยังใช้เป็นสถานที่ประชุมสังคายนา พระไตรปิฎก ครั้งที่ ๘
ของโลกนับเป็นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2020

ผู้สร้างวัดเจ็ดยอด คือ พระเจ้าติโลกราช กษัตริย์องค์ที่ 9 แห่งราชวงศ์มังราย
ทรงโปรดให้สร้างวัดเจ็ดยอดขึ้น พ.ศ. 1998 ในครั้งนั้นมีพระเถระชาวล้านนาได้นำ
ต้นพระศรีมหาโพธิ์มาจากประเทศศรีลังกา นำมาปลูกไว้ที่วัดป่าแดงเชิงดอยสุ
เทพ พระองค์ได้สถาปนาพระธรรมเทสนา เรื่องอันสูงส่งการปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ จึง
เกิดพระราชศรัทธาที่ปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ จึงนำต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พระเถระชาว
ลังกานำมาจากลังกาเพื่อนำมาปลูกไว้ในเขตอรัญญิกของเมือง ณ บริเวณที่ตั้งวัด
ปัจจุบันนี้ และตั้งชื่อว่า "วัดมหาโพธาราม" โดยถือต้นศรีมหาโพธิ์ เป็น
โพธิ์ปลีลังกา อันเป็นสัญลักษณ์แห่งการศรัทธา ดังนั้นวัดเจ็ดยอดจึงมีชื่อเรียกมา
ตั้งแต่โบราณว่า "วัดมหาโพธาราม หรือโพธารามมหาวิหาร"

ภาพที่ ๔.๓๙ ชุดความรู้ QR-Code ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา “พระบรมธาตุเจดีย์”

ชุดความรู้พระบรมธาตุเจดีย์

วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คลังเกม ชุดความรู้ พระบรมธาตุเจดีย์ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

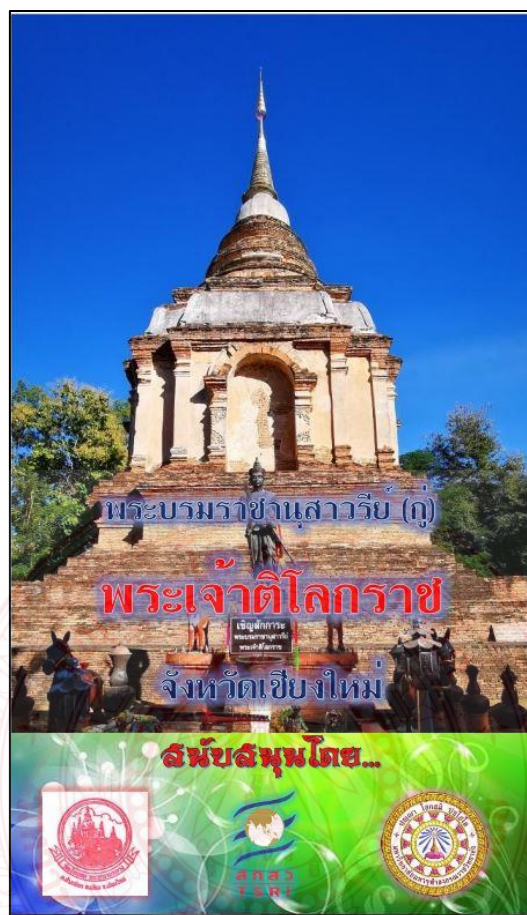

ชุดความรู้พระบรมธาตุเจดีย์

วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง กรมศิลปากร, “ชิงกาลมาลี ปกรณ์” (2539: 366-367) พระเจ้าติโลกราชโปรดให้สร้างวัดมหาไพศาราม (วัดเจ็ดยอด) ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1999 พร้อมกับทรงปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ตอเหง้ามาจากวัดป่าแดง ณ พระอารามนี้ด้วย จึงเป็นที่มาของชื่อพระอารามว่า “มหาไพศาราม” พร้อมทั้งก่อสร้างสถูปมหาสถูปเหมือนครั้งพุทธประวัติตอนนารวิชัย กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานวัดเจ็ดยอด เป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478 และประกาศขอเขตของโบราณสถานวัดเจ็ดยอด ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 97 ตอนที่ 41 ลงวันที่ 4 มีนาคม 2523 มีพื้นที่และอาณาเขตปัจจุบันทั้งสิ้น 37 ไร่ 3 งาน 62 ตารางวา

ภาพที่ ๔.๔๐ ชุดความรู้-QR-Code ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา “พระเจ้าติโลกราช”

ชุดความรู้ พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช

วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คลังชม ชุดความรู้ พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช

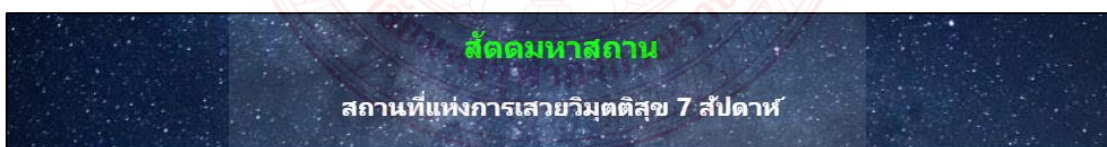
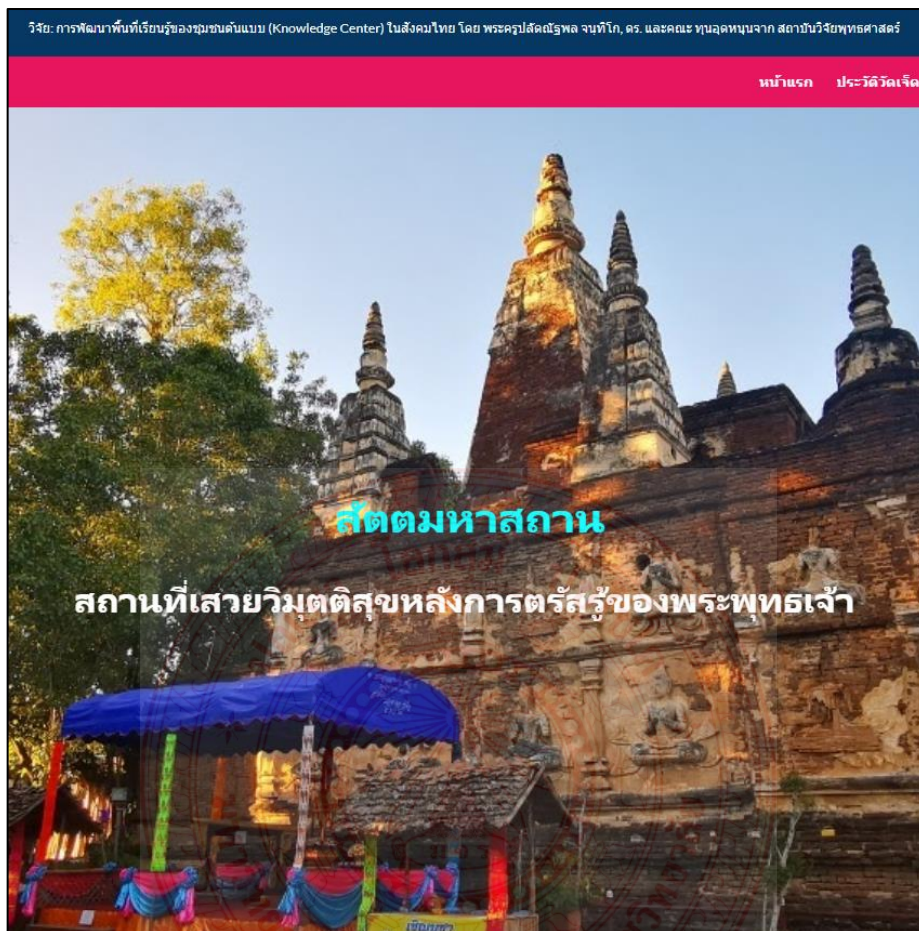
พระบรมราชานุสาวรีย์ (กุ) พระเจ้าติโลกราช

พระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.1952-2030) พระมหากษัตริย์ล้านนาแห่งราชวงศ์มังรายพระองค์ที่ 9 ครองราชย์ พ.ศ. 1985-2030 พระนามเดิมคือ “เจ้าลก” เนื่องจากเป็นพระโอรสองค์ที่ 6 ในพระยาสามฝั่งแกน ร่วมรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา

วัดเจ็ดยอดเจ็ดยอดแห่งที่พระเจ้าติโลกราชโปรดให้ขุดพระเกตุมาลาพระธรรมนิพนธ์และ เจ้าอาวาสวัดป่าตาดเป็นประธาน กระทำสังคายนาชำระพระคัมภีร์พระไตรปิฎกที่วัดโพธารามที่ได้รับการยอมรับต่อเนื่องต่อเนื่องว่าเป็นการสังคายนาครั้งที่ 8 ในประวัติพระพุทธศาสนาต่อจากที่ตามมาแล้ว 7 ครั้งในประเทศไทยและศรีลังกา โดยเรียกการสังคายนา

ครั้งนี้ว่า ที่เชียงใหม่ว่า “อัญริสังคายนา” ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยนี้ จนเป็นที่เลื่องลือพระเกียรติยศไปทั่วประเทศข้างเคียง ทำให้พระเจ้าติโลกราชได้รับการเฉลิมพระปรมาภิไธยว่า “พระเจ้าศิริธรรมจักรวติ

ภาพที่ ๔.๔๑ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา “สัตตมหาสถาน”

สัตตมหาสถาน

สถานที่เสวยวิมุตติสุข 7 สัปดาห์

พญาดิลกราช ทรงสร้างสัตตมหาสถานจำลอง 7 แห่ง ณ วัดเจ็ดยอด เมื่อ พ.ศ.1998 พญาดิลกราชได้สร้างพระมหาเจดีย์ และทรงให้สร้างสัตตมหาสถานอันหมายถึงสถานที่ที่สำคัญรวม 7 แห่งไว้ใกล้เคียงกับพระมหาเจดีย์ ซึ่งสถานที่แต่ละแห่งนั้นเกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ โคนใต้ต้นมหาโพธิ์ สัตตมหาสถาน และสถานที่ต่าง ๆ ตามทิศทางสัตตมหาสถานที่พุทธคยาประเทศอินเดีย

สัตตมหาสถานจำลองแห่งแรกในชมพูทวีปและแห่งแรกในเอเชียอาคเนย์ 7 แห่ง คือ สัปดาห์ที่ 1 โทริบดลังก์ สัปดาห์ที่ 2 อนิมิสเจดีย์ สัปดาห์ที่ 3 รัตนวงกรมเจดีย์ สัปดาห์ที่ 4 รัตนพรเจดีย์ สัปดาห์ที่ 5 อชบาลนิโครธ สัปดาห์ที่ 6 มุณฑิน และ สัปดาห์ที่ 7 ราชายตนะ

ภาพที่ ๔.๔๒ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โพธิ์บัลลังก์”

ชุดความรู้ โพธิ์บัลลังก์
สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 1

คลังชม ชุดความรู้ โพธิ์บัลลังก์ สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 1

โพธิ์บัลลังก์
สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุข
สัปดาห์ที่ 1

โพธิ์บัลลังก์ (สัตตมหาสถานในสัปดาห์ที่ ๑)
สถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าขณะทรงตรัสรู้
ภายหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วประทับเสวย วิมุตติ
สุขภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา ๑ สัปดาห์นับเป็น
สัปดาห์แรก ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ณ ที่นี้ พระเจ้าดีโลกราช
โปรดให้นำมาปลูกในปี พ.ศ. ๑๕๕๔ สันนิษฐานว่า เพื่อ
เป็นการฉลองพระพุทธศาสนาครบ ๒๐๐๐ ปี และเรียกวัด
แห่งนี้ตามนามต้นพระศรีมหาโพธิ์ ว่า "วัด มหา
โพธาราม"

ภาพที่ ๔.๔๓ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์”

ชุดความรู้ อนิมิสเจดีย์
สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 2

คลังชม ชุดความรู้ อนิมิสเจดีย์ สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 2

ชุดความรู้ อนิมิสเจดีย์
สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุข
สัปดาห์ที่ 2

อนิมิสเจดีย์ (สัตตมหาสถานในสัปดาห์ที่ ๒)

สถานที่พระพุทธเจ้าประทับยืนและทอดพระเนตรไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ โดยไม่กระทบพระเนตร (ปางถวายเนตร) เพื่อแสดงการขอบคุณต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ในการตรัสรู้ของพระองค์ อนิมิสเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุอยู่ในห้องแปดเหลี่ยม โดยด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ที่หันเข้าสู่ต้นพระศรีมหาโพธิ์มีดูหาซึ่งนำประดิษฐานพระพุทธรูปปางถวายเนตร รูปแบบของเจดีย์และลวดลายประดับ เป็นลายเครือแบบล้านนาที่นิยมในสมัยพระเจ้าติโลกราช ดังนั้นจึงสอดคล้องกับประวัติการสร้างในสมัย พระเจ้าติโลกราช

ภาพที่ ๔.๔๔ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจงกรมเจดีย์”

ชุดความรู้ รัตนจงกรมเจดีย์
สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 3

คลิกชม ชุดความรู้ รัตนจงกรมเจดีย์ สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 3

ชุดความรู้ รัตนจงกรมเจดีย์
สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุข
สัปดาห์ที่ 3

รัตนจงกรม (สัตตมหาสถานในสัปดาห์ที่ ๓)
สถานที่พระพุทธเจ้าประทับยืน และทรงเริ่มมัตถ์จึงกรม
ขึ้นระหว่างต้นมหาโพธิ์กับอนิมิสเจดีย์และ เสด็จจงกรม
เป็นเวลา ๑ สัปดาห์ภายหลังการตรัสรู้ พระพุทธองค์
ทราบข้อกังขาของเทพดาบางจำพวกว่า พระพุทธองค์
ทรงตรัสรู้จริงหรือไม่ พระพุทธองค์จึงทรงกระทำ
ปาฏิหาริย์ เหนือรัตนจงกรมในอากาศและ เสด็จพุทธ
ดำเนินในจงกรม เรียกว่า รัตนจงกรมเจดีย์

อาคารสำหรับรัตนจงกรมเป็นฐานอาคารยกเป็น
แท่นขึ้นตามแนวยาวในฝั่งทิศเหนือ ไม่มีสิ่ง ปลูก
สร้างใดๆ ลักษณะของฐานดังกล่าวนี้พบรูปแบบและ
ตำแหน่งเดียวกับที่พบที่วิหารพุทธคยา ใน ประเทศ
อินเดีย

ภาพที่ ๔.๔๕ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๔ รัตนฆรเจดีย์”

ชุดความรู้ รัตนฆรเจดีย์

สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 4

คลังชม ชุดความรู้ รัตนฆรเจดีย์ สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 4

ชุดความรู้ รัตนฆรเจดีย์

**สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุข
สัปดาห์ที่ 4**

รัตนฆรเจดีย์ (สัตตมหาสถานในสัปดาห์ที่ ๔)

สถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับในเรือนแก้วซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของดินแดนพาโธเพื่อพิจารณาพระอภิธรรมตลอด ๑ สัปดาห์ เทพยดาได้หมัดเรือนแก้วถวายแก่พระพุทธองค์เพื่อทรงพิจารณา พระธรรม เมื่อครบกำหนดแล้วจึงเกิดพระรัศมีแห่ขึ้นออกจากพระวรกาย สถานที่นี้จึงเรียกว่า รัตนฆรเจดีย์

พระพุทธรูปแสดงด้วยปางมารวิชัยหรือปางสมาธิสภาพปัจจุบันรัตนฆรเจดีย์เหลือเพียงส่วนฐานในสังขยกแกวและบางส่วนของเรือนธาตุที่มีระนา จึงน่าจะเป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบล้านนา

ภาพที่ ๔.๔๖ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชपालนิโครธ”

ชุดความรู้ อชपालนิโครธ
สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 5

คลิกชม ชุดความรู้ อชपालนิโครธ สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 5

ชุดความรู้ อชपालนิโครธ
สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุข
สัปดาห์ที่ 5

อชपालนิโครธ Achapalanikroth
(สัตตมหาสถานสัปดาห์ที่ 5)

อชपालนิโครธ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของโพนธิลลังก์
หลังจาก พระพุทธองค์ตรัสรู้ได้ 7 วัน ได้เสด็จออกจากริมฝั่ง
มหาโพธิ์ ไปประทับนั่งขัดสมาธิใต้ต้นอชपालนิโครธ (ต้นไทร)
อันเป็นที่อยู่อาศัยของคนเลี้ยงแกะ ทรงเสวยวิมุตติผล สมาบัติ
รูป ฌ ที่นั่นเป็นเวลา 1 สัปดาห์

ภาพที่ ๔.๔๗ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์”

ชุดความรู้ มุจลินท์

สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 6

ชุดความรู้ มุจลินท์

สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุข
สัปดาห์ที่ 6

สระมุจลินท์ (สัตตมหาสถานสัปดาห์ที่ ๖)

สระมุจลินท์สร้างเป็นสัญลักษณ์ของสัตตมหาสถานในสัปดาห์ที่ 5 พระพุทธเจ้าเสด็จไปทางทิศใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ประทับนั่งใต้ต้นจกักริมสระมุจลินท์ตลอด 2 วัน มีฝนตกลงมา พญานาคมุจลินท์ ขึ้นมาจากสระและแผ่พังพานกันฝนและลม สระมุจลินท์มักสร้างคู่กับมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปขนาด ปรกเสมอและโดยตำแหน่งของสระแล้วตรงกับวิหารมหาโพธิ์ที่พุทธคยาในประเทศอินเดีย

ภาพที่ ๔.๔๘ นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code “สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๗ ราชายดนะ”

ชุดความรู้ ราชายดนะ

สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 7

คลิกชม ชุดความรู้ ราชายดนะ สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ 7

ชุดความรู้ ราชายดนะ

สัตตมหาสถานในการเสวยวิมุตติสุข สัปดาห์ที่ 7

ราชายดนะ (สัตตมหาสถานในสัปดาห์ที่ 7)

ราชายดนะ อยู่ทางทิศใต้ ของดันทมหาโพธิ์ เมื่อ พระพุทธองค์เสวยวิมุตติสุขสาขาใต้ได้ครบ 6 มัจฉา (ไม่ วิต) ครบ 7 วันแล้ว พระองค์ทรงเสด็จย้าย ไปประทับนั่ง ได้เจ้าราชายดนะ (ไม่กต) ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของ ดันทมหาโพธิ์ ในสวนจ้าวพระอินทร์ได้นำเอาผลส้ม กล้วย ไปถวายพระองค์ พระองค์ทรงเสวยวิมุตติสุข ณ ที่นี้ ถึง 7 วัน

ราชายดนะเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าประทับนั่ง เสวยวิมุตติสุขได้ต้นเกิดเป็นเวลา 7 วัน ท่อคำ 2 คนทวน ได้ผ่านหน้าคือ ดุปรสสะ และกัลลิกะ ได้นำข้าวสัตตมา ถวาย ท่อคำทั้งสองจึงได้เป็นปฐมอุบาสก

๔.๒.๔ ผลการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม

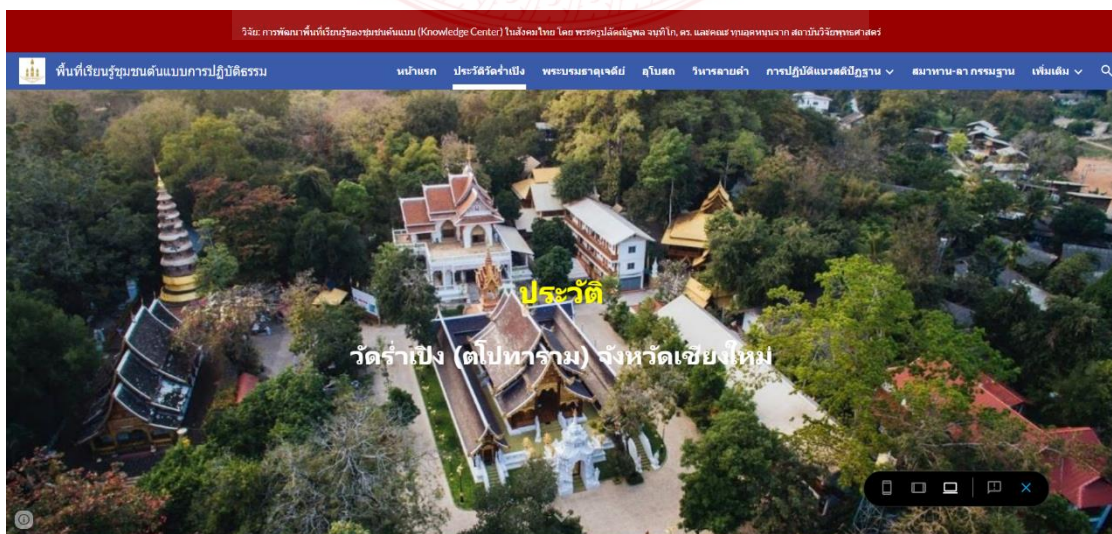
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “การปฏิบัติธรรม” วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเขตของชุมชนในเขตเมือง ตามที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้แนวความคิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนต้นแบบจึงได้สร้างพัฒนาพื้นที่เรียนรู้และนวัตกรรมการรู้เกี่ยวกับปฏิบัติพระกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ และสถานที่สำคัญในการปฏิบัติธรรม จึงขอแสดงพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ดังนี้

๑. พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ “การปฏิบัติธรรม” วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)

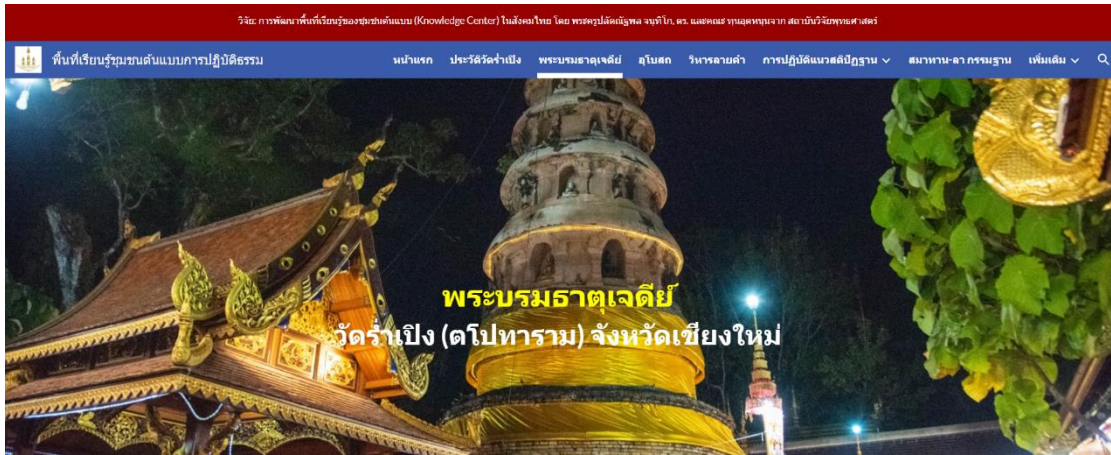
ภาพที่ ๔.๔๙ วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม

ภาพที่ ๔.๕๐ ประวัตินิวัตวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม

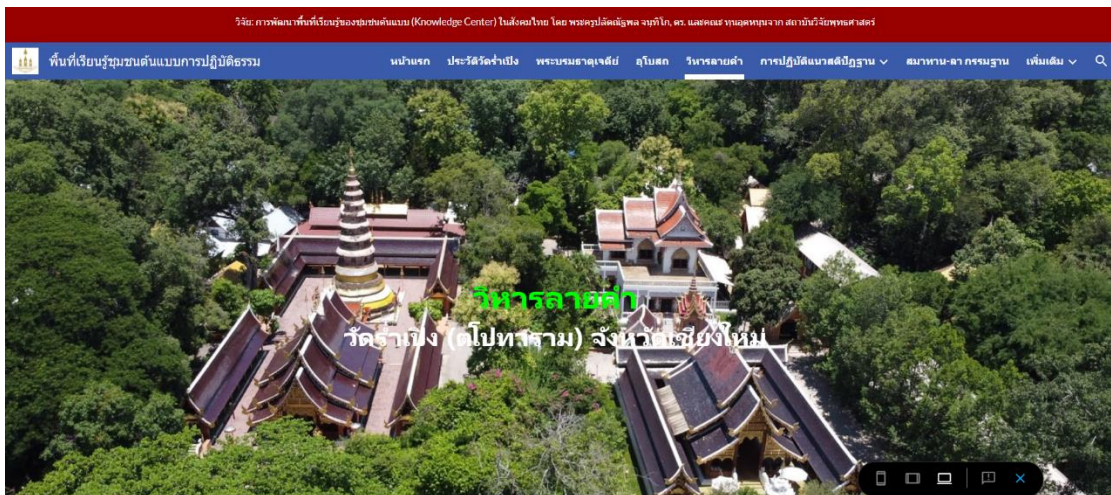
ภาพที่ ๔.๕๑ “พระบรมธาตุเจดีย์” พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม

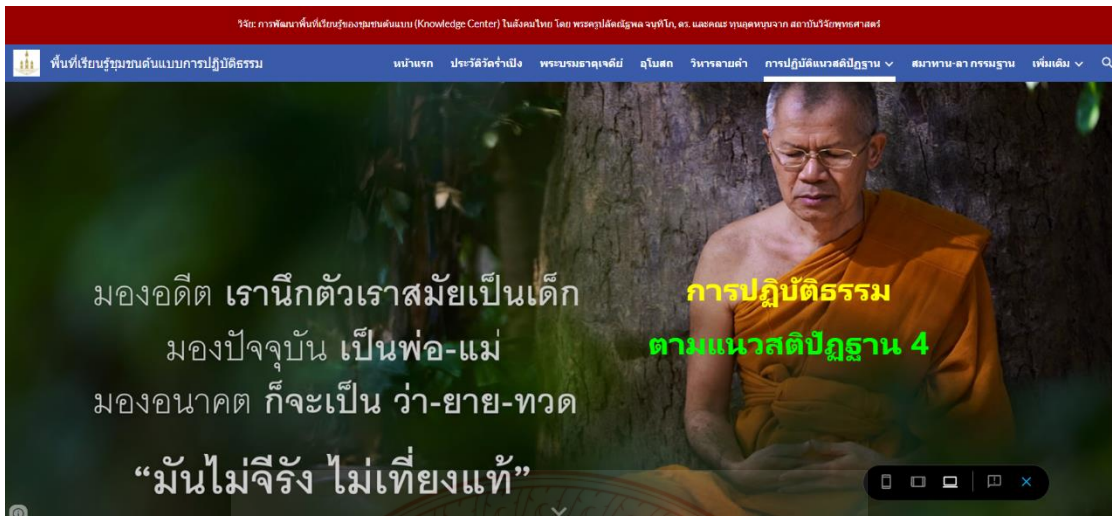
ภาพที่ ๔.๕๒ “อุโบสถ” พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม

ภาพที่ ๔.๕๓ “วิหารลายคำ” พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม

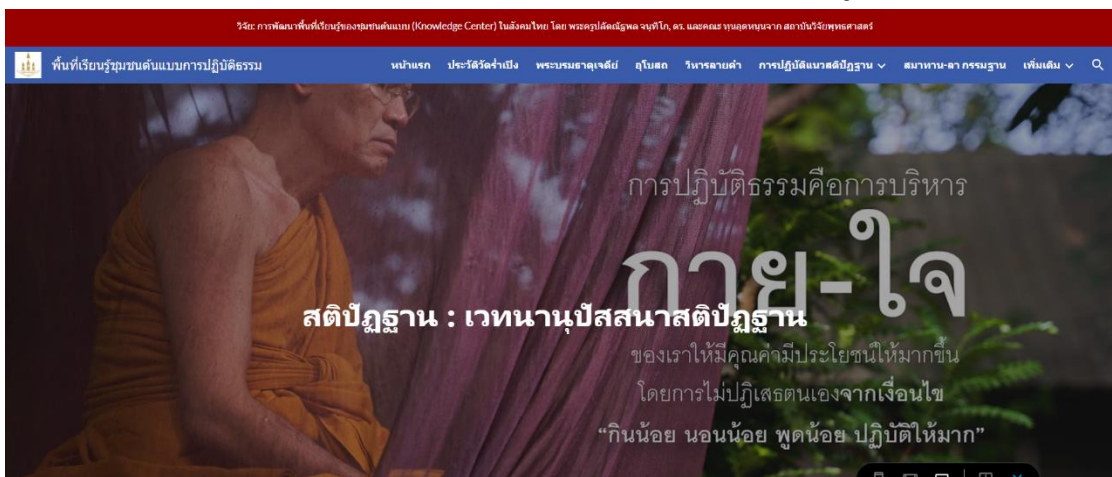
ภาพที่ ๔.๕๔ “การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

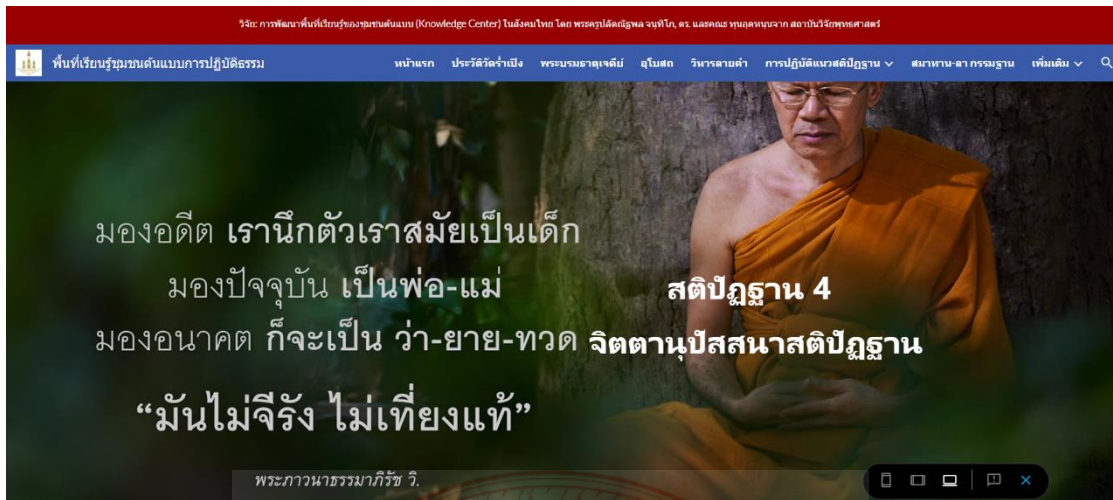
ภาพที่ ๔.๕๕ “สติปัฏฐาน: กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

ภาพที่ ๔.๕๖ “สติปัฏฐาน: เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

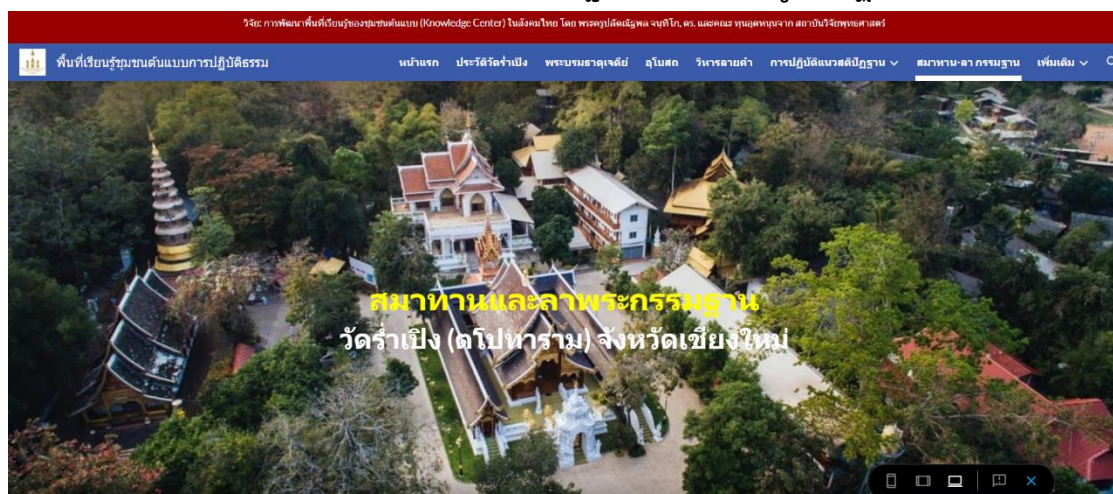
ภาพที่ ๔.๕๗ “สติปัฏฐาน: จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

ภาพที่ ๔.๕๘ “สติปัฏฐาน: ฐัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

ภาพที่ ๔.๕๙ “สมาทาน ลา พระกรรมฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

ภาพที่ ๔.๖๐ “สอบ ส่ง อารมณฺ์พระกรรมฐาน” พื้นที่เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

๒) นวัตกรรมชุดความรู้-QR-Code การปฏิบัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)

ภาพที่ ๔.๖๑ นวัตกรรมชุดความรู้ และ QR-Code รวมศูนย์เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

วิจัย: การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย โดย พระครูปลัดณัฐพล จันทโก, ดร. และคณะ ทีมอุทิศตนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

หน้าแรก ประวัติวัดร่ำเปิง พระบรมธาตุเจดีย์ อุโบสถ วิหารลายคำ การปฏิบัติแนวสติปัญญา > สมถาน-อา

ชุดความรู้ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 2 วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จ เชียงใหม่

คลิกชม ชุดความรู้ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 2 วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)

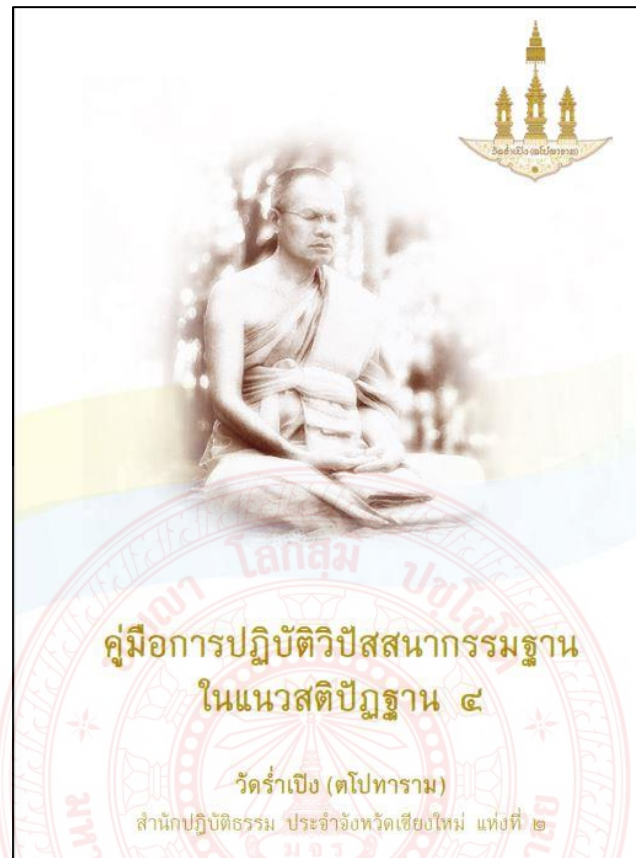
ชุดความรู้ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เชียงใหม่ แห่งที่ 2

วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จ เชียงใหม่

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง คือ วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้าน "การปฏิบัติพระกรรมฐาน" คณะผู้วิจัยมุ่งเห็นศึกษาแนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในเขตเมือง และพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค 4.0 เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลอันแท้จริงเชิงประจักษ์ เข้าถึงข้อมูลแท้จริงได้อย่างง่าย สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้

ภาพที่ ๔.๖๒ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ศูนย์เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

ชุดความรู้ประวัติ
วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

คลังชม ประวัติวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ ๒

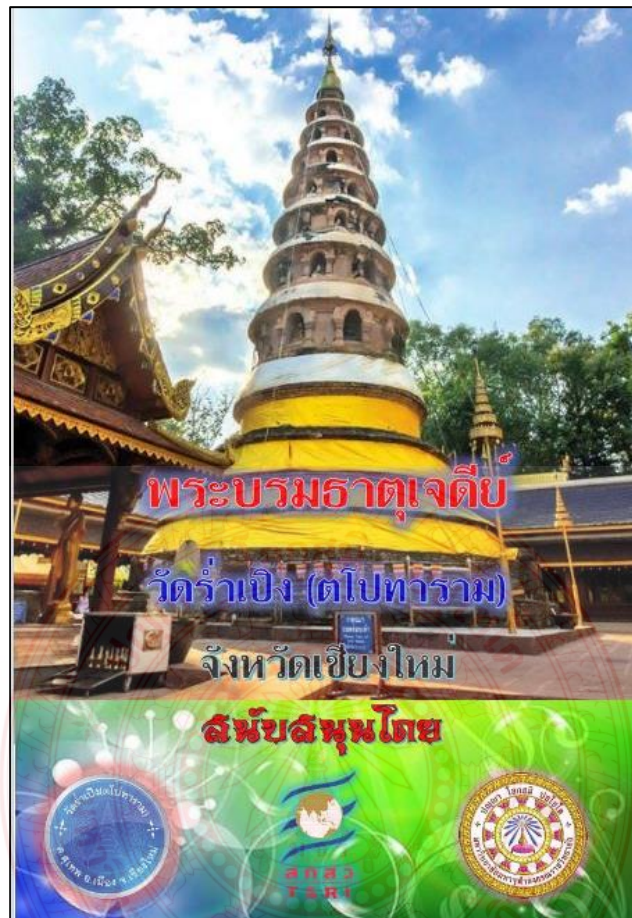

ประวัติวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)

วัดร่ำเปิงตโปทาราม สร้างโดยพระเจ้ายอดเข็ยงรายและพระนางอะตะปะเทวี ในปี พ.ศ.2035 (จ.ศ. 854) ตามประวัติของวัดที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกมีใจความว่า ในที่แห่งนั้นพระนางอะตะปะเทวี ได้อาราธนาภินนตฺพระสงฆ์ จำนวน 100 รูป มาประภุมแล้วพระนางก็ทูลขออนุญาตพระราชสวามีสร้างวัดขึ้น แล้วได้พระราชทานนามว่าให้อีกว่า ตโปทาราม

สภาพปัจจุบัน : ปัจจุบันวัดร่ำเปิงตโปทารามได้เป็นสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ได้มีการสร้างเสนาสนะเพิ่มเติมเพื่อรับรองผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรม ในส่วนของโบราณสถานนั้นยังคงเหลือพระเจดีย์ทรงกลม เดิมวัดร่ำเปิงอยู่ในสภาพรกร้างมานานหลายปี จึงทำอุโบสถวิหารที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้ายอดเข็ยงราย พระนางอะตะปะเทวี ชำรดทรโตทรมไปตามกาลเวลา ยังคงเหลือแต่พระเจดีย์ทรงกลมที่มีสภาพสมบูรณ์อยู่

ภาพที่ ๔.๖๓ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code พระบรมธาตุเจดีย์ ศูนย์เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

**ชุดความรู้ พระบรมธาตุเจดีย์
วัดร้าง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่**

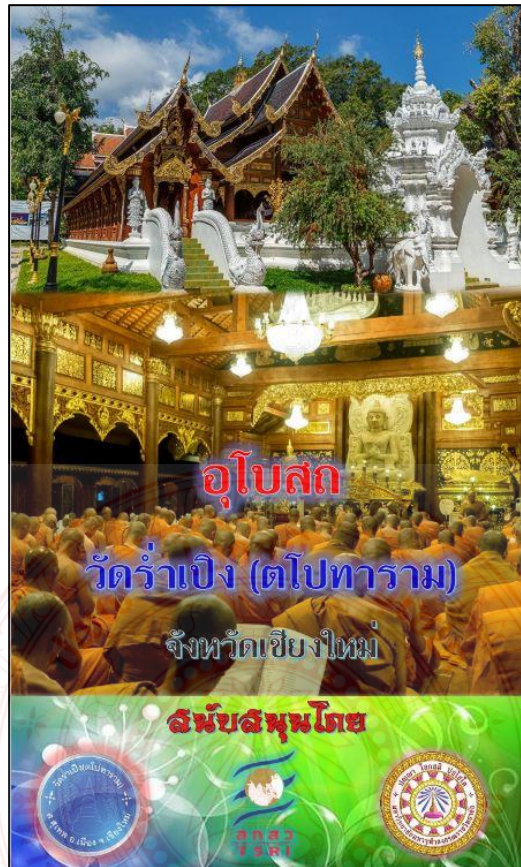
คลังกรม ชุดความรู้พระบรมธาตุเจดีย์ วัดร้าง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

พระบรมธาตุเจดีย์

พระบรมธาตุเจดีย์ ในพงศาวดารโยนกและชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวไว้ว่า พระเจ้าอโศกเมธียงรายโปรดให้สร้างวัดตโปทารามในปี พ.ศ. 2035 (ในชินกาลมาลีปกรณ์ว่า วัดตโปทาราม คือ วัดป่า ตาลมหารวิหาร) พร้อมสร้างเจดีย์เพื่อบรรจุพระธาตุที่ขุดพบได้ ใต้ต้นมะเดื่อในบริเวณวัด ลักษณะรูปแบบศิลปกรรมของเจดีย์ เป็นทรงกลม ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม 3 ชั้น ฐานแปดเหลี่ยม 1 ชั้น ฐานกลม 1 ชั้น แล้วขึ้นมาเป็นชั้นบัวหงายคั่นด้วยลูกแก้ว ก่อนถึงชั้นดอมอีก 3 ชั้น แต่ละชั้นจะมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปโดยรอบจำนวน 8 องค์ ส่วนยอดเป็นองค์ระฆัง เจดีย์สูง ประมาณ 23 เมตร กว้าง 12.20 x 12.40 เมตร ขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถานวัดร้าง ตามประกาศของกรมศิลปากร ราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 ประกาศ ณ วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2523

ภาพที่ ๔.๖๔ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code อุโบสถ ศูนย์เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

ชุดความรู้ อุโบสถ
วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

คลังชม ชุดความรู้ อุโบสถ วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

อุโบสถวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)

พ.ศ. 2552 คณะสงฆ์และศรัทธาญาติโยมอุปถัมภ์ ได้มีมติเอกฉันท์ให้ทำการสร้างอุโบสถหลังใหม่ เป็นประโยชน์ทางสังฆกรรมและกิจกรรมทั่วไป จากการรื้อถอนและชุกดูฐานรากทำให้ทราบว่า การสร้างอุโบสถหลังใหม่นี้เป็นหลังที่ 3 หลังแรกสังเกตจากฐานรากเป็นอิฐ ชั้นล่างเป็นอิฐเก่า หลังที่ 2 สร้างทับบนพื้นที่อุโบสถขนาดเท่าเดิม ประมาณหลังปี พ.ศ. 2500 เป็นอุโบสถแบบมหาอุจน์

ศิลปะการก่อสร้าง ด้วยเจตนาอนุรักษ์สายและงานช่าง (สล่า) คนเมือง ทั้งงานทอง ลายรดน้ำ แกะสลักไม้ การตกแต่ง เห็นพุทธศิลปกรรมเก่าผสมยุคใหม่ เห็นประโยชน์ใช้สอย สะดวกแก่คนยุคใหม่ งบประมาณในการก่อสร้างทั้งหมด 49 ล้านบาท

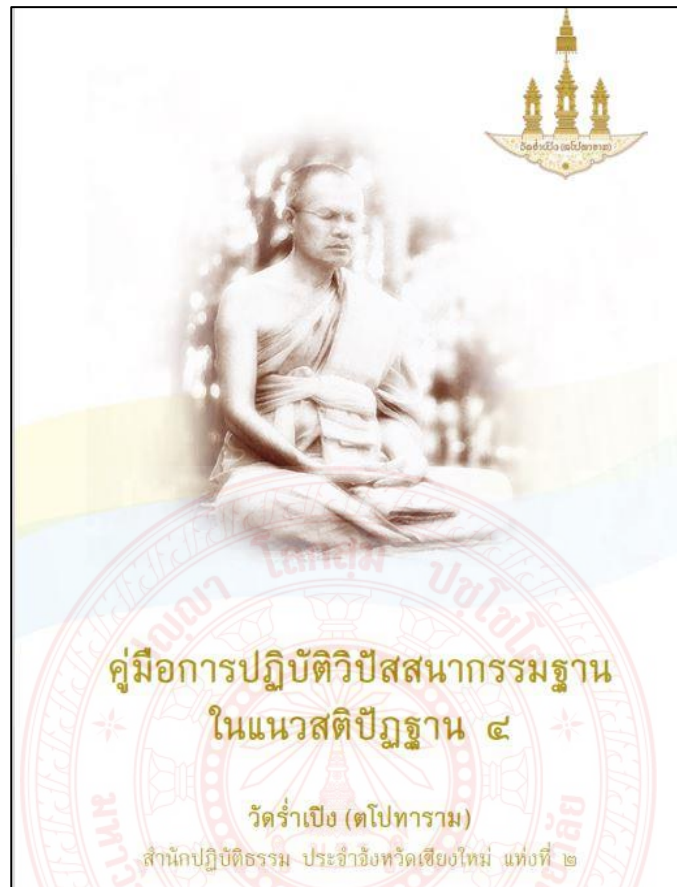
ภาพที่ ๔.๖๕ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code วิหารलयคำ ศูนย์เรียนรู้การปฏิบัติธรรม

ชุดความรู้วิหารलयคำ
วัดรำเป็ง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

คลังชม วิหารलयคำ ชุดที่ 1	คลังชม วิหารलयคำ ชุดที่ 2	คลังชม วิหารलयคำ ชุดที่ 3
วิหารलयคำ ชุดที่ 1 วัดรำเป็ง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่	วิหารलयคำ ชุดที่ 2 วัดรำเป็ง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่	วิหารलयคำ ชุดที่ 3 วัดรำเป็ง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๔.๖๖ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน

ชุดความรู้ คู่มือการการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

คลังชม ชุดความรู้ คู่มือการการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4

คู่มือการการปฏิบัติธรรม ตามแนวสติปัฏฐาน 4

การปฏิบัติธรรม คือ การนำเอาธรรมะมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น มีอยู่หลายอย่างนับแต่การให้ (ทาน) การ สวรรมกาย วาจา (ศีล) และการทำสมาธิทำให้จิตใจให้สงบ (ภาวนา) ซึ่ง เป็นการฝึกพัฒนาจิตใจให้ระดับสูงขึ้น จนพ้นจากกิเลสเศร้าหมอง

วิธีภาวนามืออยู่ ๒ วิธี เรียกว่า สมถกรรมฐาน คือ การฝึกให้จิตสงบมี สมาธิเป็นเป้าหมาย และอีกวิธีเรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน คือ การฝึก ให้เกิดปัญญา หลังจากจิตสงบเป็นสมาธิระดับหนึ่งวิปัสสนากรรมฐาน คือ การฝึกกรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต และ อารมณ์ ที่เริ่มจากการภาวนาหรือการเจริญสติเพื่อให้เกิดสมาธิเกิด ปัญญา ที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา หรือปัญญาอันเกิดจากการภาวนา มี รวมอยู่ในคู่มือการปฏิบัตินี้

ภาพที่ ๔.๖๗ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ศูนย์เรียนรู้ปฏิบัติธรรม

สติปัฏฐาน : กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

คลังชม ชุดความรู้ สติปัฏฐาน : กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

สติปัฏฐาน 4

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

“เอกายโน อโย ภิกขเว มคฺโค สดตฺตานิ วิสุทฺธิยา โสภปริเท วานํ สมตฺติกมมาย ทุกฺขโทมนสฺสาหํ อตฺตณฺจคฺคมาย ญายสุส อริคฺคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉนิกิริยาย ยทฺธิ จตฺตารโ สติปฏฺฐาณา”

สติปัฏฐาน ๔ คือ หลักกรรมฐานที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้เหล่าพระภิกษุฝึกฝน ด้วยการฝึกจิตตน เพื่อความสุขความเจริญในวิถีแห่งการเป็นบรรพชิต และเพื่อบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือพระนิพพาน

กายานุปัสสนา ให้พิจารณากายและอาการต่างๆ ของกาย ด้วยสติปัญญา และความเพียร เพื่อขจัดความยินดี ยินร้ายเสียให้พินาศ

ภาพที่ ๔.๖๘ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ศูนย์เรียนรู้ปฏิบัติธรรม

สติปัฏฐาน : เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

คลังชม ชุดความรู้ สติปัฏฐาน : เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

สติปัฏฐาน 4

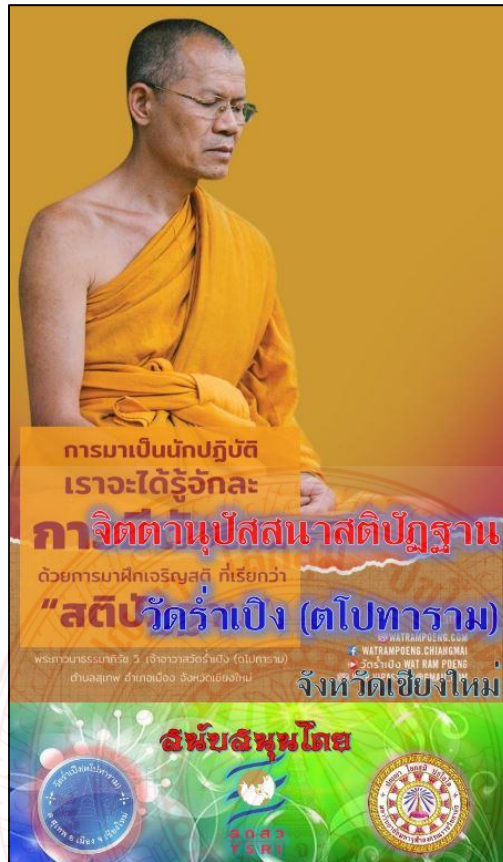
เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

“เอกายโน อโย ภิกขเว มคฺโค สุตต่าน วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ สมตฺถิกมมาย ทุกฺขโทมนสฺสาณํ อุดฺดจฺจมมาย ญายสฺส อธิคฺมมาย นินฺทพานสฺส สจฺฉิกริยาย ยทฺที่ จดฺดาโร สติปฏฺฐานา”

สติปัฏฐาน ๔ คือ หลักกรรมฐานที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้เหล่าพระภิกษุฝึกตน ด้วยการฝึกจิตตน เพื่อความสุขความเจริญในวิถีแห่งการเป็นบรรพชิต และเพื่อบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือพระนิพพาน

เวทนานุปัสสนา ให้พิจารณาความรู้สึกต่าง ๆ ของเวทนา ด้วยสติปัญญา และความเพียร เพื่อขจัดความมึนดี ยินร้ายเสียให้พ้นาศ

ภาพที่ ๔.๖๙ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ศูนย์เรียนรู้ปฏิบัติธรรม

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

คลังความรู้ สติปัฏฐาน : จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

สติปัฏฐาน 4

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

"เอกายโน อโย ภิกขเว มคฺโค สุตตานิ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานิ สมตฺถิกมมาย ทฺภฺชโทมนสฺสาหิ อุดฺดจฺจคฺมมาย ญฺายสุส อริคฺคมาย นิตฺทพฺพานสฺส สจฺฉฉิกริยา ยทฺถิ จุตฺตาริ สติปฏฺฐานา"

สติปัฏฐาน ๔ คือ หลักกรรมฐานที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้เหล่าพระภิกษุฝึกตน ด้วยการฝึกจิตตน เพื่อความสุขความเจริญในวิถีแห่งการเป็นบรรพชิต และเพื่อบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือพระนิพพาน

จิตตานุปัสสนา ให้พิจารณาภาวะของจิตที่คิดและเป็นไปต่างๆ ด้วยสติปัญญา และความเพียร เพื่อขจัดความยินดี ยินร้ายเสียให้พินาศ

ภาพที่ ๔.๗๐ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ศูนย์เรียนรู้ปฏิบัติธรรม

ชุดความรู้ สติปัฏฐาน 4 ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

คลังชม ชุดความรู้ สติปัฏฐาน 4 ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

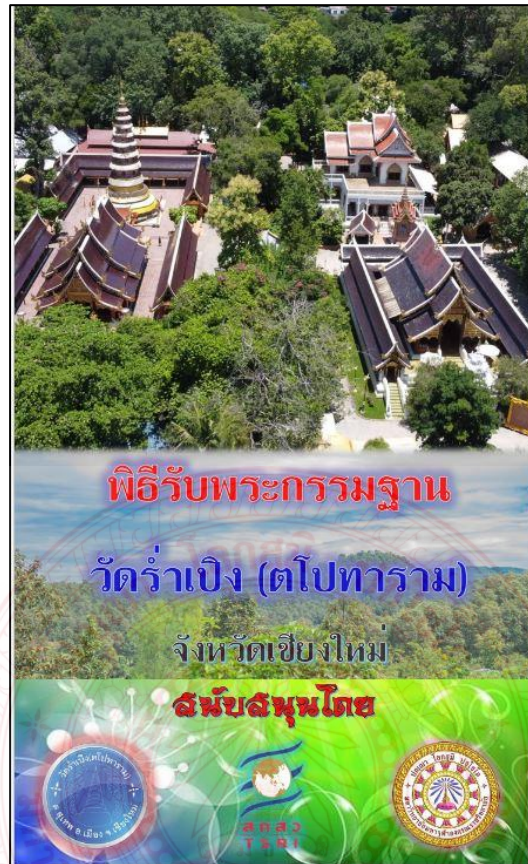
ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

“เอกายโน อโย ภิกขเว มคโค สุตตานิ วิสุทฺธิยา โสภกริเท วานํ สมตฺถิกมยา ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺถกฺคมา ยฺยา ยสฺส อริคฺคมา นีพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยา ยทิตํ จตฺตาริ สติปฏฺฐานา”

สติปัฏฐาน ๔ คือ หลักกรรมฐานที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้เหล่าพระภิกษุฝึกฝน ด้วยการฝึกจิตตน เพื่อความสุขความเจริญในวิถีแห่งการเป็นบรรพชิต และเพื่อบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือพระนิพพาน

ธัมมานุปัสสนา ให้พิจารณาสิ่งที่ปรุงแต่งจิตต่าง ๆ ด้วยสติปัญญาและความเพียร เพื่อขจัดความยินดียินร้ายเสียให้พ้นหรือกล่าวอย่างย่อว่า การพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม

ภาพที่ ๔.๗๑ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code สมათาน ลา พระกรรมฐาน การปฏิบัติธรรม

พิธีสมათานและลาพระกรรมฐาน

คลังชม พิธี ขึ้น-ลา พระกรรมฐาน วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

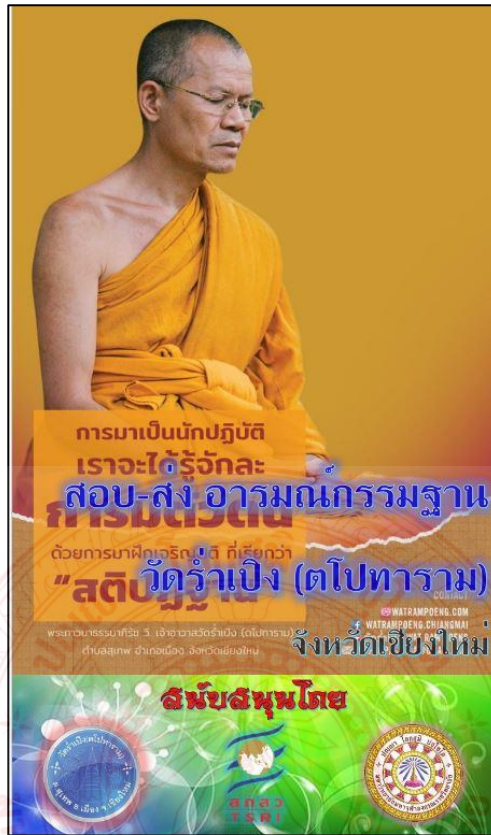

พิธีสมათานและลาพระกรรมฐาน

ความสำคัญของพิธีสมათานพระกรรมฐาน “คำว่า รับกรรมฐาน หมายถึง สมათานศีล สมათานพระกรรมฐาน สมათานแปลว่า รับสัจจะไปปฏิบัติให้สมควร และเหมาะสมกับที่สมათานเหล่านั้น ด้วยสัจจะวาจาของตนเอง ยืนยงต่อคณะสงฆ์ที่หนึ่งพร้อมกัน ณ บัดนี้ และญาติโยม อุบาสกอุบาสิกาคณะหนึ่งปฏิบัติพอควรแก่อัธยาศัย พอได้ เป็นนิสัยปัจจัย เพื่อจะน้อมนำไปปฏิบัติประจำจิตประจำใจตลอดชีวิต”

พิธีรับพระกรรมฐาน ทางวัดได้กำหนดพิธีรับพระกรรมฐานในเวลา ๐๘.๐๐ น. ของทุกวัน เว้นวันพระ ดังนั้น ผู้ที่จะเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัด จะต้องเดินทาง มาก่อนเวลา ไม่น้อยกว่า ๓๐ นาที เพื่อมาลงทะเบียนกับเจ้าหน้าที่ของทางวัด และเก็บสัมภาระเข้าห้องและเตรียมตัวเข้าพิธีตามเวลา ถ้าหากว่ามาหลังจาก ๐๘.๐๐ น. จะต้องเข้าพิธีรับพระกรรมฐานในวันรุ่งขึ้นต่อไป

ภาพที่ ๔.๗๒ นวัตกรรมชุดความรู้ QR-Code สอบ ส่ง อารมณักรรฐาน การปฏิบัติธรรม

ชุดความรู้ การสอบและส่งอารมณักรรฐาน
วัดป่าตอง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

คลังความรู้ ชุดความรู้ การสอบและส่งอารมณักรรฐาน

การสอบและส่งอารมณักรรฐาน

การสอบอารมณักรรฐาน หมายถึง การที่พระวิปัสสนาจารย์ หรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบผลของการปฏิบัติ เป็นผู้สอบอารมณักรรฐานผู้ช่วยแก้ไขข้อผิดพลาดให้แก่ ผู้เข้าอบรมฝึกปฏิบัติ ช่วยให้คำแนะนำจนกว่าผลการปฏิบัติของโยคีปฏิบัติ ได้ถูกต้องตามแนวทางการฝึกสติปัฏฐาน ๔

การส่งอารมณักรรฐาน หมายถึง การที่ผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน นำเอาปรากฏการณ์ ผล หรือสภาวะธรรมที่ตนได้ประสบพบเห็นมา หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่กำลังเข้าอบรมฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมาบอกเล่าแก่ผู้ทำหน้าที่สอบอารมณักรรฐาน คือพระวิปัสสนาจารย์ได้รับฟัง ช่วยชี้แนะให้โยคีฝึกปฏิบัติได้เหมาะสมตามระดับภูมิปัญญา และระดับผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นในญาณต่างๆ เป็นผู้ช่วยวินิจฉัยตัดสินเตือนเพื่อช่วยปรับอินทรีย์ให้ดีขึ้น หรือขอเพิ่ม หรือลดบทเรียนที่ให้กำหนดก็จะช่วยทำให้เกิดวิปัสสนาญาณขึ้น ตลอดถึงเป็นผู้ประเมินผลการปฏิบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้ปฏิบัติถูกต้อง และตรงกับสภาวะธรรมที่ปรากฏขึ้นอย่างแท้จริง ของผู้ปฏิบัติ

สรุปได้ว่า ส่วนที่ ๒ ในหัวข้อ ๔.๒ นี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ทั้ง ๓ ศูนย์การเรียนรู้ ผลการศึกษาวิจัยในด้านการออกแบบ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยได้นำวัฒมาเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ จึงได้พัฒนาและออกแบบเว็บไซต์ด้วยโปรแกรมปฏิบัติการ Google Sites, นวัตกรรมชุดความรู้ และ QR Code เพื่อให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบของสังคมไทย

ในส่วนที่ ๑ ผลการศึกษาวิจัยแนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง จำนวน ๓ ชุมชน คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ของชุมชนในเขตเมือง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน วัดสวนดอก ประกอบด้วย ๑) ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง ๒) พระบรมธาตุเจดีย์ ๓) พระวิหารหลวง ๔) พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ ๕) กุฏิเจ้านายฝ่ายเหนือ ๖) อนุสาวรีย์ (กุ) ครุบาเจ้าศรีวิชัย ๗) มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบที่ ๒ ด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ของชุมชนในเขตเมือง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑) ประวัติวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ๒) พระบรมธาตุเจดีย์เจ็ดยอด ๓) พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช ๔) สัตตมหาสถาน ทั้ง ๗ แห่งสำคัญที่พระเจ้าติโลกราชได้จำลองไว้ คือ (๑) สัปดาห์ที่ ๑ โพธิบัลลังก์ (๒) สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์ (๓) สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกรมเจดีย์ (๔) สัปดาห์ที่ ๔ รัตนขรรเจดีย์ (๕) สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ (๖) สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์ (๗) สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบที่ ๓ ด้าน “การปฏิบัติธรรม” วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ ของชุมชนในเขตเมือง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างพัฒนาพื้นที่เรียนรู้และนวัตกรรมชุดความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติพระกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ และสถานที่สำคัญในการปฏิบัติธรรม ประกอบด้วย ๑) ประวัติวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ๒) พระบรมธาตุเจดีย์ ๓) อุโบสถ ๔) วิหารลายคำ ๕) การปฏิบัติแนวสติปัฏฐาน แยกย่อยเป็น (๑) กายานุปัสนาสติปัฏฐาน (๒) เวทนานุปัสนาสติปัฏฐาน (๓) จิตตานุปัสนาสติปัฏฐาน (๔) อัมมานุปัสนาสติปัฏฐาน ๖) สมาทาน ลาพระกรรมฐาน ๗) สอบ ส่ง อารมณ์พระกรรมฐาน

ส่วนการออกแบบ พัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ แนวคิดของผู้เชี่ยวชาญ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละศูนย์การเรียนรู้ ได้ได้ให้แนวทางในการนำพัฒนาและออกแบบเว็บไซต์ด้วยโปรแกรมปฏิบัติการ Google Sites, นวัตกรรมชุดความรู้แบบ PDF, E-Book และผ่านช่องทางการสื่อสารข้อมูลทั้ง ๓ ศูนย์การเรียนรู้ ด้วยการ ใช้ QR Code เพื่อให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบของสังคมไทย

๔.๓ ผลการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน และผลการประเมินความพึงพอใจการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ส่วนที่ ๓ ผลการประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยหลังการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ ได้แก่ การประเมินการใช้ประโยชน์ของฟังก์ชันการทำงาน ของศูนย์การเรียนรู้ และการประเมินการออกแบบ ประเมินการเกิดประโยชน์ต่อชุมชนต้นแบบจริง

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อทำการประเมินความพอใจการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย โดยแบ่งแบบสอบถามเป็น ๔ ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมิน ส่วนที่ ๒ แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนที่ ๓ แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ และส่วนที่ ๔ แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ ในตอนที่ ๒ - ๔ มีลักษณะคำถามเป็นแบบวัดประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดน้ำหนักคำตอบการให้คะแนนตามวิธี Arbitrary Weighting ของ Likert (วัชรภรณ์ สุริยาภิวัฒน์, ๒๕๔๖) ซึ่งกำหนดน้ำหนักคำตอบเป็นค่าของคะแนนเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ๕ ระดับ คือ น้อยที่สุด = ๑, น้อย = ๒, ปานกลาง = ๓, มาก = ๔, และ มากที่สุด = ๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมิน

ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็น ๔ ด้าน คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยมีผลการวิเคราะห์ในแต่ละด้าน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ คำร้อยละสถานภาพแยกตามเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	๒๑	๒๖.๒๕
หญิง	๕๙	๗๓.๗๕
รวม	๘๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๗๕ ซึ่งเมื่อก้าวโดยอาชีพและหน้าที่แล้วในสังคมไทย ผู้หญิงส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน และมีเวลาเข้าวัดและเรียนรู้ตามแหล่งชุมชน ในหลายๆชุมชนจึงมีกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกันผลดังกล่าว และเพศชายมีจำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๒๕ แสดงถึงบทบาทหน้าที่ของผู้ชาย ต้องไปประกอบอาชีพนอกร้าน

ตารางที่ ๔.๒ ค่าร้อยละสถานภาพแยกตามอายุ

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๖	๗.๕
๒๐-๓๐ ปี	๑๖	๒๐
๓๑-๔๐ ปี	๓๗	๔๖.๒๕
๕๐ ปีขึ้นไป	๒๑	๒๖.๒๕
รวม	๘๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุไม่เกิน ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๒๕ และรองลงมามีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๒๕ อายุ ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐ และ ต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าร้อยละการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๘	๓๕
ปริญญาตรี	๕๒	๖๕
รวม	๘๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีจำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕ รองลงมามีระดับการศึกษาอยู่ในระดับต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน ๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าร้อยละของอาชีพ

ระยะเวลา	จำนวน(คน)	ร้อยละ
----------	-----------	--------

อาชีพอิสระ	๒๑	๒๖.๒๕
บริษัทเอกชน	๑๖	๒๐
รับราชการ	๔๓	๕๓.๗๕
รวม	๘๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพราชการ จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๗๕ รองลงมาคืออาชีพอิสระ จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๒๕ และประกอบอาชีพบริษัทเอกชน จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐

ส่วนที่ ๒ ประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คณะผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลพื้นฐานในการประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่เป็น ๔ ด้าน คือ ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนต้นแบบ การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง และด้านประโยชน์การนำไปใช้ โดยมีผลการวิเคราะห์รายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าร้อยละของการประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ที่	ประเด็นประเมิน	ค่าร้อยละ (X)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
๑	ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน				
	๑.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้โดยรวมภายในวัดสวนดอก	๓.๙๐	.๙๕	ระดับดี	๗
	๒.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์	๓.๘๖	.๘๘	ระดับดี	๙
	๓.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระวิหารหลวง	๓.๘๔	.๙๒	ระดับดี	๘
	๔.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ	๔.๓๑	.๖๑	ระดับดี	๖
	๕.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้กุเจ้านายฝ่ายเหนือ	๔.๔๑	.๖๗	ระดับดี	๕
	๖.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้กุครูบาเจ้าศรีวิชัย	๔.๔๙	.๖๖	ระดับดี	๓
	๗.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่	๔.๕๓	.๖๒	ระดับดี	๑

				มาก	
	๘.ความพร้อมนวัตกรรมการชดความรู้	๔.๕๐	.๖๒	ระดับดี มาก	๒
	๙.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนบน Google Site	๔.๔๔	.๖๓	ระดับดี	๔
	ค่าเฉลี่ยความพร้อมของพื้นที่	๔.๒๕	.๗๓	ระดับดี	
๒	การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนต้นแบบ				
	๑.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบประวัติศาสตร์ชุมชน	๔.๔๙	.๖๔	ระดับดี	๔
	๒.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์พระบรมธาตุเจดีย์	๔.๕๕	.๖๕	ระดับดี มาก	๑
	๓.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์พระวิหารหลวง	๔.๕๕	.๖๓	ระดับดี มาก	๑
	๔.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์พระอุโบสถพระเจ้าแก้ว ตื้อ	๔.๔๕	.๖๗	ระดับดี	๖
	๕.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์ทุ่งเจ้าชายฝ่ายเหนือ	๔.๔๖	.๖๖	ระดับดี	๕
	๖.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์คู่อุบลเจ้าศรีวิชัย	๔.๕๐	.๖๒	ระดับดี มาก	๓
	๗.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยสงฆ์ เชียงใหม่	๔.๕๑	.๖๙	ระดับดี มาก	๒
	๘.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์ด้านนวัตกรรมการชดความรู้	๔.๔๕	.๖๙	ระดับดี	๖
	๘.การบริการจัดการด้านนวัตกรรมการชดความรู้	๔.๔๔	.๗๑	ระดับดี	๗
	๙.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนบน Google Site	๔.๔๕	.๖๕	ระดับดี	๖
	ค่าเฉลี่ยความพร้อมของการบริการจัดการ	๔.๔๘	.๖๖	ระดับดี	
๓	การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง				
	๑.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์ชุมชน	๔.๕๐	.๖๒	ระดับดี มาก	๔
	๒.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระบรมธาตุเจดีย์	๔.๕๑	.๖๙	ระดับดี มาก	๓
	๓.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระวิหารหลวง	๔.๒๕	.๘๖	ระดับดี	๙

	๔.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ	๔.๔๖	.๖๔	ระดับดี	๘
	๕.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์กู่เจ้านายฝ่ายเหนือ	๔.๕๖	.๖๓	ระดับดี มาก	๑
	๖.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์กู่ครูบาเจ้าศรีวิชัย	๔.๕๕	.๖๙	ระดับดี มาก	๒
	๗.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่	๔.๔๕	.๗๙	ระดับดี	๗
	๘.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ด้านนวัตกรรมชุดความรู้	๔.๔๘	.๖๒	ระดับดี	๖
	๙.การให้ความรู้ด้านด้านประวัติศาสตร์ชุมชนบน Google Site	๔.๔๙	.๗๑	ระดับดี	๕
	ค่าเฉลี่ยการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์	๔.๔๗	.๗๐	ระดับดี	
๔	ด้านประโยชน์การนำไปใช้				
	๑.ความรวดเร็วในการเข้าถึงหน้าเว็บไซต์	๔.๕๓	.๖๗	ระดับดี มาก	๒
	๒.ใช้งานง่ายและสะดวกในการค้นหาข้อมูล	๔.๕๕	.๗๑	ระดับดี มาก	๑
	๓.สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบได้จริง	๔.๕๐	.๖๒	ระดับดี มาก	๔
	๔.สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย	๔.๒๔	.๙๐	ระดับดี	๖
	๕.เป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน	๔.๔๕	.๖๙	ระดับดี	๕
	๖.สามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็วในการนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้	๔.๕๑	.๖๙	ระดับดี มาก	๓
	ค่าเฉลี่ยด้านประโยชน์การนำไปใช้	๔.๔๖	.๗๑	ระดับดี	

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงให้เห็นถึงพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้ประเมินสามารถแยกรายละเอียดประเด็น ดังต่อไปนี้

ด้านความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน โดยภาพรวมพื้นที่มีความพร้อม อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๕ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มีความพร้อมอันดับแรก คิดเป็นร้อยละ ๔.๕๓ ด้านการบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนต้นแบบ ผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจด้านนี้ อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๔.๔๘ โดยเฉพาะการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์พระบรมธาตุเจดีย์และพระวิหารหลวง

อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๕๕ และตามมาด้วยการบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลบุรีเชียงใหม่ (๔.๕๑) และกุฎรูบาเจ้าศรีวิชัย(๔.๕๐) ประเด็นอื่นๆ นอกจากนั้น อยู่ในระดับดี ด้านการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง ผู้ตอบแบบสอบถามในด้านนี้ อยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ย ๔.๔๗ แต่เมื่อดูรายละเอียดกับพบว่า มีการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ที่อยู่ในระดับดีมาก ได้แก่ การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์กุฎเจ้านายฝ่ายเหนือ (๔.๕๖) กุฎรูบาเจ้าศรีวิชัย (๔.๕๕) พระบรมธาตุเจดีย์ (๔.๕๑) และ การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบประวัติศาสตร์ชุมชน (๔.๕๐) ประเด็นอื่นๆ นอกจากนั้น อยู่ในระดับดี ด้านประโยชน์การนำไปใช้ ภาพรวมของการประเมินอยู่ที่ ๔.๔๖ ในระดับดี และผู้ประเมินยังให้การใช้ข้อมูลพื้นที่การเรียนรู้ในการใช้งานง่ายและสะดวกในการค้นหาข้อมูลมาเป็นอันดับแรก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๕๕ ตลอดถึงความรวดเร็วในการเข้าถึงหน้าเว็บไซต์ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๕๓ สามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็วในการนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๕๑ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบได้จริง ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๕๐ ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับดีมาก

ส่วนที่ ๓ ประเมินศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

คณะผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลพื้นฐานในการประเมินศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่เป็น ๔ ด้าน คือ ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง และด้านประโยชน์การนำไปใช้ โดยมีผลการวิเคราะห์รายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าร้อยละของการประเมินศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ที่	ประเด็นประเมิน	ค่าร้อยละ	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
๑	ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง	(X)			

	๑.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้โดยรวมภายในวัดเจ็ดยอด	๔.๑๖	.๗๐	ระดับดี	๘
	๒.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์	๔.๒๘	.๗๕	ระดับดี	๑
	๓.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โพธิ์บัลลังก์	๔.๒๓	.๗๑	ระดับดี	๓
	๔.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์	๔.๒๐	.๗๔	ระดับดี	๕
	๕.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกกรมเจดีย์	๔.๑๙	.๗๓	ระดับดี	๖
	๖.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๔ รัตนขรเจดีย์	๔.๑๘	.๗๓	ระดับดี	๗
	๗.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ	๔.๒๐	.๗๔	ระดับดี	๕
	๘.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์	๔.๑๙	.๗๓	ระดับดี	๖
	๙.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ	๔.๒๑	.๗๑	ระดับดี	๔
	๑๐.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช	๔.๒๔	.๗๓	ระดับดี	๒
	๑๑.ความพร้อมนวัตกรรมชุดความรู้	๔.๑๖	.๗๒	ระดับดี	๘
	๑๒.ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้บน Google Site	๔.๑๙	.๗๑	ระดับดี	๖
	ค่าเฉลี่ยความพร้อมของพื้นที่	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	
๒	การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง				
	๑.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้โดยรวมภายในวัดเจ็ดยอด	๔.๐๙	.๗๓	ระดับดี	๙
	๒.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์	๔.๓๕	.๖๖	ระดับดี	๑
	๓.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โพธิ์บัลลังก์	๔.๑๙	.๗๕	ระดับดี	๖
	๔.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	๕
	๕.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกกรมเจดีย์	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	๕
	๖.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๔ รัตนขรเจดีย์	๔.๒๑	.๗๑	ระดับดี	๔
	๗.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ	๔.๑๘	.๗๑	ระดับดี	๗
	๘.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	๕
	๙.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ	๔.๑๘	.๗๓	ระดับดี	
	๑๐.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช	๔.๑๖	.๗๔	ระดับดี	๘

	ราช				
	๑๑.การบริการจัดการนวัตกรรมการรู้	๔.๒๕	.๗๒	ระดับดี	๓
	๑๒.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้บน Google Site	๔.๒๘	.๗๓	ระดับดี	๒
	ค่าเฉลี่ยการบริการจัดการด้านข้อมูล	๔.๒๑	.๗๒	ระดับดี	
๓	การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง				
	๑.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาภายในวัดเจ็ดยอด	๔.๒๔	.๗๓	ระดับดี	๓
	๒.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพระบรมธาตุเจดีย์	๔.๒๔	.๗๓	ระดับดี	๓
	๓.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โปธิบัลลังก์	๔.๑๕	.๗๑	ระดับดี	๖
	๔.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์	๔.๑๘	.๗๑	ระดับดี	๕
	๕.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกรมเจดีย์	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	๔
	๖.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๔ รัตนขรมเจดีย์	๔.๑๕	.๗๑	ระดับดี	๖
	๗.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ	๔.๓๐	.๗๒	ระดับดี	๑
	๘.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์	๔.๒๕	.๗๔	ระดับดี	๒
	๙.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ	๔.๑๖	.๗๒	ระดับดี	
	๑๐.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	๔
	๑๑.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา นวัตกรรมการรู้	๔.๒๐	.๗๐	ระดับดี	๔
	๑๒.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา บน Google Site	๔.๑๔	.๗๑	ระดับดี	๗
	ค่าเฉลี่ยการให้ความรู้	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	
๔	ด้านประโยชน์การนำไปใช้				
	สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบได้จริง	๔.๑๖	.๗๔	ระดับดี	๔
	สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย	๔.๑๙	.๗๓	ระดับดี	๓
	เป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน	๔.๒๔	.๗๐	ระดับดี	๑

สามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็วในการนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้	๔.๒๑	.๗๑	ระดับดี	๒
ค่าเฉลี่ยด้านประโยชน์การนำไปใช้	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	

จากตารางที่ ๔.๖ แสดงให้เห็นถึงการประเมินศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้ประเมินสามารถแยกรายละเอียดประเด็น ดังต่อไปนี้

ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวงโดยภาพรวมพื้นที่มีความพร้อม อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๐ เมื่อพิจารณา รายละเอียดพบว่า ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์ มีความพร้อมที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๘ ประเด็นอื่นๆ นอกจากนั้นโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ด้านการบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจด้านนี้ อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์ มีการบริการดีที่สุด ประเด็นอื่นๆ นอกจากนั้น อยู่ในระดับดี ด้านการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ผู้ตอบแบบสอบถามในด้านนี้ อยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๐ แต่เมื่อดูรายละเอียดกับพบว่า มีการให้ความรู้ด้านการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธที่อยู่ในระดับดีที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๓๐ ประเด็นอื่นๆ นอกจากนั้น อยู่ในระดับดี ด้านประโยชน์การนำไปใช้ ภาพรวมของการประเมินอยู่ที่ ๔.๒๐ ในระดับดี และผู้ประเมินยังให้การให้ข้อมูลพื้นที่การเรียนรู้ในด้านเป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งานมาเป็นอันดับแรก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๒๔

ส่วนที่ ๔ ประเมินศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

คณะผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลพื้นฐานในการประเมินศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่เป็น ๔ ด้าน คือ ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติกรรมฐานวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐานต้นแบบวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) และด้านประโยชน์การนำไปใช้ โดยมีผลการวิเคราะห์รายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าร้อยละของการประเมินศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมพื้นที่การเรียนรู้
ชุมชนต้นแบบ วัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

ที่	ประเด็นประเมิน	ค่าร้อยละ (%)	ส่วน เบี่ยง เบน มาตร ฐาน (S.D.)	ระดับ ความ คิดเห็น	ลำดับ
๑	ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรมฐานวัดรำเปิง (ตโปทาราม)				
	๑.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติวัดรำเปิง (ตโปทาราม)	๔.๑๖	.๗๔	ระดับดี	๗
	๒.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระมหาเจดีย์	๔.๓๑	.๗๒	ระดับดี	๑
	๓.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้อุโบสถ	๔.๑๑	.๗๑	ระดับดี	๑๐
	๔.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สถานที่สอบอารมณ	๔.๑๔	.๖๙	ระดับดี	๘
	๕.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สถานที่ขึ้น-ลา พระกรรมฐาน	๔.๒๖	.๗๒	ระดับดี	๒
	๖.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้ด้านกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	๕
	๗.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๔.๑๘	.๗๓	ระดับดี	๖
	๘.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๔.๑๖	.๗๒	ระดับดี	๗
	๙.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๔.๒๐	.๗๐	ระดับดี	๕
	๑๐.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้การสอบและส่งอารมณกรรมฐาน	๔.๑๓	.๗๔	ระดับดี	๙
	๑๑.ความพร้อมนวัตกรรมชุดความรู้	๔.๒๑	.๗๒	ระดับดี	๔
	๑๒.ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้บน Google Site	๔.๒๕	.๗๒	ระดับดี	๓
	ค่าเฉลี่ยความพร้อมของพื้นที่	๔.๑๙	.๗๒	ระดับดี	
๒	การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดรำเปิง (ตโปทาราม)				
	๑.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติวัดรำเปิง (ตโปทาราม)	๔.๑๑	.๗๑	ระดับดี	๗
	๒.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้พระมหาเจดีย์	๔.๒๕	.๖๘	ระดับดี	๒
	๓.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้อุโบสถ	๔.๒๓	.๗๕	ระดับดี	๓
	๔.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สถานที่สอบอารมณ	๔.๒๓	.๗๓	ระดับดี	๓
	๕.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สถานที่ขึ้น-ลา พระกรรมฐาน	๔.๒๑	.๗๑	ระดับดี	๔
	๖.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้ด้านกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๔.๑๘	.๗๑	ระดับดี	๖
	๗.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๔.๒๘	.๖๙	ระดับดี	๑
	๘.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๔.๒๓	.๗๓	ระดับดี	๓

	๙.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้ธัมมานุปัสสนาสติปัญญา	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	๕
	๑๐.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้การสอบและสงอารมณ์กรรมฐาน	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	๕
	๑๑.การบริการจัดการนวัตกรรมชุดความรู้	๔.๒๓	.๗๑	ระดับดี	๓
	๑๒.การบริการจัดการของพื้นที่เรียนรู้บน Google Site	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	๕
	ค่าเฉลี่ยการบริการจัดการ	๔.๒๑	.๗๑	ระดับดี	
๓	การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐานต้นแบบวัดรำเปิง (ตโปทาราม)				
	๑.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐานพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติวัดรำเปิง (ตโปทาราม)	๔.๑๕	.๗๑	ระดับดี	๙
	๒.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐานพื้นที่เรียนรู้ พระมหาเจดีย์	๔.๒๘	.๗๓	ระดับดี	๒
	๓.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐาน อุโบสถ	๔.๒๔	.๗๒	ระดับดี	๔
	๔.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐาน สถานอารมณ	๔.๒๑	.๗๒	ระดับดี	๕
	๕.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐาน สถานที่ขึ้น-ลา พระกรรมฐาน	๔.๑๕	.๗๓	ระดับดี	๙
	๖.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐานในกายานุปัสสนาสติปัญญา	๔.๑๑	.๗๓	ระดับดี	๑๑
	๗.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐานในเวทนานุปัสสนาสติปัญญา	๔.๒๖	.๗๒	ระดับดี	๓
	๘.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐานในจิตตานุปัสสนาสติปัญญา	๔.๑๙	.๗๓	ระดับดี	๗
	๙.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐานในธัมมานุปัสสนาสติปัญญา	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	๖
	๑๐.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐาน การสอบและสงอารมณ์กรรมฐาน	๔.๒๙	.๗๒	ระดับดี	๑
	๑๑.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐานนวัตกรรมชุดความรู้	๔.๑๘	.๖๙	ระดับดี	๘
	๑๒.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติกรรมฐานบน Google Site	๔.๑๔	.๗๑	ระดับดี	๑๐
	ค่าเฉลี่ยการให้ความรู้	๔.๒๐	.๗๒	ระดับดี	
๔	ด้านประโยชน์การนำไปใช้				
	สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบได้จริง	๔.๑๘	.๗๓	ระดับดี	๒
	สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย	๔.๑๖	.๗๒	ระดับดี	๓
	เป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน	๔.๑๘	.๗๓	ระดับดี	๒
	สามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็วในการนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้	๔.๒๓	.๗๑	ระดับดี	๑
	ค่าเฉลี่ยด้านประโยชน์การนำไปใช้	๔.๑๘	.๗๒	ระดับดี	

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงให้เห็นถึงการประเมินศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้ประเมินสามารถแยกรายละเอียดประเด็น ดังต่อไปนี้

ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรมฐานวัดรำเปิง (ตโปทาราม) โดยภาพรวมพื้นที่ที่มีความพร้อม อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๔.๑๙ เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์ มีความพร้อมที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔.๓๑ ประเด็นอื่นๆ นอกจากนั้นโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ด้านการบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดรำเปิง (ตโปทาราม) ผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจด้านนี้ อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานมีการบริการดีที่สุดในประเด็นอื่นๆ นอกจากนั้น อยู่ในระดับดี ด้านการทำให้ความรู้ด้านปฏิบัติธรรมฐานต้นแบบวัดรำเปิง (ตโปทาราม) ผู้ตอบแบบสอบถามในด้านนี้ อยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๐ แต่เมื่อดูรายละเอียดกับพบว่า มีการให้ความรู้ด้านการให้ความรู้ด้านปฏิบัติธรรมฐาน การสอบและสงฆ์ธรรมฐานที่อยู่ในระดับดีที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๒๐ ประเด็นอื่นๆ นอกจากนั้น อยู่ในระดับดี ด้านประโยชน์การนำไปใช้ ภาพรวมของการประเมินอยู่ที่ ๔.๑๘ ในระดับดี และผู้ประเมินยังให้การสามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็วในการนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้มาเป็นอันดับแรก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๒๓ ประเด็นอื่นๆ นอกจากนั้น อยู่ในระดับดี

๔.๔ องค์ความรู้จากการศึกษาวิจัย “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย”

จากการศึกษาวิจัยการ “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” ได้องค์ความรู้ใหม่จากแนวคิดการออกแบบ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ เพื่อนำมาใช้ในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบของสังคมไทย คือแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ที่มีวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จากการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน สามารถให้บุคคลทั่วไปได้เข้าถึงข้อมูลได้โดยง่ายและเร็ว เป็นพื้นที่ที่เข้าถึงสะดวก มีการออกแบบที่เหมาะสม มีเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ตอบสนองความหลากหลายของผู้คนเพื่อดึงดูดให้ประชาชนมาใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยการประมวลองค์ความรู้จากงานวิจัยได้ ๓ ประการ คือ ๑) ได้ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ ๒) ได้นวัตกรรมชุดความรู้ เพื่อนำไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบทั้ง ๓ ศูนย์การเรียนรู้ ๓) ได้คู่มือการเรียนรู้พื้นที่ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ดังนี้

๔.๔.๑ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน ประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

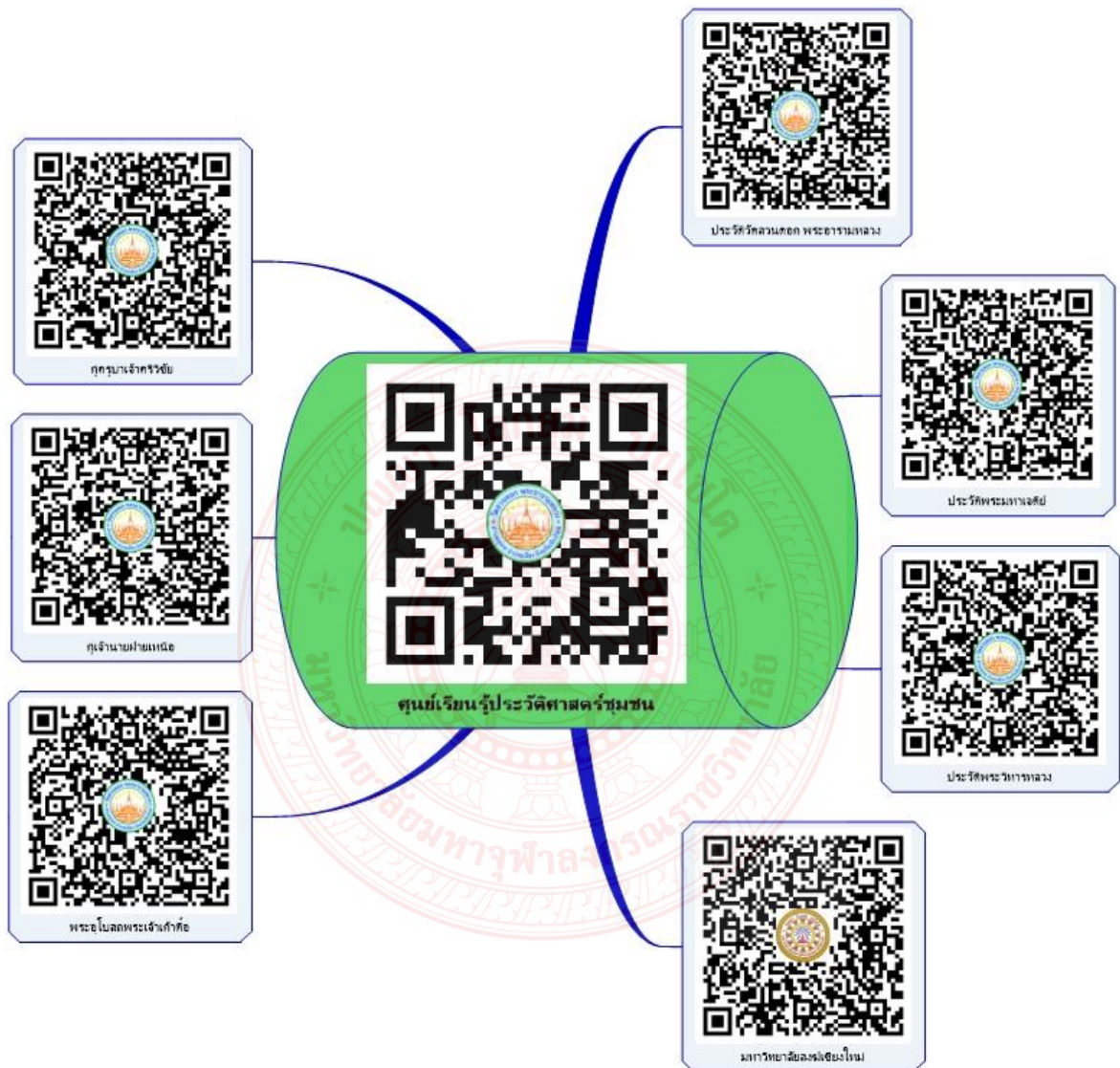
ได้องค์ความรู้ใหม่จากการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน ประวัติศาสตร์ชุมชน ของ ศูนย์การเรียนรู้วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๗๓ แสดงแบบผังมโนทัศน์ นวัตกรรมชุดความรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่

ภาพที่ ๔.๗๕ แสดงแบบผังมโนทัศน์ GR-Code นวัตกรรมชุดความรู้
วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่

นวัตกรรมชุดความรู้สแกนผ่าน QR-Code เพื่อเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

URL: <https://sites.google.com/mcu.ac.th/wsd>

๔.๔.๒ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด
พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ได้องค์ความรู้ใหม่จากการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน ประวัติศาสตร์
พระพุทธศาสนา ของศูนย์การเรียนรู้วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๗๖ ผังมโนทัศน์ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา”
วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เชียงใหม่

พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา”
วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

URL: <https://sites.google.com/mcu.ac.th/wjy>

ภาพที่ ๔.๗๘ ผังมโนทัศน์ QR-Code ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน
 “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เชียงใหม่

นวัตกรรมชุดความรู้สแกนผ่าน QR-Code เพื่อเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

URL: <https://sites.google.com/mcu.ac.th/wjy>

๔.๔.๓ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน การปฏิบัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

ได้องค์ความรู้ใหม่จากการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน การปฏิบัติธรรม ของศูนย์การเรียนรู้วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๗๙ ผังมโนทัศน์ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔
วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

URL: <https://sites.google.com/mcu.ac.th/wrp>

ภาพที่ ๔.๘๐ นวัตกรรมชุดความรู้ของศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรม
วัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

๔.๔.๔ คู่มือการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ๓ ศูนย์ จังหวัดเชียงใหม่

ต้องการความรู้ใหม่จากการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน ประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และการปฏิบัติธรรม จังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้วิจัยได้จัดทำเป็นคู่มือการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในลักษณะของ E-Book เพื่อให้สามารถเข้าศึกษาหาความรู้ได้โดยง่ายในศูนย์การเรียนรู้ทั้ง ๓ ศูนย์ แสดงเป็นผังมโนทัศน์คู่มือการเรียนรู้ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๘๒ ผังมโนทัศน์ คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

สรุปได้ว่า องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาวิจัย “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” คณะผู้วิจัยสรุปเป็น ๓ ประการ คือ ๑) ได้แนวคิดทฤษฎีการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง ในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ ทั้งแนวคิดประวัติศาสตร์ชุมชน แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ แนวคิดการสร้างเครือข่าย (Networking) แนวคิดการพัฒนาชุมชน (Development and Community Theory) แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ แนวคิดพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ตลอดถึงแนวคิดจากผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำแนวคิดทฤษฎีทั้งหลายเหล่านี้มาออกแบบ และพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยได้นำวัดมาเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๒) ได้องค์ความรู้ใหม่จากการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทำการออกแบบพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบทั้ง ๓ ศูนย์การเรียนรู้ พัฒนาและออกแบบเว็บไซต์ด้วยโปรแกรมปฏิบัติการ Google Sites, นวัตกรรมชุดความรู้ และ QR Code เพื่อให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบของสังคมไทย

๓) ได้องค์ความรู้ใหม่จากการประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบทั้ง ๓ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ คณะผู้วิจัยได้เห็นทั้งข้อดีและสิ่งที่ควรปรับปรุงในด้านของการออกแบบและพัฒนา และได้นำเสนอศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบให้บุคคลในพื้นที่และทั่วไปได้ใช้ประโยชน์อย่างยิ่ง และได้นำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์สำคัญคือ ด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ของชุมชนในเขตเมือง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของ ศูนย์การเรียนรู้ด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ได้นำเสนอศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบที่ ๓ เสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ด้าน “การปฏิบัติธรรม” วัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” วัดสวนดอก พระอารามหลวง เชียงใหม่ สืบค้นที่ URL: <https://sites.google.com/mcu.ac.th/wsd>

พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ URL: <https://sites.google.com/mcu.ac.th/wjy>

พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ด้าน “การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔” วัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ ที่ URL: <https://sites.google.com/mcu.ac.th/wrp>

ภาพที่ ๔.๘๓ ผังมโนทัศน์ QR-Code รวม ๓ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ และ ๓) ประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

การครั้งนี้มีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) มีการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาในภาคสนาม เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ กระบวนการ รูปแบบการพัฒนาพื้นที่ และสร้างเครื่องมือวิจัย ขอบเขตด้านเนื้อหาและพื้นที่ศึกษาการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบทั้ง ๓ ชุมชน โดยมีวัดในแต่ละชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยการเชื่อมโยงกับการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ถนนนิมมานเหมินท์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ คือ ศูนย์การเรียนรู้วัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เน้นสร้างพื้นที่การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เน้นการสร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาของ พระเจดีย์ สัตตมหาสถาน และสิ่งสำคัญภายในวัด และศูนย์การเรียนรู้วัดไร่เปิง (ตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สร้างพื้นที่การเรียนรู้การปฏิบัติธรรม

กลุ่มที่ ๑ ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ๓ แห่งๆ จำนวน ๖ หรือ ๗ รูป/คน รวมเป็นทั้งหมด ๒๐ รูป/คน ประกอบด้วย

๑) เจ้าอาวาส	จำนวนแห่งละ	๑	รูป
๒) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	จำนวนแห่งละ	๒	รูป
๓) ไวยาวัจกร	จำนวนแห่งละ	๑	คน
๔) ประธานชุมชน	จำนวนแห่งละ	๑	คน
๕) กรรมการวัดหรือชุมชน	จำนวนแห่งละ	๒	คน

กลุ่มที่ ๒ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และชุดความรู้ ในกลุ่มนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนา Google Sites, E-Book, QR Code นวัตกรรมชุดความรู้ การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบทั้ง ๓ พื้นที่ พร้อมสร้าง Google Sites, E-Book, QR Code จำนวน ๔ คน

กลุ่มที่ ๓ ผู้ให้ข้อมูลร่วม เป็นกลุ่มเป้าหมายในการกลุ่มทดสอบระบบพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ และนวัตกรรมชุดความรู้ ทดสอบร่วมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมกันมีจำนวนแหล่งเรียนรู้แห่งละ ๘๐ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) นิสิตระดับอุดมศึกษา (พระภิกษุและฆราวาส) จำนวนแห่งละ ๖๐ รูป/คน ๒) นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป จำนวนแห่งละ ๒๐ คน รวมเป็นทั้งหมดจำนวน ๑๘๐ รูป/คน

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยสรุปผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการศึกษาวิจัย

จากการดำเนินการวิจัย มีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณถึงบริบทชุมชน ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลพื้นฐานสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

๕.๑.๑ การศึกษาวิจัยแนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง

ผลการศึกษาวิจัยแนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง จำนวน ๓ ชุมชน คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดรำเปิง (ตโปทาราม) ดังนี้

๑. แนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนต้นแบบ ได้เสนอแนวทางการออกแบบและการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้วยการสร้างเว็บไซต์แบบ Google Sites โดยให้แนวทางการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย เป็นแหล่งข้อมูลที่ดี สามารถเข้าถึงได้ง่าย แต่จำเป็นต้องมีอินเทอร์เน็ต และมีความประสงค์ให้ศึกษาการใช้งาน Progressive Web App เพื่อให้สามารถใช้งานเว็บไซต์ในกรณีที่ไม่มีอินเทอร์เน็ตได้ เว็บไซต์จำเป็นต้องมีการออกแบบระบบให้เหมาะสมกับผู้ดูแลข้อมูลและผู้ใช้ข้อมูล ควรใช้งานสะดวก ออกแบบให้ผู้ใช้งานเข้าใจการใช้เครื่องมือหรือพื้นที่ข้อมูลต่างๆ ทั้งในแง่การสืบค้นข้อมูล (Search) การส่งต่อข้อมูล (Share) มีเครื่องมือที่สามารถให้คำแนะนำผู้ใช้งานได้ มีระบบดูแลที่สะดวกต่อการเข้าถึงผู้ใช้งาน การมีปฏิสัมพันธ์ผ่านช่องทางที่เหมาะสม เช่น Chat, comment, suggestion, question รวมทั้งการมี Chat bot เพื่อให้รักษาระดับการปฏิสัมพันธ์เบื้องต้นได้ หรือ ส่งต่อคำถาม/ปัญหา ไปในระบบ chat bot หรือ หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดูแลในระดับชุมชนทำได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

หลักการในการออกแบบและพัฒนา E-Book มีส่วนประกอบใกล้เคียงกับการออกแบบ website เพียงแค่มิมี ส่วนของการออกแบบฟังก์ชันการทำงาน ส่วนการที่จะสร้างเป็น E-Book นั้นก็จะมีเครื่องมือเป็น โปรแกรมสำเร็จรูปให้เลือกมากมาย ผู้พัฒนาหนังสือก็ควรเลือกใช้โปรแกรมที่ตัวเองถนัด ซึ่งมีทั้งแบบที่เป็น online และแบบที่เป็นโปรแกรมติดตั้งในเครื่อง ตัวอย่างโปรแกรมสำหรับสร้าง E-book ได้แก่ Flip Album, PdfBooklet, Sigil, eBook Maestro, PDF Flip Pages, iBooks Author, AsciiDoc FX เป็นต้น นอกจากนี้ ในการสร้าง E-Book อาจต้องใช้โปรแกรมอื่นๆ ช่วยในการแก้ไขตกแต่งภาพร่วมด้วย ควรเป็นเนื้อหาสาระที่น่าสนใจ มีการออกแบบอย่างประณีต ขยายขนาดใหญ่เล็กได้ตามการใช้งานและอุปกรณ์ โดยไม่ทำให้เสียคุณภาพ Quality ของสื่ออื่นๆ อาจจะย่อเนื้อหาออกเป็น Pdf Book เล่มเล็กๆ ที่เน้นเนื้อหาชัดเจนจบในเล่ม การทำเนื้อหาย่อเป็นเฉพาะเนื้อหา หรือเฉพาะบท จะทำให้ ผู้อ่านสามารถเลือกบันทึก อ่าน แชร(แบ่งปัน) ได้ตามความสนใจ ใช้เวลาอ่านไม่นาน ลักษณะหน้าตาของการใช้งาน ควรเลียนแบบวิธีการอ่านหนังสือจริงๆ เช่น มีคุณสมบัติพลิกหน้าได้ด้วยการปัดเลื่อนหน้าจอล้ำยุคการพลิกหน้ากระดาษ เป็นต้น

รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ ในด้านรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๔ ท่าน ได้ให้แนวทางและข้อเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาเรื่องพื้นฐานการดำรงชีวิต และกิจกรรมภายในชุมชนในขั้นตอนของการจัดการความรู้ เพื่อให้การออกแบบพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับชุมชนมากที่สุด แต่ในรูปแบบของการพัฒนาควรมีการเชื่อมโยงกับคนที่แตกต่าง เช่น ต่างศาสนา ต่างแนวคิด ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคม แบบพหุวัฒนธรรม โดยเน้นการเป็นการเป็นมนุษย์ การเป็นเพื่อนมนุษย์ มากกว่าจุดเน้นเดิมๆ เฉพาะคนในกลุ่มชุมชนที่คิดเห็น / เป็นอยู่ ในกลุ่มเดิมๆ ส่วนในด้านของเนื้อหาควรมีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน

การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบนี้ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนต้นแบบควรมีการนำหลักการวิศวกรรมความรู้มาช่วยในการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมฯ ก็จะทำให้เรื่องราวที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหา ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนให้เกิดการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีได้เพิ่มขึ้น

๒. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในการออกแบบแนวคิดและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” ของชุมชนในเขตเมือง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับ

ประวัติศาสตร์ของชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง ดังต่อไปนี้ ๑) ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง ๒) พระบรมธาตุเจดีย์ ๓) พระวิหารหลวง ๔) พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ ๕) กุเจ้านายฝ่ายเหนือ ๖) อนุสาวรีย์ (กุ) ครุบาเจ้าศรีวิชัย และ ๗) มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน

๓. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เพราะวัดเจ็ดยอด มีประวัติศาสตร์ด้านพระพุทธศาสนามาอย่างยาวนาน ที่สำคัญยิ่งคือ สัตตมหาสถาน วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ และในพื้นที่ภาคเหนือได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถาน ในพระพุทธศาสนา ตามรอยพระบรมศาสดา ณ สัตตมหาสถาน ตลอดจนการฝึกให้ได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งมุ่งหวังเพื่อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ธรรม ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาอันเป็นแหล่งเรียนรู้ชั้นนำจึงประกอบด้วย ๑) ประวัติวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ๒) พระบรมธาตุเจดีย์เจ็ดยอด ๓) พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช และ ๔) ๓) สัตตมหาสถานทั้ง ๗ แหล่งเรียนรู้สำคัญตามรอยพระพุทธศาสนา คือ ๑) สัปดาห์ที่ ๑ โปธิบัลลังก์ เสด็จประทับภายใต้ร่มไม้มหาโพธิ์ เสวยวิมุตติสุขตลอด ๗ วัน ๒) สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์ เสด็จประทับ ณ อนิมิสเจดีย์ ทรงยืนจ้องพระเนตรดูต้นมหาโพธิ์ โดยมีได้กะพระเนตรตลอด ๗ วัน ๓) สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจงกรมเจดีย์ เสด็จประทับ ณ รัตนจงกรมเจดีย์ ทรงนิมิตจงกรมขึ้น แล้วเสด็จจงกรมอยู่ที่นี่เป็นเวลา ๗ วัน ๔) สัปดาห์ที่ ๔ รัตนขมรเจดีย์ เสด็จประทับ ณ รัตนขมรเจดีย์ เสด็จไปทางทิศพายัพ แห่งต้นศรีมหาโพธิ์ ประทับนั่งขัดสมาธิในเรือนแก้วซึ่งเทวดานิรมิตถวาย ทรงพิจารณาพระอภิธรรมตลอด ๗ วัน ๕) สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ เสด็จไปประทับใต้ร่มไม้ไทร โดยมีชื่อว่า อชปาลนิโครธ ซึ่งเป็นที่พักของคนเลี้ยงแกะ ทรงถูกธิดาทั้งสามของพญามารวัสตีใช้กิริยาอิตถีสตรียั่วพระพุทธองค์ให้หลงแต่ไม่สำเร็จ พระพุทธองค์ทรงขับไลธิดาทั้งสามออกไปเสีย ๖) สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์ เสด็จไปประทับนั่งขัดสมาธิภายใต้ร่มไม้จิก โดยมีชื่อว่า มุจลินท์ ทางทิศอาคเนย์แห่งต้นมหาโพธิ์ ตอนนั้นเกิดฝนตกลงมาเป็นเวลา ๗ วัน พญานาคตนหนึ่งมีนามว่า พญามุจลินท์นาคราช เกิดความเลื่อมใสจึงได้แผ่พังพานป้องพระพุทธเจ้าเป็นเวลา ๗ วัน เมื่อฝนหยุดตก พญานาคก็คลายขนดจำแลงกายเป็นมานพ เข้าไปถวายอัญชลีเฉพาะพระพักตร์และจากไป ๗) สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ เสด็จไปประทับภายใต้ร่มไม้เกต โดยมีชื่อว่า ราชายตนะ ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขตลอด ๗ วัน

๔. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “การปฏิบัติธรรม” วัดวัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ลงความเห็น ว่า ควรสร้างพื้นที่เรียนรู้และนวัตกรรมการรู้เกี่ยวกับการประพฤติวัตรการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัญญาฐานสี่ เพราะวัดรำเปิง (ตโปทาราม) เชียงใหม่ เป็นสำนักที่ปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๒ โดยมีพระภิกษุสามเณร เจ้าอาวาสเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเป็นพระนักพัฒนาทั้งทางด้านปริยัติศาสนา และปฏิบัติศาสนาแบบรอบด้าน มีกุศลจิตศรัทธาสร้าง อาคารสถานที่ เป็นกุฎีที่พักของพระภิกษุสามเณร แม่ชีโยคี ตลอดถึงผู้ใฝ่ในการปฏิบัติธรรม ได้ทำการก่อสร้าง อาคารสถานที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ ทำให้สภาพของวัดแบบเดิม ก็มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าอนุโมทนา ซึ่งมีการจัดระเบียบการก่อสร้าง เป็นส่วนๆ พร้อมได้ขยายโดยซื้อที่ดินแปลงใหม่หลายแปลง เพื่อก่อสร้างกุฎีสำหรับรองรับผู้ใฝ่ในการปฏิบัติธรรมที่เพิ่มขึ้นเรื่อย

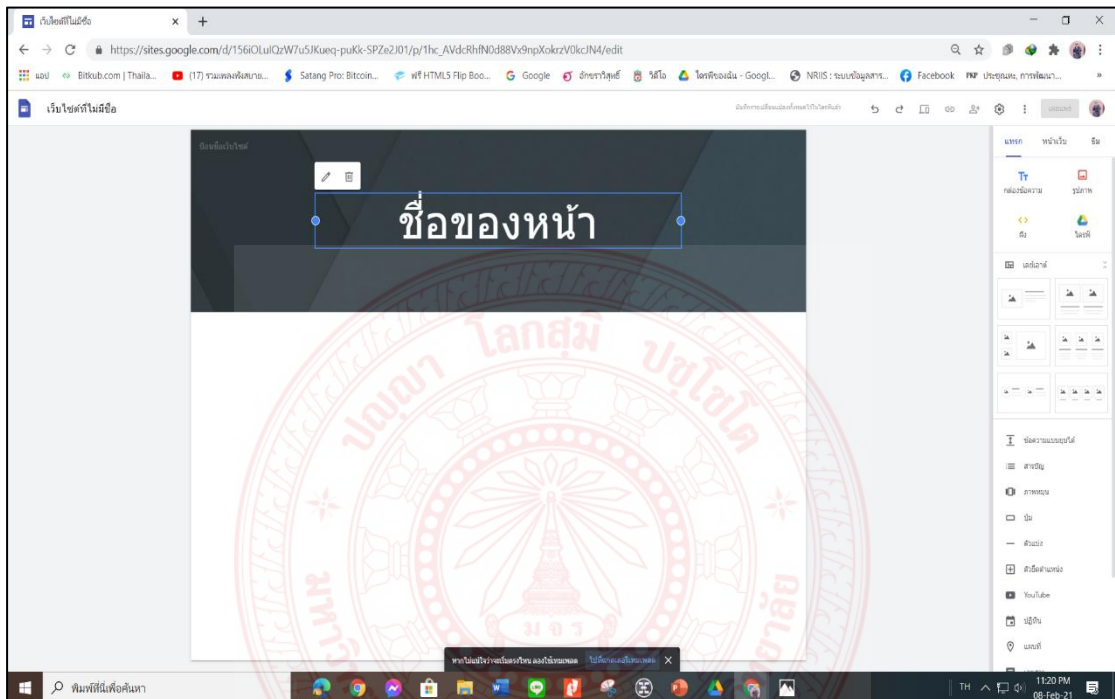
พื้นที่ในการเรียนรู้ด้านรูปแบบของการปฏิบัติของวัดรำเปิง (ตโปทาราม) ได้กำหนดรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนานำหน้า (วิปัสสนายานิก) หรือปฏิบัติแบบสุทธิวิปัสสนาซึ่งประกอบด้วยวิปัสสนาภูมิ ๖ ภูมิแห่งวิปัสสนา วิสุทธิ ๗ โพรธิปักขิยธรรม ๓๗ คือองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ หลักธรรมดังที่กล่าวมานี้เป็นหลักแห่งการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัญญาฐาน ๔ แหล่งเรียนรู้จึงประกอบด้วย ๑) ประวัตินิเวศน์รำเปิง (ตโปทาราม) ๒) อุโบสถ ๓) วิหารหลายคำ ๔) การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัญญาฐาน ๔ ๕) สถานที่ขึ้น-ลาพระกรรมฐาน ๖) กุฎีเจ้าอาวาส สถานที่สอบและส่งอารมณ์กรรมฐาน เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนต้นแบบแห่งการปฏิบัติธรรม

๕.๑.๒ พัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

๑. การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ โดยใช้โปรแกรม Google Sites เป็น โปรแกรมของ Google ที่ให้บริการสร้างเว็บไซต์ สามารถสร้างเว็บไซต์ได้ง่าย ปรับแต่งรูปลักษณ์ได้อย่างอิสระ และสามารถรวบรวมความหลากหลายของข้อมูลไว้ในที่เดียว เช่น วิดีโอ, ปฏิทิน, เอกสารอื่นๆ ทำให้ช่วยอำนวยความสะดวกได้เป็นอย่างมาก ในการแก้ไขหน้าเว็บ จะเป็นกลุ่ม หรือ ทั้องค์กร

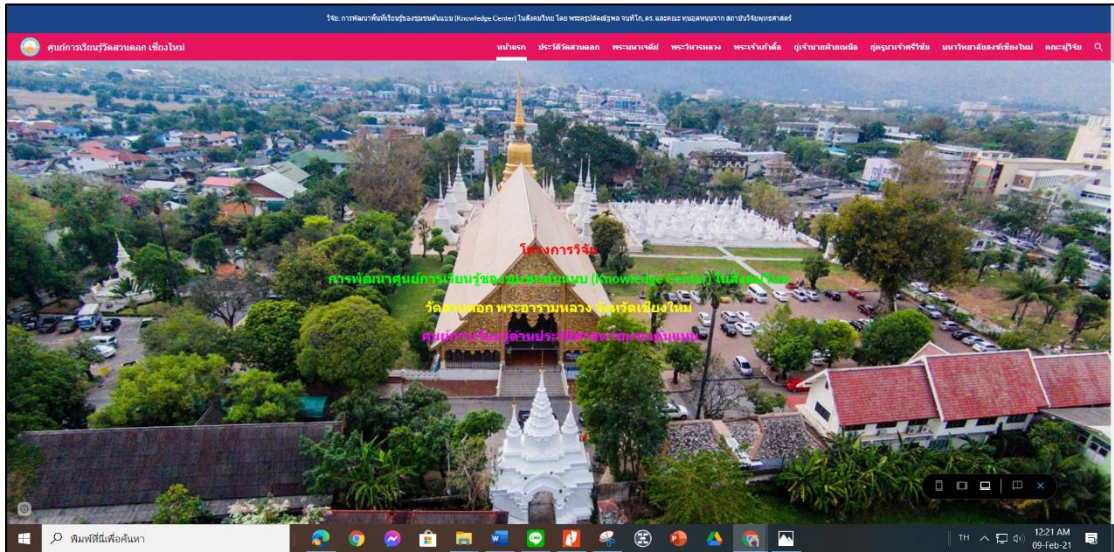
Google Sites ให้บริการครั้งแรกเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๑ สร้างเว็บไซต์ได้สุดแสนจะง่ายดาย ใช้เวลานาทีก็โชว์ผลงาน ไม่จำเป็นต้องรู้ภาษาเขียนเว็บ (HTML) ให้ปวดหัว แค่ใช้เวิร์ดพิมพ์งานเป็นก็เริ่มได้เลย แถมนเมนูเป็นภาษาไทยอีกต่างหาก มีแบบเทมเพลตสำเร็จรูปให้เลือกมากมาย คล้ายๆ กับแบบสำเร็จเพาเวอร์พอยต์ สามารถแชร์เว็บให้เพื่อนๆ ร่วมสร้างสรรค์ได้ เป็นระบบที่ครอบคลุม เอามาใช้ด้วยกันได้เลย เช่น อีเมล (Gmail) ปฏิทิน (Calendar) เอกสาร (Documents) ยูทูป (YouTube) อัลบั้มภาพ (Picasa) แผนที่ (Map) ฯลฯ แต่ก็มีข้อจำกัดของ Google site คือ พื้นที่จัดเก็บ ๑๐ Gb (GB=กิกะไบต์) มีปัญหาเรื่องการใช้งานร่วมกับ script อื่นๆ เว็บไซต์อยู่ภายใต้

Google ทำให้ domain name ยาว ทำได้เฉพาะเมื่อต่ออินเทอร์เน็ตเท่านั้น ขนาดไฟล์สูงสุด ๑๐ MB (MB=เมกกะไบต์) เฉพาะพื้นที่เว็บไซต์ไม่เกิน ๑๐๐ MB แต่หากรวมเป็นสมาชิกบริการอื่นๆ ของกูเกิ้ลตัวอื่นๆ เช่น ยูทูป (YouTube), ไดรฟ์ (Drive), ปฏิทิน (Calendar), อัลบั้มภาพ (Picasa) แล้วไม่เกิน ๑๐ GB จึงมีข้อจำกัดบางประการในการสร้างชิ้นงาน แสดงรูปแบบการสร้าง Google Sites ดังนี้

ภาพที่ ๕.๑ แสดงรูปแบบการสร้าง Google Sites

๒. การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ณ วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบของสังคมไทยให้มีการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

ภาพที่ ๕.๒ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

๓. การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา แสดงพื้นที่เรียนรู้ ดังนี้

ภาพที่ ๕.๓ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

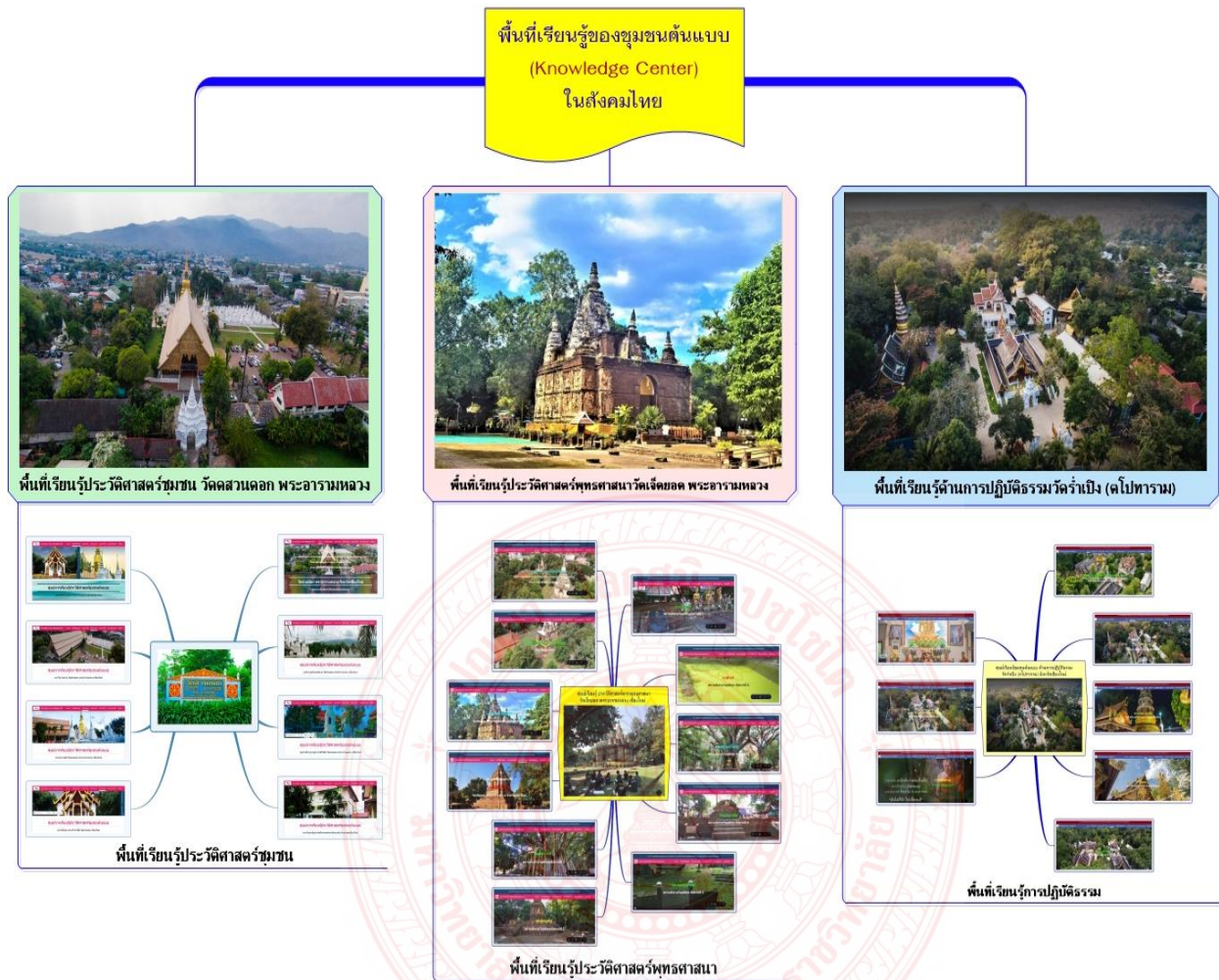
๔. การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้าน “การปฏิบัติธรรม” วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเขตของชุมชนในเขตเมือง ตามที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้แนวความคิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนต้นแบบจึงได้สร้างพัฒนาพื้นที่เรียนรู้และนวัตกรรมชุดความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติพระกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ และสถานที่สำคัญในการปฏิบัติธรรม แสดงพื้นที่เรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรม ดังนี้

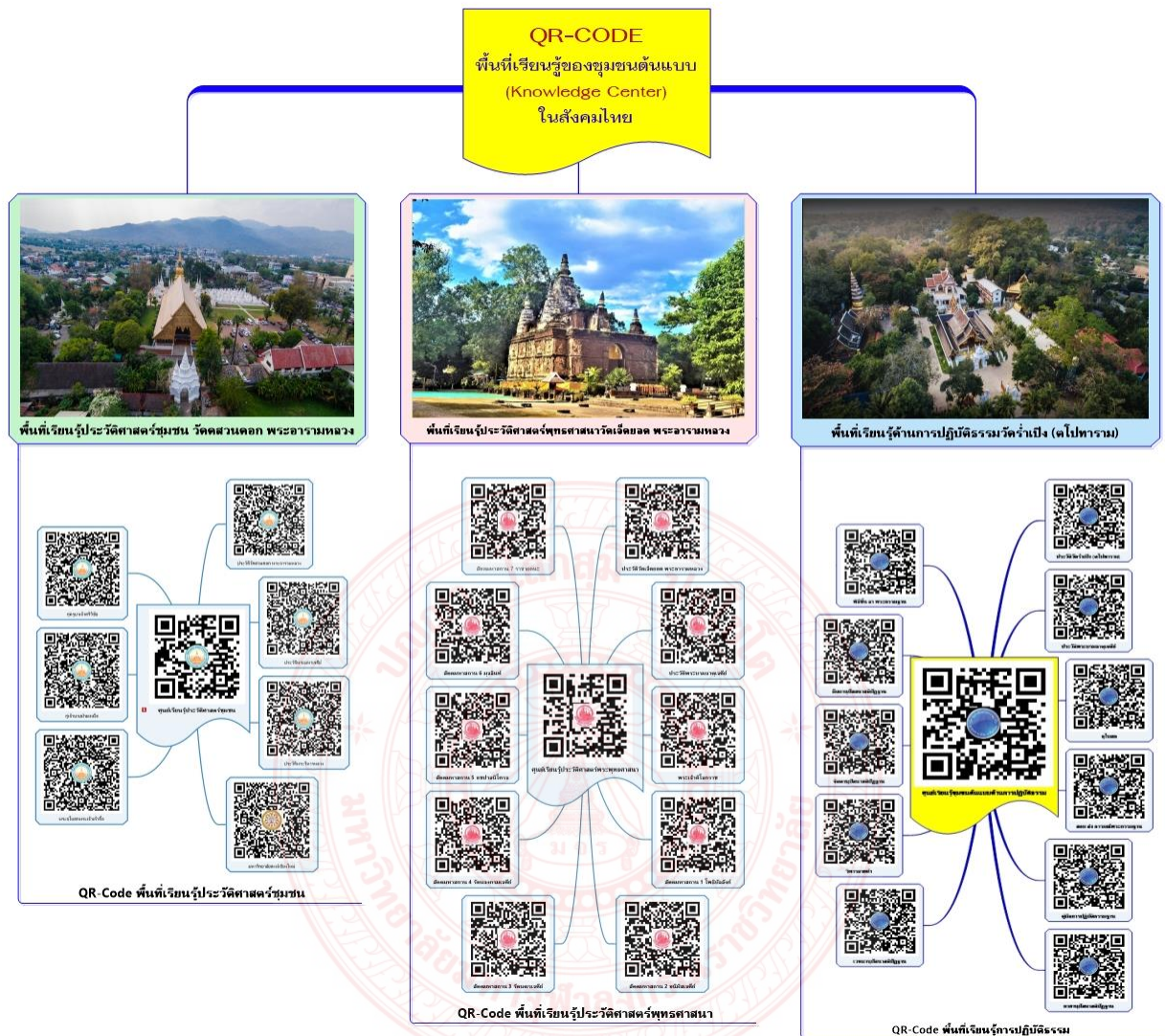
ภาพที่ ๕.๔ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ด้านการปฏิบัติธรรม

ภาพที่ ๕.๕ แสดง QR-code ๓ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

ภาพที่ ๕.๖ แสดง ๓ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

ภาพที่ ๕.๗ QR-Code พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

ภาพที่ ๕.๘ ผังมโนทัศน์ ๓ คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

๕.๑.๓ การประเมินความพึงพอใจและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และประกอบอาชีพราชการ ด้านพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าพื้นที่มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ ตลอดถึงนวัตกรรมชุดความรู้และคู่มือปราชญ์วิจัยเป็นพื้นที่ต้นแบบที่มีความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนสวนดอก นอกจากนี้การดำเนินการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์พระบรมธาตุเจดีย์และพระวิหารหลวง ยังรวมไปถึงข้อมูลประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มีการจัดการให้ข้อมูลที่ดีมาก ส่วนประเด็นการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์แก่เจ้านายฝ่ายเหนือ กู๋ครูบาศรีวิชัยและพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นพื้นที่ให้ความรู้ได้ดีมาก ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ ผู้ประเมินสามารถนำไปใช้งานง่ายและสะดวกในการค้นหาข้อมูล ($\bar{X}=๔.๕๕$, $S.D = ๐.๗๑$) ด้านศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวงโดยภาพรวมพื้นที่ที่มีความพร้อม อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๐ เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์ มีความพร้อมที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๘ การให้ความรู้ด้านการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธที่อยู่ในระดับดีที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๓๐ ประเด็นอื่นๆ นอกจากนั้น อยู่ในระดับดี ด้านประโยชน์การนำไปใช้ ภาพรวมของการประเมินอยู่ที่ ๔.๒๐ ในระดับดี และผู้ประเมินยังให้การใช้ข้อมูลพื้นที่การเรียนรู้ในด้านเป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งานมาเป็นอันดับแรก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๒๔ และด้านศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดไร่เปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์ มีความพร้อมที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔.๓๑ และ การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้เวทมนานุปัสสนาสติปัฏฐานมีการบริการดีที่สุด ส่วนการให้ความรู้ด้านการให้ความรู้ด้านปฏิบัติธรรมฐาน การสอบและส่งอารมณ์กรรมฐานที่อยู่ในระดับดีที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๒๐ ส่วนด้านการสามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็วในการนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้มาเป็นอันดับแรก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๒๓

๕.๒ การอภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ แนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง

แนวคิดการออกแบบในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวางผังเมืองในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงด้วยโครงข่ายการคมนาคมและขนส่ง ที่มีความ

เหมาะสมพอเพียงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่สนับสนุนให้การใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดทิศทางการเจริญเติบโตของเมืองให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ผังเมืองรวมได้รับการวางและจัดทำอยู่บนพื้นฐานของ “สาธารณะ” ผังเมืองรวมจึงมีหน้าที่ประสานการพัฒนาของทุกภาคในการตกลงทิศทางการพัฒนาร่วมกัน จากผลการศึกษาเข้ากับแนวคิดแนวคิดเมืองปรับตัว (resilient city) มีแนวทางที่จะสร้างเมืองแห่งอนาคตที่มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ที่ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีพลังงานความเปลี่ยนแปลง (dynamic) สูงตามแบบวิถีชีวิตเมืองในอนาคตมีการใช้งานที่หลากหลายตลอด ๒๔ ชั่วโมง และเปลี่ยนแปลงตลอดทั้งปี พื้นที่เมืองในอนาคตจึงต้องได้รับการออกแบบและวางผังให้มีความยืดหยุ่นสูง สามารถใช้งานได้หลายประเภท และปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างสะดวกรวดเร็ว แนวคิดนี้จึงนำไปสู่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองให้สามารถใช้งานได้หลากหลาย มีการประหยัดพลังงานสูง ลดปัญหาการสร้าง ความเสื่อมโทรมให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อให้สังคมเมืองแห่งอนาคตปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่รบกวนและรองรับกับคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมเมือง เน้นที่สร้างเมืองประหยัดพลังงานและการเดินทางประเภทที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษและมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แนวคิดเมืองนิเวศ (eco city) สถานที่เฉพาะ มีลักษณะพิเศษสำคัญในพื้นที่ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการผสมผสานระบบนิเวศเข้าไปในการออกแบบเมือง บริหารจัดการเมือง และสร้างการใช้ชีวิตของคนเมืองในแนวทางใหม่ โดยมีกุญแจสำคัญ แนวคิดเมืองสุขภาวะ (healthy city) เป็นแนวคิดที่เน้นการสร้างความเป็นมิตรกับประชาชน การสนับสนุนการพัฒนาสุขภาพประชาชน โดยการใช้สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งเสริมให้ประชาชนในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางสุขภาพกายและทางสุขภาพใจ ซึ่งองค์การอนามัยโลก

อีกทั้งการวิจัยด้านการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย มีแนวคิดสำคัญ คือ เมืองสร้างสรรค์ เป็นแนวคิดที่เน้นการสร้างหรือส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งมีส่วนสำคัญที่ผลักดันระบบเศรษฐกิจและสังคมของเมืองนั้นๆ อาจเป็นพื้นที่เมืองที่ประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคนที่ทำงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเกิดแรงบันดาลใจและการเรียนรู้ แนวคิดเมืองฉลาด (smart growth city) แนวคิดในการวางผังเมืองและระบบคมนาคม ที่เน้นการพัฒนาการใช้พื้นที่เมืองให้เต็มประสิทธิภาพแทนการกระจายการพัฒนาเมืองออกไปเรื่อยๆ ซึ่ง Environment Protection Agency องค์การที่ผลักดันแนวคิดเกี่ยวกับเมืองฉลาด กล่าวถึงหลักการในการพัฒนาเมือง แนวคิดเมืองอัจฉริยะที่รัฐบาลพยายามผลักดันให้เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น หากมองในระดับสากลพบว่า แนวคิดนี้ปรากฏเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ในความหมายของ “เมืองเสมือนจริง” หรือ Virtual Cities ซึ่งเกิดขึ้นจากวิกฤติของเมืองในประเทศตะวันตก ความเจริญก้าวหน้าทาง

เศรษฐกิจนามาซึ่งความเหลื่อมล้ำ ของประชาชนภายในเมืองนั้นๆ รวมถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง บริการพื้นฐานทางเทคโนโลยี โดยอาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในขณะนั้น

ดังนั้น แนวคิดสำคัญในการออกแบบในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ วัด สวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้าน “ประวัติศาสตร์ชุมชน” “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” และ “ศูนย์การปฏิบัติธรรม” จังหวัด เชียงใหม่ ของชุมชนในเขตเมือง

๕.๒.๒ พัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัด เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย โดยได้ ศึกษาถึงปัญหาด้านการเข้าถึงข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และ ศูนย์การปฏิบัติธรรม จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนการออกแบบนวัตกรรมชุดความรู้ในการนำมาใช้ใน พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ผลการศึกษาอภิปรายผลดังนี้

๒) การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย การ นำองค์ความรู้เชิงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ เพื่อให้วัด และคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ และในประเทศไทย ได้มีรูปแบบของพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ และการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน อีกทั้งหน่วยงาน ภาครัฐ อาทิ กระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ได้แนวทาง แผนงาน นโยบาย และยุทธศาสตร์ การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ได้เข้าถึงข้อมูลอัน เป็นจริงของสถานที่สำคัญในแต่ละที่ ในการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน ต้นแบบในสังคมไทยในครั้งนี้ ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบพัฒนา Google Sites, E-Book และ QR Code ให้ เป็นนวัตกรรมชุดความรู้ เป็นการดำเนินการโดยการนำความรู้และผลการวิจัยเชิงสำรวจที่ได้จาก ขั้นตอนที่หนึ่งมาพัฒนา Google Sites, E-Book, QR Code การพัฒนาชุดความรู้นี้มีรูปแบบตาม ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ ส่วนที่จะพัฒนาชุด ความรู้ มีลักษณะอยู่ในกรอบของประวัติศาสตร์ชุมชน จำนวน ๗ แหล่งเรียนรู้ ส่วนประกอบของ Google Sites, E-Book, QR Code ได้บรรจุตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญที่ได้มีการสำรวจใน เบื้องต้น แต่ถึงอย่างนั้นแล้ว การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในพื้นที่เรียนรู้ของชุมชน ต้นแบบได้พัฒนาบน Google Sites ก็ดี การสร้างนวัตกรรมชุดความรู้แบบ E-Book ก็ดี ตลอดจนการ จัดทำเป็น QR Code เพื่อให้ผู้ที่มีความสนใจในการศึกษาได้เข้าถึงข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน สวนดอก ได้โดยง่าย ก็ยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารบางประการ ที่ยังต้องพัฒนาให้ดีขึ้น

๕.๒.๓ ความพึงพอใจการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นต่อการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย และเมื่อพิจารณารายด้านมีความคิดเห็นในระดับดีทุกด้าน แต่เมื่อพิจารณารายประเด็นในแต่ละด้านมีข้อควรอภิปราย ดังนี้

๑) ด้านความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ

ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ จากผลการวิจัยพบว่า มีความพร้อมส่วนใหญ่ในระดับดี ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดที่เน้นการสร้างหรือส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งมีส่วนสำคัญที่ผลักดันระบบเศรษฐกิจและสังคมของเมืองนั้นๆ อาจเป็นพื้นที่เมืองที่ประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคนทำงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเกิดแรงบันดาลใจและการเรียนรู้ โดยกลุ่มคนที่ต้องการผลักดันแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ได้เผยแพร่หลักการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ไว้ตั้งแต่พัฒนากลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ทางการพัฒนาพื้นที่ของเมือง สร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างประสิทธิภาพสำหรับบุคลากรในเมือง เพิ่มโครงสร้างพื้นฐานที่ส่งเสริมให้เมืองเกิดการเรียนรู้ เกิดแรงบันดาลใจ และ เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่เมือง สร้างชุมชนที่สามารถรับมือกับการปรับตัวเมื่อเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ และตอบรับกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่เมือง และสนับสนุนและสร้างโครงข่ายการเรียนรู้อย่างครบวงจร

๒) ด้านการบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

เมื่อพิจารณาด้านการบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาทั้ง ๓ ศูนย์การเรียนรู้ พบว่า ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชนวัดสวนดอก มีระบบการจัดการข้อมูลที่ดีที่สุด ($\bar{X} = ๔.๔๗$) (วัดเจ็ดยอดและวัดรำเปิง $\bar{X} = ๔.๒๑$) ถ้ามองในรายละเอียด จะพบว่ามีหลายด้านที่อยู่ในระดับดีมาก อาทิ เช่น การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์แก่เจ้านายฝ่ายเหนือ กุศรูบาเจ้าศรีวิชัย พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งจะเป็นแนวทางให้การดำเนินบริการด้านข้อมูลสถานที่อื่นๆ ไว้เป็นแนวทาง เพื่อจัดเครือข่ายกิจกรรมการเรียนรู้ การเข้าใจถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกลุ่มกับเครือข่าย รวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม โหนด และชุมทาง (hub) จะช่วยให้เรามองเห็นความสัมพันธ์และกระบวนการทำงานของฝ่ายต่างๆ ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร กล่าวว่ “เครือข่ายทางสังคม” เป็นคำที่มีนัยและความหมายที่แตกต่างกันไปตามความคิดเห็นมุมมองและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถอธิบายได้ในมิติของการปฏิสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งที่เป็นกระบวนการวิธีการ และกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนทางสังคม ที่แสดงถึงรูปแบบ

ความสัมพันธ์ภายใต้เงื่อนไขที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร และเครือข่ายที่มีต่อกัน และในมิติแห่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นด้วยกระบวนการและกิจกรรมในสังคม เช่น การติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประสานผลประโยชน์ ความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร ฯลฯ ที่เป็นปัจจัยหลักให้สมาชิกหรือฝ่ายต่างๆ มีความผูกพันต่อกันเพื่อเสริมสร้างในการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆ^๑

๓) ด้านการให้ความรู้

สื่อนวัตกรรม Google Site เป็นสื่อที่ให้ความรู้ในหลายๆด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านประวัติศาสตร์ ผู้ใช้สื่อมีความพึงพอใจ จากการวัดผลทั้ง ๓ ศูนย์การเรียนรู้ อยู่ในระดับดี ให้ความรู้รอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาซึ่งต้องอาศัยความแม่นยำและเที่ยงตรง เพื่อผู้นำไปใช้เข้าใจและฝึกฝน ปฏิบัติตาม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรมนิยมที่ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (๒๕๔๓)^๒ ให้ได้หลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีไว้ว่า การเรียนรู้เกิดจากการกระทำและการสังเกตจากผู้อื่น จึงมีผลก่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้แบบใหม่ ๆ การเรียนรู้เริ่มจากสิ่งที่ย่างไปหาสิ่งที่มีความสลับซับซ้อน และการเรียนรู้ จากส่วนย่อยไปหาส่วนใหญ่ การเรียนรู้ควรเริ่มจากทีละเล็กละน้อย และเป็นตามลำดับขั้นตอน และ การฝึกหัด หมายถึง การทำพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่ง ซ้ำ ๆ เพื่อให้จำได้อย่างคงทน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นในการเรียนทักษะต่าง ๆ

๔) ด้านประโยชน์การนำไปใช้

ชุดนวัตกรรมการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ เป็นการออกแบบที่สามารถใช้งานง่ายและสะดวกในการค้นหาข้อมูลจากการประเมินพื้นที่เรียนรู้วัดสวนดอก พระอารามหลวง ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๕$) สอดคล้องกับผลการประเมินศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง พบว่า นวัตกรรมดังกล่าวเป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับอายุของผู้ใช้งานอยู่ระหว่าง ๓๐ - ๔๐ ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นผู้ใช้บริการตอบสนองข้อมูลที่ต้องการ นอกจากนี้ผู้ประเมินศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดรำเปิง (ตโปทาราม) ยังระบุอีกว่าระบบดังกล่าวสามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็วในการนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้

^๑ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, อ้างแล้ว, หน้า ๓๖ - ๔๖.

^๒ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘-๓๙.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ควรมีการสร้างเครือข่ายและสร้างกระบวนการเรียนรู้การพัฒนารูปแบบ พื้นที่และ กิจกรรม เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้าถึงข้อมูลพื้นฐานของแต่ละชุมชนผ่านการปฏิบัติจริงในพื้นที่อย่าง กว้างขวางมากขึ้น ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชน ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา และการปฏิบัติธรรม ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในทุกมิติ เพื่อใช้เป็นปัจจัยให้ทุกท่านที่ มีความสนใจด้านข้อมูลข่าวสารประวัติศาสตร์ดั้งเดิมถึงปัจจุบัน และเพื่อให้ชุมชนใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทุกท่านได้สัมผัสกับข้อมูลแท้ ดั้งเดิมได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่มีความประสงค์จะใช้ข้อมูลในการเรียนรู้ ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนในรูปแบบต่างๆ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

การวิจัยด้านการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบใน สังคมไทย โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้วัดสวนดอก พระอารามหลวง เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ ชุมชนต้นแบบ ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ด้านประวัติศาสตร์ ควรให้ครอบคลุมถึงเวียงสวนดอก ศึกษาด้าน ประวัติศาสตร์ ทั้งศิลปะ และวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองเดิมถึงปัจจุบัน และควรศึกษารูปแบบและการ พัฒนาด้านนวัตกรรม การบริหารจัดการและการบริการการท่องเที่ยวเพื่อให้ได้เข้าถึงข้อมูลทุกท่านที่ ได้เข้ามาเยี่ยมชมสถานที่ จึงเป็นต้นแบบของชุมชนนวัตกรรม หรือเป็นศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบใน ประเทศไทย

การวิจัยและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ เน้นสร้างพื้นที่การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้วัดเจ็ดยอด พระอาราม หลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เน้นการสร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ของ พระเจดีย์ สัตตมหาสถาน และสิ่งสำคัญภายในวัด และศูนย์การเรียนรู้วัดไร่เปิง (ตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สร้างพื้นที่การเรียนรู้การปฏิบัติธรรม ทั้ง ๓ ศูนย์การเรียนรู้นี้เป็น รูปแบบภาษาอังกฤษ และภาษาอื่นๆ เพื่อเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา พื้นที่การเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมชั้นนำอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กฤษฎา บุญชัย. ประชาสังคม: พื้นที่สาธารณะของฉัน. ใน โอภาส ปัญญา และพิเชษฐ์ หนองช้าง
บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: ขบวนการประชาชนรากลุ่ม, ๒๕๔๒.

กฤษณา ศักดิ์ศรี. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บำรุงสาส์น, ๒๕๓๐.

กิตานันท์ มลิทอง. เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

กิตานันท์ มลิทอง. เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อรุณการ
พิมพ์, ๒๕๔๓.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป
การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชส มีเดีย, ๒๕๔๓.

จันทน์ เจริญศรี. โพสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์วิภาษา, ๒๕๔๕.

ฉลองชัย สุวัฒน์บุรณ. การเลือกการใช้สื่อการสอน. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๘.

ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. สื่อสารกับสังคมเครือข่ายเอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรการสร้าง
เครือข่ายที่มีพลัง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๖.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. การบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบ : บทสำรวจพรมแดนแห่งความรู้แนว
วิพากษ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. การบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบ : บทสำรวจพรมแดนแห่งความรู้แนว
วิพากษ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ทวีศักดิ์ นพเกษตร. วิฤตสังคมไทย ๒๕๑๐ กับบทบาทวิทยากรกระบวนการเล่มที่ ๑.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๒.

- นภาพรณ์ อัจฉริยะกุล และพิไลพรรณ บุคหุต. “สื่อภาพทัศน์” เอกสารการสอนชุดวิชา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภาพนิ่ง และภาพยนตร์ หน่วยที่ ๑๔. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒.
- นฤมล นิราทร. การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.
- ประทีน คล้ายนาค. การผลิตรายการโทรทัศน์ทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการศึกษา (Educational Psychology). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริม, ๒๕๔๖.
- ปาน กิมปี. การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. สื่อสารกับสังคมเครือข่าย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๖.
- ปฐพี มอนซอน และคณะ. กรอบแนวคิดการประเมินศักยภาพเครือข่าย. กรุงเทพมหานคร: พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗.
- พยอม วงศ์สารศรี. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สารเศรษฐ์, ๒๕๒๗.
- พรรณี ช.เจนจิต. จิตวิทยาการเรียนการสอน. (จิตวิทยาสำหรับครูในชั้นเรียน). พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๘.
- พิทยา ว่องกุล. บรรณาธิการ. ธรรมรัฐ : จุดเปลี่ยนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีทัศน์, ๒๕๔๑.
- พิสิษฐ์ โคตรรสโพธิ์ ดร.. ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ รศ.ดร.. วีระพงษ์ แสง-ชูโต รศ.ดร.. การถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญา. เชียงใหม่: นนบุรีการพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๕๗.
- ไพฑูรย์ มีกุล. “พัฒนาการของอารยธรรมโลก” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาอารยธรรมมนุษย์ หน่วยที่ ๑. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์, ๒๕๔๘.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. สอมนิพนธ์ ๓๐ ปี มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. ๒๕๕๗.

มาลี จุฑา. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์,
๒๕๔๒.

ยุทธนา วรอุณปิติกุล และ สุพิศ เรืองจิต. **สำนักพิมพ์เมือง : ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทาง
ประชาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๒.

วาสนา บุญสม. **ศิลปวัฒนธรรมไทยสายใยจากอดีต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปริมาตร, ๒๕๔๘.
วาสนา ชาวหา. **สื่อการเรียนการสอน (Instructional Media)**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์,
๒๕๓๓.

วิภากร มาพบสุข. **จิตวิทยาทั่วไป**. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิค
กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, มปป.

สถิต วงศ์สวรรค์. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: บำรุงสาส์น, ๒๕๒๕.

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. **ศักยภาพและเครือข่ายชุมชน**. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗.

สัมพันธ์ เตชะอธิก วิชา อุยตระกูล และ ชื่น ศรีสวัสดิ์. **ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น**.
กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

สุดจิต เจนนพกาญจน์ ผ.ศ.ดร.. **วิธีวิทยาในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๔.

สุริยัน ศรีสวัสดิ์กุล. **ระบบสื่อสารข้อมูลคอมพิวเตอร์**. กรุงเทพมหานคร: สกายบุ๊ก, ๒๕๓๙.

อนุชาติ พวงสำลี. บรรณาธิการ. **ท้องถิ่นของเรา : ทำเมืองไทยให้น่าอยู่และยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร:
ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและพัฒนาไท, ๒๕๔๐.

อบรม สนิทบาล. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.

อบรม สนิทบาล. **วิชาการศึกษา ๑๒๒ จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ม.ป.ป.

อรทัย อัจฉา และ สมศักดิ์ นัคลาจารย์. **เครือข่ายอาสาสมัครเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเอตส์ :**

รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

อริยา เสวตามร์. **การสร้าง ความหมายเกี่ยวกับชุมชนในกระบวนการผ้าป่าข้าว ภายใต้บริบทของ
งานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดพะเยา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

อุทัย ดุลยเกษม. **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนางานพัฒนา**. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา,
๒๕๓๗.

(๒) คุชฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

กิตติกวิน ตาวงศ์และพงศกร วงศ์กระจ่าง. “การประยุกต์ใช้ QR code และ Barcode บนฉลากยา”

ภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า. คณะวิศวกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐.

พรทิพา กุฎมพินานนท์. “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนา

คน”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พลสรรค์ สิริเดชนนท์. “การเรียนรู้หลักพุทธธรรมในสัตตมหาสถานผ่านการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วม

ของเยาวชน”. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒

ไพรัช นวลขำ. การพัฒนารายการวีดิทัศน์ เรื่องการประชาสัมพันธ์ในสถานศึกษาสำหรับข้าราชการครู

ที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕

วิจิตรา วงศ์ทรัพย์สกุล. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากเทปโทรทัศน์ การสอนที่ใช้และไม่

ใช้กราฟิกส์คอมพิวเตอร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖

ศิริรัชต์ คุณชมภู. “รูปแบบการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แบบมีส่วนร่วม”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๑

สมใจ โลหะพุนตระกูล. “จส. ๑๐๐: สำนักทางสังคมของคนชั้นกลางในเมือง”. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

สิน สีสวน. “ปัจจัยที่ส่งเสริมองค์กรประชาชนในเมือง: กรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียนชุมชนหลังบ้าน

มนังคศิลา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๔๕.

(๓) รายงานวิจัย:

พรณรงค์ ชาญนวงศ์ “แนวความคิดการพัฒนาเมืองกับการอยู่อาศัยในอนาคต: ความเป็นมาของการ

วางแผนเมืองและที่อยู่อาศัย แนวคิดต่างๆ ในการวางแผนและพัฒนา มีนโยบาย ๘ แกน

หลักสู่เมืองที่ยั่งยืน” รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น: ๒๐๑๔.

(๔) บทความ:

พนิต ภูจินดา และ ยศพล บุญสม. “แนวความคิดการพัฒนาเมืองต้นแบบ”. วารสารวิชาการ การ

ออกแบบสภาพแวดล้อม ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙): ๒๑ - ๔๓.

ฤทัยชนก เมืองรัตน์ “เมืองอัจฉริยะ : การพัฒนาเมืองยุค ๔.๐ ในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญยิ่ง

ต่อการพัฒนาในทุกมิติ”. บทความวิชาการ. สำนักภาษาต่างประเทศ สำนักงาน

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. ๒๕๖๐). หน้า ๒.

दन्यं त्ककिनारवण सयफन सेकखुनतद และ กานต์ सेกखुนतด. “แนวทางการบริหารศูนย์การเรียนรู้
เมืองฉะเชิงเทรา สังกัดเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง”.

วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม ๒๕๖๐): ๓๓-๓๙.

หทัยชนก คตะสมบุรณ์. “องค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านเนินกลาง หมู่ ๒ ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ
จังหวัดนครสวรรค์”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-
ธันวาคม ๒๕๖๐): ๒๖.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

สถาบันรหัสสากล สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. บาร์โค้ด (Barcode) มีประโยชน์ต่อการทำ
ธุรกิจอย่างไร?. สืบค้นจาก <http://www.pen๑.biz/TipBarcode.html>

ระบบฐานข้อมูล e – Book. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.m->

http://www.fpo.go.th/e_research/ebook/ebook.php [๘ มีนาคม ๒๕๖๓].

โรงเรียนสุราษฎร์ธานี. งานพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา: การจำแนกประเภทของ
สื่อการเรียนรู้. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.st.ac.th/av/media_kind.htm.
[๑๖ ธ.ค. ๒๕๖๑].

Numfon_videtus. องค์ประกอบงานวิดิทัศน์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://sites.google.com/site/>. [๑๖ ธ.ค. ๒๕๖๑].

(๖) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ พระราชรัชขมณี (นิमित สีขรสุนโณ). เจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง เจ้าคณะ
อำเภอเมืองเชียงใหม่. ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ พระครูกิตติภัทรานุกุต. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก. ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ พระครูสาทรธรรมสิทธิ. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง. ๒๐ มิถุนายน
๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ นายเยี่ยม กาวิละเวส. ไวยาวัจกรวัดสวนดอก. ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ นายสุรพล วิริยะพันธ์. ประธานชุมชนสวนดอก. ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ ดร.ฐิติรัตน์ วิสิฎพลพงศ์. ครูโรงเรียนวัดสวนดอก. ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ นายอินชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ. กรรมการชุมชนสวนดอก. ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมมาภิรัช. เจ้าอาวาสวัดรำเปิง (ตโปทาราม). ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.

- สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรอินจันท์ กนต์สีโล. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดรำเปิง (ตโปทาราม). ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ พระใบฎีกาศักดิ์ชัย สติสมฺปนฺโน. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดรำเปิง (ตโปทาราม). ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี. ไวยาวัจกรวัดรำเปิง (ตโปทาราม). ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรอินจันท์ กนต์สีโล. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดรำเปิง (ตโปทาราม). ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ นายวินัย หวันชัยศรี. ไวยาวัจกร วัดรำเปิง (ตโปทาราม). ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนฺติโก). เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่. ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยาภิรัต. ผศ. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด. ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ พระครูสุตพัฒน์นดม. ผศ.ดร.. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด. ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ นายจรัส ชื่นชอบ. ผู้นำชุมชนเจ็ดยอด. ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ นายอรุณ ชื่นชอบ. ไวยาวัจกรวัดเจ็ดยอด. ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์. ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด. ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณีवास จินตพิทักษ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชา แอนิเมชันและ วิชาการเอฟเฟกต์ และกรรมการบริหารหลักสูตรภาพยนตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร คุ้มฉายกร อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่ และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรวิชัย ถิ่นนุกูล อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และ เทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- สัมภาษณ์ อาจารย์ณัฐพล ศรีโคตร อาจารย์พิเศษหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยี สารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๓.

๒.ภาษาอังกฤษ

Andre Gunder Frank. *Sociology of Development and Underdevelopment of Sociology*. London: Pluto Press, 1971.

- Bandura. Albert. **Social Learning Theory**. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice – Hall Inc., 1977.
- Dale. Edgar. **Audio Visual Method in Teaching**. 3rd. ed. New York: Holt Rinehart and Winston Dryden Press, 1969.
- Dos Santos. "The Structure of Dependence." American Economic Review 60 1970.
- Harvey David. **The Condition of Postmodernity: An in Quiry into the Origins of Cultural Change**. Cambridge. England: Blackwell, 1990.
- Immanuel Wallerstein. **The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century**. (New York: Academic Press, 1974.
- Jameson Fredric. **Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism**. United States of America: Duke university Press, 1992.
- Kelly. R. Video and Language: An Approach to view in Comprehension. **RELC Journal**., 1985.
- M.M. Hoogvelt. **The Sociology of Developing societies**. London and Basingstoke; The Macmillan Press, 1978.
- Ritzer George. **Modern Sociological Theory**. 4th ed. New York: Mc-Graw Hill, 1992.
- Smelser. Neil J.. **Modernization of Social Relations**. In Myron Weiner (ed.) Modernization. New York: Basic Books, 1966.
- Wilbert E.Moore. **Social Change**. New Jersey: Prentice-Hall; Engleood Cliffs, 1963.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือรับรองการวิจัย จำนวน ๒ ฉบับ

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เอกสารชี้แจงและเครื่องมือวิจัย จำนวน ๗ ชุด

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกงานผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการพัฒนานวัตกรรม

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกงานผู้ให้ข้อมูลหลักพื้นที่เรียนรู้วัดสวนดอก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกงานผู้ให้ข้อมูลหลักพื้นที่เรียนรู้วัดเจ็ดยอด

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกงานผู้ให้ข้อมูลหลักพื้นที่เรียนรู้วัดรำเปิง (ตโปทาราม)

แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบชุดนวัตกรรมการเรียนรู้ในสังคมไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๒๑

๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เรียน พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก (ประชุมหะ), ดร. / นักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตาม ข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๑๘/๒๕๖๓

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย (The Development of Knowledge Center for Prototype Communities in Thailand)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCURS -6303037

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ผู้วิจัยหลัก: พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก (ประจวบพะ), ดร.

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๓
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๓
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๓
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๓

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

หมายเลขใบรับรอง: ว.๑๘/๒๕๖๓

วันที่ให้การรับรอง: ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย (Participant Information Sheet)

คำชี้แจง (สามารถปรับรายละเอียดให้สอดคล้องกับโครงการวิจัยของท่าน)

ข้าพเจ้า พระครูปลัดณัฐพล จนฺทโก (ประทุมหะ), ดร. และคณะ กำลังทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ของสังคมไทย” ที่มาของโครงการวิจัย คือ วัดมีความสำคัญและมีบทบาทในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบันของคนในสังคมไทย คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญนี้จึงได้ทำการศึกษาวิจัยในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้จำนวน ๓ แห่ง คือ

๑. วัดสวนดอก พระอารามหลวง เป็นพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบในเรื่องของประวัติศาสตร์ชุมชน
๒. วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เป็นพื้นที่ การเรียนรู้ต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

๓. และวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) เป็นพื้นที่การเรียนรู้ต้นแบบในเรื่องของวิปัสสนากรรมฐาน
วิธีการเรียนรู้ของบุคคลทั้งหลายโดยการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้เรียนรู้ เข้าถึงเข้าใจ ได้โดยง่ายผ่านกระบวนการชุดการเรียนรู้ประกอบด้วย เว็บไซต์ (Google Sites) เอกสารชุดความรู้แบบ PDF และ บางส่วนจัดทำเป็น E-Book เรียนรู้ผ่านระบบ QR-Code ที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้น

เอกสารนี้จะให้ข้อมูลพื้นฐานของโครงการวิจัยที่ท่านควรศึกษาทำความเข้าใจ เพื่อช่วยในการตัดสินใจในการเข้าร่วมการวิจัย หากท่านอ่านเอกสารนี้และมีข้อสงสัยใดๆ เกี่ยวกับโครงการวิจัย ท่านสามารถสอบถามหัวหน้าโครงการวิจัย ผู้ร่วมวิจัย หรือผู้แทนได้ ท่านสามารถนำเอกสารนี้กลับไปอ่านที่บ้านและสามารถหารือกับผู้ที่ท่านต้องการปรึกษาได้

ท่านมีอิสระเต็มที่ในการตัดสินใจว่าจะให้ความร่วมมือหรือไม่ หากท่านไม่เข้าร่วมในการวิจัยนี้ จะไม่มีผลต่อการเรียนหรือหน้าที่การงานของท่าน และเมื่อท่านตัดสินใจเข้าร่วมให้ข้อมูลในโครงการวิจัย และหากเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์จากการวิจัยหรือมีข้อคิดเห็น ข้อข้องใจ หรือคำถามเกี่ยวกับการวิจัยนี้ ท่านสามารถติดต่อกับนักวิจัยที่ วัดสวนดอก พระอารามหลวง เลขที่ ๑๓๙ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐ เบอร์โทรศัพท์ (๐๖๓) ๙๑๖-๕๕๕๖ ได้ตลอดเวลา

รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการวิจัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

(ภาษาไทย)	การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย
(ภาษาอังกฤษ)	The Development of Knowledge Center for Prototype

Communities in Thailand

๒. หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล: พระครูปลัด ฐฐพล จนฺทโก, (ประชุมหะ), ดร.

ตำแหน่ง : อาจารย์/ประธานหลักสูตรพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

สถานที่ทำงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

สถานที่ติดต่อ : มจร วัดสวนดอก พระอารามหลวง เลขที่ ๑๓๙ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

โทรศัพท์ : ๐๖๓-๙๑๖-๕๙๕๖

อีเมล : natthapon9@gmail.com; natthphon.pra@mcu.ac.th

๓. ผู้วิจัยร่วม

๑) ชื่อ/นามสกุล : ดร.เดชา ตาละนิก

ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

สถานที่ทำงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

สถานที่ติดต่อ : มจร วัดสวนดอก พระอารามหลวง เลขที่ ๑๓๙ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

โทรศัพท์ : ๐๙๗-๒๙๒-๒๐๒๓

อีเมล : dechatalanuek@gmail.com

๒) ชื่อ/นามสกุล : นายพัลลภ หารุคำจา

ตำแหน่ง : นักวิชาการ ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สถานที่ทำงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

สถานที่ติดต่อ : มจร วัดสวนดอก พระอารามหลวง เลขที่ ๑๓๙ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

โทรศัพท์ : (๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑; ๐๙๘-๑๕๓-๐๓๑๐

อีเมล : punlopMCU.CM@gmail.com

๔. แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาแนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง
- ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐
- ๓) เพื่อประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

๖. ประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยจะได้รับ

- ๑) ได้มีส่วนร่วมพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ
- ๒) ได้มีส่วนร่วมพัฒนาชุดความรู้ของชุมชนต้นแบบทั้ง ๓ ศูนย์หลักคือ วัดสวนดอก วัดเจ็ดยอด วัดไร่เปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
- ๓) ได้องค์ความรู้ใหม่ในการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลพัฒนาชุดความรู้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ

๔) การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะในการฝึกอบรมเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พื้นที่การเรียนรู้ และ
ได้เรียนรู้สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

๗. ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้เพราะ

ท่านเป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย ในพื้นที่ชุมชนต้นแบบ คือ วัดสวนดอก วัดเจ็ดยอด วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

๘. หากท่านตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยแล้ว ท่านจะถูกสัมภาษณ์ด้วยวิธี

๑) สัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลเดิมและแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับพื้นที่ชุมชนต้นแบบที่อาศัยอยู่

๒) ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเดิมและแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับพื้นที่ชุมชนต้นแบบ

๙. ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นเมื่อเข้าร่วมการวิจัยคือ

๑) ไม่มีความเสี่ยงจากการสัมภาษณ์

๒) ไม่มีความเสี่ยงจากการตอบแบบสอบถาม

๑๐. แนวทางการป้องกันความเสี่ยงของโครงการวิจัย (ถ้ามี)

๑) ข้อมูลส่วนตัวของผู้เข้าร่วมการวิจัยจะถูกเก็บรักษาไว้ ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นข้อมูลส่วนรวม ข้อมูลของผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นรายบุคคล อาจมีคณะบุคคลบางกลุ่มเข้ามาตรวจสอบได้ เช่น ผู้ให้ทุนวิจัย สถาบัน หรือองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบ คณะกรรมการจริยธรรม เป็นต้น หากมีข้อมูลเพิ่มเติมทั้งด้านประโยชน์และโทษที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะแจ้งให้ทราบโดยเร็วไม่ปิดบัง

๒) ผู้เข้าร่วมการวิจัยมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการวิจัยเมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมการวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อการศึกษาหน้าที่การงานการประกอบสัมมาอาชีพที่สมควรจะได้รับแต่ประการใด

๑๑. ค่าตอบแทนที่จะได้รับ มี ไม่มี

มี (โปรดระบุ)..... แต่จะมีของที่ระลึก
เป็นการขอบคุณ .....

๑๒. ค่าใช้จ่ายที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยจะต้องรับผิดชอบเอง มี ไม่มี

มี (โปรดระบุ).....

๑๓. เอกสารสำคัญเกี่ยวกับใบรับรองการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ได้รับการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการมีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะมีการดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ และได้รับการอนุญาตให้ดำเนินการวิจัยตามหมายเลขข้อเสนอการวิจัย

.....หมายเลขใบรับรอง.....วันที่ให้การ
รับรอง.....วันหมดอายุ
ใบรับรอง.....

หากท่านได้รับการปฏิบัติไม่ตรงตามที่ระบุไว้ สามารถติดต่อหัวหน้าโครงการวิจัย ผู้ร่วมวิจัย
หรือผู้แทนได้ ตามสถานที่หมายเลขโทรศัพท์ หรืออีเมลติดต่อในข้างต้น

ลงชื่อ.....ผู้วิจัย

(พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก (ประชุมหะ), ดร.)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Informed Consent for Research)

*****

ชื่อโครงการ: การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง
๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็น
ศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐
๓. เพื่อประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบใน
สังคมไทย

นักวิจัย: ๑. พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก (ประจักษ์), ดร. (หัวหน้าโครงการ)
๒. ดร.เดชา ตาละนีก (นักวิจัย)
๓. ดร.พัลลภ หารุคำจา (นักวิจัย)

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยนี้ใช้สำหรับผู้ยินยอมให้ข้อมูลสำคัญและ
ทดสอบระบบนวัตกรรมชุดความรู้ ดังนี้

ส่วนที่ ๑ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ๓ กลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ส่วนที่ ๒ กลุ่มผู้ทดสอบนวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบใน
สังคมไทย

ส่วนที่ ๑ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ๓ กลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๓

ข้าพเจ้า (พระ/นาย/นางสาว/นาง).....อายุ.....ปี

ตำแหน่งการปกครอง.....

บ้านเลขที่.....ถนน.....

ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....อีเมล.....

ขอแสดงความสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชน
ต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” โดยมี พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก (ประชุมหะ), ดร.
เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และคณะนักวิจัย

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยว่าเพื่อพัฒนา
พื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ประเด็นคำถามในแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ ประโยชน์ที่
คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทาง
ป้องกันและแก้ไข และของตอบแทนที่จะได้รับ โดยได้อ่านหรือรับทราบข้อความในเอกสารชี้แจง
ผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด และได้รับคำอธิบาย ตอบข้อสงสัย จากหัวหน้าโครงการวิจัย คณะนักวิจัย
เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ข้าพเจ้าได้รับทราบถึงสิทธิ ข้อมูล ทั้งประโยชน์และความเสี่ยงจากการเข้าร่วมการวิจัย และ
สามารถถอนตัวหรืองดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ โดยจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อข้าพเจ้าในอนาคต

ข้าพเจ้าอนุญาตให้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้าพเจ้า แต่จะไม่เผยแพร่ต่อ
สาธารณะเป็นรายบุคคล โดยจะนำเสนอผลเป็นข้อมูลโดยรวมจากการวิจัยเพื่อเป็นการพัฒนาพื้นที่
เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทยเท่านั้น

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย และหนังสือแสดงความสมัครใจนี้
โดยตลอดแล้ว และข้าพเจ้ามีสิทธิขอสำเนาเอกสารนี้จากนักวิจัยได้ จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้เข้าร่วมการวิจัย/ผู้ให้ข้อมูล/ผู้แทนโดยชอบธรรม

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. ๒๕๖๓

ลงชื่อ.....

(พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก (ประชุมหะ), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย/ผู้ให้ข้อมูลและขอความยินยอม

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. ๒๕๖๓

ส่วนที่ ๒ กลุ่มผู้ทดสอบนวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบใน
สังคมไทย

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. ๒๕๖๓

ข้าพเจ้า (พระ/นาย/นางสาว/นาง).....อายุ.....ปี
ตำแหน่งการปกครอง.....

บ้านเลขที่.....ถนน.....
 ตำบล.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
 โทรศัพท์.....อีเมล์.....

ขอแสดงความสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชน
 ต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” โดยมี พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก (ประชุมหะ), ดร.
 เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และคณะนักวิจัย

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยว่าเพื่อพัฒนา
 พื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ประเด็นคำถามในแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ ประโยชน์ที่
 คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทาง
 ป้องกันและแก้ไข และของตอบแทนที่จะได้รับ โดยได้อ่านหรือรับทราบข้อความในเอกสารชี้แจง
 ผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด และได้รับคำอธิบาย ตอบข้อสงสัย จากหัวหน้าโครงการวิจัย คณะนักวิจัย
 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ข้าพเจ้าได้รับทราบถึงสิทธิ ข้อมูล ทั้งประโยชน์และความเสี่ยงจากการเข้าร่วมการวิจัย และ
 สามารถถอนตัวหรืองดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ โดยจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อข้าพเจ้าในอนาคต

ข้าพเจ้าอนุญาตให้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินนวัตกรรมชุดความรู้ของข้าพเจ้า แต่ขอ
 ไม่เผยแพร่ต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล โดยจะนำเสนอผลเป็นข้อมูลโดยรวมจากการวิจัยเพื่อเป็นการ
 พัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทยเท่านั้น

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย และหนังสือแสดงความสมัครใจนี้
 โดยตลอดแล้ว และข้าพเจ้ามีสิทธิขอสำเนาเอกสารนี้จากนักวิจัยได้ จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้เข้าร่วมการวิจัย/ผู้ให้ข้อมูล/ผู้แทนโดยชอบธรรม

วันที่..... เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๓

ลงชื่อ.....

(พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก (ประชุมหะ), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย/ผู้ให้ข้อมูลและขอความยินยอม

วันที่..... เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๓

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อการเรียนรู้ จ.เชียงใหม่

*****

- ชื่อโครงการ:** การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย
- วัตถุประสงค์:**
๑. เพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง
  ๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐
  ๓. เพื่อประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย
- นักวิจัย:** พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก (พระชุมหะ), ดร. หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย
- ส่วนงาน:** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ จังหวัดเชียงใหม่ แบบสัมภาษณ์มี ๓ ส่วนสำคัญคือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

ส่วนที่ ๒ แนวทางการออกแบบนวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ส่วนที่ ๓ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๓

ชื่อ-สกุล.....อายุ.....

๑. ตำแหน่ง อาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์
 ศาสตราจารย์ นักวิชาการ อื่นๆ.....

๒. เพศ ชาย หญิง
๓. อายุ ต่ำกว่า ๒๐ ๒๐-๓๐ ปี ๓๐-๔๐ ปี ๕๐ ปีขึ้นไป
๔. วุฒิการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
๕. อาชีพ รับราชการ ทำงานบริษัทเอกชน ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี
- ธุรกิจส่วนตัว อิสระ นักศึกษา
- รับจ้าง นิสิต อื่นๆ.....

ตอนที่ ๒ แนวคิดการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

๒.๑ การออกแบบเว็บไซต์แบบ Google Sites ท่านมีแนวคิดการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทยอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๒ การออกแบบ PDF Book ท่านมีแนวคิดการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทยอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๓ การออกแบบ E-Book ท่านมีแนวคิดการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทยอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๔ การออกแบบ QR-Code ท่านมีแนวคิดการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อนำไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทยอย่างไร

.....

๒.๕ รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ
ทั้ง ๓ ชุมชน ควรมีรูปแบบที่เหมาะสมอย่างไร

ส่วนที่ ๓ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็น
ศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

๓.๑ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดสวน
ดอก พระอารามหลวง เป็นศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ควรมีการพัฒนาอย่างไร

๓.๒ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเจ็ด
ยอด พระอารามหลวง เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ควรมีการพัฒนา
อย่างไร

๓.๓ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดจำ
เปิง (ตโปทาราม) เป็นศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรม ควรมีการพัฒนาอย่างไร

.....
.....
.....

๓.๔ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับชุมชนต้นแบบใน
สังคมไทย ควรมีแนวทางการพัฒนาอย่างไรให้เหมาะสมกับศูนย์เรียนรู้

.....
.....
.....

๓.๕ ขอเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้เพื่อการ
เรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนต้นแบบ

.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

*****

ชื่อโครงการ: การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อศึกษาแนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง

๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัด

เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

๓. เพื่อประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

นักวิจัย: พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก (ประจักษ์), ดร. หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ แบบสัมภาษณ์มี ๓ ส่วนสำคัญคือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

ส่วนที่ ๒ แนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน

ส่วนที่ ๓ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๓

ชื่อ-สกุล.....อายุ.....

๑. ตำแหน่ง เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร

นักวิชาการ ประธานชุมชน กรรมการชุมชน

๒. เพศ ชาย หญิง

๓. อายุ ต่ำกว่า ๒๐ ๒๐-๓๐ ปี ๓๐-๔๐ ปี ๕๐ ปีขึ้นไป

๔. วุฒิกการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
๕. อาชีพ บรรพชิต บริษัทเอกชน รัฐวิสาหกิจ
- ธุรกิจส่วนตัว รับราชการ อื่นๆ.....

ตอนที่ ๒ แนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

๒.๑ ในวัดของท่านมีรูปแบบสำหรับการถ่ายทอดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนแก่ผู้เข้ามาเยี่ยมชมในวัด โดยมีวิธีการถ่ายทอดอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๒ ท่านมีวิธีการประมวลความรู้และการปรับปรุงความรู้ในกิจกรรมด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ของวัดท่านให้มีรูปแบบมาตรฐานในลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๓ ในวัดของท่านมีกระบวนการคัดเลือกหรือมอบหมายผู้รับผิดชอบงานอย่างไร เพื่อให้ผู้มาวัดได้เข้าถึงความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ได้อย่างไร

.....

.....

.....

๒.๔ ในการทำหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ ทำให้ท่านเกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๒.๕ ในวัดของท่านมีหลักการนำความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ออกสู่พื้นที่สาธารณะหรือไม่ และมีวิธีดำเนินการในลักษณะอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๖ ในวัดของท่านมีการจัดระบบความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน มีวัตถุประสงค์วิธีการ เป้าหมายอย่างไร

.....
.....
.....

๒.๗ ในวัดของท่านมีรูปแบบการบ่งชี้ความรู้ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนหรือไม่ และถ้ามีจะมี ในลักษณะอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๒.๘ ท่านมีวิธีการประเมินผล ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนหรือไม่ และกำหนดเป้าหมายใน ระยะต้น ระยะกลาง และระยะยาวไว้อย่างไร

.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดย มีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

๓.๑ ท่านมีประสบการณ์ในพัฒนาการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนของ วัดท่านมาก่อนหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....

๓.๒ การเข้าร่วมรับการฝึกอบรมในกิจกรรมด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ในศูนย์การเรียนรู้ ของวัด ท่านได้พิจารณาจากแนวคิด ขั้นตอนและหลักเกณฑ์อย่างไร

.....
.....
.....

๓.๓ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของ ชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีกระบวนการปฏิบัติอย่างไร

.....
.....
.....

๓.๔ ท่านทราบมาก่อนหรือไม่ว่าส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมีหลักการสำคัญในการปฏิบัติอย่างไร

๓.๕ ท่านคิดว่าการจัดระบบข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนของวัดมีอะไรบ้าง ผู้ใช้บริการจะได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง

๓.๖ กิจกรรมพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางด้านประวัติศาสตร์ชุมชนในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ และเป็นไปในลักษณะอย่างไร มีอะไรบ้าง

๓.๗ ท่านคิดว่ารูปแบบข้อปฏิบัติที่เป็นจุดเด่นพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมีหรือไม่ และมีในลักษณะอย่างไร

๓.๘ ท่านมีวิธีการประเมินผลศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ อย่างไร มีประเด็นใดบ้าง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่

*****

ชื่อโครงการ: การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อศึกษาแนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง
๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัด เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐
๓. เพื่อประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบใน สังคมไทย

นักวิจัย: พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก (ประจวบฯ), ดร. หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ แบบสัมภาษณ์มี ๓ ส่วนสำคัญคือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

ส่วนที่ ๒ แนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้านประวัติศาสตร์

พระพุทธศาสนา

ส่วนที่ ๓ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมี วัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๓

ชื่อ-สกุล.....อายุ.....

๑. ตำแหน่ง เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร
 นักวิชาการ ประธานชุมชน กรรมการชุมชน
๒. เพศ ชาย หญิง

๓. อายุ ต่ำกว่า ๒๐ ๒๐-๓๐ ปี ๓๐-๔๐ ปี ๕๐ ปีขึ้นไป
๔. วุฒิการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
๕. อาชีพ พระสงฆ์ บริษัทเอกชน รัฐวิสาหกิจ
- ธุรกิจส่วนตัว รับราชการ อื่นๆ.....

ส่วนที่ ๒ แนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้านประวัติศาสตร์

พระพุทธศาสนา

๒.๑ ในวัดของท่านมีรูปแบบสำหรับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาแก่ผู้เข้ามาเยี่ยมชมในวัดหรือไม่ และมีวิธีการถ่ายทอดอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๒ ท่านมีวิธีการประมวลความรู้และการปรับปรุงความรู้ในกิจกรรมด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของวัดท่านให้มีรูปแบบมาตรฐานในลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๓ ในวัดของท่านมีกระบวนการคัดเลือกหรือมอบหมายมีผู้รับผิดชอบอย่างไร เพื่อให้ผู้มาวัดได้เข้าถึงความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาได้อย่างไร

.....

.....

.....

๒.๔ ในการทำหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ ทำให้ท่านเกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของท่านหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๒.๕ ในวัดของท่านมีหลักการนำความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาออกเผยแพร่ถ่ายทอดสู่สาธารณชนให้รับทราบหรือไม่ และมีวิธีดำเนินการในลักษณะอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๖ ในวัดของท่านมีการจัดระบบความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา มี
วัตถุประสงค์ วิธีการ เป้าหมายอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๗ ในวัดของท่านมีรูปแบบการบ่งชี้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาหรือไม่
และถ้ามีจะมีในลักษณะอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๘ ท่านมีวิธีการประเมินผลด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของท่านหรือไม่ และ
กำหนดเป้าหมายในระยะต้น ระยะกลาง และระยะยาวของแต่ละกิจกรรมภาวนาเอาไว้อย่างไร

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๓ การพัฒนานวัตกรรมชุดความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดย
มีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

.....

.....

.....

๓.๑ ท่านมีประสบการณ์ในพัฒนาการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้าน
ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาขึ้นมาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

๓.๒ การเข้าร่วมรับการฝึกอบรมในกิจกรรมด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในศูนย์
การเรียนรู้ของวัด ท่านได้พิจารณาจากแนวคิด ขั้นตอน และหลักเกณฑ์อย่างไร

๓.๓ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีกระบวนการปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๔ ท่านทราบมาก่อนหรือไม่ว่าส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมีหลักการสำคัญในการปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๕ ท่านคิดว่าการจัดระบบข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของวัดมีอะไรบ้าง ผู้ใช้บริการจะได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๓.๖ กิจกรรมพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ และเป็นไปในลักษณะอย่างไร มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๓.๗ ท่านคิดว่ารูปแบบข้อปฏิบัติที่เป็นจุดเด่นพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมีหรือไม่ และมีในลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๘ ท่านมีวิธีการประเมินผลศูนย์การเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบ อย่างไร มีประเด็นใดบ้าง

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดรำเปิง (ตโปทาราม) ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

*****

ชื่อโครงการ: การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อศึกษาแนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง

๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัด

เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

๓. เพื่อประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบใน

สังคมไทย

นักวิจัย: พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก (ประจักษ์), ดร. หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบวัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ แบบสัมภาษณ์มี ๓ ส่วนสำคัญคือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

ส่วนที่ ๒ แนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบด้านการ

ปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔

ส่วนที่ ๓ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๓

ชื่อ-สกุล.....อายุ.....

๑. ตำแหน่ง เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร
 นักวิชาการ ประธานชุมชน กรรมการชุมชน
๒. เพศ ชาย หญิง

๓. อายุ ต่ำกว่า ๒๐ ๒๐-๓๐ ปี ๓๐-๔๐ ปี ๕๐ ปีขึ้นไป
๔. วุฒิการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
๕. อาชีพ พระสงฆ์ บริษัทเอกชน รัฐวิสาหกิจ
- ธุรกิจส่วนตัว รับราชการ อื่นๆ.....

ตอนที่ ๒ แนวคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้านการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔

๒.๑ ในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมของท่านมีรูปแบบสำหรับการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เข้าร่วมในด้านใด มีวิธีการถ่ายทอดอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๒ มีวิธีการประมวลความรู้และการปรับปรุงความรู้ในกิจกรรมภาวนาของวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมของท่านให้มีรูปแบบมาตรฐานในลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๓ ในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมของท่านมีกระบวนการคัดเลือกหรือมอบหมายมีผู้รับผิดชอบอย่างไร เพื่อให้ผู้มาวัดได้เข้าถึงความรู้ได้อย่างไร

.....

.....

.....

๒.๔ ในการทำหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ ทำให้ท่านเกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ในกระบวนการปฏิบัติที่เป็นเทคนิคเฉพาะของท่านหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๒.๕ ในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมของท่านมีหลักการนำความรู้ออกสู่พื้นที่สาธารณะหรือไม่ และมี ดำเนินการในลักษณะอย่างไรบ้าง

.....

๒.๖ ในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมของท่านมีการจัดระบบความรู้ด้านการปฏิบัติธรรม มี
วัตถุประสงค์ วิธีการ เป้าหมายอย่างไร

๒.๗ ในวัดสำนักปฏิบัติธรรมของท่านมีรูปแบบการบ่งชี้ความรู้ของการปฏิบัติธรรม ด้าน
และถ้ามีจะมีในลักษณะอย่างไรบ้าง

๒.๘ ท่านมีวิธีการประเมินผลการปฏิบัติธรรมหรือไม่ และกำหนดเป้าหมายในระยะต้น
ระยะกลาง และระยะยาวของแต่ละกิจกรรมภาวนาเอาไว้อย่างไร

**ตอนที่ ๓ การพัฒนานวัตกรรมการรู้ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดย
มีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐**

๓.๑ ท่านมีประสบการณ์ในพัฒนาการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนของ
วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมนี้มาก่อนหรือไม่อย่างไร

๓.๒ การเข้าร่วมรับการฝึกอบรมในกิจกรรมด้านการปฏิบัติธรรมในศูนย์การเรียนรู้ของวัด
ท่านได้พิจารณาจากแนวคิด ขั้นตอน และหลักเกณฑ์อย่างไร

๓.๓ การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีกระบวนการปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๔ ท่านทราบมาก่อนหรือไม่ว่าส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมีหลักการสำคัญในการปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๕ ท่านคิดว่าการจัดระบบข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมของวัดมีอะไรบ้าง ผู้ใช้บริการจะได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๓.๖ กิจกรรมพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางด้านการปฏิบัติธรรม ในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐ และเป็นไปในลักษณะอย่างไร มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๓.๗ ท่านคิดว่ารูปแบบข้อปฏิบัติที่เป็นจุดเด่นพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบมีหรือไม่ และมีในลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๘ ท่านมีวิธีการประเมินผลศูนย์การเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบอย่างไร มีประเด็นใดบ้าง

.....

.....

.....

แบบประเมินความพึงพอใจ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

*****

ชื่อโครงการ: การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อศึกษาแนวความคิดการออกแบบและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในเขตเมือง
๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวัด
เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในยุค ๔.๐
๓. เพื่อประเมินและนำเสนอศูนย์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบใน

สังคมไทย

นักวิจัย: พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก (ประทุมทะเล), ดร. หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบประเมินศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบนี้มี ๔ ส่วน ขอผู้ประเมินได้ประเมินทั้งหมด ผลการประเมินของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการนำแนวทางไปปรับปรุง ดำเนินการต่อไป

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมิน

ส่วนที่ ๒ แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ ๓ แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ ๔ แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

หมายเหตุ: แบบประเมินความพึงพอใจ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ผู้วิจัย ได้จัดทำขึ้นใน Google Form เพื่อความสะดวกและรวดเร็วทันสมัยในการประเมิน

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมิน (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

๑. เพศ ชาย หญิง
๒. อายุ ต่ำกว่า ๒๐ ๒๐-๓๐ ปี ๓๐-๔๐ ปี ๕๐ ปีขึ้นไป
๓. วุฒิการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
๔. อาชีพ อาชีพอิสระ บริษัทเอกชน รัฐบาล อื่นๆ.....

ส่วนที่ ๒ แบบประเมินพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก พระ

อารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

- เกณฑ์การประเมิน ระดับ ๑ หมายถึง น้อยที่สุด
- ระดับ ๒ หมายถึง น้อย
- ระดับ ๓ หมายถึง ปานกลาง
- ระดับ ๔ หมายถึง มาก
- ระดับ ๕ หมายถึง มากที่สุด

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด และหากมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมโปรดระบุ

ที่	ประเด็นประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑	ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน					
	๑.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้โดยรวมภายในวัดสวนดอก					
	๒.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์					
	๓.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระวิหารหลวง					
	๔.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ					
	๕.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้กุ๋เจ้านายฝ่ายเหนือ					
	๖.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้กุ๋ครูบาเจ้าศรีวิชัย					
	๗.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่					
	๘.ความพร้อมนวัตกรรมชุดความรู้					
	๙.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนบน Google Site					
๒	การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนต้นแบบ					
	๑.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบประวัติศาสตร์ชุมชน					
	๒.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์พระบรมธาตุเจดีย์					

	๓.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์พระวิหารหลวง					
	๔.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ					
	๕.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์กุ้เจ้านายฝ่ายเหนือ					
	๖.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์กุ้ครูบาเจ้าศรีวิชัย					
	๗.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่					
	๘.การบริการจัดการข้อมูลประวัติศาสตร์ด้านนวัตกรรมชุดความรู้					
	๘.การบริการจัดการด้านนวัตกรรมชุดความรู้					
	๙.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนบน Google Site					
๓	การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนต้นแบบวัดสวนดอก พระอารามหลวง					
	๑.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบประวัติศาสตร์ชุมชน					
	๒.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระบรมธาตุเจดีย์					
	๓.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระวิหารหลวง					
	๔.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ					
	๕.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์กุ้เจ้านายฝ่ายเหนือ					
	๖.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์กุ้ครูบาเจ้าศรีวิชัย					
	๗.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่					
	๘.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ด้านนวัตกรรมชุดความรู้					
	๙.การให้ความรู้ด้านด้านประวัติศาสตร์ชุมชนบน Google Site					
๔	ด้านประโยชน์การนำไปใช้					
	๑.ความรวดเร็วในการเข้าถึงหน้าเว็บไซต์					
	๒.ใช้งานง่ายและสะดวกในการค้นหาข้อมูล					
	๓.สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบได้จริง					
	๔.สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย					
	๕.เป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน					
	๖.สามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็วในการนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้					

ข้อเสนอแนะ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัดสวนดอก
พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

.....

ระดับคะแนนผลการประเมิน

๖๑-๗๕ ระดับดีมาก ๔๖-๖๐ ระดับดี ๓๑-๔๕ ระดับปานกลาง
 ๑๖-๓๐ ระดับน้อย ๐-๑๕ ระดับน้อยที่สุด

ผลการประเมิน รวมคะแนนที่ได้รับ.....คะแนน

ส่วนที่ ๓ ประเมินศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัด
 เจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

เกณฑ์การประเมิน

ระดับ ๑	หมายถึง	น้อยที่สุด
ระดับ ๒	หมายถึง	น้อย
ระดับ ๓	หมายถึง	ปานกลาง
ระดับ ๔	หมายถึง	มาก
ระดับ ๕	หมายถึง	มากที่สุด

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด และหากมี
 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมโปรดระบุ

ที่	ประเด็นประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑	ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง					
	๑.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้โดยรวมภายในวัดเจ็ดยอด					
	๒.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์					
	๓.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สถมมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โปธิบัลลังก์					
	๔.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สถมมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์					
	๕.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สถมมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจงกรมเจดีย์					
	๖.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สถมมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๔ รัตนฆรเจดีย์					
	๗.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สถมมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ					

	๘.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์					
	๙.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ					
	๑๐.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช					
	๑๑.ความพร้อมนวัตกรรมชุดความรู้					
	๑๒.ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้บน Google Site					
๒	การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง					
	๑.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้โดยรวมภายในวัดเจ็ดยอด					
	๒.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์					
	๓.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โปธิบัลลังก์					
	๔.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์					
	๕.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกรมเจดีย์					
	๖.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๔ รัตนฆรเจดีย์					
	๗.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ					
	๘.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์					
	๙.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ					
	๑๐.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช					
	๑๑.การบริการจัดการนวัตกรรมชุดความรู้					
	๑๒.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้บน Google Site					
๓	การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง					
	๑.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาภายในวัดเจ็ดยอด					
	๒.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพระบรมธาตุเจดีย์					
	๓.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๑ โปธิบัลลังก์					
	๔.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๒ อนิมิสเจดีย์					
	๕.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน สัปดาห์ที่ ๓ รัตนจกรมเจดีย์					
	๖.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัตตมหาสถาน					

	สัปดาห์ที่ ๔ รัตนขจรเจดีย์					
	๗.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัปดาห์ที่ ๕ อชปาลนิโครธ					
	๘.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัปดาห์ที่ ๖ มุจลินท์					
	๙.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สัปดาห์ที่ ๗ ราชายตนะ					
	๑๐.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าติโลกราช					
	๑๑.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา วัดกรรมขุดความรู้					
	๑๒.การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาบน Google Site					
๔	ด้านประโยชน์การนำไปใช้					
	สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบได้จริง					
	สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย					
	เป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน					
	สามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็วในการนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้					

ข้อเสนอแนะ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

.....

.....

.....

ระดับคะแนนผลการประเมิน

๖๑-๗๕ ระดับดีมาก ๔๖-๖๐ ระดับดี ๓๑-๔๕ ระดับปานกลาง
๑๖-๓๐ ระดับน้อย ๐-๑๕ ระดับน้อยที่สุด

ผลการประเมิน รวมคะแนนที่ได้รับ.....คะแนน

ส่วนที่ ๔ ประเมินศูนย์การเรียนรู้การปฏิบัติธรรมพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

เกณฑ์การประเมิน	ระดับ ๑	หมายถึง	น้อยที่สุด
	ระดับ ๒	หมายถึง	น้อย
	ระดับ ๓	หมายถึง	ปานกลาง
	ระดับ ๔	หมายถึง	มาก
	ระดับ ๕	หมายถึง	มากที่สุด

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด และหากมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมโปรดระบุ

ที่	ประเด็นประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑	ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติกรรมฐานวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)					
	๑.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)					
	๒.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้พระมหาเจดีย์					
	๓.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้อุโบสถ					
	๔.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สถานที่สวดอารมณ์					
	๕.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้สถานที่ขึ้น-ลา พระกรรมฐาน					
	๖.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้ด้านกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน					
	๗.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน					
	๘.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน					
	๙.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน					
	๑๐.ความพร้อมพื้นที่เรียนรู้การสวดและส่งอารมณ์กรรมฐาน					
	๑๑.ความพร้อมนวัตกรรมชุดความรู้					
	๑๒.ความพร้อมของพื้นที่เรียนรู้บน Google Site					
๒	การบริการจัดการด้านข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาต้นแบบวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)					
	๑.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)					
	๒.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้พระมหาเจดีย์					
	๓.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้อุโบสถ					

	๔.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สถานที่สอบอารมณ					
	๕.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้สถานที่ขึ้น-ลา พระกรรมฐาน					
	๖.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้ด้านกายนุสสนาสติปัญญา					
	๗.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้เวทนานุสสนาสติปัญญา					
	๘.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้จิตตานุสสนาสติปัญญา					
	๙.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้ธัมมานุสสนาสติปัญญา					
	๑๐.การบริการจัดการพื้นที่เรียนรู้การสอบและส่งอารมณกรรมฐาน					
	๑๑.การบริการจัดการนวัตกรรมชุดความรู้					
	๑๒.การบริการจัดการของพื้นที่เรียนรู้บน Google Site					
๓	การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐานต้นแบบวัดรำเปิง (ตโปทาราม)					
	๑.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐานพื้นที่เรียนรู้ด้านประวัติวัดรำเปิง (ตโปทาราม)					
	๒.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐานพื้นที่เรียนรู้ พระมหาเจดีย์					
	๓.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐาน อุโบสถ					
	๔.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐาน สถานอารมณ					
	๕.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐาน สถานที่ขึ้น-ลา พระกรรมฐาน					
	๖.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐานในกายนุสสนาสติปัญญา					
	๗.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐานในเวทนานุสสนาสติปัญญา					
	๘.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐานในจิตตานุสสนาสติปัญญา					
	๙.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐานในธัมมานุสสนาสติปัญญา					
	๑๐.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐาน การสอบและส่งอารมณกรรมฐาน					
	๑๑.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐานนวัตกรรมชุดความรู้					
	๑๒.การให้ความรู้ด้านปฏิบัติการฐานบน Google Site					
๔	ด้านประโยชน์การนำไปใช้					
	สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบได้จริง					
	สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย					
	เป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน					
	สามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็วในการนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้					

ข้อเสนอแนะ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

.....

.....

.....

.....

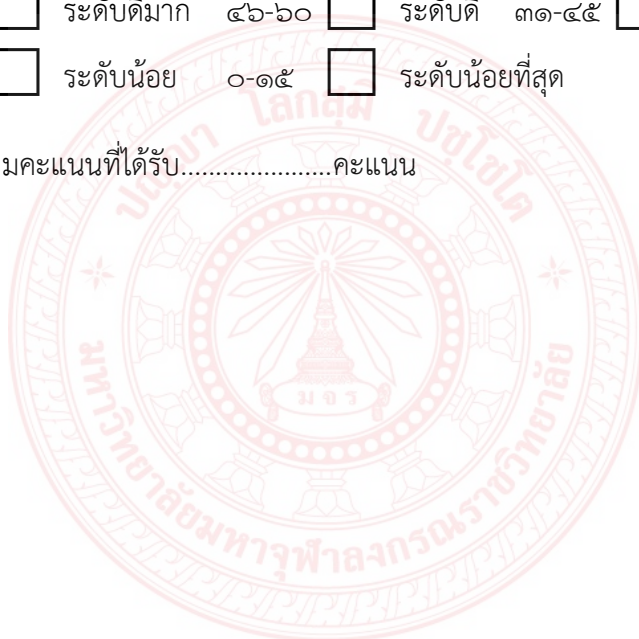
.....

ระดับคะแนนผลการประเมิน

๖๑-๗๕ ระดับดีมาก   ๔๖-๖๐ ระดับดี   ๓๑-๔๕ ระดับปานกลาง

๑๖-๓๐ ระดับน้อย   ๐-๑๕ ระดับน้อยที่สุด

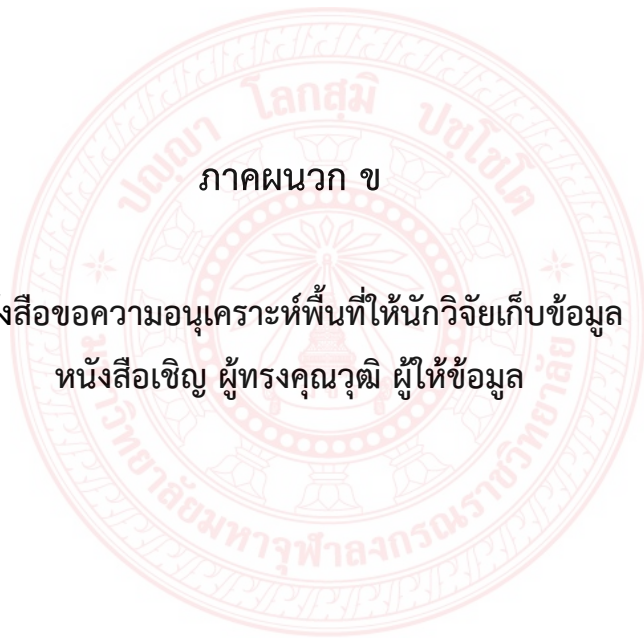
ผลการประเมิน รวมคะแนนที่ได้รับ.....คะแนน

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์พื้นที่ให้นักวิจัยเก็บข้อมูล
หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูล

ที่ อว ๘๐๒๔/ว ๓๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๓ ๘๖๖๓, ๐ ๕๓๒๓ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๓ ๐๔๕๑

โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๓๑๘๕ ๓๓๓๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๓ ๐๔๕๒

เว็บไซต์ <http://www.cm.mcu.ac.th> เฟซบุ๊ก <https://www.facebook.com/cmmcu/>

อีเมล cmmcunews@hotmail.com

๒๗ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้อาจารย์และนักวิจัยเก็บข้อมูลวิจัย
กราบเรียน พระเทพปริยัติ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วย พระครูปลัดณัฐพล จนฺโทโก, ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตร
พุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา
เขตเชียงใหม่ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย”
มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลภายในวัดเกี่ยวกับ “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” เพื่อสร้าง
นวัตกรรมชุดความรู้ พัฒนาเป็นพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย เมื่อทำงานวิจัยเสร็จแล้วพร้อมมอบ
ผลงานวิจัยนี้ให้กับวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง คือ นวัตกรรมชุดความรู้ ประกอบด้วย การสร้างเว็บไซต์ของ
Google Sites ชุดความรู้ E-Book และ QR-Code ประจำสถานที่สำคัญภายในวัด เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ของ
ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์ในวิทยาเขตเชียงใหม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์
จึงขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์และนักวิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ ๑ พฤษภาคม – ๓๑
สิงหาคม ๒๕๖๓ โดยอาจารย์และนักวิจัยจะเข้าเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสุตพัฒน์นตม, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: หากติดขัดประการใดเมตตาติดต่อที่หัวหน้าโครงการวิจัย ๐๖๓-๙๑๖-๕๙๕๖

ที่ อว ๘๐๒๔/ว มท

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๓ ๘๖๖๓, ๐ ๕๓๒๓ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๓ ๐๔๕๑

โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๓ ๐๔๕๒

เว็บไซต์ <http://www.cm.mcu.ac.th> เฟซบุ๊ก <https://www.facebook.com/cmmcu/>

อีเมล cmmcunews@hotmail.com

๒๗ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้อาจารย์และนักวิจัยเก็บข้อมูลวิจัย
กราบเรียน พระราชธรรมนิ เจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วย พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก, ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตร
พุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา
เขตเชียงใหม่ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” มี
ความประสงค์ขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลภายในวัดเกี่ยวกับ “ประวัติศาสตร์ชุมชนและวัฒนธรรม” เพื่อสร้าง
นวัตกรรมชุดความรู้ พัฒนาเป็นพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย เมื่อทำงานวิจัยเสร็จแล้วพร้อมมอบ
ผลงานวิจัยนี้ให้กับวัดสวนดอก พระอารามหลวง คือ นวัตกรรมชุดความรู้ ประกอบด้วย การสร้างเว็บไซต์ของ
Google Sites ชุดความรู้ E-Book และ QR-Code ประจำสถานที่สำคัญภายในวัด เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ของ
ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์ในวิทยาเขตเชียงใหม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์
จึงขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์และนักวิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ ๑ พฤษภาคม - ๓๑
สิงหาคม ๒๕๖๓ โดยอาจารย์และนักวิจัยจะเข้าเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสุตพัฒน์นอม, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ที่ อว ๘๐๒๔/ว ๓๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ

อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑

โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒

เว็บไซต์ <http://www.cm.mcu.ac.th> เฟซบุ๊ก <https://www.facebook.com/cmmcu/>อีเมล cmmcunews@hotmail.com

๒๓ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้อาจารย์และนักวิจัยเก็บข้อมูลวิจัย
กราบเรียน พระภิกษุธรรมภาณี วิ. เจ้าอาวาสวัดป่า (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

ด้วย พระครูปลัดณัฐพล จนทโก, ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตร
พุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา
เขตเชียงใหม่ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” มี
ความประสงค์ขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลภายในวัดเกี่ยวกับ “การปฏิบัติกรรมฐาน” เพื่อสร้างนวัตกรรมชุด
ความรู้ พัฒนาเป็นพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย เมื่อทำงานวิจัยเสร็จแล้วพร้อมมอบผลงานวิจัยนี้
ให้กับวัดสวนดอก พระอารามหลวง คือ นวัตกรรมชุดความรู้ ประกอบด้วย การสร้างเว็บไซต์ของ Google Sites
ชุดความรู้ E-Book และ QR-Code ประจำสถานที่สำคัญภายในวัด เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบใน
สังคมไทย

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์ในวิทยาเขตเชียงใหม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์
จึงขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์และนักวิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ ๑ พฤษภาคม - ๓๑
สิงหาคม ๒๕๖๓ โดยอาจารย์และนักวิจัยจะเข้าเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสุตพัฒน์นดม, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และชุดความรู้

ในกลุ่มนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนา Google Sites, E-Book, QR Code ชุดความรู้ การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบทั้ง ๓ พื้นที่ พร้อมสร้าง Google Sites, E-Book, QR Code จำนวน ๔ คน ประกอบด้วย

๑) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร คุ้มฉายกร

อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรวิชัย ถิ่นนุกูล

อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณิษาส จินตพิทักษ์

อาจารย์ประจำสาขาวิชา แอนิเมชันและวีชวลเอฟเฟกต์ และกรรมการบริหารหลักสูตรภาพยนตร์ ดิจิทัล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๔) อาจารย์ณัฐพล ศรีโคตร

อาจารย์พิเศษหลักสูตรการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ที่ อว ๘๐๒๔/ว ๓๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,

๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๒๗ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย
เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร คุงุฒยากร

ด้วย พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก, ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” ทูลสนับสนุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี เพื่อสร้างนวัตกรรมชุดความรู้ ประกอบด้วย การสร้างเว็บไซต์ของ Google Sites การสร้างชุดความรู้แบบ PDF, E-Book และ QR-Code ไว้ประจำสถานที่สำคัญภายในวัดสวนดอก วัดเจ็ดยอด วัดร่ำเปิง จังหวัดเชียงใหม่ ในการพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย เพื่อให้พุทธศาสนิกชนและบุคคลโดยทั่วไปได้เข้ามาศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ตลอดถึงสถานที่การปฏิบัติธรรมได้โดยง่ายยิ่งขึ้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์ในวิทยาเขตเชียงใหม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์และนักวิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ระหว่างวันที่ ๑-๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓ หรือวันเวลาที่เหมาะสม โดยอาจารย์และนักวิจัยจะเข้าเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตพัฒน์นอม, ผศ. ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: หากติดขัดประการใดขอความอนุเคราะห์ติดต่อที่หัวหน้าโครงการวิจัย ๐๖๓-๙๑๖-๕๙๕๖

พื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ “ประวัติศาสตร์ของชุมชน”

วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

เป็นพื้นที่เรียนรู้ด้าน มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๗ รูป/คน ดังนี้

๑) พระราชรัชมณี

เจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๒) พระครูสาทรธรรมสิทธิ์

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

๓) พระครูกิตติภัทรานุกุต ผู้

ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

๔) คุณเยี่ยม กาวิละเวส

ไวยาวัจกรวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

๕) คุณสุรพล วิริยะพันธ์

ประธานชุมชนสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

๖) ดร.ฐิติรัตน์ วลีษฐ์พลพงศ์

คุณครูโรงเรียนวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

๗) อาจารย์อโนชา รุ่งโรจน์วัฒนศิริ

ศรัทธาวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ที่ อว ๘๐๒๔/ว ๓๗

**มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่**

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง

จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,

๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๒๗ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย
กราบเรียน พระราชธรรมนิ เจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง

ด้วย พระครูปลัดณัฐพล จนฺทโก, ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธาน
หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center)
ในสังคมไทย” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์เข้าสัมภาษณ์ข้อมูลภายในวัดเกี่ยวกับ “ประวัติศาสตร์
ศิลปวัฒนธรรม” เพื่อสร้างนวัตกรรมชุดความรู้ ประกอบด้วย การสร้างเว็บไซต์ของ Google Sites สร้างชุด
ความรู้ E-Book และ QR-Code ไว้ประจำสถานที่สำคัญภายในวัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
ในการเพื่อพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทยเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าศึกษา
ประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมได้โดยง่ายยิ่งขึ้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์ในวิทยาเขตเชียงใหม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
สมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์และนักวิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ระหว่างวันที่ ๑-
๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓ หรือวันเวลาที่เหมาะสม โดยอาจารย์และนักวิจัยจะเข้าไปเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
ด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระครูสุตพัฒน์โนดม, ผศ. ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: หากติดขัดประการใดขอเมตตาติดต่อที่หัวหน้าโครงการวิจัย ๐๖๓-๙๑๖-๕๙๕๖

พื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา”
วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่เรียนรู้ด้าน มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๗ รูป/คน ดังนี้

- ๑) พระเทพปริยัติ
เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
- ๒) พระครูสิริปริยัตยาภิรต ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
- ๓) พระครูสุตพัฒน์โนดม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
- ๔) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทวัญ เอกจันทร์
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป วิทยาเขตเชียงใหม่
- ๕) ดร.พลสรรค์ สิริเดชนนท์
ผู้ดูแลวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
- ๖) คุณอรุณ ศรีวิชัย
ไวยาวัจกรวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
- ๗) คุณจรรย์ ชื่นชอบ
ประธานชุมชนวัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่

ที่ อว ๘๐๒๔/ว ๓๗

**มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่**วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๒๗ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย
กราบเรียน พระเทพปริยัติ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง

ด้วย พระครูปลัดณัฐพล จนฺทโก, ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธาน
หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center)
ในสังคมไทย” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์เข้าสัมภาษณ์ข้อมูลภายในวัดเกี่ยวกับ “ประวัติศาสตร์
พระพุทธศาสนา” เพื่อสร้างนวัตกรรมชุดความรู้ ประกอบด้วย การสร้างเว็บไซต์ของ Google Sites สร้างชุด
ความรู้ E-Book และ QR-Code ไว้ประจำสถานที่สำคัญภายในวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่
เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทยเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าศึกษาประวัติศาสตร์
พระพุทธศาสนาได้โดยง่ายยิ่งขึ้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์ในวิทยาเขตเชียงใหม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
สมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์และนักวิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ระหว่างวันที่ ๑-
๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓ หรือวันเวลาที่เหมาะสม โดยอาจารย์และนักวิจัยจะเข้าเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
ด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระครูสุตพัฒน์นอม, ผศ. ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: หากติดขัดประการใดขอเมตตาติดต่อที่หัวหน้าโครงการวิจัย ๐๖๓-๙๑๖-๕๙๕๖

พื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ “การปฏิบัติกรรมฐาน”
วัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่เรียนรู้ด้าน มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๖ รูป/คน ดังนี้

- ๑) พระภาวนาธรรมาภีรต์ วิ.
เจ้าอาวาสวัดรำเปิง (ตโปทาราม) รองเจ้าคุณอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๒) พระปลัดนพพันธ์ ฐิติธมโม
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
- ๓) พระครูวินัยธรอินทร์จันทร์ กนโตภาโส
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
- ๔) พระสมุห์อำนาจศิลป์ สีสลวโร
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
- ๕) พระปลัดพิเชษฐ ญาณวโร
เลขานุการวัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
- ๖) คุณวินัย หวันชัยศรี
ไวยาวัจกรวัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

ที่ อว ๘๐๒๔/ว ๓๗

**มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่**

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มีอถิอ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๒๗ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย
กราบเรียน พระภิกษุภคินทรวิมล วิ. เจ้าอาวาสวัดไร่เปิง (ตโปทาราม)

ด้วย พระครูปลัดณัฐพล จนทโก, ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์เข้าสัมภาษณ์ข้อมูลภายในวัดเกี่ยวกับ “การปฏิบัติธรรม” เพื่อสร้างนวัตกรรมชุดความรู้ ประกอบด้วย การสร้างเว็บไซต์ของ Google Sites สร้างชุดความรู้ E-Book และ QR-Code ไว้ประจำสถานที่สำคัญภายในวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาได้โดยง่ายยิ่งขึ้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์ในวิทยาเขตเชียงใหม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์และนักวิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ ๑-๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓ หรือวันเวลาที่เหมาะสม โดยอาจารย์และนักวิจัยจะเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

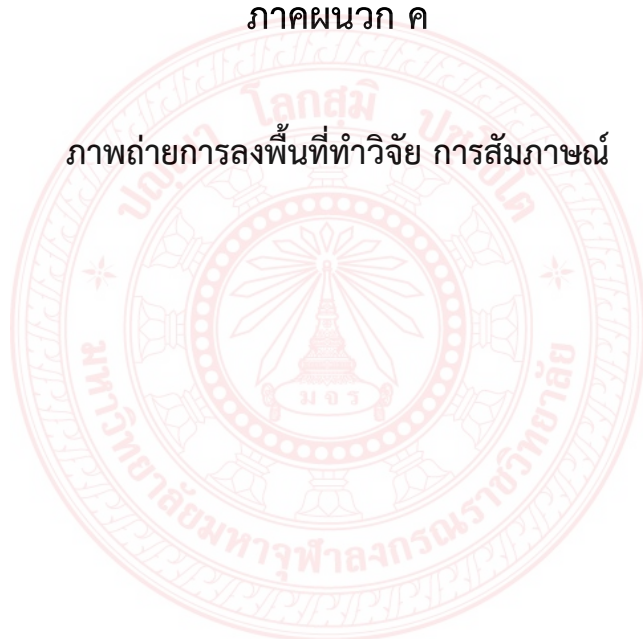
(พระครูสุตพัฒน์นอม, ผศ. ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: หากติดขัดประการใดขอเมตตาติดต่อที่หัวหน้าโครงการวิจัย ๐๖๓-๙๑๖-๕๙๕๖

ภาคผนวก ค

ภาพถ่ายการลงพื้นที่ทำวิจัย การสัมภาษณ์

พระเทพปริยัติ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง
เมตตาให้สัมภาษณ์

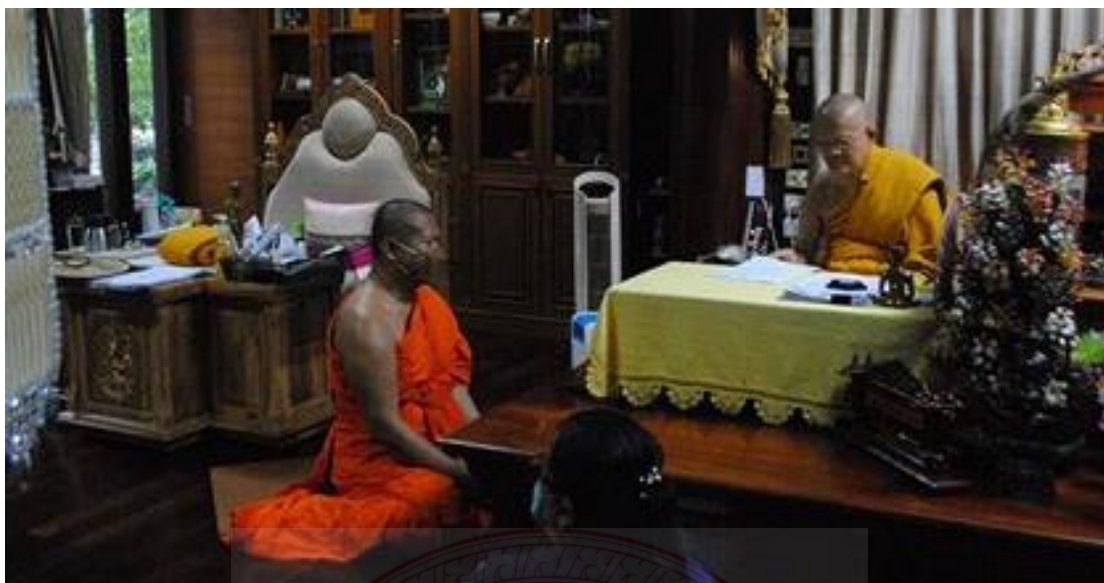

พระราชธรรมณี เจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่
เจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง เมตตาให้สัมภาษณ์

พระภาวนาธรรมาภิรัช รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม)
เมตตาให้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เชียงใหม่

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เชียงใหม่

ขอคำปรึกษาจากเจ้าคุณภาวนาธรรมาภิรัช เรื่อง การทำพื้นที่ปฏิบัติกรรมฐาน

ประชุมนักวิจัยและลงพื้นที่การทำวิจัย

ทำความเข้าใจเพื่อประเมินพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ

ขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคุณแลพระธาตุวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง

นักวิจัยลงพื้นที่วิจัย วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เชียงใหม่

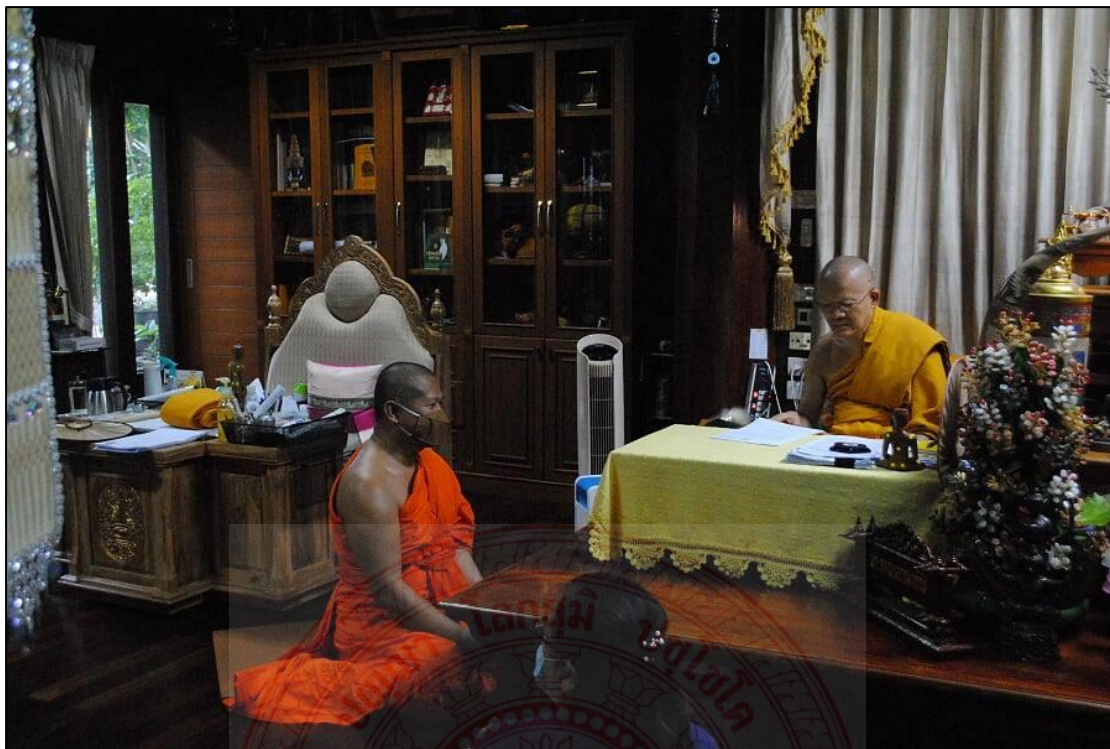
ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีถ่ายทอดความรู้พร้อมทั้งให้สัมภาษณ์ในงานวิจัย

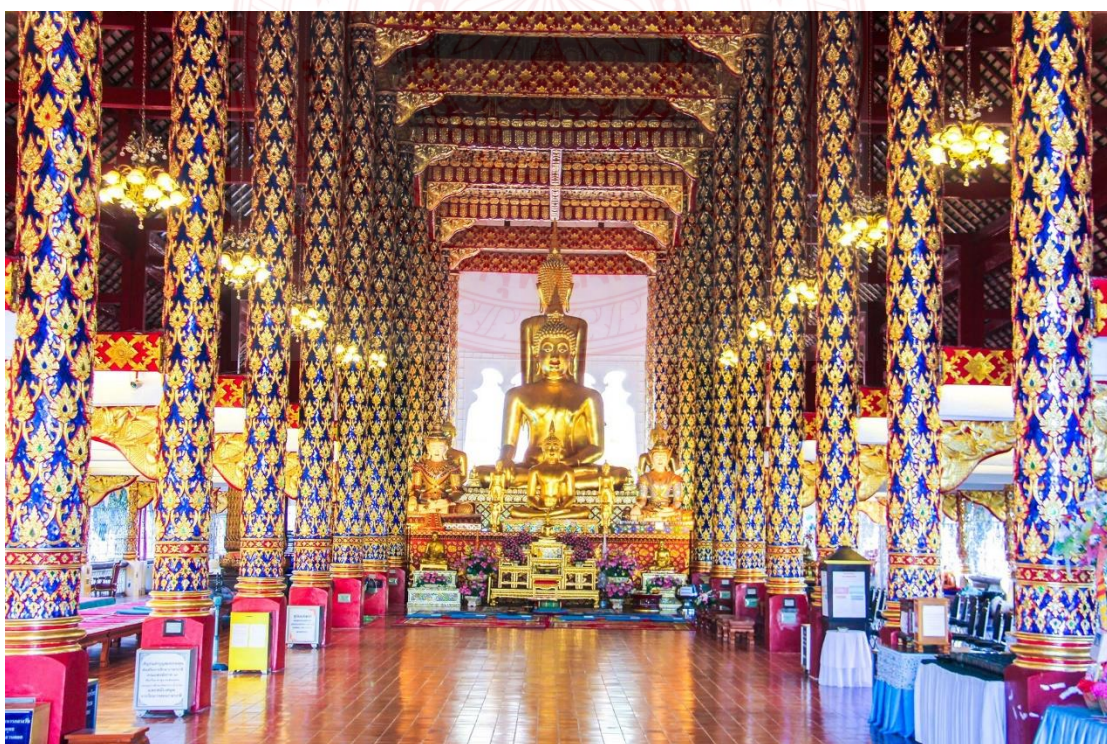
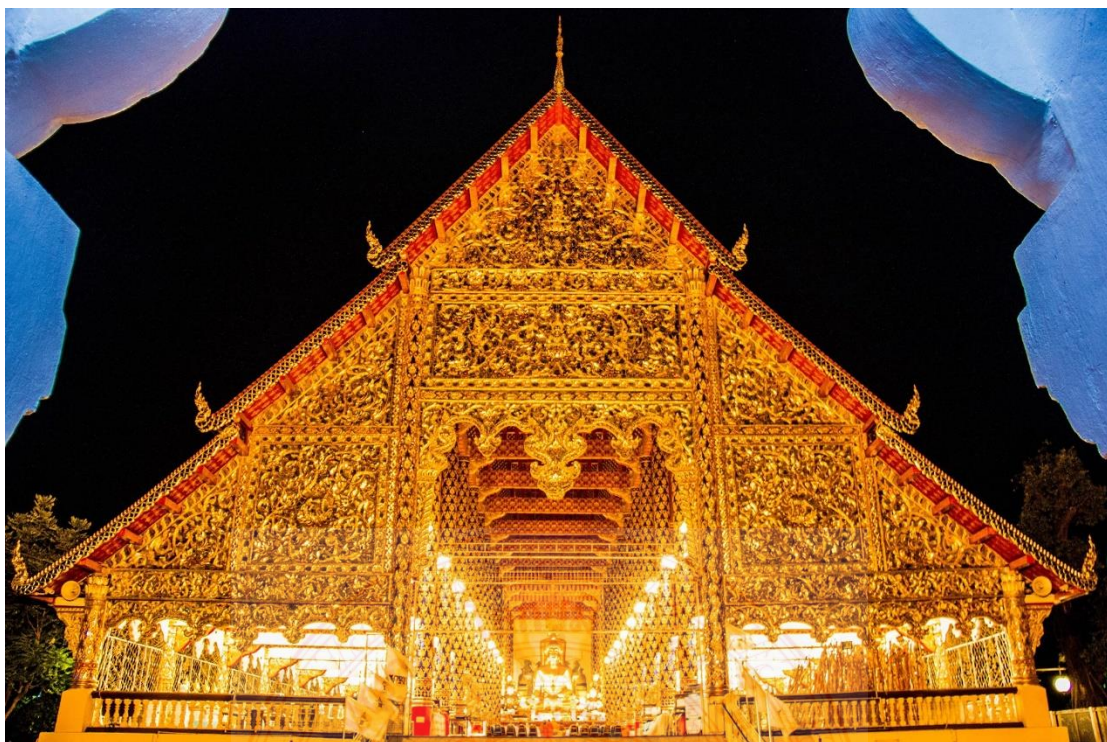
ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีถ่ายทอดความรู้พร้อมทั้งให้สัมภาษณ์ในงานวิจัย

นักวิจัยลงพื้นที่วิจัย วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

นักวิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่

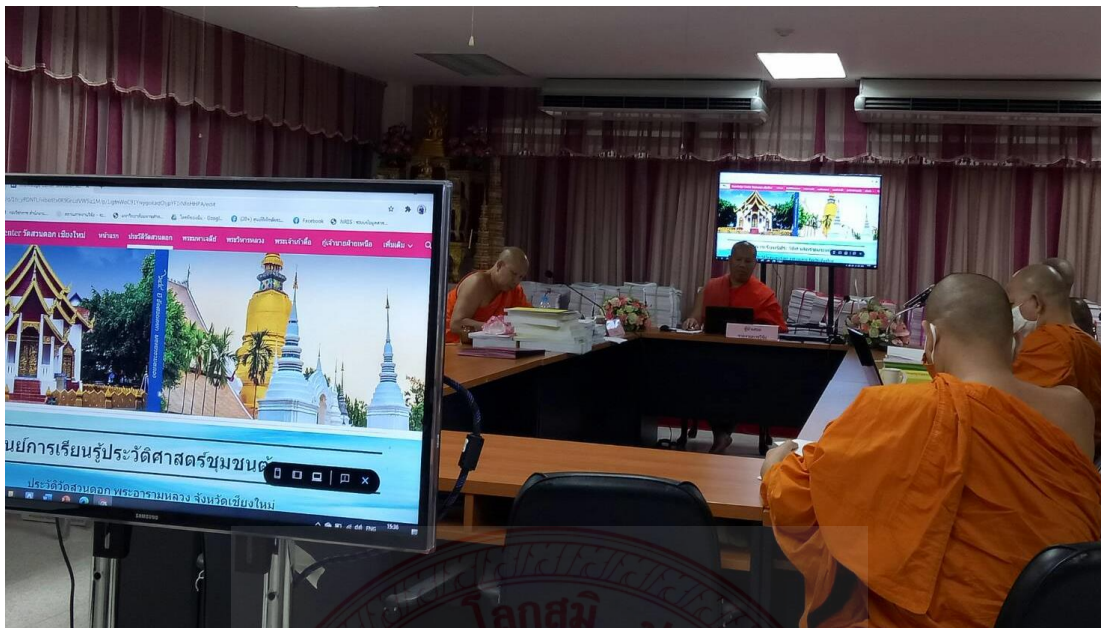
พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

นำเสนอความก้าวหน้าวิจัย ๔ บท ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

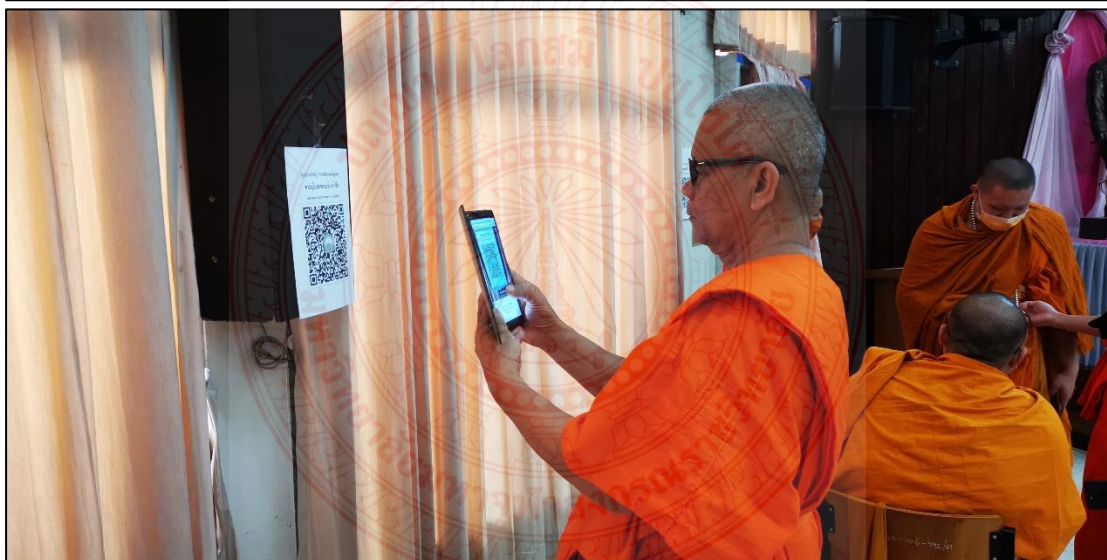

นำเสนอความก้าวหน้าวิจัย ๔ บท ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

นำเสนอความก้าวหน้าวิจัย ๔ บท ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

พระนิสิต นักศึกษา ร่วมทดสอบระบบศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

พระนิสิต นักศึกษา ร่วมทดสอบระบบศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

พระนิสิตร่วมทดสอบระบบและประเมินศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังกัดมท

ภาคผนวก ง

การรับรองผลการวิจัยนำไปใช้ประโยชน์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระครูสุตตพัชโนดม, ผศ.ดร. ตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ ชื่อหน่วยงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ ๑๓๙ วัดสวนดอก พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โทรศัพท์ (๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑, ๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓ โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก (ประชุมหะ), ดร. และ คณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในงานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ เป็นต้นไป ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

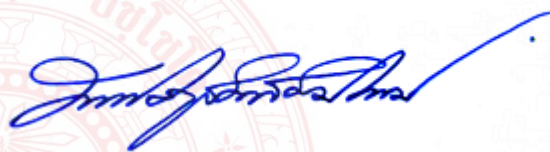
๑. นำผลงานวิจัยด้านการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย “ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน” ไปใช้ประโยชน์ ก่อให้เกิดผลในพื้นที่วัดสวนดอก (บุพผาราม) พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๒. นำผลงานวิจัยด้านการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย “ด้านประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา” ไปใช้ประโยชน์ ก่อให้เกิดผลในพื้นที่วัดเจ็ดยอด (โพธารามมหาวิหาร) พระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๓. นำผลงานวิจัยด้านการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย “ด้านการปฏิบัติกรรมฐาน” ไปใช้ประโยชน์ ก่อให้เกิดผลในพื้นที่วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่

๔. นำผลงานวิจัยด้านการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย “ทุกด้าน” ไปใช้ประโยชน์ ก่อให้เกิดผลในพื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ ๑๓๙ วัดสวนดอก พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

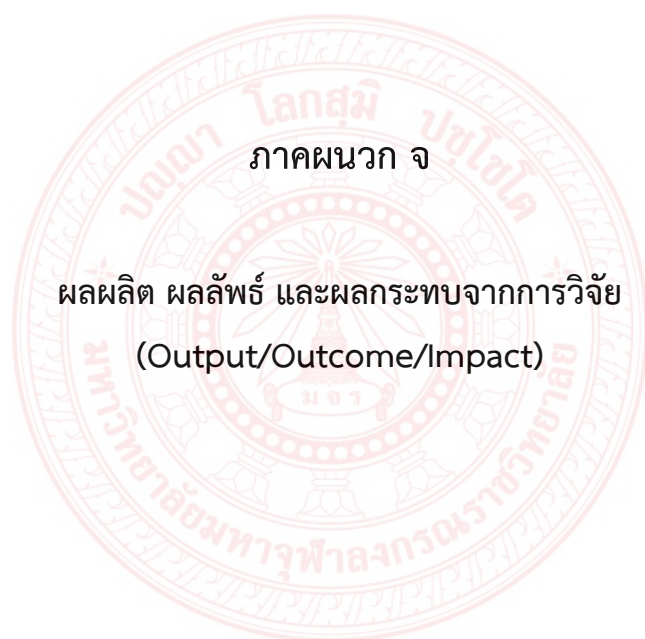
ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

(พระครูสุตตพัชโนดม, ผศ.ดร)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย
(Output/Outcome/Impact)

ผลงานที่ได้รับ	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบจากงานวิจัย (Impact)
ต้นแบบ ผลิตภัณฑ์ ระดับ ภาคสนาม	ต้นแบบผลิตภัณฑ์ ด้านเทคโนโลยีของ ศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการ พัฒนาเมืองอัจฉริยะ	ผลงานวิจัยนำไปสู่การสร้าง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) ใน ชุมชนต้นแบบ และการ พัฒนาเมืองอัจฉริยะให้ เกิดขึ้นจำนวน ๓ แห่ง คือ วัดสวนดอก พระอาราม หลวง เป็นศูนย์การเรียนรู้ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วัด เจ็ดยอด ศูนย์การเรียนรู้ด้าน ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา และวัดรำ เปิง ศูนย์การเรียนรู้ด้านการ ปฏิบัติพระกรรมฐาน	เกิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการ พัฒนาเมืองอัจฉริยะของเมือง ต้นแบบ จะเป็นแหล่งเรียนรู้และ แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจของเมือง
องค์ความรู้ใหม่	ได้นวัตกรรมชุด ความรู้การพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการ พัฒนาเมืองอัจฉริยะ ทั้ง ๓ ศูนย์ วัดสวน ดอก ได้ ประวัติศาสตร์ชุมชน	ผลงานวิจัยนำไปสู่การสร้าง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และ การพัฒนาเมืองอัจฉริยะให้ เกิดขึ้นจำนวน ๓ แห่ง	เกิดการพัฒนาแผนงาน ยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการ พัฒนาเมืองอัจฉริยะของเมือง ต้นแบบ จะเป็นแหล่งเรียนรู้และ แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจของเมือง

	<p>วัดเจ็ดยอด ศูนย์การ เรียนรู้ด้าน ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา และ วัดรำเปิง ศูนย์การ เรียนรู้ด้านการปฏิบัติ พระกรรมฐาน</p>		
<p>การใช้ ประโยชน์เชิง สาธารณะการ ฝึกอบรม</p>	<p>เป็นคู่มือการ ฝึกอบรมการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และการ พัฒนาเมืองอัจฉริยะ</p>	<p>ได้นวัตกรรมชุดความรู้ที่ นำไปสู่การฝึกอบรมและการ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) และ การพัฒนาเมืองอัจฉริยะให้ เกิดขึ้นจำนวน 5</p>	<p>เป็นคู่มือที่สามารถนำไปจัดการ ฝึกอบรมและประยุกต์ใช้กับชุมชน ในเมืองอื่นๆ ต่อไป</p>
<p>บทความทาง วิชาการใน วารสาร ระดับชาติ</p>	<p>บทความวิชาการ เรื่อง “การพัฒนา นวัตกรรมชุดความรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ ของชุมชนต้นแบบใน สังคมไทย The development of knowledge- based innovation to promote learning of the model community in Thai society.</p>	<p>ได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ ในวารสารทางวิชาการ วารสารระดับชาติ ที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่</p>	<p>ผู้ที่สนใจสามารถนำไปศึกษา หรือ นำไปพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ได้ต่อไป ตลอดถึงการนำไปอ้างอิงใน ผลงานวิจัยหรือผลงานทางวิชาการ</p>

ภาคผนวก ฉ

คู่มือการใช้พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

QR-Code รวมคู่มือการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ผังมโนทัศน์ คู่มือการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย ๓ ศูนย์

ผังมโนทัศน์ QR-Code รวม ๓ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในสังคมไทย

ประวัติผู้วิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ/ฉายา/นามสกุล (ภาษาไทย)

พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก (ประชุมพะ), ดร.

๒. ชื่อ/ฉายา/นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

PhrakhrupaladNatthaphon Candiko (Prachunha), Dr.

๓. วัน/เดือน/ปี เกิด

-

๔. ภูมิลำเนาที่เกิด

๕๐/๘ หมู่ ๘ ต.ประดู่ยืน อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

๕. บรรพชาอุปสมบท

วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ วัดทุ่งนางาม อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

๖. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โทรศัพท์ ๐๖๓-๙๑๖-๕๙๕๖ E-mail: natthaphon.pra@mcu.ac.th, natthapon9@gmail.com

๗. ตำแหน่งปัจจุบัน

๑. พ.ศ. ๒๕๕๕ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๒. พ.ศ. ๒๕๖๑ ประธานหลักสูตรคณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๘. การศึกษา

๑. พ.ศ. ๒๕๓๙ นักรธรรมชั้นเอก วัดพิชโสภาราม ต.แก้งเหนือ อ.เขมราฐ จ.อุบลราชธานี

๒. พ.ศ. ๒๕๔๗ ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

๓. พ.ศ. ๒๕๔๘ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา “เกียรตินิยม” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ ๕๐

๔. พ.ศ. ๒๕๕๒ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ ๑๙

๕. พ.ศ. ๒๕๕๘ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ ๑๑

๙. ประสบการณ์เกี่ยวกับการวิจัย

๙.๑ หัวหน้าโครงการวิจัย

พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก, ดร. และคณะ, “การพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขา”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๖๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก, ดร. และคณะ, “การพัฒนานวัตกรรมพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๖๓ จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (กำลังดำเนินการ).

๙.๒ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

รศ. ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง และคณะ, “ศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลและคุณค่างานพุทธศิลปกรรมรัชสมัยของพระเมืองแก้วในล้านนา” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๖๐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดร.พัลลภ หารุคำจา และคณะ, “การเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในวิถีประชาธิปไตยของผู้นำในตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๖๐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บุญมี แก้วตา และคณะ, “การศึกษาแนวคิด วิธีการปฏิบัติและการสื่อสารทางพุทธปัญญาของสำนักปฏิบัติธรรม ในจังหวัดเชียงใหม่” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๖๐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดร.เดชา ตาละนีก และคณะ “การบูรณาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองกับการทำงานเพื่อบริการการท่องเที่ยวชุมชน ภายใต้โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดเชียงราย” งบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๖๓ จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (กำลังดำเนินการ).

๑๐. บทความวิจัย/วิชาการ

๑๐.๑ บทความวิชาการฐาน TCI

พระครูปลัดณัฐพล จนทิกโก, ดร. และคณะ. กระบวนการสอนของพระพุทธเจ้า. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑)

พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก, ดร.. การปรับจริตเพื่อพัฒนาชีวิต: กระบวนการและแนวปฏิบัติ.

วารสารปณิธาน. วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑)

พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก, ดร. และคณะ. ชีวิต สิทธิในชีวิต และการตายดีตามแนว

พระพุทธศาสนา. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร** (ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาส เฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี ๑๕๖๑)

พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก, ดร.. “ศึกษาเปรียบเทียบสิกขาบทในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับ

มหายาน”. **มนุษยศาสตร์สาร.** วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Journal of Human Sciences, Faculty of Humanities, Chiang Mai University. (ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑ หน้า ๑๐๒-๑๒๔)

พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก, ดร.. การพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุตามหลัก ไตรสิกขา. **วารสารปณิธาน.** วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒, หน้า ๔๒๑-๒๖๓).

๑๑. หนังสือ/ตำรา

พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก (ประชุนหะ), ดร.. **นิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก Communication in Tipitaka.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยการพิมพ์, ๒๕๖๑.
(แหล่งทุน : งบประมาณของ มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๖๑, ตีพิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑๙๘ หน้า เลข ISBN ๙๗๘-๖๑๖-๓๐๐-๕๙๑-๕).

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ/สกุล (ภาษาไทย)

ดร.เดชา ตาละนีก

๒. ชื่อ/สกุล (ภาษาอังกฤษ)

Dr. Decha Talanuek

๓. ประวัติการศึกษา

พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ) ,

M.A. (Linguistics),

Ph.D. (Linguistics)

๔. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐๕๓ – ๒๗๕๑๔๙ ต่อ ๒๐๑, ๐๙๗-๒๙๒๒๐๒๓

๕. ผลงานตีพิมพ์

๑ . Reading comprehension Skills of Class XII Students in Government and Buddhist Schools - A Comparative Study, Pune Research Scholar: An International Multidisciplinary Journal, 2016, p.1

๒. Difference in English Language Ability: A Comparison between Government and Buddhist Schools in Chiang Mai Province, Thailand, LangLit: An International Peer-Reviewed Open Access Journal, 2016, p. 477

๓. การบูรณาการการเรียนรู้ภาษาอังกฤษกับการทำงานของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี, แพร่:วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ๒๕๖๑

๖. ประสบการณ์การวิจัย

๑. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชน: กรณีศึกษา อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนสนับสนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ปีงบประมาณ ๒๕๖๑

๒. ผู้ร่วมวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๖๓ จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (กำลังดำเนินการ).

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ/สกุล (ภาษาไทย)

ดร.พัลลภ หารุกัจจา

๒. ชื่อ/สกุล (ภาษาอังกฤษ)

Dr.Panlob Harukhamja

๓. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๒ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๔๕ ประกาศนียบัตรบัณฑิต (ป.บัณฑิต) การจัดการและการประเมิน โครงการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๔๔ การศึกษามหาบัณฑิต (ก.ศม.) สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร

พ.ศ. ๒๕๖๒ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๔. ตำแหน่งปัจจุบัน

นักวิชาการศึกษา ๑๓๙ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐ โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๙๗ ต่อ ๓๑๑

๕. ประสบการณ์การวิจัย

๕.๑ หัวข้อโครงการ

พัลลภ หารุคำจา “การปกครองท้องถิ่นไทย: กรณีศึกษานโยบายการปกครองเทศบาลตำบลศรีเตี้ยอำเภอ
บ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน” ทุนวิจัย, กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สำนักงานสภาพัฒนา
การเมืองสถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔

พัลลภ หารุคำจา และคณะ “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเชิงพุทธบูรณาการ: กรณีศึกษาการฟื้นฟู
ประเพณีแห่ช้างเผือกในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ จังหวัดลำพูน” ทุนวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑

พัลลภ หารุคำจา และคณะ “การเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในวิถีประชาธิปไตยของผู้นำในตำบลศรี
เตี้ย อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน” ทุนวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬ
าลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒)

ดร.พัลลภ หารุคำจา และคณะ “การศึกษาองค์ประกอบพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม
ของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ” ทุนวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒

๕.๒ ผู้ร่วมวิจัย

พัลลภ หารุคำจา และคณะ “แนวคิดและหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในล้านนา ” ทุนวิจัย,
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑

๖. บทความทางวิชาการ

พัลลภ หารุคำจา “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเชิงพุทธบูรณาการ: กรณีศึกษาการฟื้นฟู ประเพณี
แห่ช้างเผือกในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ จังหวัดลำพูน” แหล่งตีพิมพ์วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่
๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๒๕๖๑.

พัลลภ หารุคำจา “Concept and Practice of meditation in Lanna (แนวคิดและหลักการ
ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในล้านนา)” แหล่งตีพิมพ์วารสาร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๗

ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พัลลภ หารุคำจา “การเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในวิถีประชาธิปไตยของผู้นำในตำบลศรีเตี้ย
อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” แหล่งตีพิมพ์วารสารราชชมงคลล้านนา ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒
(กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, ๒๕๖๑.

